

PL ISSN 0033-202X
NAKŁAD 750

POLSKA AKADEMIA NAUK — BIBLIOTEKA W WARSZAWIE
STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK 71

zeszyt

4

2003

REDAKCJA

BARBARA SORDYŁOWA – redaktor naczelny
MARIA LENARTOWICZ – zastępca redaktora naczelnego
KRYSTYNA BEŁKOWSKA – sekretarz redakcji
Członkowie: HALINA KOZICKA-BOGUNIOWSKA, HANNA ZASADOWA

Stały dodatek do Przeglądu Bibliotecznego

BIBLIOGRAFIA ANALITYCZNA BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ

Opracowanie

Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej
Redaktor: ALINA NOWIŃSKA

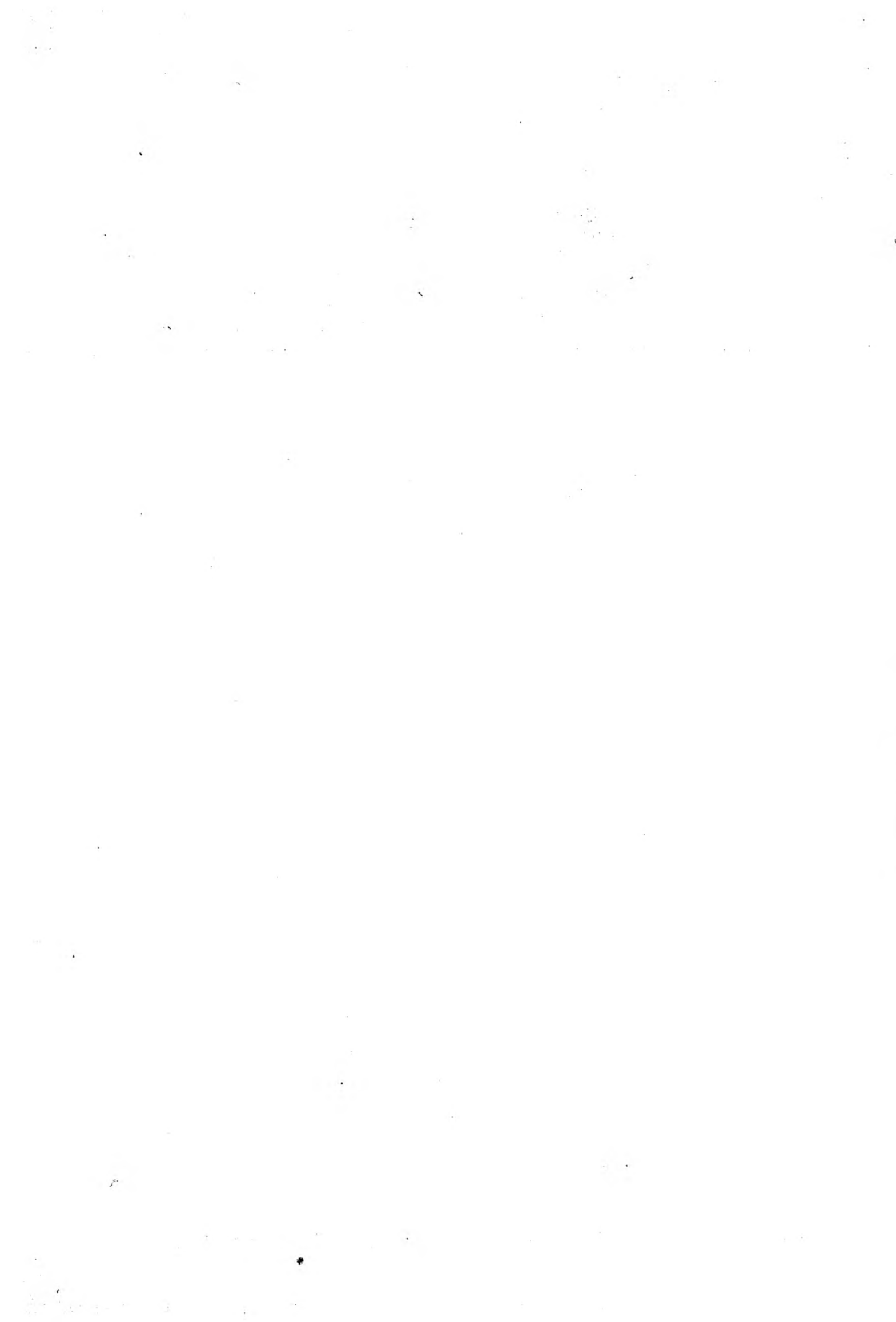
Adres redakcji:
Biblioteka PAN w Warszawie, 00-901 Warszawa, Pałac Kultury i Nauki,
VI p., tel. 656-66-00, 620-33-02, fax: 656-66-39
e-mail: biblwaw@pan.pl

Czasopismo dofinansowane ze środków Komitetu Badań Naukowych

Zawartość „Przeglądu Bibliotecznego” jest cytowana w czasopiśmie abstraktowym
„Library and Information Science Abstracts”

OD ZESZYTU 1/2 ZA 2004 R.
WYDAWANIE „PRZEGLĄDU BIBLIOTECZNEGO”
PRZEJMUJE STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

NINIEJSZY ZESZYT JEST OSTATNIM ZESZYTEM WYDANYM
PRZY UDZIALE BIBLIOTEKI POLSKIEJ AKADEMII NAUK
W WARSZAWIE

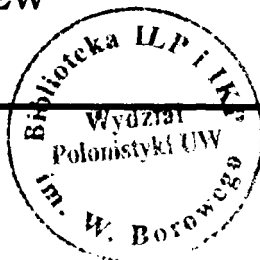
PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 71

2003

zeszyt 4

TREŚĆ

Pracownikom „Przeglądu Bibliotecznego” (*Barbara Sordylowa*) 335

Artykuły

ANNA OGONOWSKA: Język polski językiem urzędowym Unii Europejskiej. Znaczenie polityki językowej Unii Europejskiej dla bibliotekarzy 339

EWA GŁOWACKA: Wybrane zagraniczne bibliotekarskie serwisy internetowe. Próba analizy 357

ELŻBIETA GRZYBOWSKA: Biblioteka Narodowa Francji. Przemiany i organizacja 369

Z warsztatów badawczych

Marzena ŚWIGOŃ: Bariery informacyjne w środowisku naukowym. Badania pilotażowe 383

Sprawozdania

Światowy Kongres Bibliotek i Informacji (Berlin, 1-9 sierpnia 2003 r.) (*Elżbieta Barbara Zybort*) 407

V Ogólnokrajowa Narada Bibliografów (Warszawa, 11-13 czerwca 2003 r.) (*Danuta Bilikiewicz-Blanc*) 415

Międzynarodowe Spotkanie Zawodowe Instytutu Herdera Marburg: „Doświadczenia i perspektywy pracy bibliograficznej Europy Środkowo-Wschodniej” (Marburg, 12-15 marca 2003 r.) (*Anna Gruca*) 423

Recenzje i przeglądy piśmiennictwa

Katalog inkunabułów

Biblioteka Uniwersytecka (Poznań). Katalog inkunabułów Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. Poznań 2002 (*Ryszard Marciniak*) . 427

Konrad Zawadzki

Konrad Zawadzki. Bibliograf, prasoznawca, varsavianista. Warszawa 2003 (*Jerzy Weinberg*) 430

Przegląd piśmiennictwa krajowego (<i>Hanna Zasadowa</i>)	433
Z lektur zagranicznych (<i>Jacek Wojciechowski</i>)	436

Z życia SBP

Sprawozdanie Sekretarza Generalnego z działalności Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w l. 2001-2003 (<i>Elżbieta Stefańczyk</i>) . . .	443
Uchwały Zarządu Głównego SBP	455

Z żałobnej karty

Henryk Sawoniak (1912-2003) (<i>Alina Nowińska</i>)	459
Józef Marian Szczepaniec (1928-2003) (<i>Józef Szocki</i>)	465
Maria Danilewicz-Zielińska (1907-2003) (<i>Cecylia Dunin</i>)	467
Janina Cygańska (1921-2003) (<i>Janina Jagielska</i>)	473
Bernard Olejniczak (1919-2003) (<i>Ryszard Marciniak</i>)	479

Kronika krajowa	483
---------------------------	-----

Kronika zagraniczna	488
-------------------------------	-----

Wydawnictwa otrzymane	493
---------------------------------	-----

Autorzy	494
-------------------	-----

Roczny spis treści 2003 R. 71 (*Zestawiła Krystyna Bełkowska*)

CONTENTS

To the workers of the „Library Review” (<i>Barbara Sordylowa</i>)	335
---	-----

Articles

ANNA OGONOWSKA: Polish as the EU official language. Language policies of the EU and the librarians (Summary – s. 356)	339
EWA GŁOWACKA: Selected foreign internet bibliographic services. Preli- minary analysis (Summary – s. 367)	357
ELŻBIETA GRZYBOWSKA: National Library of France. Organization and development (Summary – s. 382)	369

Research works

Marzena ŚWIGOŃ: Information barriers in the scientific community. Preliminary research	383
---	-----

Reports

World Library and Information Congress (Berlin, August 1-9, 2003) (<i>Elżbieta Barbara Zybert</i>)	407
V th National Conference of Bibliographers (Warsaw, June 11-13, 2003) (<i>Danuta Bilikiewicz-Blanc</i>)	415
International Professional Meeting of Herder Institute Marbug: „Develop- ments and perspectives of bibliography in East-Central Europe” (Mar- burg, March 12-15, 2003) (<i>Anna Gruca</i>)	423
Reviews	427
News from Polish Library Association	443
Obituary	459
News from the country	483
News from abroad	488
Publications received	493
Contributors	494

PRACOWNIKOM „PRZEGLĄDU BIBLIOTECZNEGO”

Z dniem 31.12.2003 r. dobiegła końca kolejna 4-letnia kadencja rady redakcyjnej i redakcji *Przeгляdu Bibliotecznego*. Nie byłoby w tym nic niezwykłego, gdyby nie to, że fakt ten zbiegł się z innymi, raczej smutnymi, wydarzeniami, a mianowicie zamiarem postawienia Biblioteki PAN w Warszawie w stan likwidacji. Odpowiedni komunikat w tej sprawie władze PAN – zgodnie z wymogami *Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach* – podały do publicznej wiadomości w komunikatach *Gazety Wyborczej* w dn. 20.01.2004 r., a więc z 6-miesięcznym wyprzedzeniem.

Biblioteka PAN w Warszawie na podstawie uzgodnień pomiędzy ówczesnymi władzami PAN i Zarządem Głównym Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich stała się w 1972 r. współwydawcą *Przeгляdu Bibliotecznego*. Zadaniem Biblioteki było zapewnienie stabilności finansowej periodyku, co stało się możliwe dzięki włączeniu go do planu wydawniczego Akademii. W Bibliotece znalazła się też redakcja czasopisma. Za samoistny dodatek bibliograficzny znany pod akronimem *BABIN* odpowiedzialny był od początku Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej.

Kiedy w 1978 r. przejmowałam od prof. dr hab. Marii Dembowskiej redakcję naczelną *Przeгляdu Bibliotecznego*, zwróciłam się do Wydziału I Nauk Społecznych PAN z prośbą o wyrażenie zgody na powołanie rady redakcyjnej czasopisma jako ciała opiniodawczo-doradczego dla zespołu redakcyjnego, na co ówczesne władze Wydziału dały pozwolenie. Rada redakcyjna została powołana, a funkcję pierwszej przewodniczącej rady zgodziła się objąć prof. dr Helena Więckowska; funkcję przewodniczących w następnych latach pełnili ponadto: prof. dr hab. Zbigniew Jabłoński, prof. dr hab. Krzysztof Migoń oraz prof. dr hab. Barbara Bieńkowska.

Z początkiem lat 90. ubiegłego wieku – w związku ze zmianą systemu gospodarczego i zasad finansowania – w trudnej sytuacji znalazły się jednostki budżetowe należące do sfery kultury i nauki, a także periodyki naukowe. Z czasem wykształciły się mechanizmy dofinansowywania tych działań ze środków na działalność wspomagającą badania naukowe pozostających w gestii Komitetu Badań Naukowych. Biblioteka PAN w Warszawie o środki te co roku zabiegała dla publikacji swoich wydawnictw naukowych, w tym *Przeгляdu Bibliotecznego*.

nego. Mimo spadku nakładu czasopisma, co było wyrazem mizerności finansowej bibliotek – głównych odbiorców *Przeglądu* – periodyk przetrwał¹.

Od początku swego istnienia, tzn. od 1927 r. *Przegląd Biblioteczny* podlegał ocenie ze strony niezależnych opiniodawców ze środowiska bibliotekarskiego; opinie te dotyczyły zarówno zawartości treściowej, jak i strony edytorskiej czasopisma i – co trzeba zaznaczyć – były pozytywne, a nawet wysokie. Wszelkie uwagi redakcje skrzętnie odnotowywały i starały się je wprowadzać do praktyki redakcyjnej. Niedawno w artykule na łamach *Bibliotekarza*, *Przegląd Biblioteczny* został uznany za czasopismo na poziomie światowym².

Tekst tu prezentowany przez emerytowanego dyrektora Biblioteki PAN w Warszawie pomyślany jest jako podziękowanie dla tych pracowników, z którymi miałam zaszczyt i przyjemność współpracować w okresie 25 lat (1978-2003), pełniąc funkcję redaktora naczelnego pisma oraz członka rady redakcyjnej.

Dziękuję zatem przewodniczącym rad redakcyjnych, których wymieniałam wcześniej; zastępcom redaktora naczelnego: Andrzejowi Mężyńskiemu i Marii Lenartowicz; sekretarzom redakcji w osobach: Izabeli Kuczyńskiej, Jadwigi Tejwan, Hanny Łaskarzewskiej i Krystyny Bełkowskiej; członkom redakcji: Halinie Kozickiej-Boguniowskiej i Hannie Zasadowej – najdłużej związanej z *Przeglądem Bibliotecznym* (od 1969 r.) – również jako Autorce *Przeglądu piśmiennictwa krajowego*. Dziękuję prof. dr. hab. Jackowi Wojciechowskiemu nie tylko za pochlebne opinie o *Przeglądzie Bibliotecznym* (za to się w zasadzie nie dziękuję), ale także za autorstwo przeglądu recenzyjnego: *Z lektur zagranicznych*, który stał się nowym stałym działem *Przeglądu*.

Składam podziękowanie Autorce *Kroniki zagranicznej* Mirosławie Kocięckiej, wieloletniej współpracownicze *Przeglądu Bibliotecznego* oraz Hannie Łaskarzewskiej, która po zaprzestaniu sekretarzowania zajęła się opracowywaniem *Kroniki krajowej*.

Bardzo dziękuję Redaktorkom stałego dodatku do *Przeglądu Bibliotecznego* pt. *Bibliografia Analityczna Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej (BABIN)*: Barbarze Eychlerowej i Alinie Nowińskiej.

Na koniec pragnę przypomnieć skład rady redakcyjnej powołanej wspólnie przez Bibliotekę PAN w Warszawie oraz Zarząd Główny SBP na kadencję 2000-2003: Barbara Bieńkowska – przewodnicząca; członkowie: Krystyna Bełkowska, Stanisław Czajka, Marta Grabowska, Janina Jagielska, Maria Janowska, Mirosława Kocięcka, Halina Kozicka-Boguniowska, Maria Lenartowicz, Hanna Łaskarzewska, Alina Nowińska, Barbara Sordylowa, Ewa Stachowska-Musiał, Kordula

¹ B. Sordylowa: „*Przegląd Biblioteczny*” tradycja i współczesność (75 lat czasopisma). „*Prz. Bibl.*” 2002 z. 1/2 s. 67-87.

² J. Wojciechowski: *Rozsypanka*. „*Bibliotekarz*” 2003 nr 10 s. 3.

Szczechura, Hanna Zasadowa, Elżbieta Barbara Zybert, Zbigniew Żmigrodzki – oraz jeszcze raz serdecznie podziękować Przewodniczącej i wszystkim Członkom rady za wspólną troskę o los *Przeglądu Bibliotecznego*, a także za wsparcie merytoryczne dla redakcji.

Troskę tę wyrażono szczególnie dobitnie na ostatnim posiedzeniu rady redakcyjnej, które odbyło się w dn. 29.01.2004 r. W zaistniałej sytuacji Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich postanowiło wziąć pełną odpowiedzialność za dalsze wydawanie *Przeglądu Bibliotecznego* dla społeczności bibliotekarskiej, poszukując zarazem partnerów do współpracy. Należy życzyć Zarządowi Głównemu Stowarzyszenia, aby znalazł właściwe rozwiązanie, a *Przeglądowi Bibliotecznemu*, aby dalej służył podtrzymywaniu więzi środowisk bibliotekarskich i rozwojowi bibliotekarstwa polskiego.

Wiceprezes Polskiej Akademii Nauk, prof. dr hab. Jan Strelau skierował do Przewodniczącego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Jana Wołosza pismo (datowane 12.02.2004 r.), w którym poinformował, że Biblioteka PAN w Warszawie nie będzie mogła uczestniczyć w publikacji dotychczas wydawanego wspólnie kwartalnika *Przeгляд Biblioteczny*. Równocześnie podziękował „za trwającą ponad trzydzieści lat owocną współpracę między Stowarzyszeniem Bibliotekarzy Polskich a Polską Akademią Nauk w realizacji tego zamierzenia”. Tak więc, kolejny ważny etap w historii *Przeglądu Bibliotecznego* został zakończony, należy mieć nadzieję, że będą następne etapy i dalszy rozwój czasopisma.

Ostatnia sprawa, którą chciałam poruszyć, jest właściwie postulatem o zapewnienie integracji archiwum redakcyjnego *Przeglądu Bibliotecznego*, które jest obecnie rozproszone i znajduje się w gestii 3 jednostek, a mianowicie w Bibliotece Jagiellońskiej za l. 1927-1939 oraz 1946-1949, kiedy to redakcja mieściła się w tej instytucji, w SBP za okres 1950-1971 i w Bibliotece PAN w Warszawie od 1972 r. do chwili obecnej. Sprawę archiwum jako ważnego źródła do historii czasopisma, zawierającego nie tylko maszynopisy egzemplarzy redakcyjnych czy korektowych, ale także bogatą korespondencję z autorami i inne dokumenty, przedkładałam pod uwagę władz Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Barbara Sordylowa

Warszawa, 15 marca 2004 r.

ANNA OGONOWSKA

JĘZYK POLSKI JĘZYKIEM URZĘDOWYM UNII EUROPEJSKIEJ ZNACZENIE POLITYKI JĘZYKOWEJ UNII EUROPEJSKIEJ DLA BIBLIOTEKARZY

Ogólne zasady językowe przyjęte przez Europejską Wspólnotę Węgla i Stali, Europejską Wspólnotę Gospodarczą oraz Unię Europejską. Zasady językowe stosowane w poszczególnych organach wspólnot. Wybór języka urzędowego przez poszczególne państwa. Tłumaczenia na język polski. Unia Europejska źródłem informacji w języku polskim.

UWAGI WSTĘPNE

Zakończone negocjacje akcesyjne, podpisany traktat o przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej (UE) oraz zgoda narodu na przystąpienie wyrażona w referendum wskazują, że być może już niedługo język polski stanie się jednym z języków urzędowych UE. Język polski niezbyt często, jak dotąd, był językiem oficjalnym organizacji międzynarodowych. Zdażyliśmy przyzwycząić się, że sprawy reprezentowania Polski na forach międzynarodowych są domeną prezydenta oraz rządu (Ministerstwa Spraw Zagranicznych) i załatwiane są przez kompetentne osoby władające językami obcymi lub wspomagane pracą tłumaczy. Przyzwyczailiśmy się również do tego, że większość dokumentów organizacji międzynarodowych dostępna jest w językach obcych, a dopiero np. ratyfikacja pewnych umów, konwencji itp. skutkuje wydaniem tych dokumentów w języku polskim.

Unia Europejska także pod względem polityki językowej odróżnia się wyraźnie od pozostałych organizacji międzynarodowych, pozwala ona bowiem każdemu z państw członkowskich zdecydować, który język będzie używany we wzajemnych relacjach tego państwa i jego obywateli z instytucjami wspólnotowymi. Konsekwencją tak stosowanej polityki językowej jest niespotykana w innych organizacjach międzyarodo-

wych liczba języków urzędowych (obecnie 11, a po najbliższym rozszerzeniu UE na wschód liczba ta może osiągnąć nawet 20). Ta niezwykła rozrzutność lingwistyczna¹ ma tyle samo przeciwników, co zwolenników w UE. Przeciwnicy tej polityki przede wszystkim mówią o kosztach i o wydłużeniu w czasie procedur decyzyjnych z powodu konieczności tłumaczenia. Zwolennicy natomiast podkreślają, że w ten sposób urzeczywistnia się zasada równości każdego państwa członkowskiego oraz jego obywateli, a także gwarantuje to zachowanie tożsamości narodowej. Spór ten odżywa co jakiś czas, nie przynosząc – jak dotąd – istotnych zmian w tej polityce. Prawdopodobnie pragmatyczno-ekonomiczny aspekt tego zagadnienia przeważałby wcześniej czy później, gdyby nie podstawowe zasady systemu prawnego Wspólnot i Unii Europejskiej. System ten bowiem w niektórych przypadkach bezpośrednio nakłada obowiązki i daje uprawnienia obywatelom UE. Ta bezpośredniość oznacza na przykład, że rozporządzenie opublikowane w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej* nie będzie ponownie uchwalane przez Sejm i nie będzie publikowane w polskim *Dzienniku Ustaw*, aby stać się prawem obowiązującym w Polsce. Z tego faktu wynika konieczność publikowania przynajmniej niektórych informacji w języku zrozumiałym dla każdego obywatela UE.

Inne niż obecnie stosowane rozwiązanie kwestii językowej w UE nie byłoby łatwe do zaakceptowania przez wszystkich zainteresowanych. Gdyby nawet chcieć ograniczyć liczbę języków urzędowych, pozostałaby do uzgodnienia kwestia, który język lub które języki miałyby otrzymać status języka urzędowego, a którym ten status by odebrano. Pozycja państw, których języki uznano za urzędowe, w naturalny sposób zostałaby wzmocniona (np. obywatele tego państwa łatwiej znajdowałiby zatrudnienie w instytucjach wspólnotowych i mogliby je zdominować), z tego też względu żadne państwo nie chciałoby zrezygnować ze swojego języka. Poparcia nie znalazł także pomysł uznania za język urzędowy łaciny lub esperanta².

Z tych też względów nie należy spodziewać się w najbliższym czasie radykalnej zmiany tej polityki. Możemy więc bez większych obaw założyć, że o ile proces ratyfikacji traktatu akcesyjnego przebiegnie pomyślnie, już wkrótce język polski stanie się językiem urzędowym UE.

PODSTAWOWE ZASADY JĘZYKOWE

Zasada wielu języków urzędowych była stosowana od 1952 r. przez Europejską Wspólnotę Węgla i Stali, chociaż traktat o utworzeniu tej

¹ Unia Europejska przy 11 językach urzędowych jest już organizacją zatrudniającą najwięcej tłumaczy na świecie.

² Ciekawą analizę obecnej polityki językowej Unii Europejskiej można znaleźć w artykule V. Mamadouh: *Dealing with multilingualism in the European Union. Cultural theory rationalities and language policies*. „*Journal of Comparative Policy Analysis*” 2002 no. 3 s. 327-345.

Wspólnoty nie regulował kwestii językowej, a sam tekst tego traktatu sporządzono tylko w języku francuskim. Jego tłumaczenia na język włoski, holenderski i niemiecki, nie są uznawane za wersje oryginalne. Pierwotny pomysł uznania języka francuskiego za jedyny język urzędowy tej Wspólnoty zakwestionowała Republika Federalna Niemiec³. W efekcie dyskusji uzgodniono, że Europejska Wspólnota Węgla i Stali będzie posługiwać się 4 językami (francuskim, niemieckim, włoskim i holenderskim). Jedną z podstawowych konsekwencji tej decyzji było wydawanie *Dziennika Urzędowego* tej Wspólnoty (*Journal Officiel de la Communauté Européenne du Charbon et de l'Acier*) w 4 wersjach językowych.

Podpisane w 1957 r. dwa traktaty rzymskie sporządzono już w 4 wersjach językowych (francuskiej, niemieckiej, włoskiej i holenderskiej) i wszystkie one są uznawane za oryginały. Ojcowie integracji europejskiej uznali też, że problem polityki językowej należy ująć w ramy prawne. Artykuł 217 (obecnie art. 290) traktatu o utworzeniu EWG oraz artykuł 190 traktatu o utworzeniu Euratomu przyznał Radzie Ministrów (obecnej Radzie Unii Europejskiej) uprawnienia do określenia polityki językowej Wspólnot Europejskich. Warunkiem podjęcia jakiegokolwiek decyzji dotyczącej tej kwestii, miała być jednomyślność. Już wtedy także zdawano sobie sprawę, że nie we wszystkich sytuacjach zasadę równości języków będzie można stosować⁴.

Postanowienia traktatów uszczegółowiły 2 rozporządzenia Rady Ministrów z 15.04.1958 r. określające system językowy Wspólnot Europejskich⁵. Rozporządzenia te ustaliły:

- języki urzędowe i robocze Wspólnot Europejskich,
- język komunikacji obywateli państw członkowskich z instytucjami wspólnotowymi,
- język komunikacji państw członkowskich z instytucjami wspólnotowymi,
- język komunikacji instytucji wspólnotowych z państwami członkowskimi i ich obywatelami,
- języki, w jakich powinny być publikowane rozporządzenia i inne akty prawne o zasięgu ogólnym,
- języki, w jakich będzie wydawany *Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich*.

Dodatkowo zezwolono na zastosowanie innych rozwiązań w przypadku Trybunału Sprawiedliwości oraz na określenie przez poszczególne instytucje wspólnotowe sytuacji, w których mogą zaistnieć odstępstwa od zasad ogólnych.

³ D.W. Derek: *The Community of Europe. A history of European integration since 1945*. London 1993 s.52.

⁴ Por. postanowienia dotyczące Trybunału Sprawiedliwości (s. 344).

⁵ *Regulation no 1 determining the language to be used by the European Economic Community, „Official Journal of the European Communities” 1958 no. 17 s. 385-386; Regulation no 1 determining the languages to be used by the European Atomic Energy Community. Tamże, s.401-402.*

Jak już wspomniano, początkowo status języków urzędowych uzyskały 4 języki. W miarę przystępowania nowych państw członkowskich liczba tych języków rosła i obecnie jest ich 11 (por. tab. 1). Liczba języków urzędowych rzutuje na liczbę wersji językowych rozporządzeń i innych aktów prawnych o zasięgu ogólnym oraz *Dziennika Urzędowego Unii Europejskiej* (do 1.02.2003 r. *Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich*).

Tabela 1. Rozwój języków urzędowych Wspólnot i Unii Europejskiej

Lata	Liczba języków urzędowych
1952-1972	4 języki (francuski, holenderski, niemiecki i włoski)
1973-1980	6 języków (+ angielski i duński)
1981-1985	7 języków (+ nowogrecki)
1986-1994	9 języków (+ kataloński i portugalski)
1995-2004	11 języków (+ fiński i szwedzki)
2004-	prawdopodobnie 20 języków (+ czeski, estoński, litewski, łotewski, maltański, polski, słowacki, słoweński i węgierski)

Odrębne zasady rządzą porozumiewaniem się instytucji wspólnotowych z państwami członkowskimi i ich obywatelami. Podstawowa reguła mówi, że każdy obywatel UE i każde państwo członkowskie może zwrócić się do instytucji wspólnotowych w jednym z języków urzędowych UE. W tym też języku zwracający się ma prawo oczekiwać odpowiedzi. Zasada ta obecnie jest potwierdzona w art. 21 traktatu o Wspólnocie Europejskiej. Jeżeli instytucje wspólnotowe zwracają się do państw członkowskich i ich obywateli (tzn. jeśli są inicjatorem dialogu), powinny to uczynić w języku danego państwa.

Takie reguły stawiają w uprzywilejowanej pozycji obywatela UE. W ten sposób także ogranicza się dystans pomiędzy tą organizacją a jej obywatelami. Z tych zasad w konsekwencji wywodzi się także jeden z elementów składowych polityki informacyjnej UE. Dokumenty kierowane nie do indywidualnego odbiorcy, a do ogółu społeczeństw państw członkowskich, są publikowane we wszystkich językach urzędowych UE.

Odrębne zagadnienie stanowią języki robocze, tzn. języki, którymi posługują się instytucje i organy wspólnotowe podczas prac wewnątrz własnych instytucji. Oba rozporządzenia nr 1/58 (EWG i Euratomu) definiują języki robocze jako te same co języki urzędowe. Powyższe rozporządzenia zezwalają jednocześnie instytucjom wspólnotowym na określenie we własnych regulaminach, jakimi językami będą się posługiwać jej pracownicy. Tak sformułowany przepis o językach roboczych jest bardzo niejednoznaczny. Określa on, które języki mogą być językami roboczymi, natomiast nie ustala liczby tych języków w poszczególnych instytucjach. Obecne regulaminy instytucji współ-

notowych stosują bardzo różne rozwiązania tej kwestii: od pełnej wielojęzyczności (11 języków roboczych) do jednego języka roboczego. Poniżej przedstawiono zasady językowe przyjęte przez niektóre instytucje i organy wspólnotowe.

ZASADY JEZYKOWE INSTYTUCJI I ORGANÓW WSPÓLNOTOWYCH

Jak zaznaczono wyżej, instytucje i organy wspólnotowe stosują różne rozwiązania dotyczące języka komunikacji wewnątrz instytucji. Najczęściej wynikają one z charakteru prac danej instytucji oraz często są związane z lokalizacją jej siedziby. Należy także podkreślić, że prawie we wszystkich instytucjach istnieją odrębne zasady dotyczące języka porozumiewania się ustnego i na piśmie.

Podstawową zasadą językową Rady Unii Europejskiej jest możliwość korzystania podczas sesji plenarnych ze wszystkich języków urzędowych UE zarówno na piśmie, jak i w mowie. Jeżeli jakieś dokumenty nie są dostępne we wszystkich językach z odpowiednim wyprzedzeniem, reprezentant odpowiedniej grupy językowej może odmówić udziału w dyskusji. Odstępstwa od tej ogólnej zasady są możliwe, jeżeli zostaną przyjęte jednomyślnie i jeśli dotyczą spraw pilnych. Podczas spotkań nieformalnych (nie zapadają na nich żadne decyzje) Rada Unii Europejskiej posługuje się językiem angielskim i francuskim oraz językiem kraju, który aktualnie przewodniczy UE.

Inaczej jest w przypadku Komitetu Stałych Przedstawicieli (COREPER – Comité des Représentants Permanents) organu pomocniczego Rady Unii Europejskiej. Pracuje on wyłącznie w roboczych językach, tzn. w angielskim, francuskim i niemieckim, natomiast cała dokumentacja jest mu dostarczana we wszystkich językach urzędowych UE.

Podczas sesji plenarnych Parlamentu Europejskiego każdy deputowany ma prawo zabierać głos w dowolnym języku urzędowym UE (debaty są tłumaczone symultanicznie ze wszystkich i na wszystkie języki urzędowe). Podobnie jest z dokumentacją Parlamentu Europejskiego – jest ona dostępna we wszystkich unijnych językach. Jedynym odstępstwem od tej reguły są prace komisji parlamentarnych, grup politycznych i delegacji międzyparlamentarnych. Za zgodą wszystkich zainteresowanych pracują one przy ograniczonej liczbie języków zależnie od konfiguracji narodowej danego organu. Członkowie administracji Parlamentu Europejskiego porozumiewają się między sobą w języku francuskim lub angielskim. Parlament Europejski płaci jednak cenę za tak swobodne korzystanie z zasady wielojęzyczności przez tak liczny organ (626 deputowanych), bowiem maksymalna objętość pewnych jego dokumentów została ograniczona

w regulaminie (np. wnioski o podjęcie uchwały mogą mieć maksymalnie 200 wyrazów).

Komisja Europejska wydaje swoją dokumentację we wszystkich językach urzędowych UE, natomiast jej językami roboczymi najczęściej są francuski i angielski oraz czasami niemiecki.

Reguły Trybunału Sprawiedliwości i Sądu Pierwszej Instancji dotyczące kwestii językowych w zdecydowany sposób różnią się od reguł przyjętych przez inne instytucje wspólnotowe. Zasady językowe instytucji sądowniczych UE składają się z 3 odrębnych elementów: języka postępowania sądowego, języka roboczego Trybunału i Sądu oraz języka wydawnictw tych instytucji. Językiem postępowania sądowego może być każdy język urzędowy UE, a także język irlandzki⁶. Językiem roboczym Trybunału i Sądu jest język francuski, natomiast orzecznictwo tych instytucji publikowane jest w 11 językach urzędowych UE.

Podczas sesji plenarnych Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów ich członkowie mogą posługiwać się jednym z języków urzędowych UE (sesje tłumaczone są symultanicznie). Komitet Ekonomiczno-Społeczny dopuszcza, aby grupy robocze wspierające pracę sprawozdawców pracowały tylko w 4 językach. Inaczej jest w przypadku Europejskiego Banku Centralnego oraz Trybunału Obrachunkowego. Językiem roboczym tego pierwszego jest jedynie język angielski, natomiast tego drugiego – francuski, angielski i niemiecki. Dokumentacja powyższych instytucji mająca znaczenie dla społeczeństw państw członkowskich (np. opinie Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów do projektów aktów prawnych, decyzje Europejskiego Banku Centralnego czy raporty roczne Trybunału Obrachunkowego) tłumaczone są i wydawane we wszystkich językach urzędowych UE.

Dodatkowego komentarza wymagają języki unijnej dokumentacji. W latach 70. XX w. we Wspólnotach Europejskich wprowadzono podział dokumentacji na 2 kategorie: dokumenty i publikacje. Publikacje są to materiały przygotowane z myślą o informowaniu obywateli UE o działaniach, jakie podejmują w ich imieniu instytucje wspólnotowe. Dokumenty są to natomiast materiały, które powstają w wyniku prac instytucji wspólnotowych. Służą one przede wszystkim do porozumiewania się wewnątrz danej instytucji lub w kontaktach z innymi organami Wspólnot i Unii Europejskiej. Pomimo ich wewnętrznego charakteru są one publicznie dostępne i stanowią bardzo ważne źródło informacji o UE. Wszystkie publikacje wydawane są we wszystkich językach urzędowych Unii. Natomiast dokumenty w zasadzie udostępniane są tylko w językach, w jakich zostały sporządzone. Wyjątek stanowi tu cała dokumentacja procesu legislacyjnego, która ze względu

⁶ Por. s. 345-346.

na jawność i przejrzystość procesu decyzyjnego podawana jest do publicznej wiadomości we wszystkich językach urzędowych UE.

Tabela 2. Języki robocze instytucji i organów wspólnotowych

Instytucja lub organ	Języki robocze
Rada Unii Europejskiej	11 języków urzędowych; podczas spotkań nieformalnych – angielski, francuski oraz język państwa przewodniczącego UE
Parlament Europejski	11 języków urzędowych; komisje parlamentarne, delegacje międzyparlamentarne oraz grupy polityczne mogą pracować przy ograniczonej liczbie języków; administracja Parlamentu posługuje się angielskim lub francuskim
Komisja Europejska	francuski, angielski, czasami niemiecki
Trybunał Sprawiedliwości i Sąd Pierwszej Instancji	francuski
Komitet Ekonomiczno-Społeczny	11 języków urzędowych; grupy robocze w 4 językach
Komitet Regionów	11 języków urzędowych
Europejski Bank Centralny	angielski
Trybunał Obrachunkowy	francuski, angielski, niemiecki

Wszystkie instytucje i organy wspólnotowe korzystają z pracy ekspertów – niezależnych lub zatrudnianych przez te instytucje. Przygotowane przez nich opracowania tworzone są na potrzeby procesu decyzyjnego UE, dlatego najczęściej sporządzane są w językach roboczych instytucji zamawiających lub na takie języki tłumaczone są w pierwszej kolejności. W większości przypadków nie tłumaczy się ich na wszystkie języki urzędowe Unii. Wyjątkiem są opracowania szczególnie istotne dla funkcjonowania Unii Europejskiej, np. projekty reform. W niektórych przypadkach we wszystkich językach urzędowych Unii wydawane jest obszerne streszczenie takich opracowań (np. opracowania wydawane przez Dyрекcję Generalną ds. Badań Parlamentu Europejskiego w serii *Working Papers*).

WYBÓR JĘZYKA URZĘDOWEGO

Każdemu państwu członkowskiemu (odbywa się to już na etapie przygotowań do członkostwa) przysługuje wybór języka, który będzie używany we wzajemnych relacjach tego państwa i jego obywateli z instytucjami wspólnotowymi. Zasadniczo każdemu państwu przysługuje prawo do wyboru jednego języka, ale od tej ogólnej reguły istnieją wyjątki. Pierwszym takim wyjątkiem był język irlandzki. Irlan-

dczycy mają 2 języki urzędowe: irlandzki i angielski. Językiem angielskim posługuje się zdecydowana większość Irlandczyków, natomiast językiem irlandzkim tylko 43,5% społeczeństwa, język ten jest jednak bardzo ważnym elementem tożsamości narodowej Irlandii i dlatego ma status pierwszego języka urzędowego. W 1972 r. przystępując do Wspólnot Europejskich, Irlandia zdecydowała, że jej językiem urzędowym w kontaktach ze Wspólnotami będzie język angielski, jednocześnie zastrzegła sobie prawo do wydawania w języku irlandzkim najważniejszych dokumentów Wspólnot Europejskich (np. traktatów). Język irlandzki od tej pory, nie będąc językiem urzędowym Wspólnot Europejskich, ma status języka traktatów⁷. W języku irlandzkim może się także toczyć sprawa przed Trybunałem Sprawiedliwości i Sądem Pierwszej Instancji⁸. Takie rozwiązania umożliwiły przyjazny dostęp do informacji o Wspólnotach Europejskich dla większości społeczeństwa przy zachowaniu obecności – choć tylko minimalnej – języka irlandzkiego w funkcjonowaniu Wspólnot⁹.

Innym wyjątkiem od zasady: jedno państwo – jeden język urzędowy mogła stać się Norwegia. Jedną z deklaracji nieratyfikowanego traktatu akcesyjnego¹⁰ tego państwa zakładała, że dwie odmiany języka norweskiego (Bokmål i Nynorsk) będą mogły być używane w pracach instytucji wspólnotowych.

Problem wyboru unijnego języka urzędowego w szczególności sposób dotyka państw, które posługują się więcej niż jednym językiem urzędowym. W komfortowej sytuacji znajdują się obywatele Belgii i Finlandii (por. tab. 3), ponieważ członkostwo w UE innych państw z ich językami oficjalnymi zapewniło Belgom i Finom możliwość dostępu do materiałów unijnych we wszystkich językach urzędowych tych państw. W gorszej sytuacji są Irlandczycy, Holendrzy, Hiszpanie i Luksemburczycy, ponieważ nie mają możliwości dostępu do materiałów unijnych we wszystkich swoich językach urzędowych. Większość państw obecnie należących do UE posługuje się na swoim terytorium tylko jednym językiem urzędowym, w związku z czym nie miały one kłopotu z wyborem języka urzędowego Unii. Natomiast trudności sprawiają we wszystkich państwach członkowskich obywatele należący do mniejszości językowych.

⁷ Irlandzką wersję traktatów można odnaleźć w portalu *EUR-lex* <http://europa.eu.int/eur-lex>

⁸ Jak dotąd jednak nikt z tej możliwości nie skorzystał.

⁹ Irlandczycy w swoim wyborze kierowali się pragmatyką, ale do dziś w Irlandii można usłyszeć głosy, że należało wybrać język irlandzki.

¹⁰ *Declaration by the Kingdom of Norway on the Norwegian language*. W: *Documents concerning the accession of the Republic of Austria, the Kingdom of Sweden, The Republic of Finland and the Kingdom of Norway to the European Union*. Luxembourg 1996 s. 395.

Tabela 3. Języki urzędowe w państwach członkowskich UE

Państwo	Języki urzędowe																
	angielski	baskijski	duński	fiński	francuski	fryzyjski	galicki	kastylijski	kataloński	irlandzki	luksemburski	holenderski	niemiecki	nowogrecki	portugalski	szwedzki	włoski
Austria													U				
Belgia					U							U	U				
Dania			U														
Finlandia				U												U	
Francja					U												
Grecja														U			
Hiszpania *		N					N	U	N								
Holandia						N						U					
Irlandia	U									N**							
Luksemburg					U						N		U				
Niemcy													U				
Portugalia															U		
Szwecja																U	
Wielka Brytania	U																
Włochy																	U

U – język urzędowy UE

N – język oficjalny państwa nie będący językiem urzędowym UE

* W Hiszpanii językiem urzędowym jest kastylijski, natomiast we wspólnotach autonomicznych także kataloński, baskijski i galicki.

** Język traktatów.

Podobnie wygląda sytuacja w państwach, które mogą stać się członkami UE w 2004 r. Większość posługuje się jednym językiem oficjalnym i te państwa nie miały żadnego dylematu przy wyborze języka urzędowego Unii. Inaczej wygląda sytuacja Cypru i Malty. Dużym zaskoczeniem był wybór języka maltańskiego jako kolejnego języka urzędowego UE (por. tab. 4). Gdyby Maltańczycy wybrali język angielski (drugi język urzędowy na Malcie), uniknęliby żmudnego i kosztownego tłumaczenia całości „acquis communautaire”¹¹ na język maltański. Przypadek Malty przypomina sytuację Irlandii z 1972 r., z tym że Maltańczycy mogli bez obaw wybrać język maltański, ponieważ

¹¹ Całość dorobku prawnego Wspólnot i Unii Europejskiej.

zdecydowana większość społeczeństwa posługuje się obydwoma oficjalnymi językami.

Duże kontrowersje wzbudził również wybór języka greckiego przez Cypr (por. tab. 4). W ten sposób Cypryjczycy uniknęli problemów przekładowych, korzystając z istniejącej greckiej wersji materiałów unijnych, ale jednocześnie stworzyli dodatkowy powód do zaostrzenia konfliktu grecko-tureckiego¹² na tej wyspie. Złagodzenie tego konfliktu mogłoby nastąpić po przystąpieniu Turcji do UE (język turecki stałby się kolejnym językiem urzędowym Unii).

Tabela 4. Języki urzędowe państw, które w 2004 r. mogą stać się członkami UE

Państwo	Języki urzędowe											
	angielski	czeski	estoński	nowogrecki	litewski	łotewski	maltański	polski	słowacki	słoweński	turecki	węgierski
Cypr				U							N	
Czechy		P										
Estonia			P									
Litwa					P							
Łotwa						P						
Malta	U						P					
Polska								P				
Słowacja									P			
Słowenia										P		
Węgry												P

U – język urzędowy UE

P – przyszły język urzędowy UE

N – język oficjalny państwa, który nie stanie się językiem urzędowym UE

TŁUMACZENIA NA JĘZYK POLSKI

Polska nie miała trudności z wyborem swojego języka urzędowego w Unii Europejskiej, ale jednocześnie od początku wiedziała, że stoi przed nią ogromne zadanie przygotowania armii tłumaczy do przekładów pisemnych i ustnych na potrzeby instytucji polskich i wspólnie-

¹² Cypr podzielony jest na dwie części: grecką i turecką. Grecka i turecka administracja nie uznają się nawzajem, a obie części Cypru rozdzielają wojska Organizacji Narodów Zjednoczonych.

towych¹³. Przystąpienie do UE spowoduje, że od dnia naszej akcesji unijne materiały będą publikowane po polsku. Wydawaniem tych materiałów zajmie się Urząd Oficjalnych Publikacji Wspólnot Europejskich. To co Unia i Wspólnoty Europejskie wydały wcześniej, tzn. przed naszym przystąpieniem, nie jest oficjalnie tłumaczone na nowy język urzędowy. Wyjątek stanowi obowiązujące prawodawstwo i orzecznictwo Wspólnot i Unii, którego przetłumaczenie jest obowiązkiem kraju kandydującego do członkostwa. Z tego powodu drugim ogromnym zadaniem dla Polski, oprócz przygotowania odpowiedniej kadry, było przetłumaczenie na język polski całego „*acquis communautaire*”.

Artykuł 27 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej mówi, że językiem urzędowym w naszym kraju jest język polski. Dodatkowo ustawa o języku polskim¹⁴ nakłada na władze publiczne obowiązek wydawania wszystkich aktów prawnych w języku polskim. Z tego też względu na rząd polski został nałożony obowiązek przetłumaczenia całości obowiązującego w Unii prawodawstwa i orzecznictwa. Szacuje się, że do przetłumaczenia było ok. 85 000 stron aktów prawnych (formatu A4) oraz przeszło 6 000 orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości. Tłumaczenie przygotowane w Polsce¹⁵ zostanie zweryfikowane przez Służby Prawne Komisji Europejskiej i Rady Unii Europejskiej, a następnie wydane przez Urząd Oficjalnych Publikacji Wspólnot Europejskich.

Prace przekładowe związane z rozszerzeniem UE trwają jednak nie tylko w krajach kandydujących, ale również w samej Unii. Instytucje i organy wspólnotowe przygotowują się kadrowo i technicznie do pracy w 20 oficjalnych językach urzędowych, ale jednocześnie opracowują polskojęzyczną wersję swoich internetowych systemów informacyjnych. Zadanie to dotyczy zarówno serwerów informacyjnych, jak i baz danych. Komisja Europejska obecnie przygotowuje portal *EUR-Lex* – podstawowy portal z prawem Wspólnot i Unii Europejskiej – do rozszerzenia o kolejne wersje językowe¹⁶. Postępują także prace nad przygotowaniem polskiej wersji serwerów internetowych instytucji i organów wspólnotowych. Pierwsza polska strona internetowa została udostępniona przez Parlament Europejski¹⁷. Niestety, analiza obecnych wersji językowych serwerów internetowych i systemów informa-

¹³ Obecnie tłumacz w Unii Europejskiej przekłada z języka dla siebie obcego na swój język ojczysty. Tak zorganizowana praca w instytucjach wspólnotowych powoduje, że aby obsłużyć tłumaczenia w pełnym zakresie, tzn. z 11 języków na 11 języków, potrzeba 110 tłumaczy. Po rozszerzeniu na wschód, gdy liczba języków urzędowych osiągnie 20, ta sama osoba będzie tłumaczyła w obie strony.

¹⁴ *Ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim*. „Dz. U.” nr 90 poz. 999.

¹⁵ Podjęcie tego przedsięwzięcia niosło ze sobą element ryzyka, ponieważ proces tłumaczenia należy rozpocząć na kilka lat przed finalizacją negocjacji akcesyjnych, przed podpisaniem traktatu akcesyjnego i jego ratyfikacją przez obie strony. Nieprzystąpienie do Unii Europejskiej powoduje, że ogromna i kosztowna praca przekładowa staje się bezużyteczna. W takiej sytuacji znalazła się dwukrotnie Norwegia.

¹⁶ W lipcu 2003 r. w portalu *EUR-Lex* pojawiły się po raz pierwszy teksty prawa wspólnotowego przetłumaczone na języki państw, które mogą stać się członkami UE w 2004 r. Por. <http://europa.eu.int/eur-lex/en/accession.html>

¹⁷ Przetłumaczono na razie najwyższy szczebel strony domowej Parlamentu Europejskiego – por. http://www.europarl.eu.int/home/default_pl.htm

cyjnych instytucji, organów i agencji wspólnotowych (por. tab. 5 i 6) napawa obawą, że nie wszystkie one doczekają się polskich wersji.

Tabela 5. Wersje językowe serwerów instytucji i organów wspólnotowych i agencji unijnych^{*}

Instytucja, organ, agencja	Wersje językowe serwerów
1	2
Centrum Tłumaczeń dla Organów Unii Europejskiej	angielska i francuska; oficjalna dokumentacja w 11 wersjach językowych
Europejska Agencja Bezpieczeństwa i Higieny Pracy	11 języków urzędowych; większość publikacji w angielskim, francuskim, niemieckim i hiszpańskim
Europejska Agencja Oceny Produktów Medycznych	angielska
Europejska Agencja Odbudowy	angielska; podstawowe informacje w 11 językach urzędowych
Europejska Agencja Środowiska	angielska; podstawowe publikacje w 11 językach urzędowych
Europejska Fundacja ds. Szkoleń	angielska; podstawowe dokumenty także po francusku, niemiecku hiszpańsku, włosku i rosyjsku
Europejska Fundacja Poprawy Warunków Życia i Pracy	angielska i francuska
Europejski Bank Centralny	podstawowe informacje w 11 językach; większość publikacji tylko w języku angielskim
Europejski Bank Inwestycyjny	angielska, francuska, niemiecka; najwięcej publikacji w języku angielskim
Europejski Urząd Bezpieczeństwa Żywności	angielska, francuska, niemiecka
Europejskie Centrum Monitoringu Narkotyków i Uzależnienia Narkotykowego	angielska; podstawowe informacje w 11 językach urzędowych; większość publikacji w języku angielskim
Europejskie Centrum Monitoringu Rasizmu i Ksenofobii	angielska (w przygotowaniu francuska i niemiecka)
Europejskie Centrum Rozwoju Szkolenia Zawodowego	angielska
Komisja Europejska ^{**}	11 języków urzędowych; przeważają dokumenty w angielskim i francuskim
Komitet Ekonomiczno-Społeczny	angielska i francuska; podstawowe informacje i wszystkie opinie w 11 językach

1	2
Komitet Regionów	11 języków urzędowych; część publikacji tylko w ograniczonej liczbie języków (zwykle istnieje wersja angielska)
Parlament Europejski	11 języków urzędowych; część tekstów tylko w języku angielskim lub francuskim
Rada Unii Europejskiej	11 języków urzędowych
Trybunał Obrachunkowy	11 języków urzędowych
Trybunał Sprawiedliwości i Sąd Pierwszej Instancji	11 języków urzędowych; część informacji tylko po francusku
Urząd Harmonizacji Rynku Wewnętrznego	angielska, francuska, niemiecka, włoska, hiszpańska
Wspólnotowy Urząd Odmian Roślin	11 języków urzędowych; część publikacji tylko w języku angielskim

* Pod uwagę wzięto konstrukcję głównych stron serwerów; należy jednak pamiętać, że nie wszystkie dokumenty danej wersji językowej zamieszczone na tych serwerach są tłumaczone na wszystkie języki, tzn. może się zdarzyć strona angielska z francuskojęzycznym tekstem.

* Serwer Europa.

Tabela 6. Wersje językowe wybranych systemów informacyjnych UE

System informacyjny	Wersje językowe
ARCHISplus	angielski, francuski, niemiecki
CELEX	11 języków urzędowych
CORDIS	angielski, francuski, hiszpański, niemiecki, włoski
ECLAS	angielski, francuski
EUR-Lex	11 języków urzędowych
EuroDicAutom	opis bazy tylko w języku angielskim; zawartość dotyczy 12 języków (11 języków urzędowych Unii + łacina)
IDEA	11 języków urzędowych
OEIL*	angielski, francuski
PreLex	11 języków urzędowych
RAPID	angielski, francuski
TED	11 języków urzędowych

* Legislative Observatory.

Jeżeli obecnie UE udostępnia jakiś system w 11 wersjach językowych, to istnieje bardzo duże prawdopodobieństwo, że system ten będzie przetłumaczony na wszystkie nowe języki urzędowe. Natomiast jeżeli w tej chwili jest on udostępniany w kilku wybranych językach, to nie jest już takie pewne, czy zostanie przetłumaczony także na język polski. Z pewnością powstanie polska wersja językowa serwera Europa

(podstawowy serwer informacyjny UE), serwera informacyjnego Parlamentu Europejskiego – największego orędownika zasady wielojęzyczności w UE, bazy *CELEX* i *PreLex* oraz portalu *EUR-Lex*. Niestety, w przypadku pozostałych serwerów nadal może istnieć bariera językowa w korzystaniu z tych informacji. Być może w przypadku tych agencji, które utrzymują swoje serwery w kilku wersjach językowych, zostanie dorobiona jeszcze jedna lub dwie wersje w językach nowoprzyjętych krajów. W takich przypadkach mógłby zostać wybrany język polski, za czym przemawiałaby liczba ludności posługująca się tym językiem. Należy jednak pamiętać, że nowe wersje językowe z początku będą zawierać tylko podstawowe informacje, a dopiero z czasem będą pojawiać się na nich pełne teksty bieżących materiałów, co oznacza, że archiwalne informacje, o ile nie będą to obowiązujące akty prawne lub orzeczenia, będą dla nas dostępne tylko w językach obcych.

Być może w przyszłości siedziba któregoś z organów lub agencji wspomagającej prace UE zostanie ulokowana w Polsce. Mogłoby to spowodować, że jednym z dominujących języków roboczych tego ciała stałby się język polski.

UNIA EUROPEJSKA – ŹRÓDŁEM INFORMACJI W JĘZYKU POLSKIM

Po naszym przystąpieniu do UE będziemy więc mieli możliwość uzyskania dużej części informacji o UE w języku polskim. Ważne jest również to, że w celu uzyskania dodatkowych, szczegółowych informacji o funkcjonowaniu UE będzie można zwracać się do instytucji i organów UE w języku polskim i w takim języku oczekiwać odpowiedzi. W przypadku prośby o konkretne dokumenty zostaną nam one udostępnione w języku polskim, jeżeli będzie istniała taka ich wersja (nie zostaną one dla nas specjalnie przetłumaczone).

Materiały, do których uzyskujemy dostęp, odnoszą się przede wszystkim do funkcjonowania samej UE, ale również bardzo wiele z nich dotyczy sytuacji poszczególnych państw członkowskich. Po rozszerzeniu UE na wschód będziemy mogli powiedzieć, że poprzez unijne źródła informacji mamy dostęp do wiedzy o dużej części Europy¹⁸. Dane dotyczące państw członkowskich mają jeszcze i tę zaletę, że najczęściej zbierane są i przetwarzane według tych samych zasad, co umożliwia ich porównywanie i wyciąganie wniosków. Dodatkowo dane statystyczne, np. dotyczące gospodarki, porównywane są z ich odpowiednikami dotyczącymi Stanów Zjednoczonych i Japonii, co wzbogaca ich wartość. Materiały udostępniane przez UE obejmują bardzo rozległy zakres informacji (prawo, ekonomia, politologia, so-

¹⁸ Po najbliższym rozszerzeniu na wschód UE będzie obejmowała 25 z 43 państw europejskich oraz będzie ją zamieszkiwać ok. 450 z 727 mln mieszkańców Europy.

cyjologia, antropologia, ochrona środowiska i in.) i znajdują odbiorców nie tylko wśród specjalistów od integracji europejskiej, ale również wielu innych dziedzin.

Unia Europejska już teraz dysponuje wieloma informacjami o Polsce. Informacje te pochodzą od polskiego rządu, który wraz z wejściem w życie *Układu europejskiego*, a w przyszłości także traktatu akcesyjnego, został zobowiązany do przedstawiania UE okresowych raportów i przesyłania na bieżąco szczegółowych informacji z wielu dziedzin naszego życia społeczno-gospodarczego. W niektórych przypadkach te obowiązki informacyjne wobec UE po raz pierwszy zmusiły rząd polski do okresowego sporządzania raportów z pewnych dziedzin życia i ich udostępnienia. Zdarzają się nawet sytuacje, w których nawet te dane są w Polsce trudno dostępne lub łatwiej do nich dotrzeć poprzez źródła unijne. Ciekawostką stanowi fakt, że UE dysponuje również takimi informacjami o Polsce, które są w ogóle nie udostępniane w naszym kraju¹⁹.

Instytucje wspólnotowe od dawna udostępniają wiele ciekawych materiałów, jednak – jak dotąd – barierą stanowi ich język. Mamy nadzieję, że od 2004 r. bariera ta będzie mieć coraz mniejsze znaczenie. Jeżeli dodatkowo pod uwagę weźmiemy fakt, że większość tych informacji jest bezpłatnie dostępna w Internecie, to pozostaje tylko jedna kwestia do rozwiązania: jak przybliżyć polskiemu społeczeństwu unijne źródła informacji. Moim zdaniem, jest to między innymi zadanie dla bibliotekarzy.

PODSUMOWANIE

Analiza zasad językowych stosowanych przez instytucje wspólnotowe wskazuje, że obiegowa opinia, iż Unia Europejska posługuje się 11 oficjalnymi językami, jest dość dużym uproszczeniem. Mimo ogólnej zasady równości unijnych języków urzędowych wybranych przez państwa członkowskie istnieje wiele wyjątków wynikających z charakteru prac instytucji wspólnotowych oraz roli poszczególnych państw w działaniach unijnych. Możemy jednak bez obaw oczekiwać, że to wszystko, co obywatelowi Unii Europejskiej będzie potrzebne do korzystania z jego uprawnień i wypełniania obowiązków, będzie dostępne także w języku polskim. Zadaniem bibliotekarza w tym przypadku jest pomoc w dotarciu do podstawowych źródeł informacji z tego zakresu. Osoby poszukujące bardzo szczegółowych informacji nt. funkcjonowania UE nadal będą musiały posługiwać się językami obcymi.

Unijna informacja publiczna udostępniana w Internecie może z powodzeniem zastąpić niektóre inne kosztowne źródła informacji, na

¹⁹ Kilka lat temu odnalazłam na ogólnodostępnym serwerze Europa (<http://europa.eu.int>) pełny tekst dokumentu Ministerstwa Spraw Zagranicznych, który przez to Ministerstwo został zaklasyfikowany jako objęty tajemnicą państwową.

które wiele bibliotek nigdy nie mogłoby sobie pozwolić. Warunkiem wykorzystania tych źródeł informacji jest dobry dostęp do Internetu oraz chociaż pobieżna znajomość systemów informacyjnych UE.

Biblioteki specjalizujące się w zagadnieniach integracji europejskiej stoją obecnie przed bardzo trudnym problemem terminologicznym. Wraz z tłumaczeniem na język polski prawa i orzecznictwa UE rodzi się oficjalna polska terminologia dotycząca zagadnień unijnych. Systemy opracowania rzeczowego tych bibliotek muszą zostać pod tym względem skorygowane (np. nazwy własne). Na uznanie w tym miejscu zasługuje podjęcie przez Bibliotekę Sejmową zadania przetłumaczenia na język polski najlepszego unijnego tezauryusa – *Eurovoc*.

Na uwagę zasługuje również problem rejestracji unijnej dokumentacji w polskich katalogach centralnych. Wydawnictwa unijne z racji miejsca ich publikacji (Luksemburg) rejestrowane są przez Bibliotekę Narodową w centralnym katalogu książek i czasopism zagranicznych. Z chwilą pojawienia się polskiej wersji dokumentów unijnych trafiają one także do bazy poloników zagranicznych.

Drukowana dokumentacja unijna dostępna jest w Polsce w kilkunastu ośrodkach akademickich, które uzyskały od Komisji Europejskiej status ośrodka dokumentacji europejskiej. Po naszym przystąpieniu do UE liczba tych miejsc prawdopodobnie wzrośnie, co ułatwi dostęp do tych materiałów. Celowe jednak wydają się również pozyskanie przez Bibliotekę Narodową statusu biblioteki depozytowej, co dawałoby jej prawo do bezpłatnego otrzymywania jednego egzemplarza prawie każdej unijnej publikacji drukowanej. Byłaby to zastępcza forma egzemplarza obowiązkowego, bardzo przydatna np. do sporządzania bibliografii poloników.

BIBLIOGRAFIA

1. Kinnock N.: *Conference interpreting and enlargement. A strategy for the joint interpreting and conference services in the lead-up to 2004* [online]. Brussels 2002. Dostępny: <<http://europa.eu.int/comm/scic/thescic/EN.pdf>>
2. Cunningham K.: *Translating for a larger Union – can we cope with more than 11 languages?* „*Terminologie et Traduction*” 2001 nr. 2 s. 22-33.
3. Derek D.W.: *The Community of Europe. A history of European integration since 1945*. London 1993.
4. Forrest A.: *The challenge of languages in Europe*. „*Terminologie et Traduction*” 1999 nr. 3 s. 101-120.
5. Mamadouth V.: *Supranationalism in the European Union. What about multilingualism?* [online]. 1998. Dostępny: <<http://www.may.ie/staff/dpringle/igu/mamadouh.pdf>>

6. – : *Dealing with multilingualism in the European Union. Cultural theory rationalities and language policies.* „*Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practices*” 2002 no.3 s. 327-345.
7. McCluskey B.: *Respecting multilingualism in the enlargement of the European Union – the organizational challenge.* „*Terminologie et Traduction*” 2001 nr. 2 s. 7-21.
8. Michałowska-Gorywoda K.: *Podejmowanie decyzji w Unii Europejskiej.* Warszawa 2002 s. 385.
9. – : *Służby lingwistyczne Unii Europejskiej.* „*Studia Europejskie*” 2002 nr 3 s. 81-98.
10. Moratinos Johnston S.: *Multilingualism and EU enlargement.* „*Terminologie et Traduction*” 2000 nr. 3 s.5-70.
11. Pieters D.: *The languages of the European Union* [online]. 2002. Dostępny: <http://europa.eu.int/futurum/documents/offtext/espdiscuss10_en.pdf>
12. *Regulation no 1 determining the languages to be used by the European Economic Community.* „*Official Journal of the European Communities*” 1958 no. 17 s. 385–
13. Rowe R.: *The use of languages by the EU institutions.* „*Terminologie et Traduction*” 2002 nr. 2 s. 5-9.
14. Rzewuska M.: *Coraz bliżej. Językowe przygotowania Polski do przystąpienia do Unii Europejskiej.* „*Terminologie et Traduction*” 2001 nr. 2 s. 82-93.
15. – : *Tłumaczenie prawa UE na języki krajów kandydujących. Stan prac na blisko rok przed przystąpieniem.* „*Biuletyn Analiz UKIE*” 2002 nr 10 s. 143-148.
16. – : *Przygotowanie służb tłumaczeniowych instytucji UE do rozszerzenia.* „*Biuletyn Analiz UKIE*” 2002 nr 8 s. 189-196.
17. Šarčević S.: *Preserving multilingualism in an enlarged European Union.* „*Terminologie et Traduction*” 2001 nr. 2 s. 34-50.
18. Seymour E.: „*Democratic accountability*”. A case study on the political and legal impact of translation. „*Terminologie et Traduction*” 1999 nr. 1 s. 7-13.
19. Shuibhne N.N.: *The European Union and minority language rights* [online]. „*MOST Journal on Multicultural Societies*” 2001 no. 2. Dostępny: <<http://www.unesco.org/most/v13n2shui.htm>>
20. *Tools and workflow at the Translation Service of the European Commission* [online]. 2002. Dostępny: <http://europa.eu.int/comm/dgs/translation/bookshelf/2002_tools_and_workflow_en.pdf>
21. *Translation tools for the CEEC candidates for EU membership – an overview.* „*Terminologie et Traduction*” 1998 nr. 1 s. 140-166.
22. Wagner E.: *Quality of written communication in a multilingual organization.* „*Terminologie et Traduction*” 2000 nr. 1 s. 5-22.

ANNA OGONOWSKA

**POLISH AS THE EU OFFICIAL LANGUAGE. LANGUAGE POLICIES OF THE EU
AND THE LIBRARIANS**

The European Union adheres to the principle of multilinguality. The member states are free to decide which language to use in contacts of a state and its citizens with the EU institutions. On the other hand, the EU institutions (Council of the European Union, The European Parliament, COREPER, European Commission, Court of Justice, EU Central Bank, Court of Auditors, European Economic and Social Committee, Committee of the Regions and European Ombudsman) adopted various policies regulating their internal working languages. Each member state can choose one official language used in the contacts of this state with the EU with the exception of officially multilingual countries (Ireland, the Netherlands, Spain and Luxembourg). Since the day of the access of Poland to the EU, European official documents will be published in Polish as one of the official languages, providing access to a wide variety of information not only about EU, but also concerning different areas of law, economy, sociology and environmental questions. On the other hand, it is the obligation of Poland to provide translations of the EU laws and regulations.

Artykuł wpłynął do redakcji 11 sierpnia 2003 r.

EWA GŁOWACKA

WYBRANE ZAGRANICZNE BIBLIOTEKARSKIE SERWISY INTERNETOWE – PRÓBA ANALIZY

Charakterystyka 4 serwisów: Internet Library for Librarians, Library Link, Bibliotheksangebote im Internet, Ikaros.

UWAGI WSTĘPNE

W sieci Internet spotykamy obecnie liczną grupę serwisów związanych z problematyką bibliotekarstwa, bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Są one świetnym kanałem wymiany doświadczeń i opinii, dostarczania informacji o nowych teoriach, rozwiązaniach bądź wynikach badań. Pomagają również rozwiązywać problemy, jakie pojawiają się w bieżącej pracy, związane także często z bardzo szybkimi przemianami technologii informacyjnej, procedur zawodowych i zasobów informacyjnych. Ich rola sprowadza się przede wszystkim do wypełniania 2 podstawowych zadań: dostarczania bieżącej informacji oraz integracji środowiska zawodowego.

Poszczególne zasoby różnią się między sobą formą, zasięgiem oddziaływania, wartością informacyjną i sposobami jej porządkowania. Niektóre z nich mają charakter lokalny, inne międzynarodowy. Istnieją serwisy przeznaczone dla wszystkich przedstawicieli profesji, a także takie, które są adresowane dla wyspecjalizowanej grupy, np. nauczycieli – bibliotekarzy. Serwisy bibliotekarskie, jakie można spotkać w sieci, mają najczęściej postać biblioteki wirtualnej zasobnej w odsyłacze do witryn o odpowiedniej tematyce. Niekiedy też przyjmują kształt elektronicznego czasopisma prezentującego artykuły. Istnieją jednakże i takie, które łączą w sobie cechy obu tych form, dając użytkownikom nieograniczony w czasie dostęp do bardzo zróżnicowanej informacji.

Spróbujmy przyjrzeć się bliżej serwisom największym, o bogatych zasobach i szerokim przeznaczeniu. Takim źródłem jest niewątpliwie znany szerokim kręgom specjalistów polski *EBIB*, o którego istnieniu i zawartości nie trzeba już specjalistom wspominać. Dobrze jest jednak również znać podobne narzędzia tworzone w innych krajach. Dlatego zajmijmy się bliżej wybranymi zagranicznymi tego rodzaju źródłami

informacji. Zaliczymy do nich między innymi: *Internet Library for Librarians*, *Library Link*, *Bibliotheksangebote im Internet* oraz *Ikaros*.

INTERNET LIBRARY FOR LIBRARIANS – www.itcompany.com/info retriever/index.html

Serwis ten jest przewodnikiem po bardzo licznych źródłach elektronicznych dla bibliotekarzy. Zawiera odsyłacze do ponad 3000 takich zasobów. Wydawcą *Internet Library for Librarians* jest firma specjalizująca się w tworzeniu i dostarczaniu technologii informacyjnej InfoWorks Technology Company. Do jej zadań należy m.in. tworzenie baz danych i systemów bibliotecznych, zarządzanie systemami informacyjnymi oraz zaopatrywanie instytucji w sprzęt i oprogramowanie komputerowe. Serwis powstał w 1994 r. z inicjatywy Vianne Sha a w 1996 r. został udostępniony w sieci Internet. Na początku 2002 r. InfoWorks Technology Company zmodyfikowało strukturę przewodnika a jego bieżącym utrzymaniem zajął się zespół, którego naczelnym redaktorem jest Yongmei Gu.

W serwisie uwzględniane są wyłącznie zasoby dostępne w sieci. Twórcy przewodnika dużą wagę przywiązują do zagadnień komputeryzacji procesów bibliotecznych oraz wykorzystywania zasobów sieciowych. Większość odnośników to odsyłacze do stron tworzonych przez środowiska naukowe związane z uniwersytetami, organizacjami bibliotekarskimi czy instytucjami rządowymi. Często pojawiają się witryny firm tworzących oprogramowanie sieciowe lub świadczących bibliotekom usługi z zakresu komputeryzacji. *Internet Library for Librarians* stara się kierować do zasobów wiarygodnych, kompetentnych i tworzonych przez specjalistów – widać tu wyraźnie dbałość o wysoką jakość materiałów.

Odnośniki w omawianym serwisie podzielono na 3 grupy:

- A. *Ready Reference* – gotowe źródła informacji,
- B. *Librarianship* – zagadnienia związane z pracą bibliotekarską,
- C. *Accesories* – dodatki związane z automatyzacją pracy bibliotekarskiej i Internetem.

W poszczególnych grupach zastosowano dalszy kilkustopniowy podział na podgrupy tematyczne o coraz węższym zakresie.

W grupie *Ready Reference* znalazło się 8 podgrup, w których mieszczą się odsyłacze do informatorów bezpośrednich, bibliografii i słowników, katalogów, encyklopedii oraz map.

Na drugą grupę odsyłaczy prezentowanych w serwisie składa się 12 rozbudowanych i dalej podzielonych podgrup. Listę otwiera podgrupa, która odnotowuje różne serwisy i przewodniki po sieci (np. *BUBL*). Dalej następują podgrupy związane z poszczególnymi procesami bibliotecznymi: gromadzeniem zbiorów, administracją i zarządzaniem biblioteką, ochroną zbiorów i tworzeniem kolekcji zbiorów specjalnych,

katalogowaniem i klasyfikacją, automatyzacją, zagadnieniami związanymi z czytelnictwem, także czytelników niepełnosprawnych itp.

Ostatnia grupa podzielona jest na 14 podgrup. Znajduje się tu bardzo bogaty materiał prowadzący do poradników poprawnego cytowania źródeł internetowych, wyszukiwarek i przeglądarek, języków tworzenia stron internetowych, projektów wspólnego katalogowania, witryn twórców oprogramowania bibliotecznego oraz wiele innych.

Właściwa treść serwisu, czyli lista odsyłaczy do konkretnych stron internetowych ostatecznie szeregowana jest alfabetycznie według tytułów poszczególnych źródeł. Opatrzona jest ponadto wprowadzeniem (*Introduction*), czyli krótkim opisem zawartości danej grupy odnośników. W grupie Ready Reference dodatkowo podano definicje poszczególnych typów przedstawianych tu informatorów. Wszędzie poszczególne odsyłacze wzbogacono dodatkowymi informacjami zawierającymi krótki opis, charakterystykę przeznaczenia, adres internetowy, twórcy bądź osoby odpowiedzialnej za kontakt z użytkownikiem oraz nazwę instytucji wydającej stronę. W każdym przypadku podawane są słowa kluczowe charakteryzujące treść zasobu.

Internet Library for Librarians można zaliczyć do bardzo dobrych informatorów. Podstawową jego zaletę stanowi bardzo bogaty i zróżnicowany zespół uwzględnianych źródeł, który wynika też z szerokiego rozumienia dziedziny bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Wiarygodny, naukowy materiał prezentowany jest w sposób przejrzysty i uporządkowany. Dużą pomocą przy wyszukiwaniu jest też sprawnie działający katalog wyszukiwawczy. Skromna szata graficzna podnosi czytelność serwisu. Pewnym mankamentem są jedynie kłopoty z bieżącą aktualizacją adresów odsyłaczy. Redakcja próbuje sobie radzić z tym problemem różnorodnie. Jednym ze sposobów jest zamieszczenie w przewodniku odsyłacza *Report broken link*, który aktywuje program do wysyłania koniecznych poprawek pocztą elektroniczną.

Mimo tych drobnych wad serwis ten jest bardzo pomocny w odnajdowaniu informacji związanych z nowoczesnym bibliotekarstwem. Jest przyjazny i łatwy w obsłudze, nadaje się więc również dla początkujących specjalistów. Ponadto umożliwia użytkownikom wpływanie na jego zawartość poprzez dodawanie stron i przesyłanie komentarzy.

LIBRARY LINK. CURRENT AWARENESS FOR THE INFORMATION PROFESSIONAL
– www.emeraldinsight.com/librarylink/.

Prezentowany zasób to biblioteka wirtualna zawierająca teksty oraz odnośniki do źródeł elektronicznych poświęconych szeroko pojętej dziedzinie bibliotekoznawstwa, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień związanych z zarządzaniem informacją. Serwis pojawił się w sieci

w 1995 r. *Library Link* to serwis komercyjny, sponsorowany przez Emerald – The Management Research Database, firmę specjalizującą się w wydawaniu czasopism naukowych. *Library Link* stanowi jeden z licznych serwisów Emerald, dlatego też nie występuje w sieci samodzielnie, ale jako strona składowa firmowej witryny, oferującej użytkownikom pozostałe produkty w podobny sposób, a więc prezentując je na osobnych poświęconych im stronach.

Twórcy *Library Link* szczególnie podkreślają nowe role współczesnych bibliotekarzy – brokerów informacji i specjalistów w dziedzinie zarządzania informacją. W skład komitetu redakcyjnego serwisu wchodzi pracownicy naukowcy uniwersytetów i bibliotek Wielkiej Brytanii, Nowej Zelandii i Stanów Zjednoczonych.

Zasadnicza część *Library Link* oferuje swoim czytelnikom 2 rodzaje materiałów – teksty artykułów w formacie PDF oraz odnośniki do stron internetowych. Wszystkie mają charakter naukowy, tworzone są przez specjalistów i przeznaczone dla zaawansowanego odbiorcy. Odnotowuje się jedynie dokumenty wiarygodne, profesjonalne i pomocne w pracy bibliotekarskiej, powstałe głównie na terenie Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych, ale również w Europie, Azji i Australii.

Materiały podzielono na 3 główne grupy tematyczne:

a. *Library Technology* – obejmuje tematykę nowoczesnej technologii informacyjnej. Zasoby dotyczą przeważnie baz danych online, serwisów i portali internetowych, bibliotek wirtualnych, języka XML,

b. *Library Management and Information Services* – zajmuje się zagadnieniami zarządzania biblioteką i informacją,

c. *Collection Management* – zawiera materiały odnoszące się do problematyki zarządzania zbiorami, a więc podejmujące kwestie wykonywania usług dla użytkowników zewnętrznych, digitalizacji i ochrony zbiorów, gromadzenia czasopism i innych źródeł elektronicznych.

W ramach poszczególnych grup prezentowane są zarówno odsyłacze do ciekawych witryn, jak i artykuły – jeden w formie pełnotekstowej, wybrany raz na miesiąc, a pozostałe w postaci opisów z abstraktami. Każdemu artykułowi towarzyszą uwagi (*Viewpoint*), tekst nawiązujący do tematyki w nim poruszanej, napisany przez osobę odpowiedzialną za dany dział. Pełne wersje, abstrakty i *Viewpoints* to stałe elementy prezentowania publikacji z czasopism w wymienionych 3 działach serwisu. Przechowywane są w archiwum obejmującym 9 ostatnich takich zespołów, ukazujących się ze zmienną częstotliwością.

Dodatkowo do materiałów można dotrzeć przez odsyłacze: *Free Articles* oraz *Viewpoints*. W tych 2 miejscach zebrano prezentowane już wcześniej artykuły. Dodatkową usługę stanowi możliwość otrzymania półrocznego darmowego dostępu do jednej z baz danych – *Emerald Reviews* oraz oferta zapisania się do *Library Link*. Zasadniczy cel

istnienia tego typu działów, grupujących w inny sposób materiały zawarte w pozostałych, to ułatwienie czytelnikom korzystania z ogromu zasobów, bowiem kierują ich wprost do poszukiwanych pełnych tekstów dokumentów.

Materiałem uzupełniającym tej obszernej części serwisu związanej z artykułami z czasopism jest dział *Library Journals*, który tworzą przede wszystkim opisy wydawanych przez Emerald 21 czasopism z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. Uporządkowano je alfabetycznie według tytułów. Każda pozycja zawiera dokładną charakterystykę: przeznaczenie czasopisma, odbiorców, zakres, a także wizerunek okładki. Poszczególnym czasopismom towarzyszą odnośniki do różnych zasobów informacyjnych związanych z prezentowanym czasopismem. Wszyscy użytkownicy mają dostęp do spisów treści czasopism i abstraktów, dla użytkowników zarejestrowanych dostępne są też wersje pełnotekstowe.

Dział *Library Journals* posiada również dalszy wewnętrzny podział porządkujący jego dość bogaty zasób odnośników. Odsyłają one m. in. do prezentacji czasopism, przedstawienia użytkownikowi wyboru 10 różnych serwisów dostarczania czasopism w ramach tzw. *Electronic Journal Delivery Services*, bądź też danych podających liczbę zeszytów drukowanych i elektronicznych, ceny, roczniki przechowywane w archiwum, cechy charakterystyczne czasopism itp.

W omawianym serwisie znajdziemy również informacje o ważnych wydarzeniach i inicjatywach z zakresu bibliotekarstwa oraz odsyłacze do innych zasobów informacyjnych sieci Internet. Stanowią one zawartość kilku działów. Należą do nich:

- *News* – dział poświęcony wydarzeniom ze świata bibliotekarskiego o zasięgu międzynarodowym. Ogłasza się tu nowe rozwiązania, produkty, źródła pojawiające się w sieci. Informuje o przyznanych nagrodach, podjęciu inicjatyw współpracy, o szkoleniach oraz o przyszłych wydarzeniach, m. in. o konferencjach, wystawach, nowych publikacjach.

- *Workshops* – informacja o warsztatach i sympozjach zorganizowanych głównie przez IFLA w l. 2000-2002.

- *Links* – dział przygotowany z myślą o tych, którzy chętnie korzystają z internetowych źródeł informacji, zawiera bowiem odsyłacze do interesujących witryn. Uporządkowano je według treści na wymienione wyżej 3 główne grupy tematyczne serwisu, a w obrębie każdej z nich zastosowano układ chronologiczny. Do pierwszej grupy zaliczono takie źródła jak bibliografie, biblioteki wirtualne o charakterze edukacyjnym i informacyjnym, zbiory piśmiennictwa na określony temat, czasopisma elektroniczne i bazy danych. W drugiej znalazły się różnego rodzaju serwisy, a więc przewodniki po sieci, serwisy w czasie rzeczywistym lub oparte na pytaniach użytkowników, a nawet klub czytelników z dziedzi-

ny bibliotekoznawstwa. Trzecia zaś to w dużej mierze czasopisma elektroniczne i strony poświęcone problematyce automatyzacji bibliotek.

Usługi proponowane przez *Library Link* przeznaczone są dla użytkownika związanego z biblioteką bądź dla całej tego typu instytucji. Pojedyncze osoby mogą skorzystać z oferty *Library Link Membership*. Członkostwo w *Library Link* jest darmowe i bardzo opłacalne, bowiem zapewnia pełny dostęp do artykułów zawartych w podstawowych bazach Emerald, takich jak Fulltext i Reviews (przez 6 miesięcy). Ponadto uprawnia do otrzymywania comiesięcznego informatora o nowościach pojawiających się w serwisie (*Newsletter*) oraz powiadomienia o zbliżających się warsztatach. Warunkiem niezbędnym do korzystania z tejże usługi jest wypełnienie formularza, w którym podaje się podstawowe dane osobowe i określa obszar swych zainteresowań, wybierając z 10 podanych dziedzin. Odnośnik do tego działu znajduje się na pierwszej stronie *Join Library Link*.

Dla użytkownika zbiorowego przygotowano usługę o nazwie *Emerald Consortia* zachęcający instytucje biblioteczno-informacyjne do zrzeszania się w konsorcja. Umożliwia to rozszerzenie dostępu do elektronicznych źródeł informacji przy jednoczesnym zmniejszonym nakładzie finansowym.

Jak już wspomniano, *Library Link* jest połączony z całym serwisem Emerald. Odnośniki do różnych zasobów całej tej witryny znajdują się również w samym serwisie bibliotekarskim. Celem tych odwołań jest wzbogacenie *Library Link* oraz ułatwienie poszukiwania informacji na tematy wykraczające poza bibliotekoznawstwo.

Wśród tych wartych odwiedzenia szerszych tematycznie zasobów na największą uwagę zasługują zbiory artykułów poświęconych zagadnieniom informacji, komputeryzacji i zarządzania. Są to mianowicie:

– *Emerald Fulltext* – na tę bazę składa się przeszło 40 000 artykułów z ponad 100 czasopism naukowych o szerokim zakresie, obejmującym zarówno dziedziny szersze (np. marketing, zarządzanie, ekonomia, czy technika), jak i węższe (np. zdrowie, policja, udostępnianie zbiorów). Rozpiętość tematyczna jest ogromna i nie ogranicza się tylko do zagadnień typowo bibliotecznych. Prezentowane materiały poddano ocenie i opatrzone punktacją w 4 kategoriach: odniesienia praktyczne, odniesienia naukowe, oryginalność i czytelność. Do prezentacji czytelnikom wybiera się te najwyżej punktowane we wszystkich kategoriach.

Ogół użytkowników sieciowych posiada dostęp do informacji bibliograficznych oraz abstraktów, zaś uprzywilejowana grupa tych, którzy wypełnili odpowiedni formularz (*Free Trial*), może czytać pełną wersję 5 artykułów z wybranych dziedzin.

– *Emerald Management Reviews* – ta baza stanowi przegląd światowego piśmiennictwa z obszaru szeroko pojętego zarządzania. Od 1988 r.

odnotowuje ponad 150 000 artykułów pochodzących z przeszło 400 najważniejszych wydawnictw i stale się powiększa. Na uwagę zasługuje fakt, że prowadzona jest ostra selekcja dokumentów, zaś te wybrane podlegają dalszej ocenie oraz klasyfikacji. Zajęcie to przypada specjalnie powołanej niezależnej grupie Accreditation Board, w której skład wchodzi osoby związane ze środowiskiem naukowym. Niestety dostęp do bazy *Reviews* ograniczono, umożliwiając go jedynie osobom zarejestrowanym, posiadającym swój własny identyfikator wraz z hasłem.

– *Emerald Abstracts* – w tym miejscu zgrupowano trzy bazy cieszące się szczególnym uznaniem Emeraldy, o czym świadczy fakt, iż mają liczne odnośniki w *Library Link*. Oferują one bogaty zbiór streszczeń artykułów głównie z dziedziny techniki komputerowej, występujących w formie pełnotekstowej dla subskrybentów oraz w postaci adnotowanych informacji bibliograficznych dla pozostałych czytelników.

Użytkownicy *Library Link* mogą także korzystać z pewnych usług informacyjnych, które rozszerzają zakres działania serwisu, ułatwiają z nim pracę i pozwalają promować go w środowisku bibliotekarskim. Zaliczymy do nich:

– *Free Trials* oraz *Emerald Alert* – obie usługi występują w tym samym miejscu – na pasku u góry pierwszej strony serwisu. Pierwsza polega na 30-dniowej bezpłatnej próbie, która gwarantuje korzystanie w pełni z 3 baz danych Emeraldy – *Fulltext*, *Management Reviews* i *Abstracts*. Druga usługa polega na dostarczaniu regularnej informacji o nowych artykułach zamieszczanych w wymienionych bazach.

– *Librarian Support Resources* – dział ten zawiera pokaźny zestaw różnego rodzaju pomocy, mających na celu ułatwienie korzystania ze wszystkich dostępnych w witrynie baz i zasobów oraz serwisu *Library Link*.

Obok serwisu *Library Link* w skład witryny Emeraldy wchodzi również inne strony prezentujące kolejne produkty tej firmy, będące zwykle zasobami sieciowymi związanymi z określoną tematyką. Są one przeznaczone dla aktualnych i potencjalnych autorów artykułów oraz redaktorów czasopism, dla wszystkich zainteresowanych problematyką zarządzania oraz zainteresowanych produktami i usługami Emeraldy.

Jak widać, *Library Link* przedstawia użytkownikowi niezmiernie bogaty zbiór różnorodnych materiałów. Na jego zawartość składają się nie tylko artykuły z naukowych czasopism elektronicznych i drukowanych, ale także odnośniki do zasobów internetowych. Zakres tematyczny jest szeroki, obejmuje różne aspekty nowoczesnego bibliotekarstwa oraz technologii informacyjnej. Poszczególne materiały podzielono na działy uwzględniające ich różnicowanie treściowe i formalne. Umożliwiono także użytkownikom dostęp do pozostałych baz i serwisów Emeraldy, dzięki czemu znacznie rozszerzono zakres oferowanych

usług. Większość działów opatrzone opisem, a najważniejsze i najciekawsze wyeksponowano na pierwszej stronie.

System dodatkowych odnośników ułatwia dotarcie do niektórych pozycji, jednakże wprowadza nieco zamętu, natomiast brak ważnych elementów nawigacyjnych ujmuje serwisowi nieco przyjazności. Jednakże wyszukiwarki o różnych możliwościach znacznie usprawniają z nim pracę, a skromna i czytelna szata graficzna nie klóci się z jego informacyjną rolą.

Redaktorzy, wywodzący się ze środowiska naukowego, chętnie przyjmują opinie użytkowników o swej pracy, a niektóre zamieszczają na stronach *Library Link*. Serwis ten stanowi rzetelne i godne zaufania źródło informacji dla bibliotekarzy z całego niemal świata. Stanowi niebagatelny wkład środowiska bibliotekarskiego w tworzenie nowych form prezentacji i rozpowszechniania wiedzy.

BIBLIOTHEKSANGEBOTE IM INTERNET – www.bsz-bw.de/bibldienste

Jest to serwis poświęcony bibliotekarstwu, przeznaczony dla bibliotekarzy i pracowników informacji zainteresowanych nowoczesnymi metodami pracy. Obok kierowania do sieciowych zasobów z omawianej dziedziny, jego celem jest również dostarczanie aktualnych wiadomości z obszaru niemieckiego środowiska bibliotekarskiego. Twórcami przewodnika są pracownicy biblioteki Uniwersytetu w Konstancji oraz Württembergische Landesbibliothek w Stuttgarcie, tworzących Bibliothekservice-Zentrum Baden-Württemberg (BSZ). Dużo miejsca w serwisie poświęcono zatem również materiałom związanym ze sprawami bibliotekarstwa regionu Badenii-Wirtembergii, zwłaszcza z samym BSZ, a także przedsięwzięciom, którym ta instytucja patronuje (np. katalogowi centralnemu regionu ZKBW).

Główna zawartość serwisu to odsyłacze do zasobów internetowych, przede wszystkim do serwisów tematycznych, stron organizacji, przewodników po sieci i czasopism fachowych. Przeważająca część to zasoby niemieckie. Ta grupa materiałów dzieli się na cztery działy:

- Aktualności – wiadomości ze środowiska bibliotekarskiego o zasięgu przede wszystkim krajowym, ale także międzynarodowym.
- Materiały przydatne w pracy bibliotecznej – zespół odnośników dotyczących wszystkich procesów bibliotecznych, a także digitalizacji zbiorów i bibliotek cyfrowych, szkoleń z zakresu Internetu oraz zagadnień prawnych.
- Kształcenie bibliotekarzy – zawiera uporządkowane geograficznie odsyłacze do witryn instytucji kształcących bibliotekarzy. Swoim zasięgiem obejmuje Europę.
- SUBITO.

Druga wydzielona grupa odsyłaaczy to odnośniki do witryn bibliotek i ich katalogów online. Zawiera różnorodne przewodniki tego rodzaju o zasięgu międzynarodowym i krajowym.

Ostatnia grupa zasobów to czasopisma elektroniczne. Wśród nich najbogatszą zawartość ma dział *Zeitschriften* zawierający odsyłaacze do bardzo wielu tytułów czasopism. Uzupełnieniem są tu również materiały związane z czasopismami elektronicznymi z dziedziny bibliotekarstwa oraz baza recenzji publikacji z różnych dziedzin wiedzy.

Bardzo dużą zaletą *Bibliotheksangebote im Internet* jest jego przejrzystość osiągnięta dzięki czytelnemu układowi całości zasobów oraz zastosowaniu odpowiednich rozwiązań graficznych. Główne grupy zasobów wyróżniono pogrubioną czcionką. Poruszanie się po serwisie jest stosunkowo łatwe, choć nie umieszczono w nim ikon nawigacyjnych. Stały pakiet odnośników, znajdujący się po lewej stronie, pozwala w każdej chwili wybrać przejrzyste skonstruowaną stronę główną. Sprawne przechodzenie z miejsca do miejsca umożliwia również system powiązań treściowych – w każdym dziale znajdują się zestawy do innych powiązanych tematycznie stron serwisu. Ponadto większe jednostki podziału zaopatrzone w spisy treści.

Twórcy serwisu pozwalają swoim użytkownikom uczestniczyć w procesie jego rozbudowy, podając w kilku miejscach formularze przeznaczone do wpisywania nowych adresów internetowych. Uzupełnieniem serwisu jest wyszukiwarka po jego głównych zasobach.

Bibliotheksangebote im Internet to naprawdę dobry serwis z zakresu bibliotekarstwa. Zawiera sprawdzone materiały dotyczące praktyki bibliotekarskiej. Są one bardzo porządnie opracowane i uporządkowane. Zastosowane mechanizmy wyszukiwania, nawigacja i grafika sprawiają, że praca z serwisem jest sprawna i przyjemna. Serwis stanowi bogate źródło informacji i rzetelny przewodnik po zasobach sieciowych, ma jednak nieco ograniczony zasięg, koncentrując się w wielu wypadkach na sprawach i zasobach lokalnych. Z drugiej strony, dzięki temu jest nowoczesnym narzędziem integracji lokalnego środowiska bibliotekarskiego.

IKAROS – www.ikaros.cz

Od początku istnienia związany jest z Wydziałem Filozofii Uniwersytetu Karola w Pradze za sprawą studentów tamtejszego Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, którzy w 1997 r. podjęli się pracy nad czasopismem z zakresu dziedziny ich studiów. W 2000 r. nastąpiło zinstytucjonalizowanie wydawcy, dzieło przejęła spółka Ikaros, o. s. *

* P. Żak: *Ikaros – czeski odpowiednik Ebib-u*. Dostępny: <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/34/zak.php> [dostęp 12.11.2003].

Ikaros to przede wszystkim czasopismo elektroniczne oferujące nieodpłatnie pełne wersje tekstów z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Porusza się w nich aktualne problemy związane z tymi dziedzinami, szczególnie sprawy związane z praktycznym wykorzystaniem Internetu, nowych mediów i technologii informacyjnej. Wszystkie artykuły posiadają wyłącznie czeską wersję językową.

Artykuły rozmieszczono – w zależności od ich treści – w różnych grupach tematycznych. Każdy z nich zaopatrzone w odsyłacz do pozostałych tekstów należących do tego samego działu, a znajdujących się już w archiwum. Użytkownicy mogą również wypowiadać się w związku z poruszonym w numerze tematem za pośrednictwem specjalnego formularza.

Na drugą, zdecydowanie skromniejszą grupę materiałów zamieszczonych w omawianym serwisie, składają się odsyłacze do witryn internetowych. Użytkowników kieruje się tu przede wszystkim do najbardziej znanych czeskich i zagranicznych czasopism elektronicznych z dziedziny bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Pozostałe odsyłacze prezentują się skromnie. Należą do nich przewodniki po witrynach bibliotek (Gabriel, WebCATS oraz 2 dotyczące bibliotek czeskich), a także kierujące do darmowych tekstów, głównie materiałów pokonferencyjnych. Uzupełnieniem są działy zawierające oferty pracy, bibliograficzne zestawienie prac dyplomowych studentów bibliotekoznawstwa w Pradze oraz programy wybranych seminariów na Wydziale Filozofii związane z mediami elektronicznymi.

Serwis nie jest zatem bogaty treściowo, prezentuje jednak wysoki poziom merytoryczny artykułów oraz charakteryzuje się prostotą, czytelnością oraz atrakcyjną szatą graficzną. Można mieć nadzieję, że z czasem przekształci się w bogate źródło informacji dla specjalistów z dziedziny bibliotekoznawstwa i informacji naukowej.

PODSUMOWANIE

Jak z tych wybranych przykładów bardziej znanych w Polsce zagranicznych serwisów bibliotekarskich widać, ich zawartość, konstrukcja i przeznaczenie realizują różne koncepcje. Jedna to utworzenie bardzo bogatej i świetnie opracowanej biblioteki odsyłaczy do przeróżnych cennych zasobów sieci – jej przykładem jest *Internet Library for Librarians*. W przypadku *Library Link* serwis bibliotekarski jest elementem witryny wydawcy czasopism elektronicznych, co bardzo wzbogaca jego zawartość o dostęp do informacji o zawartości oraz do tekstów artykułów z wielu czasopism, a także umożliwia bezpośrednie korzystanie z pozostałych zasobów strony producenta. Z kolei przykładem serwisu skoncentrowanego w dużej mierze na integracji lokalnego środowiska bibliotekarskiego jest omówiony niemiecki prze-

wodnik *Bibliotheksangebote im Internet*. Istnieją i ciągle rozwijają się serwisy, które wzięły swój początek od czasopisma elektronicznego dla bibliotekarzy i pracowników informacji, a z czasem stały się pełnoprawnym serwisem – jak polski *EBIB*, bądź dopiero zmierzają w tym kierunku, czego przykładem jest czeski *Ikaros*.

Internetowe serwisy informacyjne to bardzo użyteczne narzędzie opanowania informacyjnego chaosu, tak w sieci, jak i poza nią. Bibliotekarze są świetnymi ich twórcami, jak i niewątpliwie wymagającymi użytkowników.

EWA GŁOWACKA

SELECTED FOREIGN INTERNET BIBLIOGRAPHIC SERVICES PRELIMINARY ANALYSIS

Internet information services can be viewed as a very useful tool for taming the information chaos both in the Net and in the real world. The librarians are highly qualified authors of such services as well as their most demanding users. The library services are not uniform in their architecture. The *Internet Library for Librarians* is a rich and well organized collection of links to the Internet resources. The *Library Link* is located in the digital publishing house Emerald site with the access to bibliographic and full text information from various periodicals. The German service *Bibliotheksangebote im Internet* integrates Baden-Württemberg library community. There exist also services emerged from electronic library journals like the Polish *EBIB* and Czech *Ikaros*.

Artykuł wpłynął do redakcji 10 grudnia 2003 r.

ELŻBIETA GRZYBOWSKA

BIBLIOTEKA NARODOWA FRANCJI PRZEMIANY I ORGANIZACJA

Pięć siedzib Biblioteki Narodowej Francji. Zasoby biblioteczne – organizacja, przechowywanie i udostępnianie. „Projekt Richelieu” – plan modernizacji i restrukturyzacji starej siedziby Biblioteki.

WSTĘP

Otwarcie w 1996 r. nowej siedziby Biblioteki Narodowej Francji (Bibliothèque Nationale de France – BnF)¹ umożliwiło gruntowne zmiany organizacyjne, dzięki którym ta trzecia pod względem wielkości zbiorów książnica na świecie (po Bibliotece Kongresu w Waszyngtonie i Bibliotece Brytyjskiej w Londynie) stała się jednocześnie jedną z najnowocześniejszych.

Zapoczątkowana pod koniec 70. lat ubiegłego stulecia komputeryzacja katalogu² oraz zastosowanie nowych technologii w dziedzinie informacji i komunikacji społecznej pozwoliły na rozszerzenie zakresu i wzrost jakości świadczonych usług. Użytkownicy mają zapewniony dogodny dostęp do drukowanych i elektronicznych źródeł informacji, zarówno krajowych, jak i zagranicznych. BnF rozwija elektroniczne usługi online w zakresie wypożyczania międzybibliotecznego oraz udostępniania czasopism elektronicznych i bibliograficznych baz danych. O zasobach BnF informują opracowywane w systemie GEAC bazy katalogowe online: *BN-OPALE PLUS* (książki, czasopisma, dokumenty audiowizualne, mikroformy) i *BN-OPALINE* (zbiory specjalne). Biblioteka opracowuje *Bibliographie Nationale Française* i narodowy katalog centralny literatury francuskiej oraz współuczestniczy w tworzeniu centralnego katalogu bibliotek francuskich (*Catalogue Collectif de France – CCF*). Realizuje także program digitalizacji posiadanych cennych zasobów dziedzictwa kulturowego pod nazwą GALLICA. Zasoby te obejmujące piśmiennictwo francuskie i obce od starożytności po czasy współczesne są niezwykle bogate i zróżnicowane pod względem

¹ Dekret z dn. 3.01.1994 r. zmienił nazwę z Bibliothèque Nationale na obecna.

² Szerzej o komputeryzacji BNF zob.: E. Malinowska: *Wybrane problemy automatyzacji bibliotek na przykładzie Biblioteki Kongresu w Waszyngtonie oraz Biblioteki Narodowej w Paryżu*. „Rocz. BN”. 1985/1986 s. 45-52. – Z. Głowacka: *Retrokonwersja katalogów w Bibliotece Narodowej Francji*. „Prz. Bibl.” 1996 nr 4 s. 293-306.

techniki zapisu i rodzaju nośnika informacji, począwszy od zwojów papirusowych i kodeksów rękopiśmiennych po nośniki elektroniczne oraz obiekty o charakterze eksponatów muzealnych, np. dotyczące sztuk scenicznych.

Archiwalny zasób rodzimej produkcji wydawniczej BnF gromadzi i przechowuje na podstawie prawa o egzemplarzu obowiązkowym, które w przypadku książek wprowadzono już w 1537 r. W 1648 r. prawo to rozszerzono na ryciny, mapy i plany; w 1793 r. – partytury; w 1925 r. – fotografie i fonogramy; w 1938 r. – płyty; w 1975 r. – wideogramy, filmy wideo i multimedia, a w 1992 r. na dokumenty elektroniczne (oprogramowanie komputerowe, bazy danych, systemy ekspertowe, CD-ROM, CD-I itp.). Roczny wpływ dokumentów z egzemplarza obowiązkowego szacowany jest na 4 km bieżących półek. Nie bez znaczenia są inne źródła nabycia, takie jak wymiana, dary i kupno, zwłaszcza wydawnictw zagranicznych. Dokumenty audiowizualne (m.in. programy radiowe i telewizyjne) są kolekcjonowane często w postaci depozytu oraz kopii materiałów wykonywanych we współpracy z archiwami prasowymi, agendami rządowymi i instytucjami kulturalnymi, m.in. z Narodowym Instytutem Dokumentów Audiowizualnych.

Warto nadmienić, że w zbiorach BnF znajduje się ok. 80 000 poloników, a w 1951 r. powołano sekcję polską w oddziale wydawnictw w językach słowiańskich³. Innym ważnym akcentem polskim jest rozwijająca się od 1992 r. współpraca francuskiej Biblioteki Narodowej z polskimi bibliotekami akademickimi w zakresie tworzenia języka haseł przedmiotowych KABA z wykorzystaniem jhp RAMEAU⁴.

Obecnie zasoby BnF zlokalizowane są w 5 siedzibach:

1. Siedzibie François Mitterrand – nowej siedzibie (12 mln dokumentów drukowanych, 1 mln dokumentów audiowizualnych, 1 mln dokumentów w postaci mikroform, 350 000 czasopism);

2. Siedzibie Richelieu-Louvois – starej siedzibie (20 mln jednostek wszystkich dokumentów, w tym 17,3 mln jednostek zbiorów specjalnych);

3. Bibliotece-Muzeum Opery (Bibliothèque-Musée de l'Opéra – autonomicznej siedzibie Oddziału Muzycznego BnF (ok. 600 000 jednostek muzykaliów, rękopisów, ikonografii, dzieł sztuki itp.);

4. Bibliotece Arsenалу (Bibliothèque de l'Arsenal) przyłączonej do BnF w 1934 r. jako samodzielny jej oddział (200 000 wol. – wydawnictwa zwarte, ciągłe, rękopisy, ryciny, mapy, muzykalia); w tym samym budynku znajduje się Oddział Sztuk Scenicznych (Arts du spectacle),

³ E. Walle: *Edukacja permanentna w Bibliothèque Nationale de France (BNF)*. W: *Edukacja permanentna bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej w międzynarodowej perspektywie*. Red. nauk. M. Kocójowa. Kraków 1999 s. 40-41.

⁴ B. Kotalska: *Współpraca Bibliothèque nationale de France i polskich bibliotek akademickich w zakresie prac nad jhp KABA*. W: *Materiały z konferencji nt. Język haseł przedmiotowych KABA*. Warszawa 1998 s. 43-52.

który zostanie całkowicie przeniesiony na ul. Richelieu (2,5 mln dokumentów i obiektów związanych ze sztukami scenicznymi);

5. Maison Jean Vilar w Awinionie – filii Oddziału Sztuk Scenicznych BnF (ok. 87 000 dokumentów oraz wideoteka z zakresu sztuk teatralnych).

Celem artykułu jest przedstawienie obecnej organizacji zbiorów w nowej i starej siedzibie Biblioteki oraz omówienie kolejnego etapu modernizacji organizacji zbiorów specjalnych, określanego jako „projekt Richelieu”.

SIEDZIBA FRANÇOIS MITTERRAND

Zanim przejdziemy do szczegółowej prezentacji nowej siedziby BnF warto przypomnieć krótko jej historię. Skarbnica francuskiej kultury narodowej jest jedną z najstarszych bibliotek w Europie. Wywodzi się z założonej w Luwrze na użytek uczonych przez Karola V w 1368 r. Biblioteki Królewskiej, której zbiory powiększały się o księgozbiory gromadzone przez kolejnych jego następców. Wzbogacana wpływem egzemplarza obowiązkowego oraz licznymi zakupami kolekcji prywatnych i darami od dostojników świeckich i duchownych (szczególnie w XVII w. za czasów J.B. Colberta), a w okresie Rewolucji Francuskiej i wojen napoleońskich kolekcjami skonfiskowanych bibliotek klasztornych i księgozbiorów arystokracji, przemianowana w 1792 r. na Bibliotekę Narodową wciąż poszukiwała dodatkowego miejsca na swe zbiory. Były one wielokrotnie przenoszone w różne miejsca (Luwr, Blois, Fontainebleau, Paryż), na początku XVIII w. ostatecznie znalazły się w dawnym pałacu Mazarina przy ul. Richelieu. Rozbudowywany i modernizowany w XIX i XX w. kompleks budynków przybrał zachowany do dzisiaj kształt czworoboku ograniczonego ulicami: Richelieu, Colbert, Vivienne i Petits-Champs.

Jednakże coraz większe tempo produkcji wydawniczej spowodowało, że „pod koniec XX wieku odżył stary problem braku miejsca dla zbiorów, a ponadto pojawił się problem miejsc dla czytelników”⁵. Biblioteka nie była już w stanie należycie wywiązywać się ze swych podstawowych, statutowych zadań ani tym bardziej sprostać oczekiwaniom stawianym współczesnym bibliotekom. Budowa nowego gmachu stała się koniecznością. Ponadto, pełniąc rolę państwowej placówki naukowo-kulturalnej, udostępniała swe zbiory nadal tylko uprzywilejowanemu kręgowi czytelników (naukowcy). Dlatego też „14 lipca 1988 r. ówczesny prezydent Francji François Mitterrand ogłosił bardzo ambitny projekt stworzenia »największej, najnowocześniejszej biblioteki zupełnie nowego typu, obejmującej wszystkie dziedziny wiedzy, otwartej dla wszystkich, gdzie będzie się stosować najnowocześniejsze

⁵ Por. przyp. 3, s. 37.

technologie przekazywania danych, a katalogi można będzie konsultować na odległość”⁶. Ideę tę urzeczywistnił architekt Dominique Perrault, projektując monumentalne dzieło ze szkła, betonu i stali⁷.

Nowa siedziba, zwana w żargonie pracowników BnF Tolbiac, to największy pod względem kubatury gmach BnF. Usytuowany nad Sekwaną przy Quai François Mauriac zajmuje powierzchnię 7,5 ha w 13. dzielnicy Paryża przy ul. Tolbiac. W przyszłości mają tu powstać nowoczesne obiekty nauki i kultury, m.in. biblioteka Uniwersytetu Paryskiego.

Nawiązujący do zabudowy średniowiecznych klasztorów zespół budynków tworzą cztery 22-piętrowe (w tym 4 kondygnacje podziemne) wieżowce (mieszczące magazyny, biura i pracownie) w kształcie otwartych ksiąg, oraz 2-piętrowy cokół (z czytelniami) w kształcie prostokąta z ogrodem pośrodku. W kompleksie zaprojektowanym jako centrum naukowo-kulturalne, funkcjonujące łącznie z Biblioteką, są wyodrębnione sale wystawowe i konferencyjne, 2 audytoria, księgarnia, punkt bankowy, komisariat policji i punkty gastronomiczne. Czytelnie stanowią przy tym zamkniętą przestrzeń dostępną tylko dla posiadaczy kart wstępu. Powierzchnia użytkowa całego kompleksu bibliotecznego wynosi 200 000 m², w tym same czytelnie zajmują 54 000 m², biura i pracownie – 50 000 m², a magazyny – 57 000 m² (regaly mają łącznie 400 km długości). W nowej siedzibie BnF pracuje ok. 2 800 osób oraz stała ekipa strażacka. Często zatrudniani są tu studenci. W 2002 r. zarejestrowano 810 041 odwiedzin we wszystkich 24 czytelniach. Dziennie ten niezwykle obiekt biblioteczny zwiedza ok. 1500-2000 osób z całego świata.

Wybudowanie nowoczesnej siedziby otworzyło nowy etap w dziejach BnF. Do nowego gmachu przeniesiono większą część zbiorów dawnej Bibliothèque Nationale: książki, stare druki, cymelia, druki rzadkie, czasopisma oraz materiały audiowizualne i multimedialne. Po przeprowadzce, która zakończyła się pod koniec 1998 r., znalazły one miejsce w nowoczesnych magazynach zapewniających odpowiednie warunki ochrony zbiorów (ognioodporne ściany z betonu pokrytego mosiądzem i miedzią, nowoczesna klimatyzacja, specjalne drewniane okiennice utrudniające dostęp światła słonecznego).

Nowe możliwości lokalowe pozwoliły na rozwój zbioru dokumentów audiowizualnych, który obecnie zajmuje 10% ogólnej powierzchni kompleksu. Zbiory te uzupełniane są o pozycje wydane we Francji przed 1976 r., czyli przed wejściem w życie ustawy o egzemplarzu obowiązkowym dokumentów audiowizualnych, oraz o materiały wydane za granicą. Również zbiory cymeliów i druków rzadkich, liczące dziś ok. 200 000 wol., zostały znacznie wzbogacone o szczególnie cenne

⁶ Tamże.

⁷ *Bibliothèque nationale de France. 1989-1995. Dominique Perrault, architecte. Basel 1995.*

pozycje wyselekcjonowane z księgozbioru znajdującego się w magazynach głównych.

Przeprowadzka umożliwiła również wprowadzenie kompleksowego programu konserwacji oraz ochrony dokumentów stanowiących narodowe dziedzictwo Francji. Konserwacją i reprodukowaniem objęto przede wszystkim wydawnictwa najczęściej udostępniane i dużego formatu, zwłaszcza dzienniki i czasopisma. Również najcenniejsze i najbardziej zniszczone dokumenty audiowizualne i elektroniczne są systematycznie konserwowane i przenoszone na inne, trwalsze nośniki (m.in. na CD-ROM).

Rozwiązania architektoniczne nowego kompleksu bibliotecznego pozwoliły na całkowitą zmianę struktury Biblioteki oraz na wprowadzenie nowatorskich rozwiązań w zakresie przechowywania i udostępniania zbiorów. Zmiany te, a przede wszystkim wydzielenie księgozbioru podręcznego z wolnym dostępem, przyczyniły się do tego, że po raz pierwszy w długiej historii BnF nie jest dostępna jedynie dla wąskiego grona naukowców, lecz stała się biblioteką otwartą dla szerszych kręgów czytelników.

Nowa organizacja zbiorów jest całkowicie odmienna od poprzedniej⁸. Zbiory rozmieszczono w 4 podstawowych stanowiących odrębne jednostki organizacyjne działach: filozofii, historii, nauk humanistycznych i społecznych; nauk prawnych, ekonomicznych i politycznych; nauk matematyczno-przyrodniczych i technicznych; literatury i sztuki. Ponadto wyodrębniono oddział dokumentów audiowizualnych, oddział badań bibliograficznych oraz oddział cymeliów i druków rzadkich.

Dodatkowo wprowadzono dwupoziomowy podział czytelników, na część publiczną (poziom Haut-de-Jardin) i część naukową (poziom Rez-de-Jardin)⁹. Na każdym z tych poziomów zlokalizowano czytelnie dziedzinowe z wolnym dostępem do księgozbiorów ustawionych według Klasyfikacji Dziesiątej Deweya, które zawierają głównie wydawnictwa opublikowane po 1945 r. (dublety). Są również oddzielne czytelnie bibliograficzne, dokumentów audiowizualnych oraz prasy.

Część publiczna (otwarta w 1996 r.) mająca 6 oddziałów pełni funkcję „bibliothèque d'étude” i dostępna jest dla wszystkich czytelników, którzy ukończyli 16 lat. Mogą oni korzystać z zasobów BnF znajdujących się tylko w czytelniach. Zbiory podręczne zgromadzone w 10 czytelniach¹⁰ (1650 miejsc) obejmują przede wszystkim wydawnictwa o charakterze encyklopedyczno-informacyjnym oraz książki i czasopisma popularno-naukowe, głównie w języku francuskim.

⁸ Organizacja o charakterze formalnym (wg rodzaju nośnika informacji), a układ zbiorów w magazynach wg schematu klasyfikacyjnego opracowanego jeszcze pod koniec XVII w. przez Nicolasa Clementa. – Zob.: H. Więckowska: *Organizacja bibliotekarstwa francuskiego*. „Prz. Bibl.” 1958 z. 2 s. 16. – M. Dzierżak: *W optyce przyszłości*. Stan obecny i perspektywy rozwoju Biblioteki Narodowej w Paryżu. „Bibliotekarz” 1986 nr 10/11 s. 34.

⁹ Por. przyp. 3, s. 38.

¹⁰ T. Dachtera: *BNF- najnowocześniejsza biblioteka świata?* „Biblioteka” 1998 s. 148-150.

Czytelnicy mają do swej dyspozycji 315 000 wol. książek, 3300 czasopism, 3000 filmów wideo, 10 000 CD-audio, 200 CD-ROM. Około 86% użytkowników tych czytelni stanowią uczniowie i studenci, głównie kierunków humanistycznych, ekonomicznych i prawniczych.

Pod koniec 1998 r. oddano do użytku część naukową przeznaczoną dla pracowników nauki, badaczy i specjalistów różnych dziedzin. Biblioteka naukowa („bibliothèque de recherche”) ma 7 oddziałów. Z jej usług mogą korzystać tylko te osoby, które uzyskają akredytację. Są wśród nich także magistranci i doktoranci. Wymagany wiek to ukończone 18 lat. W tej części biblioteki użytkownicy mogą korzystać z 14 czytelni (1900 miejsc), w których zgromadzono księgozbiory podręczne o charakterze naukowym z przewagą publikacji w języku angielskim (350 000 wol. książek i 4000 czasopism). Wyłącznie w tych czytelniach można korzystać z dzieł przechowywanych w magazynach, z cymeliów oraz z całego zasobu dokumentów audiowizualnych i elektronicznych.

Korzystanie ze zbiorów BnF dostępnych tylko na miejscu jest płatne. Czytelnik może wykupić kartę wstępu na jeden lub kilka dni, może też wykupić roczny abonament (studenci i bezrobotni mają zniżki). Imienna karta wstępu ze zdjęciem upoważnia do korzystania ze wszystkich czytelni na danym poziomie. Służy do zamawiania książek i czasopism z magazynu oraz komputerowej rezerwacji miejsca w danej czytelni. Dostęp do baz CD-ROM, czasopism elektronicznych oraz Internetu jest nieodpłatny.

Ważnym przedsięwzięciem było też wprowadzenie nowych rozwiązań technicznych i wyposażenie placówki w nowoczesny sprzęt. Stworzyło to czytelnikom, jak i bibliotekarzom, komfortowe warunki pracy. W przestronnych czytelniach użytkownicy mają do swej dyspozycji stanowiska komputerowe i audiowizualne, stoliki wyposażone w połączenia sieciowe dające możliwość korzystania z własnych komputerów, samoobsługowe kserokopiarki. Są też wydzielone miejsca do odpoczynku. Również osoby niewidome i niedowidzące mają w części publicznej liczne udogodnienia, m.in. specjalne kabiny wyposażone w tzw. auto-lektory, pozwalające odczytać tekst w języku francuskim, angielskim, hiszpańskim lub niemieckim.

SIEDZIBA RICHELIEU

W starej siedzibie BnF przy ul. Richelieu mieszczą się magazyny biblioteczne, 8 czytelni, 2 galerie przeznaczone na okresowe wystawy fotograficzne (Galeria Mansart'a i Galeria Mazarina), Muzeum Medali i Monet, Sala Voltaire'a – pełniąca m.in. funkcję sali konferencyjnej, Krypta (Crypte – księgarnia i sklepik oferujące obok literatury specjalistycznej reprodukcje dzieł z kolekcji Biblioteki i gadżety reklamowe), serwis i 4 warsztaty konserwacji oraz serwis reprodukcji dokumentów.

Biblioteka zatrudnia ok. 450 pracowników oraz oddział strażaków.

Zasoby starej siedziby BnF obejmują m.in. ok. 15 mln rycin, fotografii i plakatów, 120 000 rękopisów zachodnich i 45 000 wschodnich, 530 000 monet, medali i żetonów, 35 000 obiektów sztuki antycznej, 680 000 map i planów, 10 000 atlasów, 140 globusów. Jako jedna z nielicznych bibliotek na świecie BnF gromadzi również inne cenne i rzadkie obiekty, częstokroć o wartości zabytkowej, m.in. matryce, kamienie litograficzne i papiirusy (700), banknoty i znaczki (23 000), kostiumy teatralne, marionetki i lalki (6600), obrazy i ozdobne płótna (1245) oraz ponad 35 000 innych przedmiotów, takich jak: instrumenty muzyczne i pomiarowe, meble, lampy, rzeźby, wazy, ceramika, biżuteria i inne akcesoria z brązu, złota, srebra, szkła i kości słoniowej.

Dostęp do kolekcji zbiorów specjalnych zgromadzonych przy ul. Richelieu w Oddziale Sztuk Scenicznych, w Muzeum Opery oraz w Maison Jean Vilar jest zarezerwowany dla pracowników nauki, badaczy, archiwistów, bibliotekarzy, pracowników placówek muzealnych itd., którzy muszą udokumentować potrzebę korzystania z nich i uzyskać specjalną przepustkę. Dodatkowym warunkiem jest ukończenie 18 lat. W 2002 r. czytelnie, a jest ich łącznie 10 we wszystkich siedzibach zbiorów specjalnych, odwiedziło 85 573 czytelników.

Strukturę organizacyjną starej siedziby BnF tworzy 6 oddziałów wyodrębnionych na podstawie kryterium formalnego. Są więc oddziały: rękopisów; map i planów; rycin i fotografii; medali, monet i sztuki antycznej; muzykaliów oraz sztuk scenicznych. Oddział rękopisów podzielony jest dodatkowo na 2 odrębne sekcje: rękopisów zachodnich (*division occidentale*) i wschodnich (*division orientale*)¹¹.

Ponadto funkcjonuje sekcja Oddziału Badań Bibliograficznych BnF, która prowadzi informatorium. Jest ono miejscem pierwszego kontaktu czytelnika z placówką. Usytuowane jest w oddanej do użytku w l. 1880-1882 Sali Owalnej (150 miejsc), którą dzieli z Biblioteką Sztuki i Archeologii J. Douceta. Informatorium ma 60 miejsc, w tym 10 stanowisk komputerowych z dostępem do katalogów i zasobów elektronicznych Biblioteki oraz Internetu. Księgozbiór podręczny o charakterze ogólnym zawiera m.in. bibliografie, drukowane katalogi biblioteczne, inwentarze archiwów francuskich, informatory z takich dziedzin wiedzy jak filozofia, religia, sztuka, literatura francuska i obca, geografia, historia, a także dzieła z zakresu nauki o książce i bibliotekoznawstwa (9500 wol., 40 czasopism i 21 000 mikrofilmów).

Służąc badaniom naukowym, wymienione wyżej oddziały zajmują się gromadzeniem, opracowywaniem i udostępnianiem zbiorów specjalnych, ale także prowadzą własne prace badawcze. Kolekcje w siedzibie Richelieu udostępniane są w 6 małych czytelniach zlokalizowa-

¹¹ *Six départements au fil de l'histoire. „Chroniques BnF” 2003 nr 23 s. 10-11.*

nych przy poszczególnych oddziałach. Księgozbiory podręczne z wolnym dostępem zawierają m.in. informatory i bibliografie specjalne, drukowane katalogi bibliotek francuskich i zagranicznych, monografie i czasopisma z różnych dziedzin wiedzy oraz fototeki. Czytelnie są wyposażone w czytniki do mikrofilmów i mikrofisz oraz stanowiska komputerowe z dostępem do katalogów BnF, baz CD-ROM, czasopism elektronicznych, biblioteki wirtualnej i Internetu. Są też wyodrębnione specjalne stanowiska, gdzie pod szczególną kontrolą udostępnia się cenne oryginały oraz dokumenty z tzw. „réserve”. Zbiory udostępnia się przede wszystkim w formie mikroform, fotokopii i reprintów, a od kilku lat również w postaci cyfrowej (biblioteka wirtualna online GALLICA oferuje ponad 220 000 obrazów, a baza ikonograficzna MANDRAGORE ok. 80 000 miniatur średniowiecznych).

Zasoby 4 oddziałów: rękopisów, numizmatów, dokumentów ikonograficznych i kartograficznych są w całości zlokalizowane w czworoboku Richelieu. Warto przedstawić w tym miejscu krótką ich charakterystykę.

Zbiory Oddziału Rękopisów należą do najbogatszych w Europie. Główny zrąb zbiorów sekcji rękopisów zachodnich stanowi biblioteka Karola V i dokumenty zgromadzone przez Ludwika XII w zamku Blois. Odrębne miejsce zajmują spuścizny pisarzy, artystów, uczonych i arystokracji francuskiej, m.in. W. Hugo i M. Prousta. Czytelnia rękopisów zachodnich założona w 1886 r. jest największą pod względem liczby miejsc (80) czytelnią specjalną w siedzibie Richelieu. Stanowi ona historyczne serce Biblioteki zarówno dzięki położeniu geograficznemu, jak i charakterowi udostępnianych zbiorów. Czytelnia rękopisów wschodnich została oddana do użytku w 1958 r. Około 70% odwiedzających ją to cudzoziemcy, których przyciągają bogate kolekcje manuskryptów w ponad 100 językach świata (m.in. arabskim, perskim, hebrajskim, tureckim, chińskim i tybetańskim). Utworzony w 1828 r. Oddział Map i Planów zgromadził ok. 1,6 mln rozmaitych dokumentów kartograficznych, w tym unikalną kolekcję hydrograficzną Marynarki Francuskiej i bibliotekę Towarzystwa Geograficznego w Paryżu. Oddział Rycin i Fotografii, mający wyjątkowo atrakcyjny zbiór grafiki (m.in. Dürera, Rembrandta i Goyi) wywodzi się z „Cabinet des Estampes” założonego w 1667 r. przez J.B. Colberta. Zbiory o ogromnej wartości artystycznej i dokumentacyjnej obejmują wiele rodzajów dokumentów, takich jak: fotografie, rysunki, plakaty, pocztówki, znaczki, etykiety, próbki tekstylne czy karty do gry. Największą grupę użytkowników odwiedzających czytelnię rycin (ok. 70%) stanowią dokumentaliści i badacze dzieł ikonograficznych. Oddział Monet, Medali i Sztuki Antycznej jest spadkobiercą „Cabinet du Roi”, założonego w 1667 r. przez Ludwika XIV w Bibliotece Królewskiej. Obecne pomieszczenia w czworoboku Richelieu zajmuje od 1917 r. Dysponuje

on najmniejszą czytelnią (tylko 8 miejsc), w której oryginały udostępnia się po uprzedniej konsultacji z konserwatorem i podpisaniu przez czytelnika tzw. karty konsultacyjnej. Muzeum, po renowacji w 1981 r., prezentuje historię kolekcji, technikę wyrobu prezentowanych obiektów i historię numizmatyki.

Zasoby Oddziału Muzycznego (zał. w 1942 r.) zgromadzone są w barokowym gmachu Opery Garnier oraz w budynku przy ul. Louvois 2 (w sąsiedztwie czworoboku Richelieu), gdzie oddział uzyskał dodatkowe pomieszczenia po przeniesieniu stąd na Tolbiac dokumentów audiowizualnych. Przechowywane są tu muzykalia z dawnego oddziału druków zwartych Bibliothèque Nationale oraz biblioteki Conservatoire National de Musique. Ze zbiorów, zaliczanych do najbogatszych kolekcji muzycznych na świecie, korzystają głównie profesjoniści ze świata muzyki i społeczność akademicka.

Utworzony w 1976 r. Oddział Sztuk Scenicznych gromadzi obiekty reprezentujące wszystkie rodzaje sztuk scenicznych (teatr dramatyczny i muzyczny, taniec, pantomima, teatr kukielkowy i lalkowy, cyrk, wodevil, kino, radio i telewizja). Jego zasoby, jak już wspomniano, znajdują się w budynku Biblioteki Arsenalu i w Maison Jean Vilar w Awinionie. Ponadto część kolekcji znajduje się w budynkach czworoboku Richelieu.

Maison Jean Vilar mieści się w XVIII-wiecznym budynku, otwartym dla społeczeństwa w 1979 r. przy współpracy Towarzystwa na Rzecz Fundacji Jeana Vilara i Miasta Awinion. Główny trzon jego zbiorów stanowi archiwum Jeana Vilara, inicjatora festiwalu teatralnych w Awinionie i reżysera paryskiego Théâtre National Populaire. Ze zbiorów Oddziału Sztuk Scenicznych korzystają pracownicy nauki, studenci, bibliotekarze, dokumentaliści, wydawcy i dziennikarze oraz osoby zawodowo związane z teatrem (aktorzy, dyrektorzy teatrów, scenografowie itp.).

W budynkach czworoboku Richelieu mieszczą się również inne instytucje, które zajęły lokale opuszczone przez agendy BnF przeniesione na Tolbiac. Od 2001 r. znajduje się tu część zbiorów bibliotecznych i niektóre oddziały Instytutu Narodowego Historii Sztuki (Institut National d'Histoire de l'Art – INHA), powołanego w celu wspomaganie kształcenia podyplomowego i prowadzenia prac naukowo-badawczych w zakresie wszystkich dziedzin sztuki abstrakcyjnej i użytkowej, także badań nad kolekcjami zbiorów specjalnych BnF. Ponadto znajduje się tu Biblioteka Sztuki i Archeologii Jacquesa Douceta (Bibliothèque d'Art et d'Archeologie Jacques Doucet), umieszczona tu w 1993 r. w celu połączenia z Biblioteką INHA¹² oraz Biblioteka Narodowej Szkoły Archiwów (École Nationale des Chartes – ENC).

¹² Biblioteka INHA ma docelowo objąć także zbiory biblioteczne Narodowej Akademii Sztuk Pięknych (z zakresu archeologii) i Narodowej Szkoły Kartografii oraz Centralnej Biblioteki Muzeów Narodowych (część zbiorów specjalnych).

„PROJEKT RICHELIEU”

Przeniesienie zasadniczej części zbiorów do nowej siedziby na Tolbiac pozwoliło na opracowanie koncepcji restrukturyzacji siedziby Richelieu zgodnie z potrzebami rozwoju kolekcji zbiorów specjalnych i zapewnienia do nich szerszego dostępu. Ponadto zabytkowe budynki (m.in. ze względu na przestarzałą instalację elektryczną i źle funkcjonującą klimatyzację) nie zapewniały bezpieczeństwa ani odpowiednich warunków do przechowywania tak cennych dokumentów i wymagały już od dawna gruntownej renowacji.

„Projekt Richelieu” należy obecnie do najważniejszych przedsięwzięć budowlanych Ministerstwa Kultury i Komunikacji Francji. Po zakończeniu budowy nowej siedziby na Tolbiac stanowi to drugi etap modernizacji i restrukturyzacji BnF. Trzeci etap będzie dotyczył Biblioteki Arsenau, która wymaga unowocześnienia, a jej budynek całkowitej renowacji.

Główne cele „projektu Richelieu” to: retrokonwersja katalogów bibliotecznych wszystkich działów specjalnych, która zasili katalog BNPLUS o ok. 1 mln rekordów, przebudowa kompleksu budynków i wyposażenie ich w nowoczesny sprzęt techniczny, rozszerzenie zakresu usług i poprawa stanu konserwacji zbiorów. Prace przygotowawcze nad projektem rozpoczęto pod koniec 2000 r., a zakończenie realizacji przewidziane jest na 2009 r., przy czym podczas prowadzenia prac renowacyjnych i modernizacyjnych BnF będzie działała normalnie.

Dużą wagę w projekcie przywiązuje się do spraw ochrony zbiorów i ich bezpieczeństwa oraz do zapewnienia bezpieczeństwa pracującemu tu personelowi i czytelnikom. Dlatego też główny nacisk położono na prace związane z renowacją techniczną siedziby (instalacja elektryczna, ciepła i zabezpieczająca, wewnętrzna sieć komputerowa itp.) oraz renowację i powiększenie powierzchni magazynów. W projekcie szczególną uwagę kładzie się na poprawę jakości usług, na zapewnienie większej liczbie czytelników dostępu do zbiorów oraz lepszych warunków do pracy. Wymaga to powiększenia powierzchni czytelni i wyposażenia biblioteki w odpowiednią ilość sprzętu do udostępniania dokumentów w postaci cyfrowej oraz mikroform. Największym przedsięwzięciem jest rozpoczęta kilka lat temu digitalizacja zbiorów specjalnych¹³ oraz konwersja retrospektywna katalogów kartkowych i drukowanych.

W pierwszej fazie realizacji „projektu Richelieu” BnF „odnowiła najstarsze instalacje techniczne i wzmocniła ochronę budynków, zwłaszcza system przeciwpożarowy. Równocześnie została poprawiona klimatyzacja zbiorów, zmodernizowano oświetlenie czytelni manu-

¹³ S. Jouguelet: *Collections spécialisées. Moderniser l'accès aux richesses du patrimoine*. Rozm. przepr. M.N. Darmois. „*Chroniques BnF*” 2003 nr 23 s. 9.

skryptów zachodnich i przeprowadzono niektóre z pilnych prac dotyczących naprawy dachów, fasad i okien”¹⁴. Następny etap prac modernizacji starej siedziby BnF dotyczy zagospodarowania przestrzeni w czworoboku Richelieu, przy czym struktura organizacyjna zbiorów specjalnych BnF pozostanie ta sama (nadal będzie 6 oddziałów specjalnych).

„Projekt Richelieu” jest ściśle związany z „projektem INHA”, dlatego też nowy podział powierzchni czytelni i magazynów oraz związane z nim przemieszczenia niektórych partii zbiorów BnF wiążą się z lokalizacją w czworoboku Richelieu Instytutu Narodowego Historii Sztuki i Narodowej Szkoły Archiwów. W planowanym podziale administracyjnym powierzchni użytkowej (ponad 46 400 m²) czworoboku Richelieu 2/3 przestrzeni ma zajmować Biblioteka Narodowa Francji, a 1/3 biblioteki obu pozostałych instytucji.

Jednym z kroków w realizacji projektu jest przeniesienie Biblioteki INHA z pomieszczeń zajmowanych przy ul. Richelieu do budynku przy ul. Vivienne 2, przeznaczonego docelowo na placówkę dydaktyczną i naukowo-badawczą INHA. Biblioteka INHA będzie udostępniać swe zbiory w Czytelni Labrouste (360 miejsc). Docelowa wielkość księgozbioru ma wynosić ok. 1,5 mln dokumentów, w tym 400 000 wol. w wolnym dostępie. Otwarcie Biblioteki INHA dla czytelników przewiduje się na 2006 r. Natomiast część czworoboku Richelieu znajdująca się u zbiegu ulic Richelieu i Petit-Champs jest przeznaczona dla Biblioteki ENC.

Do dyspozycji BnF pozostanie Sala Owalna (dawna czytelnia czasopism), która będzie pełnić rolę czytelni głównej, wspólnej dla wszystkich oddziałów. Dostępna dla szerokiego kręgu użytkowników oferować będzie w księgozborze podręcznym wydawnictwa informacyjne ogólne i specjalne (m.in. z zakresu historii społecznej, genealogii i topografii) oraz dostęp do cyfrowych i reprodukowanych zasobów BnF. Dokumenty oryginalne będą natomiast udostępniane tylko badaczom posiadającym akredytację w 8 małych czytelniach o charakterze pracowni konsultacyjnych, zlokalizowanych przy poszczególnych oddziałach. Łączna liczba miejsc we wszystkich 9 czytelniach BnF ma wynosić ok. 523 (obecnie 330 miejsc). W obrębie większości oddziałów BnF nie nastąpią większe zmiany, jedynie czytelnia rękopisów wschodnich zostanie przeniesiona do dawnej czytelni druków, a Oddział Sztuk Scenicznych w całości zostanie usytuowany w pomieszczeniach obecnie zajmowanych przez Muzeum Monet i Medali. Ponadto ma powstać czytelnia rycin, a w Oddziale Map i Planów ma być powiększona czytelnia kartograficzna.

Jeżeli chodzi o magazyny, to BnF umieści swoje zbiory (w szczególności ryciny, fotografie, mapy i plany) w głównym magazynie na

¹⁴ *Vers une restructuration du site.* [Aut.] M. Cohen-Hadria i in. „*Chroniques BnF*” 2003 nr 23 s. 12.

7 kondygnacjach (21 420 m²), a Biblioteka INHA – na 4 poziomach (7 181 m²). Rozpoczęcie etapu restrukturyzacji siedziby BnF związanej z renowacją i modernizacją magazynów i czytelni przewidywane jest na 2005 r.

W projekcie dużo miejsca poświęca się też zagadnieniom konserwacji i ochrony zbiorów specjalnych. Obecnie przeprowadza się inwentaryzację i odkurzanie zbiorów oraz rozszerza zakres reprodukcji dokumentów.

Odnowiona siedziba Richelieu będzie kontynuować udostępnianie galerii wystawowych.

Realizację projektu BNF/INHA powierzono Instytucji Nadzoru Budowli Kulturalnych (Établissement de maîtrise des ouvrages culturels – EMOC), a całe przedsięwzięcie finansuje Ministerstwo Kultury i Komunikacji Francji.

PODSUMOWANIE

Dzisiejszy wizerunek Biblioteki Narodowej Francji jako najnowocześniejszej mediateki na świecie jest rezultatem kompleksowych przemian uwzględniających podstawowe tendencje współczesnego bibliotekarstwa (wolny dostęp do zbiorów, komputeryzacja katalogów i digitalizacja zbiorów) z wyraźnym uwzględnieniem potrzeb czytelnika. Z uznaniem należy patrzeć na dokonaną reorganizację niezmiernie bogatych i różnorodnych zbiorów. Zrealizowana koncepcja uwzględnia zarówno powinności BnF jako księżnicy narodowej, jak też pozwala w szerokim zakresie pełnić funkcje biblioteki naukowej i biblioteki publicznej.

Należy podkreślić, że BnF z tradycyjnej i trudno dostępnej biblioteki przekształciła się w „bibliotekę »otwartą« na czytelnika, bardziej dostępną i odsłaniającą swoje zbiory coraz szerszej publiczności...”¹⁵. Świadczy o tym chociażby fakt, że codziennie korzysta z niej kilka tysięcy osób, a długa kolejka oczekujących na wejście to częsty widok.

Biblioteka Narodowa Francji, będąc mediateką¹⁶ na miarę XXI w. budzi u wielu kontrowersje. Jednych zachwyca, przez innych jest krytykowana. Wprawdzie rozmiar i rozwiązania architektoniczne nowej siedziby BnF są imponujące, ale w codziennym funkcjonowaniu nastroczą też wielu kłopotów. Zwraca się uwagę na niezbyt fortunne usytuowanie jej nad brzegiem rzeki, może atrakcyjne z punktu widzenia urbanistycznego, ale nie zupełnie bezpieczne dla przechowywania i ochrony zbiorów.

Biblioteka Narodowa Francji stanowi także centrum życia kulturalnego i intelektualnego Paryża. Jest prestiżowym miejscem, gdzie

¹⁵ K. Hudzik: „Biblioteka otwarta – czyli jaka?” „Bibliotekarz” 1999 nr 7/8 s. 6.

¹⁶ B. Skoczyński, J. Grysa: *Francuskie mediateki. Klucz do wiedzy i kultury XXI wieku. „Biblioteka”*. 1997 s. 67-68.

organizowane są liczne wystawy, pokazy, wykłady otwarte oraz imprezy o charakterze naukowym (konferencje, sympozja) i kulturalnym (koncerty, konkursy poetyckie, spotkania autorskie). Spełnia zatem wszystkie zadania określone w krótkim haśle 69. Ogólnej Konferencji IFLA w sierpniu 2003 r.: „Biblioteka jako portal. Media-Informacja-Kultura”.

Realizacja „projektu Richelieu” dopełni tę całościową koncepcję reorganizacji i pozwoli na rozwój zabytkowych kolekcji zbiorów specjalnych w historycznych siedzibach BnF. Zapewni również lepsze warunki ich przechowywania oraz poprawi i unowocześni sposób korzystania z bogatego dziedzictwa kulturowego Francji.

BIBLIOGRAFIA

1. *Francja: biblioteki*. W: *Encyklopedia wiedzy o książce*. Wrocław 1971 s. 736-739.
 2. Gawecka A.: *Biblioteka Narodowa Francji*. „Prakt. i Teor. Inf. Nauk. i Tech.” 1996 nr 1 s. 37-39.
 3. — : *Paryż. Wizyta w Bibliotece Narodowej Francji*. „Prakt. i Teor. Inf. Nauk. i Tech.” 1997 nr 1/2 s. 72-74.
 4. Klukowski B.: *Co słyszeć we francuskiej Narodowej?* „Por. Bibl.” 1999 nr 3 s. 18-19.
 5. Strona internetowa BnF: <http://www.bnf.fr>
- W artykule wykorzystano także materiały informacyjne BNF oraz bibliografię BABIN.

ELŻBIETA GRZYBOWSKA

NATIONAL LIBRARY OF FRANCE. ORGANIZATION AND DEVELOPMENT

The collections of the Bibliothèque nationale de France (BnF) are currently stored in 5 different sites. The newest and largest site François Mitterrand holds monographs, periodicals, old prints, microforms and audiovisual materials. The reading rooms with huge free access collections are located in public area (for patrons over 16) and scientific area also with the access to closed storage collections. All reading rooms can be accessed with the paid personal access card.

The Richelieu-Louvois site holds mainly special collections (iconographics, cartography, manuscripts) and museum items. Bibliothèque-Musée de l'Opera holds music collections, Bibliothèque de l'Arsenal holds 16th-19th century French prints and Arts du Spectacle with its branch in Maison Jean Vilar in Avignon specializes in performing arts documents. All special branches of the BnF are accessible for the scientists on the basis of special permissions.

Currently, the Richelieu Project is underway with the scope including remodeling of Richelieu Street buildings, modernization of its equipment, digitization of special collections and retroconversion of the catalogs.

Artykuł wpłynął do redakcji 4 lutego 2004 r.

MARZENA ŚWIGOŃ

BARIERY INFORMACYJNE W ŚRODOWISKU NAUKOWYM
BADANIA PILOTAŻOWE

UWAGI WSTĘPNE

Terminem *bariery informacyjne* określa się, najogólniej mówiąc, przeszkody utrudniające lub uniemożliwiające korzystanie z informacji, takie jak np. bariery ekonomiczne, językowe i technologiczne¹. Bariery sprawiają, że potrzeby informacyjne użytkowników nie są w pełni zaspokajane, pomimo istnienia relewantnych informacji a niekiedy z powodu braku takich informacji. Przyczyny tego stanu mogą być rozmaite, począwszy od nieuświadamiania sobie przez użytkownika własnych potrzeb informacyjnych, poprzez nieznaną źródła informacji, a skończywszy na różnego rodzaju zależnych i niezależnych od użytkowników problemach w korzystaniu ze źródeł.

Bariery informacyjne są zjawiskiem trwałym, czego dowody znaleźć można zarówno w starszej, jak i najnowszej literaturze z dziedziny bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Pomimo postępu naukowo-technicznego, rozwoju służb informacyjnych, zastosowania nowych technologii w gromadzeniu i przekazywaniu informacji – użytkownicy informacji ciągle sygnalizują istnienie barier, i to nie tylko ci z niewielkim doświadczeniem w poszukiwaniu informacji, ale także profesjonalści, np. bibliotekarze.

Autorem jednej z pierwszych charakterystyk barier informacyjnych był Heinz Engelbert z Uniwersytetu Humboldta w Berlinie. Określił je jako zjawiska obiektywnej rzeczywistości, które zakłócają proces swobodnego przepływu informacji od jej twórcy do adresata (użytkownika). Zdaniem H. Engelberta mogą one oddziaływać na użytkownika niezale-

¹ E. Ścibor, J. Tomasiak-Beck: *Polsko-angielski tezaurus informacji naukowej PATIN*. Warszawa 2001 s. III-5. – Por. *Słownik terminologiczny informacji naukowej*. Warszawa 1979 s. 28.

źnie od jego świadomości (autor określił je jako bariery obiektywne) lub poprzez tę świadomość (bariery subiektywne), ale u podstaw powstawania tych drugich leżą także zjawiska obiektywne. Autor ten wyróżnił kilkanaście typów barier informacyjnych, podkreślając, że stanowią one kompleks wzajemnie przenikających się zjawisk i nie- zwykle trudno jest wyodrębnić poszczególne ich rodzaje².

Potwierdzali to kolejni autorzy zajmujący się tym tematem, ale używali oni odmiennych nazw na określenie tych samych zjawisk albo różnie interpretowali przyjęte terminy. Efektem jest współistnienie w literaturze przedmiotu wielu typologii barier, co wskazuje, jak bogata i obszerna, a zarazem nieuporządkowana jest problematyka barier.

Do ważniejszych prac na ten temat należy książka D. E. Haaga pt. *Information barriers*³. Zawiera ona m.in. jedną z najbardziej szczegółowych typologii barier (wyróżnia kilkadziesiąt typów) wraz z pierwszą próbą uporządkowania ich nazewnictwa oraz wyniki pionierskich badań empirycznych w omawianym zakresie. Niestety, praca D. E. Haaga napisana w latach 80. straciła nieco na aktualności, głównie ze względu na pojawienie się nowych rodzajów barier informacyjnych związanych z nową technologią, z liberalizacją i globalizacją dostępu do informacji⁴. Niemniej jest to wciąż jedna z niewielu prac poświęconych ściśle barierom, gdyż zagadnieniem tym zajmowano się przeważnie przy okazji innych, bardziej popularnych tematów, np. potrzeb i zachowań informacyjnych.

Do takich należy m.in. opracowanie T.D. Wilsona poświęcone zachowaniom informacyjnym⁵, który scharakteryzował różne rodzaje czynników mających negatywny wpływ na zachowania związane z poszukiwaniem i korzystaniem z informacji. Autor zaproponował uniwersalną typologię barier (wykorzystaną w niżej omówionych badaniach) oraz dokonał przeglądu dotyczących ich prac, wykorzystując m.in. literaturę z zakresu opieki zdrowotnej i badań konsumentów.

Do problematyki barier wiele wniosły także prace polskich autorów, szczególnie omawiające wyniki badań empirycznych w tym zakresie. Prowadzono je wśród: studentów (najczęściej)⁶, uczniów szkół śred-

² H. Engelbert: *Der Informationsbedarf in der Wissenschaft*. Lipsk 1976 s. 59. – : *Informationsbarrieren*. „*Informatik*” 1974 Nr. 5 s. 51-54, Nr. 6 s. 47-51. – *Lexikon Information und Dokumentation*. Lipsk 1984 s. 187.

³ D. E. Haag: *Information barriers*. Pretoria 1989.

⁴ A. Wysocki: *Bariery i zagrożenia w dostępie do informacji*. „*Zag. Naukozn.*” 1999 nr 1 s. 73-77.

⁵ T. D. Wilson: *Information behaviour. An interdisciplinary perspective*. „*Information Processing & Management*” 1997 vol. 33 nr. 4 s. 551-572.

⁶ M. Świigoń: *Biblioteka idealna a problemy użytkowników*. „*Bibliotekarz*” 2003 nr 6 s. 2-5; – : *Poszukiwanie informacji w bibliotece jako źródło niepokoju*. Badania wśród studentów. „*Prakt. i Teor. Inf. Nauk. i Tech.*” 2002 nr 1 s. 12-19. – J. Sobięga: *Psychologiczne aspekty barier informacyjnych*. Badania wśród studentów. *Tamże* 1997 nr 4 s. 13-18. – A. Kozłowska: *Bariery w dostępie i wykorzystaniu systemów informacyjnych*. „*Folia Librorum*” 1997 nr 7 s. 107-114 (m.in. wśród studentów i lekarzy). – M. Świigoń: *Bariery informacyjne, które napotykają studenci podczas samodzielnego wyszukiwania i wykorzystywania informacji*. „*Prakt. i Teor. Inf. Nauk. i Tech.*” 1995 nr 2 s. 19-25.

nich⁷, inżynierów⁸, a ostatnio menedżerów z instytucji ochrony zdrowotnej⁹.

W Polsce i na świecie brak jest aktualnych badań empirycznych, które kompleksowo ujmowałyby temat barier w dostępie do informacji napotykanym przez pracowników nauki¹⁰. Obecnie przeważają opracowania o charakterze fragmentarycznym, np. na temat barier utrudniających wykorzystywanie przez kadre naukowo-dydaktyczną nowoczesnych, zautomatyzowanych źródeł informacji¹¹.

Przedstawione poniżej wyniki badań miały na celu wstępną identyfikację barier informacyjnych w środowisku naukowym oraz ich uporządkowanie pod względem stopnia uciążliwości. Badania w środowisku akademickim są częścią przygotowywanego przez autorkę opracowania dotyczącego współczesnych barier informacyjnych, będącego pierwszą (nie tylko na gruncie polskim) tego rodzaju próbą syntezy rozważań teoretycznych, jak i przeglądem dotychczasowych badań empirycznych w omawianym zakresie prowadzonych w rozmaitych grupach użytkowników.

METODYKA I ORGANIZACJA BADAŃ PILOTAŻOWYCH

Badania wstępne przeprowadzono wśród 30 pracowników naukowo-dydaktycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego (UWM) w Olsztynie wiosną 2003 r.

Celem było przede wszystkim sprawdzenie, przed planowanymi badaniami właściwymi, kwestionariusza ankiety jako narzędzia badawczego. Przygotowanie ankiety było trudne nie tylko ze względu na brak ujednoczonej typologii i terminologii barier, ale także z uwagi na potrzebę opracowania prostej metody mierzenia ich uciążliwości nadającej się do badań ankietowych.

Kwestionariusz anonimowej ankiety składał się z 5 części zawierających pytania zamknięte i półotwarte. Główną część, najobszerniej-

⁷ E. B. Zybert: *Barьеры в доступе до книги и библиотеки в środowisku niedostosowanych społecznie*. „Por. Bibl.” 1992 nr 7/8 s. 10-15. – M. Weiss: *Barьеры информacyjne uczniów szkół ponadpodstawowych в zakresie самостоятельного wyszukiвания и использования информации*. Praca magisterska. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Olsztynie. 1991. maszyn. – K. Szczuchura: *Uczniowie jako potencjalni użytkownicy информации научной*. Praca doktorska. Uniwersytet Wrocławski. 1988. maszyn.

⁸ M. Próchnicka: *Informacja a umysł*. Kraków 1991.

⁹ B. Niedźwiedzka: *Potrzeby информacyjne менеджерów в instytucjach охраны здоровья в Polsce*. „Zdr. i Zarządz.” 2001 t. 3 nr 3/4 s. 63-72 (m.in. wśród lekarzy i pielęgniarek).

¹⁰ Do najważniejszych zagranicznych należą badania D. E. Haaga, natomiast z polskich badań empirycznych w środowisku naukowym zob. np. A. Pomykański: *System informacji в badaniach науковых*. Warszawa 1980. – *Badanie potrzeb użytkowników медycznej информации научной*. [Aut.] A. Leligdowicz i in. „Zag. Inf. Nauk.” 1976 nr 1 s. 99-133.

¹¹ A. Hewitson: *Use and awareness of electronic information services by academic staff at Leeds Metropolitan University a qualitative study*. „Journal of Librarianship and Information Science” 2002 vol. 34 nr 1 s. 43-52. – N. Jacobs: *Academic researchers use of the Internet, and their consequent support requirements*. „Library and Information Research News” 1998 vol. 22 nr. 70 s. 30-34. – A. C. Applebee, P. Clayton, C. Pascoe: *Australian academic use of the Internet*. „Internet Research” 1997 vol. 7 nr 2 s. 85-94.

sza, stanowiła lista przeszkód w dostępie do informacji, z której respondenci mieli wybrać trudności, jakich doświadczają oraz ocenić ich wielkość (stopień uciążliwości) w skali liczbowej od 1 do 5. W zamierzeniu bowiem część ta miała służyć nie tylko identyfikacji barier, ale jednocześnie ich hierarchizacji. Pozostałe pytania dotyczyły wykorzystywania różnych źródeł informacji i oceny dostępu do nich, czasu, jaki pracownicy nauki poświęcają poszukiwaniu informacji oraz wpływu barier na pracę naukową.

Grupa badana składała się z reprezentantów różnych specjalności: historii, filologii polskiej, matematyki, ochrony środowiska, ichtiologii, biotechnologii, chemii, agronomii i in. Ze względu na miejsce zatrudnienia można podzielić ich na 2 grupy: reprezentantów nauk humanistycznych (15 pracowników naukowo-dydaktycznych Wydziału Humanistycznego, wśród których przeważali historycy) i przedstawicieli nauk przyrodniczych (15 pracowników naukowo-dydaktycznych z Wydziału Ochrony Środowiska i Rybactwa oraz Wydziału Kształtowania Środowiska i Rolnictwa). Wśród badanych byli pracownicy ze stopniem naukowym profesora (1 osoba), doktora habilitowanego (4 osoby), doktora (14 osób) oraz magistra (11 osób). W grupie nieco więcej było kobiet (18) niż mężczyzn (12).

Wyniki ankietowych badań pilotażowych poddano analizie jakościowej oraz częściowo analizie ilościowej. Mała wielkość próby nie pozwalała na porównania pod kątem takich zmiennych, jak płeć, doświadczenie w pracy naukowej czy uprawiana dziedzina wiedzy, toteż w tabelach wszystkich 30 respondentów ujęto łącznie. Wyjątkowo stosowano analizę porównawczą odpowiedzi przedstawicieli nauk humanistycznych i nauk przyrodniczych (zob. rys. 1 s. 390).

WYNIKI BADAŃ PILOTAŻOWYCH

1. Znaczenie a dostęp do źródeł informacji w środowisku naukowym

Do ważniejszych kwestii w analizie barier informacyjnych należy określenie, z jakich źródeł informacji korzystają pracownicy nauki oraz jak oceniają dostęp do nich. Z zaproponowanej listy respondenci mieli wybrać te źródła, które wykorzystują w swojej pracy naukowej oraz dokonać dwóch ocen: ich znaczenia i dostępu (w skali 1-5). Lista obejmowała źródła dokumentalne, w tym prymarne i pochodne, a także personalne, innymi słowy źródła informacji dostępne poprzez formalne i nieformalne kanały komunikowania. Zbiorcze zestawienie wyników przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Znaczenie a dostęp do źródeł informacji wykorzystywanych przez pracowników naukowo-dydaktycznych UWM

Źródła informacji	Ocena znaczenia*	Ocena dostępu**	Różnica	Ranga „Znaczenie a trudność dostępu”	Nie korzystający*** L = 30
1	2	3	4	5	6
a) prymarnej					
Książki: monografie, syntezy itd.	4,3	3,7	0,6	4	0
Materiały z konferencji	4,0	3,0	1,0	2	1
Czasopisma naukowe w wersji drukowanej	4,5	3,6	0,9	3	0
Czasopisma naukowe w wersji elektronicznej, pełnotekstowe bazy danych (na CD-ROM i dostępne w Internecie)	4,2	3,8	0,4	6	3
Wydawnictwa specjalne: opisy patentowe, normy, dokumenty techniczno-handlowe	2,3	2,3	0	8	9
Materiały niepublikowane: maszynopisy dysertacji naukowych, sprawozdania z badań, materiały archiwalne itp.	3,6	2,2	1,4	1	2
Dokumenty niepiśmiennicze: mapy, plany, rysunki techniczne, fotografie, filmy, przeźrocza, taśmy i in.	3,0	2,5	0,5	5	5
b) pochodnej					
Wydawnictwa bibliograficzne w wersji drukowanej	3,9	3,8	0,1	7	13
Bibliograficzne bazy danych (na CD-ROM i dostępne w Internecie)	4,5	4,0	0,5	5	13
Katalogi biblioteczne kartkowe	3,7	4,1	-0,4	10	0
Katalogi biblioteczne komputerowe	4,3	4,4	-0,1	9	1
Strony www bibliotek – katalogi, linkowniki	4,1	4,6	-0,5	11	10
Inne strony www (informacja prymarna i pochodna)	3,7	4,9	-1,2	12	16

1	2	3	4	5	6
c) nieformalne kanały komunikowania					
Listy dyskusyjne w Internecie	2,0	4,0	-2,0	13	13
Udział w konferencjach, seminariach, zjazdach i zebraniach naukowych	4,2	3,3	0,9	3	0
Indywidualne rozmowy i konsultacje z innymi pracownikami naukowymi (bezpośrednie rozmowy i wymiana informacji pocztą elektroniczną)	4,0	4,1	-0,1	9	0
Kontakty z pracownikami bibliotek, ośrodków informacji, archiwów, muzeów itp.	3,7	3,3	0,4	6	3

* Średnia ocena znaczenia w skali 1-5, gdzie „1 = nieistotne źródło”, „5 = bardzo cenne źródło”

** Średnia ocena dostępu w skali 1-5, gdzie „1 = bardzo trudny dostęp”, „5 = bardzo łatwy dostęp”

*** Liczba respondentów nie korzystających z danego źródła informacji

Dane liczbowe wskazują, że największe znaczenie w pracy naukowej mają obecnie: z dokumentów prymarnych – czasopisma naukowe w wersji drukowanej (4,5 pkt.), z dokumentów pochodnych – bibliograficzne bazy danych (4,5 pkt.), a z nieformalnych kanałów komunikowania – udział w konferencjach, seminariach i zebraniach naukowych (4,2 pkt.). Z wymienionych źródeł informacji najniżej oceniono znaczenie list dyskusyjnych (2 pkt.). Do najtrudniej dostępnych źródeł informacji należą materiały niepublikowane, dokumenty niepiśmienne i wydawnictwa specjalne (oceny dostępu ok. 2 pkt.).

Jednakże w analizie barier informacyjnych pełna ocena dostępu do źródła powinna być rozpatrywana w powiązaniu z oceną jego znaczenia, ponieważ o istnieniu największych barier świadczy utrudniony dostęp do najwyżej cenionych przez użytkowników źródeł. Z porównania tych 2 ocen (znaczenia i dostępu) otrzymano różnicę, będącą wartością dodatnią, jeżeli ocena znaczenia była wyższa od oceny dostępu, lub ujemną, jeżeli dostęp oceniono wyżej niż znaczenie źródła. Innymi słowy, dodatnie wartości świadczą o trudnościach w dostępie do najważniejszych źródeł informacji, natomiast ujemne mogą być kojarzone z łatwym dostępem. Hierarchię źródeł informacji pod względem ich wagi wraz z dostępem przedstawiono w przedostatniej kolumnie tabeli 1. Na czele tej hierarchii znalazły się niepublikowane dokumenty prymarne, takie jak maszynopisy dysertacji naukowych, sprawozdania z badań w toku, archiwalia i itp. Do najtrudniej dostępnych w olsztyńskim środowisku naukowym należą także – i to jest bardziej zaskakujące – opublikowane dokumenty prymarne, a ściślej

mówiąc teksty naukowe ukazujące się w drukowanych czasopismach i w książkach, a także materiały z konferencji. Wyjaśnienie tej kwestii przynosi analiza barier informacyjnych napotykanych przez pracowników UWM.

W ostatniej kolumnie tabeli 1. podano liczbę osób nie korzystających z danego źródła informacji. Liczba ta jest miernikiem popularności źródeł, niekoniecznie związanej z oceną ich znaczenia. Pomimo rozwoju nowych technologii większa liczba respondentów opiera się w swojej pracy naukowej na tradycyjnych materiałach, tzn. tekstach drukowanych w czasopismach i książkach, wygłoszanych na konferencjach oraz informacjach uzyskiwanych w czasie rozmów z innymi pracownikami. Prawie połowa badanych nie korzysta ze stron internetowych instytucji naukowych, organizacji i bibliotek, list dyskusyjnych ani bibliograficznych wydawnictw drukowanych i elektronicznych.

Powyższe dane (tabela 1.), choć uzyskane z środowisku naukowców olsztyńskich, mają też w pewnym stopniu charakter uniwersalny, np. w części dotyczącej oceny wagi źródła. Popularność niektórych źródeł informacji w pracy naukowej, m.in. czołowa pozycja artykułów z drukowanych czasopism, znajduje potwierdzenie także w zagranicznej literaturze przedmiotu¹². Natomiast kwestia dostępu do źródeł zależy w dużym stopniu od czynników o charakterze lokalnym, na poziomie krajowym czy nawet związanym z organizacją systemu informacyjnego w danej placówce.

2. Miejsce i stopień zaspokojenia potrzeb informacyjnych naukowców olsztyńskich

Respondentów poproszono o ocenę (w skali 1-5) stopnia zaspokajania potrzeb informacyjnych przez instytucjonalne źródła informacji: biblioteki miejscowe, krajowe i zagraniczne podróże do bibliotek/ośrodków naukowych, prywatne kontakty naukowców, ich własne zbiory oraz Internet, który jest ważnym narzędziem współczesnej komunikacji naukowej. Okazało się, że olsztyńscy naukowcy najwyżej ocenili stopień zaspokojenia swoich potrzeb informacyjnych poprzez wykorzystanie Internetu oraz dzięki podróżom do krajowych bibliotek i ośrodków naukowych. Dopiero na trzecim miejscu znalazły się zbiory macierzystej biblioteki. W dalszej kolejności wymieniono zbiory własne oraz prywatne kontakty, następnie podróże zagraniczne i na końcu zbiory innych bibliotek olsztyńskich (tu najczęściej wymieniano Biblio-

¹² H. Belefant-Miller, D. W. King: *A profile of faculty reading and information-use behaviors on the cusp of the electronic age*. „*Journal of the American Society for Information Science and Technology*” 2003 vol. 54 nr. 2 s. 179-181. – S. Hiller: *Assessing user needs, satisfaction, and library performance at the University of Washington Libraries*. „*Library Trends*” 2001 vol. 49 nr. 4 s. 621. – *A forward-looking library use survey*. WSU Libraries in the 21st century. A. F. Bancroft i in. „*The Journal of Academic Librarianship*” 1998 vol. 24 nr. 3 s. 219.

tekę Ośrodka Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego). Ogólnie kadra uniwersytecka oceniła poziom zaspokojenia swoich potrzeb informacyjnych jako średni, w skali pięciopunktowej byłyby to 3 punkty.

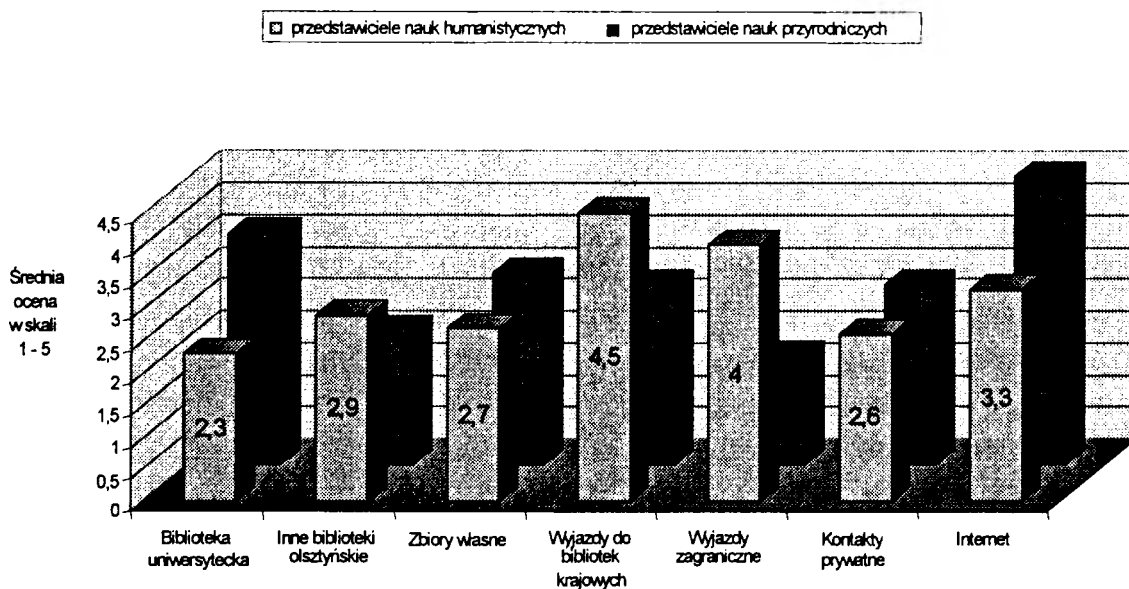
Tabela 2. Miejsce zaspokajania potrzeb informacyjnych pracowników naukowo-dydaktycznych UWM

Źródło informacji	Ocena znaczenia *	Nie korzystający **
Biblioteka Główna UWM	3,5	9
Biblioteka wydziałowa/institutowa	2,7	0
Inne biblioteki olsztyńskie	2,5	3
Zbiory własne	2,8	3
Krajowe podróże do bibliotek/institucji nauk.	3,8	7
Zagraniczne podróże do bibliotek/ośrodków nauk.	2,7	19
Prywatne kontakty (krajowe i zagraniczne)	2,7	6
Internet	4,0	4

* Średnia ocena zaspokajania potrzeb w skali od „1 = w minimalnym stopniu” do „5 = w maksymalnym stopniu”

** Liczba respondentów nie korzystających z danego źródła, gdzie L = 30

Rys. 1. Miejsce i stopień zaspokajania potrzeb informacyjnych pracowników naukowych UWM

Zaobserwowano charakterystyczne różnice ocen uzależnione od dziedziny wiedzy reprezentowanej przez badanych (rys. 1). Dla przedstawicieli nauk humanistycznych bardzo istotne (oceny powyżej 4 pkt.) są wyjazdy do bibliotek krajowych (4,5) i zagranicznych (4,0), co

reprezentanci nauk przyrodniczych ocenili zdecydowanie niżej (odpowiednio 2,8 i 1,7). W naukach przyrodniczych najważniejszy wydaje się dostęp do Internetu (4,5), który nie ma aż tak dużego znaczenia dla humanistów (3,3). Różnice zaobserwowano też w ocenie stopnia zaspokajania potrzeb informacyjnych w bibliotece uniwersyteckiej, której wyższą ocenę przyznali przedstawiciele nauk przyrodniczych (3,6) niż humaniści (2,3).

3. Bariery informacyjne – identyfikacja i próba hierarchizacji

Respondentom przedstawiono listę 38 przeszkód i trudności w dostępie i wykorzystywaniu informacji ułożoną na podstawie literatury przedmiotu, głównie badań empirycznych prowadzonych w środowiskach akademickich w Polsce i za granicą.

W celu uporządkowania dużej liczby przeszkód pożądane było zastosowanie typologii o charakterze ogólnym i uniwersalnym. Z wielu odnotowanych w piśmiennictwie takich typologii wybrano podział T. D. Wilsona dotyczący tzw. zmiennych interweniujących, czyli czynników, które mogą mieć wpływ zarówno pozytywny, jak i negatywny (wtedy mówi się o barierach) na zachowania związane z poszukiwaniem informacji¹³. Korzystając z tego podziału, wyodrębniono 4 grupy barier: związane z osobą użytkownika, interpersonalne, środowiskowe, związane ze źródłami informacji. Trzeba zaznaczyć, że ze względu na wzajemne przenikanie się barier podział ten nie spełnia zasady rozłączności¹⁴.

Pełny wykaz trudności, zamieszczony w kwestionariuszu z badań pilotażowych, zawiera tabela 3. W każdej z czterech grup bariery uporządkowano według średniej arytmetycznej z ocen wielkości przeszkody, zaznaczonych przez respondentów, w skali od „1 - przeszkoda nieistotna” do „5 - przeszkoda bardzo uciążliwa”. Liczbę odpowiedzi spoza zaproponowanej skali („brak odpowiedzi”) podano w ostatniej kolumnie tabeli; jest to liczba osób, które nie spotkały się z daną trudnością. Trzeba podkreślić, że nie zawsze brak odpowiedzi jest jednoznaczny z niedoświadczaniem bariery. Niekiedy może on oznaczać po prostu niekorzystanie z danego źródła informacji, jak w przypadku baz danych na CD-ROM (bariery związane ze źródłem) lub z pomocy bibliotekarza (bariery interpersonalne).

¹³ Por. przyp. 5, s. 556-562.

¹⁴ B. Niedźwiedzka (por. przyp. 6) uważa, że rozdzielenie przez T.D. Wilsona czynników środowiskowych i związanych ze źródłami jest niepotrzebne. W charakterystyce barier informacyjnych wyodrębnienie „cech źródła” jest dosyć wygodne, ponieważ czynniki środowiskowe można zarezerwować na tzw. makrobariery, czyli bariery ekonomiczne, kulturowe czy geograficzne.

Tabela 3. Bariery informacyjne według pracowników naukowo-dydaktycznych UWM

I. Bariery związane z użytkownikiem informacji		Wielkość przeszkody w skali 1-5*	Brak odpowiedzi L = 30
1		2	3
1.	Bariera języków obcych	3,5	5
2.	Brak wystarczającej ilości czasu na poszukiwanie informacji	3,2	6
3.	Niewystarczające przygotowanie do wyszukiwania informacji poprzez elektroniczne źródła informacji	2,6	4
4.	Niewystarczające przygotowanie do wyszukiwania informacji poprzez tradycyjne źródła, jak bibliografie, katalogi i in.	2,7	7
5.	Brak systematyczności w poszukiwaniu literatury przedmiotu	2,5	8
6.	Opór psychiczny przed proszeniem o pomoc bibliotekarza	2,2	7
7.	Opór psychiczny przed korzystaniem z komputerowych baz danych	2,1	9
8.	Pasywna postawa własna w poszukiwaniu informacji	1,9	8
9.	Bariera terminologiczna	1,8	7
II. Bariery interpersonalne			
1.	Brak pomocy ze strony bibliotekarzy i pracowników ośrodków informacji	2,3	10
2.	Brak współpracy z innymi pracownikami naukowo-dydaktycznymi	2,3	10
III. Bariery środowiskowe/sytuacyjne			
1.	Bariery finansowe	4,3	4
2.	Bariery geograficzne	3,3	8
3.	Bariery prawne	2,7	12
4.	Bariery kulturowe	2,0	13
5.	Bariery polityczne	1,4	14
IV. Bariery związane ze źródłami informacji			
a) tworzone przez biblioteki			
1.	Brak źródeł w bibliotekach olsztyńskich = brak zakupu/prenumeraty danego tytułu książki, czasopisma, bazy danych i in.	4,0	2

	1	2	3
2.	Niedostateczna reklama źródeł informacji dostępnych w bibliotekach	3,6	9
3.	Brak źródeł w zbiorach innych bibliotek krajowych = materiały dostępne tylko w bibliotekach zagranicznych	3,5	8
4.	Opóźnienia wypożyczeń międzybibliotecznych	3,4	9
5.	Nieprzyjazne regulaminy w bibliotekach	3,3	4
6.	Bariera wypożyczonych książek (dot. bibliotek olsztyńskich)	3,1	7
7.	Niedogodne godziny otwarcia bibliotek i ośrodków informacji	2,4	7
8.	Opóźnienia biblioteczne	2,3	7
b) tworzone przez autorów i wydawców informacji prymarnej i pochodnej			
1.	Opóźnienia wydawnicze publikacji	3,6	8
2.	Trudności w dostępie do materiałów niepublikowanych	3,4	7
3.	Brak/niedobór informacji	3,0	6
4.	Utrudniony dostęp do informacji o zrealizowanych i aktualnie realizowanych tematach prac doktorskich, habilitacyjnych i in.	2,9	7
5.	Niższa jakość informacji - informacji drukowanej - informacji w formie elektronicznej	<u>2,7</u> 2,8 2,6	9 10
6.	Nadmiar informacji - w Internecie - „zalew informacji” drukowanej	<u>2,5</u> 2,7 2,3	5 3
7.	Problemy w korzystaniu z nowoczesnych narzędzi wyszukiwania informacji - Internet - katalogi komputerowe - bazy danych na CD-ROM	<u>2,5</u> 2,8 2,4 2,3	5 5 14
8.	Bariera informacji nerelevantnej - informacji drukowanej - informacji w formie elektronicznej	<u>2,3</u> 2,2 2,4	9 13
9.	Informacja opublikowana w niespodziewanym/nieznanym źródle	1,8	13

* Średnia ocena wielkości przeszkody od „1 = nieistotna przeszkoda” do „5 = bardzo uciążliwa przeszkoda”

Z uwagi na małą wielkość próby i wstępny charakter badań zaproponowana hierarchia nie jest ostateczna. Badania właściwe

umożliwią dokładniejszą charakterystykę stopnia uciążliwości poszczególnych trudności, m.in. przez analizę rozkładu wszystkich rodzajów odpowiedzi. Natomiast omawiane tu wyniki pozwalają wyodrębnić najważniejsze bariery w poszczególnych 4 nadrzędnych grupach.

a) bariery związane z użytkownikiem informacji

W tej grupie trudności odczuwanych przez pracowników naukowych największe znaczenie miały niewystarczająca znajomość języków obcych (3,5 pkt.) oraz bariery czasowe (3,2 pkt.).

B a r i e r a j ę z y k a o b c e g o, czyli niewystarczająca znajomość lub brak znajomości języków obcych, utrudnia lub uniemożliwia wykorzystywanie w pracy zagranicznego piśmiennictwa naukowego. Oto kilka komentarzy respondentów: „Bariera językowa to podstawowa bariera w dzisiejszych czasach” (prof., toksykologia roślin); „Utrudnia szersze spojrzenie na problem badawczy z innego (niż polski) punktu widzenia” (dr, dydaktyka historii); „Znacząca bariera, często nieprzekraczalna lub ciężko przekraczalna” (mgr, matematyka); „Wydłuża czas korzystania ze źródeł informacji – konieczność tłumaczenia z użyciem słowników” (dr, historia).

Największa część respondentów w badanej próbie napisała, że najbardziej odczuwa niewystarczającą znajomość języka niemieckiego (12 osób), mniej zaznaczyło język angielski (8 osób) i francuski (4 osoby), z innych języków obcych wymieniono rosyjski i łacinę średniowieczną (po jednej osobie). Prawdopodobnie na rozkład odpowiedzi miała wpływ liczna grupa historyków zajmujących się regionem Warmii i Mazur (wykorzystanie języka niemieckiego), ale dalej idące wnioski będzie można wysunąć po badaniach właściwych.

Innym aspektem bariery językowej jest anglojęzyczność światowego piśmiennictwa naukowego, czyli dominacja języka angielskiego, którą Wanda Pindłowa trafnie określiła barierą demokracji¹⁵. Język angielski jest podstawowym językiem w międzynarodowej komunikacji naukowej odbywającej się za pośrednictwem informacji drukowanej i elektronicznej. Z tego punktu widzenia barierę języka obcego można by zakwalifikować do grupy barier związanych z „cechami źródła informacji”, a nawet do czynników środowiskowych, razem z innymi makrobarierami (kulturalnymi, politycznymi). Aspekt ten zostanie uwzględniony w badaniach właściwych.

B a r i e r y c z a s o w e związane są z niewystarczającą ilością czasu na poszukiwanie i korzystanie z informacji. Najczęściej pojawiającym się stwierdzeniem w odpowiedziach pracowników naukowo-dydaktycznych UWM było „duże obciążenie zajęciami dydaktycznymi”,

¹⁵ W. Pindłowa: *Czy bariera językowa w przekazie informacji naukowej jest równocześnie barierą demokracji?* W: *Rola bibliotek w rozwoju demokracji*. Kraków 1995 s. 95-107.

o czym pisali magiŝtrowie, doktorzy, a jeden z profesorów UWM dodał jeszcze „obciężenie zwiężzane z rozwojem kadry naukowej”. Wymienia- no teŝ inne „obowiężzki słuŝbowe”, a reprezentanci nauk przyrod- niczych zwracali uwagę na czasochłonnoŝć przeprowadzanych przez nich eksperymentów.

Potwierdzeniem istnienia barier czasowych sę odpowiedzi na dodat- kowe pytanie w ankiecie dotyczęce czasu, jakiego wymaga wyszukiwa- nie i zdobywanie potrzebnych informacji. Okazało się, ŝe proces ten zabiera respondentom ŝrednio 40 % ogólnego czasu przeznaczonego na pracę naukowę; zbliŝone odpowiedzi uzyskano w innych badaniach¹⁶. Przy czym zaobserwowano, ŝe z zaproponowanej procentowej skali: od 10 do 60% i więcej humaniŝci najczęŝciej wybierali 50 %, natomiast przedstawiciele nauk przyrodniczych 30%. Więże się to ze specyfikę pręcy humanisty, opartej w zasadzie na studiowaniu literatury przed- miotu, w odróżnieniu od pręcy naukowej w naukach przyrodniczych, obejmujęcej wspomniane czasochłonne doŝwiadczenia naukowe.

Do innych trudnoŝci z grupy barier zwiężzanych z uŝytkownikiem informacji (takich, jak: brak systematycznoŝci w poszukiwaniu litera- tury przedmiotu, pasywna postawa, opory psychiczne przed korzysta- niem z komputerowych baz danych i przed proszeniem o pomoc, bariera terminologiczna) przyznała się wprawdzie większoŝć badanych (ponad 2/3), jednoczeŝnie nie widząc w nich większego problemu (oceny poniŝej 3 pkt.). Zwrócić uwagę naleŝy na niewystarczajęce przygotowanie do wyszukiwania informacji w ŝródłach elektronicz- nych, szczególnie wśród humanistów, ponieważ z rozmów przeprowa- dzonych z nimi przy zbieraniu kwestionariuszy wynikało, ŝe przynaj- mniej niektórzy chętnie skorzystaliby ze wskazówek dotyczęcych efek- tywnego wyszukiwania informacji poprzez Internet.

b) bariery interpersonalne

Bariery interpersonalne występują, jeŝeli ŝródłem informacji jest osoba lub jeŝeli interakcja interpersonalna jest niezbędna do uzys- kania dostępu do innego ŝródła¹⁷. W ŝrodowisku naukowym ŝródłami informacji tego rodzaju mogę być przede wszystkim inni naukowcy, a takŝe bibliotekarze i pracownicy oŝrodków informacji, archiwów itp., których zadaniem jest nie tylko udostępnianie materiałów, ale takŝe pomoc w wyszukiwaniu informacji.

Wyniki badań pilotaŝowych wykazały, ŝe w procesie zbierania informacji przez naukowców bariery interpersonalne nie maję więk- szego znaczenia (2,3 pkt.). Naukowcy zdobywają potrzebne materiały

¹⁶ Z badań przeprowadzonych na Uniwersytecie Szczecińskim wynika, ŝe pracownicy naukowci tracę na poszukiwanie informacji ponad 1/3 czasu przeznaczonego na realizację tematu badawczego. Zob. J. Goc, M. Poterska: *Komputeryzacja Biblioteki Uniwersytetu Szczecińskiego a potrzeby informacyjne i oczekiwania uŝytkowników Biblioteki (w ŝwietle przeprowadzonych badań)*. W: *Komputeryzacja bibliotek a potrzeby uŝytkowników*. Kraków 1995 s. 158.

¹⁷ Por przyp. 5. s. 559.

samodzielnie, głównie dzięki własnym kontaktom krajowym i międzynarodowym¹⁸. Ogromną rolę w komunikacji naukowej odgrywają tzw. niewidzialne kolegia, indywidualne rozmowy, przekazywanie preprintów i inne formy nieoficjalnych kontaktów¹⁹. W niniejszych badaniach zaobserwowano, że osoby, dla których bariery interpersonalne we współpracy z innymi pracownikami nauki były najbardziej uciążliwe (oceny „4” i „5”) – poza jednym wyjątkiem – miały stopień magistra. Może to świadczyć o niewyrobytych jeszcze prywatnych kontaktach. Natomiast ogólna niska ocena trudności wynikających z braku pomocy bibliotekarza wpływa prawdopodobnie ze sporadycznego proszenia ich o pomoc. Z przeglądu literatury wynika, że w przypadku pracowników nauki niekorzystanie z pomocy bibliotekarza może być związane np. z brakiem zaufania do jego wiedzy²⁰. Z kolei badania nad wykorzystywaniem baz danych pokazują, że pracownicy naukowcy zdecydowanie preferują samodzielne ich przeszukiwanie, a ewentualna pomoc bibliotekarza ogranicza się do wyjaśnienia zasad korzystania z danej bazy²¹. Problemem może być też brak bibliotekarza dziedzinowego.

c) bariery środowiskowe/sytuacyjne

Umieszczono tu czynniki o charakterze makrobarier, związane z dalszym otoczeniem użytkownika, z uwarunkowaniami na poziomie międzynarodowym, krajowym oraz lokalnym. Są to bariery geograficzne, polityczne, ekonomiczne, kulturowe i prawne.

Dostęp do informacji najbardziej ograniczają b a r i e r y f i n a n s o w e, czyli niedobór środków finansowych niezbędnych do zdobycia informacji. Jest to dosyć pojemne określenie obejmujące m.in.: ceny książek, opłaty za odbitki ksero, za wypożyczenia międzybiblioteczne, koszty wyjazdów do innych bibliotek w kraju i za granicą. Wielkość barier finansowych respondenci ocenili najwyżej (4,3 pkt.). W wypowiedziach powtarzały się następujące stwierdzenia: „ogólne niedofinansowanie badań”; „ceny książek!”; „ceny publikacji zagranicznych”.

Trzeba dodać, że celowo użyto terminu „bariery finansowe”, a nie np. „bariery ekonomiczne”. Zdaniem T. D. Wilsona pod pojęciem b a r i e r e k o n o m i c z n y c h należy rozumieć nie tylko bezpośrednie koszty finansowe, ale także wartość czasu, jaki trzeba poświęcić na poszukiwanie informacji²². Średnia ocena ich wielkości w badanej grupie wynosi 3,7 pkt. (bariery czasu – 3,2 pkt; bariery finansowe – 4,3 pkt.).

¹⁸ A. Spaliński: *Biblioteka akademicka i jej czytelnicy*. Próba podsumowania na podstawie Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. „*Biblioteka*” 1998 nr 2 (11) s. 65.

¹⁹ D. Konieczna: *Rola nieformalnych procesów w systemie komunikacji naukowej*. Warszawa 1982 s.23-48.

²⁰ K. Wakar: *Przeszkody w komunikowaniu się między dokumentalistą a pracownikiem naukowym*. „*Zag. Inf. Nauk.*” 1979 nr 2 s. 47-77.

²¹ M. Górski: *Postawy użytkowników Biblioteki Głównej PK wobec sposobu udostępniania baz danych na dyskach optycznych*. W: *Komputeryzacja bibliotek a potrzeby użytkowników*. Kraków 1995 s. 165-166.

²² Por. przyp. 5, s. 559.

Na drugim miejscu znalazły się bariery geograficzne (3,3 pkt.) związane z izolacją od dużych ośrodków naukowych, a także z odległością do miejsc udostępniania źródeł informacji. Z graficznego obrazu miejsca zaspokajania potrzeb informacyjnych (rys. 1.) wynika, że problem ten dotyczy w szczególności olsztyńskich humanistów, którzy jeżdżą do odległych o kilkaset kilometrów innych bibliotek krajowych; wymieniano tu m.in. Bibliotekę Narodową i Bibliotekę Jagiellońską, a historycy pisali też o odległych archiwach. Problem ten nie dotyczy humanistów, których zainteresowania naukowe związane są ściśle z regionem Warmii i Mazur.

Bariery prawne wynikają z ochrony praw własności intelektualnej i przemysłowej, np. prawa autorskiego, prawa ochrony patentów, ochrony danych osobowych, ochrony archiwaliów. Niemal połowa respondentów nie doświadczała tych barier, a pozostali ocenili ich uciążliwość niezbyt wysoko (2,7 pkt.). Oto przykładowe wypowiedzi: „Z tego rodzaju przeszkodami spotkałam się w bibliotekach zagranicznych, np. w Anglii” (dr, historia); „W Bibliotece Narodowej wolno odbić tylko 22 strony!” (dr, historia); „Ochrona danych osobowych przy korzystaniu ze źródeł biograficznych archiwalnych po 1945 r.” (dr hab., historia).

Pozostałe makrobariery, czyli bariery kulturowe związane z różnicami w kulturach państw i narodów, oraz bariery polityczne, związane z aktualną sytuacją polityczną na świecie nie miały istotnego znaczenia w dostępie do informacji wśród ankietowanych.

d) bariery związane ze źródłami informacji

Ta grupa jest najliczniejsza i zarazem najbardziej różnorodna, co wiąże się ze znaczeniem terminu *źródło informacji*, którym może być dokument, osoba albo instytucja. Wprowadzono tu dodatkowy podział na dwie podgrupy: przeszkody tworzone przez biblioteki, związane przede wszystkim z kompletnością ich zbiorów i organizacją ich udostępniania; przeszkody tworzone przez autorów i wydawców informacji prymarnej i pochodnej, związane m.in. z samą informacją naukową zawartą w dokumentach, tj. z treścią i wartością tej informacji lub jej specyficzną formą (dokument nieopublikowany), włączono tu też bariery wynikające z niedoskonałości elektronicznych źródeł informacji, takich jak katalogi OPAC, bazy danych na CD-ROM i Internet (w odróżnieniu od niedostatecznego przygotowania do korzystania z nich – bariery związane z użytkownikiem informacji).

W olsztyńskim środowisku naukowym do najbardziej uciążliwych barier w dostępie do informacji należy brak źródeł w bibliotekach miejscowych, czyli w bibliotece uniwersyteckiej (tzn. Głównej, wydziałowych i instytutowych) oraz innych olsztyńskich. Brak źródeł oznaczał brak zakupu/prenumeraty określonych książek,

czasopism, baz danych lub innego rodzaju dokumentów. Przeszkoda ta otrzymała wysoką średnią ocenę (nieco wyższą miały tylko bariery finansowe 4,3 pkt.), poza tym doświadczyła jej zdecydowana większość badanych (93 %).

Na dodatkowe pytanie o rodzaj źródeł, których respondentom brakuje najbardziej, udzielano odpowiedzi ogólnych w rodzaju: „najnowszych książek” (mgr, biotechnologia); „czasopism i książek obcojęzycznych” (dr, historia); „czasopism” (dr, ichtiologia); „starszych czasopism sprzed 1996 r. (mgr, genetyka molekularna); „źródeł XIX-wiecznych” (dr, historia); jedna odpowiedź zawierała tytuł konkretnego czasopisma: *Journal Association History and Computing* (dr, historia).

Na drugim miejscu znalazła się niedostateczna reklama źródeł i informacji w bibliotekach (3,6 pkt.). Z odpowiedzi wynika, że chodzi przede wszystkim o elektroniczne bazy danych. Główne formy ich reklamy stosowane w Bibliotece Uniwersyteckiej to ulotki dostępne na terenie wszystkich działów biblioteki, rozkładane m.in. przy stanowiskach komputerowych oraz informacje na stronach internetowych Biblioteki UWM. Przez jakiś czas praktykowano też wysyłanie pocztą elektroniczną na adresy pracowników wiadomości, np. o czasowo dostępnych bazach pełnotekstowych i innych nowościach w bibliotece. Wydaje się, że powinno to wystarczyć, ale subiektywne odczucie respondentów jest inne. Nie wiadomo, czy pracownicy naukowcy zagląдают systematycznie na strony domowe biblioteki uniwersyteckiej, ale wielu z nich raczej rzadko odwiedza uniwersyteckie oddziały informacji naukowej²³.

Dla olsztyńskich naukowców sporym utrudnieniem jest brak interesujących ich materiałów w innych bibliotekach krajowych, co oznacza, że są one dostępne tylko w bibliotekach zagranicznych (3,5 pkt.). Trudno sprecyzować, jakich dokumentów dotyczy ten problem, ponieważ komentarze były bardzo ogólne, typu „czasopisma i książki”. Jeden z respondentów napisał, że tylko w bibliotekach zagranicznych przechowywane są potrzebne mu „anglojęzyczne źródła drukowane dotyczące XVII w.” (dr, historia).

W związku z dużym zapotrzebowaniem na dokumenty dostępne poza miejscem zamieszkania, w innych bibliotekach krajowych lub bibliotekach zagranicznych (nie dotyczyło to odpowiednio 2 i 8 osób) oraz z faktem stosunkowo rzadkich wyjazdów zagranicznych (19 respondentów nie korzystało z nich) dosyć uciążliwe są opóźnienia wypożyczeń międzybibliotecznych (3,4 pkt.). Respondentom postawiono dodatkowe pytanie o termin realizacji składanych przez nich zamówień w Dziale Wypożyczeń Międzybibliotecznych

²³ Wniosek z rozmów z bibliotekarzami Oddziału Informacji Biblioteki Głównej UWM i Oddziału Informacji o Zbiorach Humanistycznych UWM oraz z własnych obserwacji z okresu pracy w jednym z tych działów.

UWM. Odpowiedzi udzieliło jedynie 13 osób. Ich zdaniem wypożyczenia z innych bibliotek na terenie kraju realizowane są w okresie do 6 miesięcy (najczęściej zaznaczana odpowiedź), a z bibliotek zagranicznych – od 7 do 12 miesięcy. Dokładny rozkład odpowiedzi, przedstawia poniższe zestawienie (tabela 4).

Tabela 4. Czas realizacji wypożyczeń międzybibliotecznych w Bibliotece Uniwersyteckiej

Wypożyczenia międzybiblioteczne	Z kraju L = 13	Z zagranicy L = 13
do 6 miesięcy	10	3
7-12 miesięcy	2	6
powyżej 12 miesięcy	1	4

W odpowiedziach tych przejawia się subiektywny charakter barier informacyjnych, ponieważ termin: „do 6 miesięcy” z punktu widzenia bibliotekarza może wcale nie wydawać się długi.

Przykładami nieprzyjaznych regulaminów w bibliotekach (3,3 pkt.) są m.in.: ograniczenia w robieniu odbitek kserograficznych (z powodów innych niż prawo autorskie, np. ze starszych dokumentów, z pojedynczych egzemplarzy książek, z czasopism dużych formatów itp.), udostępnianie niektórych materiałów tylko na miejscu, ograniczenia liczby książek wypożyczonych na koncie czytelnika. Ponieważ w różnych bibliotekach obowiązują różne regulaminy albo po prostu panują inne zwyczaje udostępniania materiałów, potraktowano ten problem ogólnie, tzn. bez odniesień do konkretnych bibliotek. W komentarzach respondentów pojawiały się nazwy bibliotek olsztyńskich, a czasem nawet ich działów, ale także innych krajowych, jeden przykład dotyczył biblioteki zagranicznej. Z odpowiedzi wynika, że pracownicy naukowcy nie lubią prezencyjnej formy udostępniania dokumentów, cenią sobie możliwość tzw. „wypożyczenia na noc”. Preferują wolny dostęp do kserokopiarek, ponieważ wykonywanie odbitek przez bibliotekarza wiąże się „z większymi ograniczeniami”.

Dosyć uciążliwa jest też bariera czasu oczekiwania na wypożyczenie książek (3,1 pkt.) w bibliotekach miejscowych. Pracownicy naukowo-dydaktyczni stwierdzili, że przeważnie czekają na zarezerwowaną książkę „do 3 miesięcy” (10 odpowiedzi), rzadziej „4 – 6 miesięcy” (7 odpowiedzi), sporadycznie dłużej („7 – 12 miesięcy” – 1 odpowiedź).

Mniejsze znaczenie miały pozostałe trudności związane z korzystaniem z bibliotek: w posługiwaniu się katalogami komputerowymi, niedogodne godziny otwarcia bibliotek, niemożność skorzystania z materiałów z powodu oddania ich do oprawy, zaginięcia, błędnego ustawienia na półce lub trwającego opracowywania nowych nabytków itp.

Spośród barier tworzonych przez autorów (m.in. samych pracowników nauki) i wydawców informacji primarnej i pochodnej największa jest bariera opóźnień wydawniczych publikacji wynikająca z długiego cyklu wydawniczego. W dobie Internetu wysoka ocena tej przeszkody (3,6 pkt.) może być zaskoczeniem, ponieważ była to jedna z najważniejszych barier w dostępie do informacji przed pojawieniem się nowych technologii przekazywania informacji. Przyczyną istnienia tej bariery na świecie może być fakt, że niektórzy wydawcy renomowanych wydawnictw zagranicznych nie akceptują jeszcze publikacji funkcjonujących wcześniej jako tzw. e-printy. Należą do nich np.: Amerykańskie Towarzystwo Chemiczne oraz wydawcy *New England Journal of Medicine i Science*²⁴. W Polsce problemem są zasady oceny publikacji naukowych (m.in. „lista filadelfijska”, „lista KBN”), które zdecydowanie promują czasopisma drukowane. Jednakże na świecie obserwuje się wyraźną tendencję popularyzowania i uznawania preprintów elektronicznych²⁵ i bariera ta w niedalekiej przyszłości powinna zostać zniwelowana. W dodatkowym pytaniu o długość cyklu wydawniczego respondenci najczęściej zaznaczali odpowiedź „7 – 12 miesięcy” (tabela 5).

Tabela 5. Długość cyklu wydawniczego

Długość cyklu wydawniczego	Dotyczy książek L = 11	Dotyczy artykułów L = 16
do 6 miesięcy	1	1
7-12 miesięcy	7	11
powyżej 12 miesięcy	4	4

Na drugim miejscu w hierarchii barier z omawianej podgrupy znalazły się trudności w dostępie do materiałów niepublikowanych, takich jak: maszynopisy dysertacji naukowych, materiałów z badań w toku itp. (3,4 pkt.). Dokumenty niepublikowane należą do bardzo trudno dostępnych, chociaż ich znaczenie w środowisku nauki jest ogromne, co udowodniły także niniejsze badania (tabela 1). Prace doktorskie (także magisterskie) przechowywane są w zbiorach uczelni, gdzie odbywały się obrony i udostępniane są tylko na miejscu, często wyłącznie za zgodą promotora. Materiały z badań w toku rozprowadzane są na ogół nieformalnymi kanałami wśród znajomych naukowców. Sposobem przezwyciężenia tych trudności jest ogłaszanie wyników z przeprowadzonych badań w formie e-printów albo przekazywanie ich do druku, chociaż czasami jest to niemożliwe: „np. z powodu

²⁴ J. Garner, L. Horwood, S. Sullivan: *The place of eprints in scholarly information delivery*. „Online Information Review” 2001 vol. 25 nr. 4 s. 253.

²⁵ A. Kamiński: *E-printowa rewolucja*. „EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy” [online]. 2002 nr 4 (33) [dostęp 24.04.2002]. Dostępny: <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/33/kaminski.php>

realizacji tematu na potrzeby firmy zastrzegającej sobie wyłączny wgląd w wyniki” (biologia).

Brak lub niedostatek informacji na dany temat dotyczy najczęściej wąskich specjalności lub tematów jeszcze nieopracowanych. W badanej grupie bariera ta miała także niemalże znaczenie (3,0 pkt.). Odpowiedzi ankietowanych wskazywały na dwie przyczyny niedostatku informacji: pierwszą jest „brak specjalistów” z danej dziedziny wiedzy, co wskazuje na zajmowanie się rzadką specjalnością, a drugą „brak informacji w języku polskim”, czyli konieczność korzystania tylko z literatury zagranicznej.

Z informacją elektroniczną wiąże się utrudniony dostęp do informacji o zrealizowanych i aktualnie realizowanych tematach prac naukowych (2,9 pkt.). Rolę podstawowej bazy danych pełni SYNABA, ale uważa się, że jest ona niekompletna, a ponadto brakuje baz dziedzinowych²⁶. Niezwykle przydatna wszystkim pracownikom nauki byłaby centralna baza danych, która rejestrowałaby cały dorobek polskiej nauki w zakresie nie tylko badań zakończonych, ale także badań w toku. Taka baza zniwelowałaby ryzyko dublowania tematów oraz ułatwiłaby ocenę jakości informacji.

Informacja naukowa o niższej jakości to informacja nierzetelna, niedokładna, niewiarygodna, przestarzała (dotyczy treści i przypisów do tekstu). Z informacją o niższej jakości spotkało się 2/3 badanych, przy czym nieco większa jest uciążliwość tej bariery w odniesieniu do informacji drukowanej (2,8 pkt.) niż elektronicznej (2,6 pkt.). Respondenci chętnie podawali różne przykłady dotyczące informacji drukowanej: „błędy drukarskie oraz błędy wynikające z nierzetelności badacza” (dr, historia); „niestosowanie właściwych zasad edytorskich” (dr hab., historia) – oraz informacji pochodzącej z Internetu: „często spotykam się z informacjami, przy których nie podano miejsca, z którego zostały zaczerpnięte – te są zupełnie nieprzydatne” (dr, historia); „zdarzają się błędy w odczytywaniu przez komputer symboli, np. liter greckich i jednostek, np. stopni Celsjusza” (mgr, ochrona roślin); „bardzo ostrożnie należy podchodzić do rewelacji publikowanych on-line” (mgr, biologia). Inne wypowiedzi wskazują na przyczyny ukazywania się informacji o niższej jakości, są to m.in.: „brak rzetelnych recenzji wydawniczych” (dr, historia); „brak profesjonalizmu i odpowiedzialności” (dr, filologia polska); „masowe, cząstkowe publikowanie wymuszane przez ocenę parametryczną” (mgr, ochrona roślin).

Na nadmiar informacji (ang. overload) wpływa lawinowy wzrost liczby publikacji. Uważa się, że ilość informacji drukowanej

²⁶ J. Haman: *System informacji naukowej jako warunek obiektywnej oceny przedsięwzięć w nauce*. „Zag. Naukozn.” 1995 nr 3/4 s. 105-106.

podwaja się co 15 lat²⁷, a przyrostu informacji w formie elektronicznej nie sposób obliczyć. Nic dziwnego, że była to jedna z najczęściej napotykaných barier w dostępie do informacji w badanej grupie (ponad 80 % respondentów). Nadmiar informacji drukowanej kojarzony jest w środowisku naukowym przede wszystkim z powtarzaniem tych samych informacji w różnych pracach oraz z ukazywaniem się ogromnej ilości informacji o charakterze nie naukowym. Oto kilka komentarzy z ankiet: „Bardzo różne kategorie opracowań – od naukowych do zupełnie niepoważnych” (dr hab., ochrona roślin); „Dużo książek powtarza te same dane i zagadnienia” (dr hab., agronomia). „Często spotykam się z pseudonaukową literaturą, w przypadku historii najnowszej – ocierającą się o propagandę” (dr hab., historia). Niska ocena znaczenia bariery „zalewu informacji drukowanej” (2,3 pkt.) wynika z pewnością z wysokiej umiejętności selekcji materiału, na co wskazują takie wypowiedzi: „niewiele z interesujących mnie publikacji jest rzeczywiście wartościowych, a te stosunkowo łatwo wyłowić” (dr, historia). Selekcja dokumentów wymaga jednak poświęcenia dużej ilości czasu: „Sama czytam na bieżąco i oceniam poszczególne artykuły i książki, mam z tym jednak dużo roboty” (dr, historia).

Nadmiar informacji jest bardziej uciążliwy w przypadku jej elektronicznej formy, a ściślej mówiąc sieci Internetu (2,7 pkt.). Oto kilka komentarzy: „zbyt wiele nieistotnych, nieścisłych informacji zaśmieca Internet” (dr, historia), „surfowanie po Internecie jest kłopotliwe i czasochłonne” (dr, historia), „bałagan informacyjny” (dr, filologia polska), „więcej informacji raczej popularnonaukowych, niż naukowych” (dr hab., agronomia). Problem nadmiaru informacji w Internecie w pewnym stopniu niweluje użycie specjalistycznych programów, takich jak „Copernic Agent”, który umożliwia jednoczesne przeszukiwanie zasobów sieci za pomocą kilku przeglądarek, m.in. AltaVista, Yahoo!, AOL Search i innych. Trzeba mieć jednak świadomość, że: „przez odpowiednie korzystanie z wyszukiwarek można problem nadmiaru informacji zminimalizować, ale jednocześnie po drodze zgubić cenne informacje” (mgr, ochrona roślin).

Na problemy w korzystaniu z nowoczesnych narzędzi wyszukiwania informacji, takich jak Internet (2,8 pkt.), katalogi komputerowe (2,4 pkt.) i bazy danych na CD-ROM (2,3 pkt.) wpływają oprócz przyczyn leżących po stronie użytkownika (grupa I, niedostateczne przygotowanie do korzystania z elektronicznych źródeł informacji) także leżące po stronie autorów tych narzędzi. Jest to przede wszystkim stosowanie różnych języków informacyjno-wyszukiwawczych i nieodpowiedni poziom indeksowania przedmiotowego dokumentów. Nie dziwią takie przeciwstawne opinie np. o wy-

²⁷ B.C. Vickery: *The growth of scientific literature 1660-1970*. W: *The information environment*. Amsterdam 1990 s. 101-109.

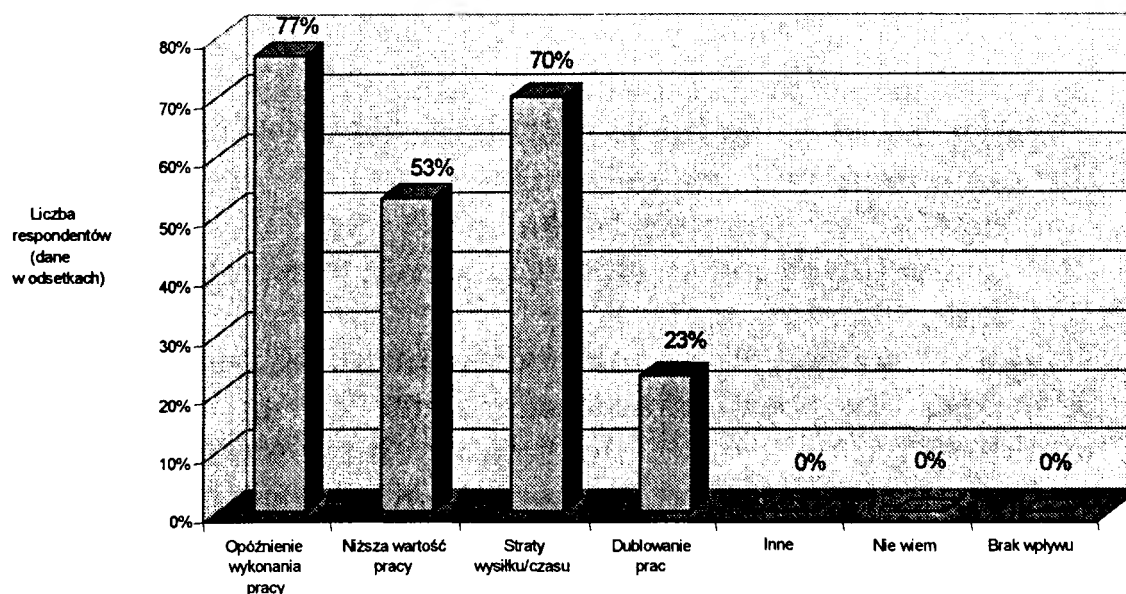
szukiwaniu rzeczowym w katalogach komputerowych: „hasła są zbyt ogólne” (dr, historia) albo „zbyt dużo podobnych haseł” (dr, filologia polska). Do specyficznych trudności w przeszukiwaniu Internetu należą m.in.: problemy techniczne, przeciążenie sieci, szybkość dostępu, natrętne reklamy i nietrwałość dokumentów w Internecie. „Zdarza się, że w katalogu wyszukiwarki znajduje się strona, która w rzeczywistości została już zmieniona” (mgr, ochrona roślin). Jeżeli chodzi o bazy na CD-ROM, to z przeprowadzonych badań wynika, że wielu pracowników naukowych nie korzysta z nich (prawie połowa respondentów) m.in. z powodu braku odpowiednich baz z ich dziedziny wiedzy albo z powodu niedostatecznej reklamy. Typowe komentarze to „brak baz danych” (mgr, historia), „brak dostatecznej informacji o tych bazach” (dr hab., agronomia).

W badanej grupie nie miała większego znaczenia bariera informacji nierelevantnej ani informacji ukazującej się w niespodziewanym źródle.

4. Wpływ barier informacyjnych na pracę naukową

Z zaproponowanych odpowiedzi (rys. 2) przedstawiciele kadry naukowej UWM najczęściej wybierali „opóźnienie wykonania pracy”, czyli późniejsze niż planowano ukończenie prowadzenia badań i ich opracowania w postaci rozprawy naukowej (artykułu, referatu itd.), a także „stratę czasu i marnowanie wysiłku”. Ponad połowa naukowców uważa, że z powodu napotykaných barier w dostępie do potrzebnej im informacji naukowej napisana przez nich praca ma niższą wartość. Niebezpieczeństwo związane z dublowaniem prac zaznaczyło znacznie mniej osób. Respondenci nie udzielili dodatkowych odpowiedzi i komentarzy, ale żaden z nich nie zgodził się z opinią, że bariery informacyjne nie mają wpływu na ich pracę naukową.

Rys. 2. Wpływ barier informacyjnych na pracę naukową

WNIOSKI Z BADAŃ PILOTAŻOWYCH

Pracownicy naukowo-dydaktyczni UWM zasygnalizowali utrudniony dostęp do podstawowych źródeł informacji naukowej (tabela 1), takich jak: materiały niepublikowane, czasopisma, książki, materiały z konferencji. Odczuwają też niedostatek osobistego udziału w zjazdach naukowych. Odpowiedzialne za taki stan rzeczy są w dużym stopniu tzw. makrobariery, czyli bariery finansowe, których odzwierciedleniem jest np. zaopatrzenie bibliotek, oraz bariery geograficzne, czyli odległość Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego od innych ośrodków w kraju i za granicą, zważywszy, że potrzeby takich wyjazdów w olsztyńskim środowisku naukowym są duże (rys. 1). W pokonywaniu makrobarier ekonomicznych i geograficznych duże znaczenie może mieć Internet, dlatego ważna jest praca nad zwiększeniem jego przydatności dla pracowników nauki. Przed kilkoma laty T. Beck, mówiąc o roli Internetu w pracy badawczej, stwierdził, że „Internet ma jeszcze przed sobą długą drogę, zanim będzie można o nim powiedzieć, że stanowi główne źródło danych dla naukowców”²⁸. Badania w olsztyńskim środowisku naukowym świadczą o tym, że pozycja źródeł tradycyjnych jest wciąż niezagrożona (tabela 1). Z pewnością dużą rolę odgrywają także indywidualne upodobania, czego dowodem jest ten komentarz jednego z najmłodszych (!) respondentów: „przyzwyczajenie i preferencja artykułów drukowanych nad pracą przy monitorze” (mgr, biologia). Jednak marzeniem wielu naukowców jest łatwy i niedrogi dostęp do baz bibliograficznych, pełnotekstowych i innych, najlepiej z własnego stanowiska pracy (zarówno w instytucie, jak i w domu).

Do najczęściej spotykanych i najbardziej uciążliwych przeszkód w dostępie do informacji w olsztyńskim środowisku naukowym (pomijając kwestię przyporządkowania według typologii Wilsona) należą (w nawiasach podano ogólną liczbę punktów przydzielonych poszczególnym barierom, gdzie wartość min. = 0, wartość max. = 150):

- Brak źródeł w bibliotece uniwersyteckiej i innych olsztyńskich (113 pkt).
- Bariery finansowe (110 pkt)
- Nieprzyjazne regulaminy w bibliotekach (88 pkt)
- Bariery języków obcych (87 pkt)
- Opóźnienia wydawnicze publikacji (79 pkt)
- Brak potrzebnych materiałów w zbiorach innych bibliotek krajowych (77 pkt)
- Trudności w dostępie do materiałów niepublikowanych (77 pkt)
- Brak czasu na poszukiwanie informacji (77 pkt)

Charakterystyczne jest, że większość tych przeszkód z wyjątkiem dwóch – bariery języków obcych oraz niewystarczającej ilości czasu na

²⁸ T. Beck: *Rola i znaczenie Internetu w prowadzeniu działalności badawczej*. W: *Elektroniczna przyszłość bibliotek akademickich*. Kraków 1997 s. 129.

poszukiwanie informacji – związana jest z czynnikami środowiskowymi i z „cechami źródła”. Ogólnie respondenci niżej ocenili uciążliwość przeszkód związanych z charakterystyką własnej osoby oraz interpersonalnych niż czynników zewnętrznych, czyli makrobarier i barier związanych ze źródłami informacji.

Wprawdzie badania właściwe dostarczą bardziej miarodajnych wyników, ale przedstawione tu opinie tworzą już ogólny obraz barier informacyjnych w środowisku naukowym – być może – nie tylko olsztyńskim.

Praca wpłynęła do redakcji 1 lipca 2003 r.

ŚWIATOWY KONGRES BIBLIOTEK I INFORMACJI (Berlin, 1-9 sierpnia 2003 r.)

Doroczne (już 69.) międzynarodowe spotkanie bibliotekarzy, znane dotychczas jako Konferencja Ogólna IFLA, zmieniło nazwę na Światowy Kongres Bibliotek i Informacji. Celem tej zmiany było szersze upowszechnianie w środowisku, w którym odbywają się obrady, problemów bibliotekarstwa i globalnych profesjonalnych działań w tym zakresie. Zwrócił na to uwagę sekretarz generalny Ross Shimon, podkreślając, iż Międzynarodowa Federacja Bibliotekarskich Stowarzyszeń i Instytucji (także jej akronim – IFLA) jest doskonale znana w środowisku bibliotekarzy i pracowników informacji, ale przeciętny człowiek niewiele o niej wie.

Temat tegorocznego spotkania: „Biblioteka jako portal: media – informacja – kultura” („Access Point Library: Media – Information – Culture”) ściśle korespondował z tą intencją przybliżania i ukazywania roli biblioteki w szerokim kontekście codziennego życia. Kongres koncentrował się na wszystkich aspektach działań bibliotecznych z punktu widzenia jej przyszłości, aktualnej oferty medialnej, a także nowoczesnych i kreatywnych usług. Podkreślał, że biblioteki na całym świecie pełnią ważne zadania w środowiskach lokalnych i globalnych jako centra dostarczające informacji. Wydaje się również, iż wybór Berlina – miasta symbolizującego podział nie tylko Niemiec, ale i całej tej części Europy, a obecnie i zjednoczenie – stanowił doskonałą ilustrację budowania porozumień między narodami.

Spotkanie berlińskie było ostatnim, kończącym 3-letnią kadencję Christine Deschamps na stanowisku przewodniczącej IFLA. Od tego momentu aż do 2005 r. funkcję tę będzie pełnić Kay Raseroka z Botswany, która planuje zwrócić szczególną uwagę na rolę i udział bibliotek w kształceniu ustawicznym. W 2005 r. obowiązki przewodniczącego IFLA przejmie Alex Byrne z Australii.

Przy organizacji konferencji, w której wzięło udział 4560 osób ze 133 krajów (w tym 1182 osoby po raz pierwszy), uczestniczyło – oprócz narodowego

komitetu organizacyjnego – ok. 200 wolontariuszy z wielu regionów Niemiec, a także z Polski. Dla potrzeb uczestników uruchomiono dwie bezpłatne kawiarenki internetowe sponsorowane przez OCLC i Elsevier, a tradycyjną tablicę informacyjną zastąpiło elektroniczne centrum wiadomości zlokalizowane w Międzynarodowym Centrum Konferencyjnym.

Odbyło się ponad 230 sesji i spotkań, podczas których przedstawiono prawie 400 różnorodnych wystąpień w poszczególnych sekcjach i zespołach organizacyjnych IFLA¹. Podczas tegorocznego spotkania zwrócono uwagę na sytuację bibliotek, muzeów i archiwów spalonych i rozgrabionych w Iraku w wyniku działań wojennych rozpoczętych w maju 2003 r. Zagadnieniom tym poświęcono specjalną sesję, podczas której specjaliści zrzeszeni w Międzynarodowym Komitecie Błękitnej Tarczy (The International Committee of the Blue Shield) zaapelowali do wszystkich zainteresowanych, aby podjęli możliwe działania w celu ochrony dziedzictwa Iraku i zapobieżenia dalszym stratom. Zastanawiano się nad wpływem wywieranym na biblioteki i ich użytkowników przez działania praktyczne wynikające z polityki wojny z terroryzmem², a także będące konsekwencją wydarzeń po 11.09.2001 r.³

W odniesieniu do bibliotek publicznych (Division of Libraries Serving the General Public: The Public Libraries Section) Maria Luisa Calang⁴ z Japonii zwracała uwagę na ich udział w społeczeństwie informacyjnym i konieczność przygotowania programów kształcenia użytkowników w umiejętnościach informacyjnych. Podkreślono, iż biblioteki publiczne są organizacjami uczącymi się, a więc powinny ustawicznie doskonalić zarówno zakres świadczonych usług odpowiadających potrzebom środowiska, jak i ich jakość⁵. W związku z realizowanym przez ONZ programem alfabetyzacji społeczeństwa, szczególna w nim rola przypisana została bibliotekom publicznym, które są traktowane jako wrota do społeczeństwa, zwłaszcza w małych skupiskach⁶, i podstawowe instytucje w kształceniu ustawicznym⁷. Wielokrotnie podkreślano rolę bibliotek w pielęgnowaniu wartości i kultury, zapewnianiu mniejszościom narodowym pełnoprawnego dostępu do świadczonych usług, dostosowanych do ich zróżnicowanych potrzeb⁸.

¹ Ponieważ nie wszystkie teksty wystąpień zostały zamieszczone w materiałach konferencyjnych, w przypadku niektórych wymienionych referatów niemożliwe było podanie ich internetowych adresów.

² S. Hamilton: *The war on terrorism: the affects on libraries and their Internet users*. www.ifla.org/IV/ifla69/184e.Hamilton.pdf

³ A. Byrne: *How should libraries and we as professionals respond to the challenges occurring after the 11th of September?*

⁴ M.L. Calanag: *Public libraries in the information society: what do information policies say*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/112e-calanag.pdf – R. Narayanan, R. Munoo: *Creating information literacy programmes as corporate products: perspectives and experiences from Singapore*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/113e-Narayanan_Munoo.pdf

⁵ S. Sutherland: *The public library as a learning organization*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/111e-Sutherland.pdf – H. Kamil: *The growth of community-based library services in Indonesia to support education*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/115f-Kamil.pdf – H. Qunqing, Z. Xuhuang: *Libraries as cultural centers in large new communities in Guangzhou, South China*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/113e-Qunqing_Xuhuang.pdf

⁶ R. Ornholt: *The public library as a gateway to society – lifelong learning in small communities*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/185e-Ornholt.pdf

⁷ R. Wedgeworth: *Literacy as a public library core programme: IFLA's contribution to the UN Decade of Literacy*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/118e-Wedgeworth.pdf

⁸ G. Kempster: *Valuing difference the British Council experience of connecting cultures*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/009s-Kempster.pdf – J. Thorhauge: *Danish strategies in public library services to ethnic minorities*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/009s-Thorhauge.pdf – J.M. Day: *Libraries serving the General Public Supporting human culture and value*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/156e-Day.pdf

Program zaprezentowany przez Sekcję Bibliotek dla Dzieci i Młodzieży (Division of Libraries Serving the General Public: The Libraries for Children and Young Adults Section) był niezwykle ciekawy. Przedstawione referaty i spotkania warsztatowe zwracały uwagę na rolę bibliotek dziecięcych w procesie edukacji, w działalności rekreacyjnej, a także w upowszechnianiu kultury, wzajemnego zrozumienia i kształtowaniu środowiska wolnego od przemocy i konfliktów. Zwrócono uwagę, iż rozwijając jakąkolwiek działalność dla młodych czytelników, trzeba odwoływać się do kultury dziecięcej i to właśnie ona powinna stanowić podstawę organizowania działań w dziecięcych bibliotekach publicznych⁹.

Przedstawiono działania prowadzone przez biblioteki ruchome w obozach dla uchodźców na terenie Palestyny¹⁰, przedsięwzięcia UNICEF zmierzające do zapewnienia dzieciom kontaktów z biblioteką i książką podczas działań wojennych¹¹. Ukazano także rolę bibliotek w krajach afrykańskich w dostarczaniu informacji na temat AIDS¹².

Sesja zatytułowana „Od bibliotek na grzbietach osłów do bibliotek cyfrowych” ukazywała, że biblioteki bez względu na swoją postać organizacyjną (na osiołkach czy z dostępem do bogatych zasobów elektronicznych) odgrywają ważną rolę w rozwoju edukacji i kultury danego kraju, a także przeciwdziałają patologiom życia społecznego. Lioba Betten z Monachium, kierująca w l. 1989-2001 programem IFLA/UNESCO „Książki dla wszystkich”, adresowanym do krajów rozwijających się, zaprezentowała jego rezultaty. Celem prowadzonych prac było wspieranie rozwoju bibliotek dziecięcych i młodzieżowych, traktowanych jako skuteczny sposób walki z analfabetyzmem tak pierwotnym, jak i wtórnym. W swoim wystąpieniu, bogato ilustrowanym 60 slajdami z 16 krajów afrykańskich, azjatyckich i południowoamerykańskich, przedstawiła stan rozwoju bibliotekarstwa dziecięcego, dostosowanego do lokalnych warunków: bibliotek na łodziach w Beninie, na Orinoko w Wenezueli; ruchomych, transportowanych na osiołkach (np. niedaleko Ayacucho w Peru, w Bulawayo w Zimbabwie), na wielbłądach w Kenii; bibliotek organizowanych w parkach, na ulicach, w szpitalach czy modelowych bibliotek dziecięcych obsługujących dzieci ze środowisk upośledzonych ekonomicznie w Limie czy Pueblo Joven (Peru).

Ilustracją metod pracy z czytelnikiem dziecięcym było spotkanie poświęcone opowiadaniu bajek. Sabine Lutkat w niezwykle piękny i sugestywny sposób przedstawiała znane i mniej znane bajki Jacoba i Wilhelma Grimm. Opowiadaniom towarzyszyła wystawa prac, a Bernhard Lauer, dyrektor Muzeum Braci Grimm z Kassel, przedstawił życiorysy i dorobek pisarski obu braci.

Ann Carlson Weeks przedstawiła projekt Międzynarodowej Dziecięcej Biblioteki Cyfrowej¹³, realizowany przez Uniwersytet w Maryland i Internet

⁹ B. Buchhave: *Children's culture as a lever: new roles and methods for the public library*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/002e-Buchhave.pdf

¹⁰ N. Assaily: *The role of mobile libraries in refugee camps. Library on Wheels for Non-violence and Peace in educating non-violence and peace for Palestinian children and youth in Palestine*.

¹¹ L. Sabljak: *Bringing libraries and book closer to children during war – UNICEF project in Croatia*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/048e-Sabljak.pdf

¹² C. Batambuze: *The role of libraries in providing access to information for children and young adults with special attention to AIDS issues*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/041e-Batambuze.pdf

¹³ A.C. Weeks: *International children's digital library*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/078e-Weeks.pdf

Archive. Przy udziale przedstawicieli całego świata tworzona jest elektroniczna międzynarodowa kolekcja książek o najwyższej jakości, ukazujących różnorodność literatury dziecięcej i poruszanej problematyki. Obecnie zawiera zbiory w 18 językach reprezentujących 27 różnych kultur i adresowanych do dzieci w wieku 3-13 lat. Przewiduje się, iż pod koniec realizacji projektu zbiór będzie obejmował ok. 100 000 pozycji w przynajmniej 100 językach.

Podczas spotkania tej Sekcji zaprezentowano także wyniki badań przeprowadzonych w ramach PISA (Programs for International Student Assessment), dotyczących zaspokajania kulturalnych, edukacyjnych i rekreacyjnych potrzeb dzieci i młodzieży wywodzących się ze środowisk mniejszości etnicznych i narodowych na terenie Niemiec. Z sondażu wynika, że sytuacja w tym zakresie jest bardzo niezadowolająca, co stanowiło inspirację, m.in. także dla bibliotekarzy do podjęcia działań naprawczych¹⁴.

Referaty prezentowane podczas obrad Sekcji Bibliotek Szkolnych (Division of Libraries Serving the General Public: The School Libraries and Resource Centres Section) zwracały uwagę na społeczną odpowiedzialność bibliotekarzy tej sieci bibliotek. Blanche Woolls zastanawiała się nad rolą, jaką odgrywa Internet w życiu uczniów: czy jest ich przyjacielem czy wrogiem¹⁵, a Laurel A. Clyde¹⁶ z Islandii podkreślała terapeutyczny aspekt pracy bibliotekarza szkolnego. Problematyka przedstawiona w jej wystąpieniu jest mało znana w polskim piśmiennictwie: dotyczyła możliwości wsparcia biblioterapeutycznego dla uczniów o odmiennej orientacji seksualnej. Referentka zaprezentowała wyniki badań dotyczących stanu młodzieżowego piśmiennictwa beletrystycznego poruszającego problemy homoseksualizmu. Aczkolwiek w ostatnich latach, zdaniem referentki, liczba i różnorodność książek na ten temat znacznie się powiększyła, to nie znajduje to odzwierciedlenia w księgozbiorach bibliotek szkolnych, które ponadto nie są przygotowane do podejmowania jakichkolwiek działań w tym zakresie.

Wspólnym przedsięwzięciem tej Sekcji oraz Sekcji Kształcenia i Doskonalenia (Division of Education and Research: The Education and Training Section) były warsztaty dotyczące programów kształcenia bibliotekarzy szkolnych w Niemczech, Austrii i Szwajcarii¹⁷ oraz we Francji i Hong Kongu¹⁸, a także kompetencji bibliotekarza szkolnego w kontekście dokonujących się przeobrażeń w dydaktyce¹⁹.

Referenci prezentujący swoje wystąpienia podczas spotkania Sekcji Bibliotek dla Niewidomych (Division of Libraries Serving the General Public: The Libraries for Blind Section) podkreślali konieczność powszechnego udziału bibliotek, także publicznych, w kształceniu ustawicznym osób z dysfunkcją

¹⁴ S. Krueger: *The PISA-shock and its consequences: the future of libraries for children in Germany*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/079e-krueger.pdf

¹⁵ B. Woolls: *Meeting the challenge of social issues: Internet as friend or foe*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/021e-Woolls_Loertscher.pdf

¹⁶ L.A. Clyde: *School libraries and social responsibility: support for special groups and issues - the case of homosexuality*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/192e-Clyde.pdf

¹⁷ B. Lorenz: *Library and information science education in Germany - an overview*. - M. Seissl: *The Austrian model of library and information science education*. - J. Wandeler: *Recent development of education and training librarians in Switzerland*.

¹⁸ C. Morizio, J. Henri: *Education for school librarianship: issues and trends*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/125e-Morizio_Henri.pdf

¹⁹ M. Baro Llambias, T. Mana: *The competencies of school librarians in the changing context of new educational methods* www.ifla.org/IV/ifla69/papers/038e_trans-Baro_Cosials.pdf - C. Batambuze, S. Zinn: *Competencies in school librarianship: an African overview*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/039f_trans-Batambuze.pdf

wzroku. Przedstawiono modelowe rozwiązania usług prowadzonych w bibliotekach w Irlandii²⁰, Trynidadzie i Tobago²¹, a także próby mające na celu umożliwienie niewidomym użytkownikom korzystania z nowych technologii, Internetu i katalogów OPACS²².

Spotkanie Sekcji Usług Bibliotecznych dla Populacji Wielokulturowej (Division of Libraries Serving the General Public: The Library Services to Multicultural Populations Section) zdominowane było przez problemy związane z obsługą biblioteczną mniejszości etnicznych żyjących na terenie Niemiec prowadzoną m.in. przez Zentral und Landesbibliothek w Berlinie czy monachijską Staatsbibliothek. Stosunkowo dużo uwagi poświęcono działaniom bibliotek niemieckich na rzecz społeczności tureckiej, stanowiącej jedną z największych grup mniejszości narodowych w Niemczech²³.

Myślą przewodnią berlińskiego spotkania Sekcji Bibliotek Ruchomych (Division of Libraries Serving the General Public: The Mobile Libraries Section) była rola tych bibliotek w zmieniającym się środowisku kulturalnym. Gunilla Folkeson²⁴ ukazała perspektywy ich rozwoju, a Thelma Tate i O.O.Omolayole omówiły nowe działania w zakresie organizowania bibliotek ruchomych w Słowenii i Nigerii.

Problemy wchodzące w zakres zainteresowań Sekcji Bibliotek Obsługujących Osoby w Niekorzystnej Sytuacji (Division of Libraries Serving the General Public: The Libraries Serving Disadvantaged Persons Section) dotyczą obsługi biblioteczej pacjentów szpitali, osób starszych przebywających w zakładach opieki społecznej czy unieruchomionych w domach, osób ze wszelkimi rodzajami upośledzeń (także czytelniczymi) oraz osadzonych w zakładach karnych. W tym roku obrady Sekcji dotyczyły przede wszystkim bibliotek więziennych. Zaprezentowane zostały referaty omawiające sytuację bibliotek więziennych we Włoszech²⁵, Niemczech²⁶, Stanach Zjednoczonych²⁷ i Brazylii²⁸.

Spotkanie Sekcji Bibliotek Narodowych (Division of General Research Libraries: The National Libraries Section) wspólne z sekcją Statystyki i Ewaluacji (Division of Management and Technology: The Statistics and Evaluation Section) poświęcone było problemom rozwoju jakości usług w bibliotekach narodowych. Zwrócono uwagę na konieczność określania wskaźników funkcjonalności, porównywanie i uczenie się od innych czy kopiowanie dobrych

²⁰ L. Kouzi: *Model of services: Republic of Ireland.*

www.ifla.org/IV/ifla69/papers/169e-Kouzi.pdf

²¹ P. Benson: *Model of service: Trinidad and Tobago.*

www.ifla.org/IV/ifla69/papers/168e-Benson

²² M. van Bodengraven, C. Pollit: *Making web-sites and OPACS accessible.*

www.ifla.org/IV/ifla69/papers/077eBodengraven_Pollit.pdf – M.H. Dognac: *The reading experience of print-handicapped people: from Braille to new technologies.*

www.ifla.org/IV/ifla69/papers/075e-Dognac

²³ H. Meyer-Kroeger, M. Lindner: *Arts and events without bounds and borders: Arabellapart Art Forum, an initiative of the Munich City Library and the Open University.*

www.ifla.org/IV/ifla69/papers/133-Meyer_Kroeger.pdf

²⁴ G. Folkeson: *The future of mobile libraries.* – T. Tate: *Establishing new mobile libraries: Slovenia.* – O.O. Omolayole: *Establishing new mobile libraries: Nigeria.*

²⁵ A. Barlotti: *Prison libraries in Italy.* www.ifla.org/IV/ifla69/papers/127e-Barlotti.pdf – E. Constanzo: *ABC and the Italian prison libraries.* www.ifla.org/IV/ifla69/papers/052e-Constanzo.pdf

²⁶ G. Peschers: *Bibliotheksarbeit im Justizvollzug in Deutschland am Beispiel Nordrhein-Westfalens.* www.ifla.org/IV/ifla69/papers/023g-Peschers.pdf

²⁷ V. Lehmann: *Planning and implementing prison libraries: strategies and resources.*

www.ifla.org/IV/ifla69/papers/175e-Lehmann.pdf

²⁸ L. Popow Mayrink da Costa: *Library services to prisoners in the state of Rio de Janeiro.* www.ifla.org/IV/ifla69/papers/143e-Popow.pdf

pomysłów (benchmarking) jako sposobów prowadzących do doskonalenia jakości²⁹.

Obradom Sekcji towarzyszyła 30. już Konferencja Dyrektorów Bibliotek Narodowych (Conference of Directors of National Libraries – CDNL), w której skład wchodziły dyrektorzy bibliotek narodowych z ponad 160 krajów. Tegorocznym tematem wiodącym spotkania były problemy digitalizacji zbiorów.

W wystąpieniach zaprezentowanych podczas spotkania Sekcji Bibliotek Uniwersyteckich i Innych Ogólnych Bibliotek Naukowych (Division of General Research Libraries: The University Libraries and Other General Research Libraries Section) zwrócono uwagę na nieefektywne korzystanie z zasobów i usług bibliotecznych wynikające ze słabego przygotowania użytkowników do samodzielnego wyszukiwania potrzebnych informacji. Podkreślano niezbędność reorganizacji akademickich programów nauczania i wprowadzenia do nich zajęć z zakresu umiejętności informacyjnych jako przedmiotu obowiązkowego dla wszystkich studentów już na pierwszych latach studiów. Zaproponowano opracowanie zasad i popularyzację Międzynarodowego Certyfikatu Umiejętności Informacyjnych³⁰, którego powszechne wprowadzenie może mieć znaczenie dla prestiżu i rozwoju zawodu bibliotekarza i pracownika informacji naukowej.

Jak wielokrotnie podkreślano podczas obrad Sekcji Bibliotek Rządowych (Division of Special Libraries: The Government Libraries Section) dostęp do informacji, a szczególnie do informacji prawniczej i wydawanej przez agendy rządowe może być sposobem na budowanie demokracji³¹. Podczas warsztatów zorganizowanych przez Sekcję zaprezentowano sytuację niemieckich bibliotek rządowych (m.in. w Berlinie i w nowych landach) i ich udział w procesie demokratyzacji i zjednoczenia³².

Podobnym zagadnieniom poświęcone było spotkanie Sekcji Informacji Rządowej i Publikacji Urzędowych (Division of Collections and Services: The Government Information and Official Publications Section). Wystąpienia wskazywały na wzajemne relacje między rozwojem demokracji, świadomym w niej uczestnictwem a informacją rządową i umiejętnością korzystania z niej. Zwracano uwagę na konieczność szkolenia w korzystaniu z informacji rządowej, wykorzystując programy komputerowe, a także wzajemne pracownicze programy szkoleniowe (peer to peer training program)³³.

²⁹ P. Klug: *Setting benchmarks with BIX – the German Library Index*, www.ifla.org/IV/ifla69/papers/138g-Klug.pdf – M. Ambrozic, V. Jakac-Bizjak, H. Pecko: *Performance evaluation in European national libraries: state of art*, www.ifla.org/IV/ifla69/papers/024e-Ambrozic_Bizjak_Pecko.pdf – R. Cullen: *Benchmarking: an overview and a context*, www.ifla.org/IV/ifla69/papers/015e-Cullen.pdf – Z. Baba, R.A. Shukor: *Performance indicators for national libraries in Asia: preliminary proposals based on a survey of Asian libraries*, www.ifla.org/IV/ifla69/papers/025e-Baba_Shukor.pdf

³⁰ C.P. Urena: *The International Information Literacy Certificate: a global professional challenge?* www.ifla.org/IV/ifla69/papers/202e_trans-Pasadas_Urena.pdf – S. Webber: *An International Literacy Certificate: opportunity or dead-end?* www.ifla.org/IV/ifla69/papers/199e-Webber.pdf – C. Sai-Noi: *Making information literacy a compulsory subject for undergraduate: the experience of the University of Malaya*, www.ifla.org/IV/ifla69/papers/081e-Sai-Noi.pdf

³¹ P. Amonoo, A. Azubuike: *Government information and democracy: African concern and perspectives*, www.ifla.org/IV/ifla69/papers/150e-Amonoo_Azubuike.pdf – J.N. Gathegi: *Democracy through access to legal information for newly democratizing nations: the Kenyan perspective*. L. Camara: *The impact of political change on the development of libraries and archives in the Republic of Mali since 1991*. – S. Taneva, M. Angelova: *Changing government, changing libraries, changing librarians: Bulgarian public libraries as access point to government information*.

³² G. Opperman, M. Leibold: *German government libraries since Unification*. – B. Bendach: *Federal government libraries in Berlin: new models in a new environment*. – M. Goeckeritz: *Five new German Laender, new ministries, new libraries – experiences from Thuringia and others*.

³³ *Lifting ourselves: developing a national peer to peer training program for data librarians in Canada*. [Auth.] E.S. Boyko [at al.]

W Sekcji Bibliografii (Division of Bibliographic Control: The Bibliography Section) szczególna uwaga zwrócona była na elektroniczne wersje bibliografii narodowych. Analizowano stan zaawansowania prac w tym zakresie³⁴, rozważano zadania i przeobrażenia roli bibliografii narodowej w związku z jej nową elektroniczną postacią³⁵. Maja Zumer³⁶ ze słoweńskiej Biblioteki Narodowej zastawiała się, czy niezbędne są wytyczne dla potrzeb bibliografii elektronicznych.

Podczas obrad Sekcji Katalogowania (Division of Bibliographic Control: The Cataloguing Section) przedstawiono sprawozdanie ze spotkania ekspertów IFLA ds. międzynarodowych systemów katalogowania³⁷. Barbara Tillett³⁸ z Biblioteki Kongresu w Waszyngtonie omówiła systemy katalogowania w Europie i europejskich krajach anglojęzycznych, a Claudia Fabian, Renate Goempel, Gunilla Jansson, Monika Muennich i Barbara Tillett³⁹ zaprezentowały raporty i zalecenia 5 zespołów roboczych konferencji ds. katalogowania.

Sprawy dotyczące multimediów w edukacji, zarówno z punktu widzenia wykorzystania ich w procesie dydaktycznym, jak również zapoznawania studentów z możliwościami stosowania ich w wyszukiwaniu informacji i w komunikacji były tematem spotkań Sekcji Audiowizualnej i Multimediów (Division of Management and Technology: The Audiovisual and Multimedia Section)⁴⁰ oraz Sekcji Kształcenia i Doskonalenia (Division of Education and Research: The Education and Training Section)⁴¹.

Problemy poruszane w tym roku podczas obrad Sekcji Zarządzania Stowarzyszeniami Bibliotekarskim (Division of Management and Technology: The Management of Library Associations Section) dotyczyły głównie uposażeń bibliotekarzy. Zastanawiano się, jaka jest rola i faktyczne możliwości stowarzyszeń w ustalaniu wysokości poborów pracowników bibliotek. Jak wiadomo, sytuacja stowarzyszeń bibliotekarskich jest w poszczególnych krajach zróżnicowana, podobnie jak różne są ich możliwości i wpływ na status zawodu. Także odmienne są oczekiwania bibliotekarzy pod adresem tych stowarzyszeń⁴². Jak wynika z wypowiedzi Boba McKee z brytyjskiego Chartered

www.ifla.org/IV/ifla69/papers/136e-Boyko_Hamilton_Humphrey_Watkins.pdf – P. Amonoo, A. Azubuike: *Government information and democracy: African concern and perspectives*.

www.ifla.org/IV/ifla69/papers/150e-Amonoo_Azubuike.pdf

³⁴ U. Knutsen: *Electronic national bibliographies: state of the art review*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/109e-Knutsen.pdf – M. Beaudiquez: *Continuous importance of national bibliographies in the new virtual format of information*.

www.ifla.org/IV/ifla69/papers/142e-Beaudiquez.pdf

³⁵ J. Hakala: *Future role of (electronic) national bibliographies*.

www.ifla.org/IV/ifla69/papers/155e-Hakala.pdf

³⁶ M. Zumer: *Guidelines for electronic bibliographies: are they needed?*

www.ifla.org/IV/ifla69/papers/108e-Zumer.pdf

³⁷ IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, Frankfurt, 28-30.07.2003.

³⁸ B. Tillett: *Cataloguing code in Europe and in the Anglo-American countries. An overview*.

³⁹ *Reports and Recommendations from the five working groups of the cataloguing conference and next steps*. [Auth.] C. Fabian [at al.]

⁴⁰ P.H. Jones: *Shaping Oceania's libraries: library training as an agent for change*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/017e-Jones.pdf – J.M. Turner: *Teaching the use of publicly-available formats for multimedia as part of a library school curriculum: the vision and reality*.

www.ifla.org/IV/ifla69/papers/037e-Turner.pdf – B. Rodriguez Bravo, A. Diez: *Audiovisual and Multimedia in the curricula of library and information science at the University of Leon*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/001e-RodriguezBravo_Diez.pdf

⁴¹ V. Hadengue: *CALIS – Computer-assisted learning for information searching*.

www.ifla.org/IV/ifla69/papers/0133-Hadengue.pdf – J. Ninkov: *Technology and training – using video-presentation technique and communication skills*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/012e-Ninkov.pdf

⁴² A.M. Peruchena Zimmermann: *Expectations of library associations by library and information professionals*. – E.R. Tise: *Strategies for LIASA to develop library services and the profession in South Africa*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/191e-Tise.pdf

Institute for Library and Information Professionals (CILIP), wypracowano tam strategię postępowania, które powinno umożliwić poprawę sytuacji finansowej tej grupy zawodowej w Wielkiej Brytanii⁴³.

Tematem wiodącym Sekcji ds. Ustawicznego Doskonalenia Zawodowego (Division of Education and Research: The Continuing Professional Development and Workplace Learning Section) była przyszłość kształcenia ustawicznego. Iveta Gudakovska i Inese Smith⁴⁴ zastanawiały się nad sytuacją osób fizycznych i prawnych zaangażowanych w kształcenie ustawiczne na Łotwie z perspektywy 10 lat jej niepodległości. Zaprezentowano także wyniki narodowego sondażu przeprowadzonego przez CILIP dotyczącego zapewniania efektywnego ustawicznego doskonalenia profesjonalistów w brytyjskich bibliotekach akademickich⁴⁵. Rachel Spacey dokonała oceny programu szkoleniowego New Opportunity Fund w zakresie nowych technologii informacyjnych dla personelu bibliotek publicznych⁴⁶, a Judith i Hugh Prestonowie⁴⁷ z walijskiego uniwersytetu w Aberystwyth wskazywali na zdalne doskonalenie zawodowe jako przyszłościową tendencję w zakresie kształcenia bibliotekarzy i pracowników informacji.

Pisząc o tegorocznej konferencji, nie sposób nie wspomnieć o akcentach polskich, które w tym roku były szczególnie widoczne. Po raz pierwszy reprezentacja polskich bibliotekarzy stanowiła dużą grupę. Udział wzięło ok. 60 bibliotekarzy z całego kraju reprezentujących różne biblioteki i ośrodki akademickiego kształcenia. Ze względu na stosunkowo niedużą odległość od Berlina przybyło na obrady wielu bibliotekarzy z miast przygranicznych: Słubic, Leszna, Poznania i Zielonej Góry.

W programie znalazły się 2 wystąpienia przedstawicieli Polski: prof. Krzysztof Migoń⁴⁸ wygłosił referat na temat wczesnych druków polskich jako zwierciadła stosunków etnicznych, religijnych i kulturalnych, a Marzena Marcinek⁴⁹ z Biblioteki Politechniki Krakowskiej prezentowała EBIB i jego przeobrażenia z perspektywy 4 lat jego istnienia. Także podczas sesji plakatowej dr Henryk Hollender wskazywał, czego można nauczyć się od polskiego bibliotekarstwa. Wśród bibliotek, które zaproponowano do obejrzenia uczestnikom kongresu IFLA znalazła się także piękna i nowoczesna Biblioteka Collegium Polonicum w Słubicach.

Reprezentanci Polski – zarówno bibliotekarze, jak i studenci z wrocławskiego Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej – włączyli się także do działań organizacyjnych. Dzięki nim, a szczególnie dzięki pani Grażynie

⁴³ M.J. Freedman: *Better salaries and pay equity for library workers*. – B.Mc Kee: *The salaries initiative: planning, implementation and action*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/198e-Mckee.pdf – K.M. Fiels: *Structural issues regarding the establishment of ongoing salary and pay equity advocacy program for ALA*

⁴⁴ I. Gudakovska, I. Smith: *CPD stakeholders in Latvia – have ten years of independence make a difference?* www.ifla.org/IV/ifla69/papers/099e-Gudakovska_Smith.pdf

⁴⁵ K. Ennis, G. Walton: *Providing effective continuing professional development to United Kingdom academic librarians in the future education sector: outcomes from a national survey by the CILIP*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/098e-Ennis_Walton.pdf

⁴⁶ R.E. Spacey: *An evaluation of the New Opportunity Fund ICT Training Programme for public library staff, UK*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/004e-Spacey.pdf

⁴⁷ J. Broady-Preston, H. Preston: *CPD at a distance: a future trends in LIS education*.

⁴⁸ K. Migoń: *Early printing in Poland in the 15th-17th centuries as a mirror of ethnic, religious and cultural relation*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/193g-Migon.pdf

⁴⁹ M. Marcinek: *The EBIB Electronic Library: from LIS e-journal to e-service. A bottom up initiative for a networked library service in Poland; a four-year perspective*. www.ifla.org/IV/ifla69/papers/063e-Marcinek.pdf

Twardak z Biblioteki Collegium Polonicum w Ślubicach, organizowane były różnorodne spotkania towarzyszące głównemu nurtowi obrad, m.in. z przedstawicielami Fundacji Bertelsmanna, prezentującymi projekty dwóch bibliotek: we Wrocławiu i w Olsztynie, które będą realizowane przy udziale Fundacji. Także dzięki staraniom G. Twardak polscy bibliotekarze uczestniczący w IFLA i osoby zaprzyjaźnione z polskimi bibliotekami byli zaproszeni do Ambasady Polskiej w Berlinie⁵⁰.

Uczestnicy Kongresu IFLA z dużym zainteresowaniem oczekiwali na ogłoszenie werdyktu Fundacji Billa i Melindy Gates „Access to Learning Award”. Ta międzynarodowa nagroda o wartości do 1 mln \$ jest przyznawana co rok bibliotece lub instytucji spoza terenu Stanów Zjednoczonych prowadzącej działalność informacyjną za wybitne nowatorskie osiągnięcia w zapewnianiu swobodnego dostępu do informacji. Tegorocznym zdobywcą nagrody były biblioteki z Kapsztadu (Płd. Afryka) realizujące „Smart Cape Access Project”. W uzasadnieniu podano, iż jest to pierwsze w Kapsztadzie i Płd. Afryce przedsięwzięcie umożliwiające mieszkańcom swobodny dostęp do komputerów i Internetu. Zostało zapoczątkowane w 2002 r. w 6 kapsztadzkich bibliotekach obsługujących najbardziej zaniedbane środowiska tego miasta. Ubiegłoroczna nagroda przypadła argentyńskiej Biblioteca del Congreso, kolumbijskiej Colombia's Biblored, gwatemalskiej Probigua i fińskiej Helsinki City Library.

Także Sekcja Bibliotek dla Niewidomych wraz z Ulvercroft Foundation przyznały po raz pierwszy nagrodę Fredericka Thorpe'a. Zgodnie z intencjami twórców nagrody ma ona popularyzować różne rozwiązania służące dostarczaniu usług osobom z dysfunkcją wzroku. Nagrodę w wysokości 15 000 £ otrzymał Department of Library, Archive and Information Studies Uniwersytetu w Ibadan w Nigerii za przygotowanie skomputeryzowanego katalogu dostosowanego do potrzeb osób niewidomych.

Oprócz konferencji ogólnej tradycyjnym elementem każdego dorocznego spotkania jest międzynarodowa wystawa. W 2003 r., zorganizowana w Międzynarodowym Centrum Kongresowym, gościła ponad 150 wystawców, którzy prezentowali swoje materiały na ponad 2 635,50 m².

Elżbieta Barbara Zybort

Sprawozdanie wpłynęło 12 listopada 2003 r.

V OGÓLNOKRAJOWA NARADA BIBLIOGRAFÓW (Warszawa, 11-13 czerwca 2003 r.)

Ogólnokrajowe Narady Bibliografów odbywają się co kilka lat, począwszy od 1956 r. V Ogólnokrajową Naradę Bibliografów – pod hasłem „Bibliografia – służba informacyjna i powinność historyczna” – zorganizowały Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej i Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich.

⁵⁰ Dokumentacja ze spotkania w ambasadzie dostępna jest pod adresem <http://ebib.ss.wroc.pl/konferencje/IFLA/ambasada>

Okolo 200 bibliotekarzy i bibliografów z całego kraju obradowało w Bibliotece Narodowej. Naradę poprzedziła jednodniowa Sesja Jubileuszowa poświęcona 100. rocznicy urodzin doc. dr Heleny Hleb-Koszańskiej (1903-2003), wybitnej postaci polskiego bibliotekarstwa, dyrektora Instytutu Bibliograficznego w l. 1952-1971.

Rok 2003, w którym obchodzono 75. rocznicę powołania Biblioteki Narodowej (BN), był również jubileuszem Instytutu Bibliograficznego. Z tej okazji V Ogólnokrajowej Naradzie Bibliografów towarzyszyła ekspozycja „75 lat Instytutu Bibliograficznego”¹. Rocznicowe uroczystości sprzyjały refleksji nad przyszłością centralnej biblioteki państwa, będącej największym archiwum piśmiennictwa polskiego i narodową centralą bibliograficzną, największą akademicką czytelnią kraju, ważnym ośrodkiem teorii i praktyki konserwatorskiej, placówką naukową, wydawnictwem i ważnym ośrodkiem życia kulturalnego.

W trakcie 3-dniowych obrad wysłuchano 16 referatów obrazujących stan bibliografii jako dziedziny wiedzy i działalności praktycznej. Starano się ukazać osiągnięcia i problemy bibliografii w Polsce na tle zachodzących zmian technologicznych i międzynarodowych tendencji rozwoju bibliografii narodowych. Dostosowując bibliografię do zaleceń i międzynarodowych ustaleń, powinno się uwzględniać tradycję.

Uroczystego otwarcia Narady dokonał dyrektor BN Michał Jagiełło, wspominając pierwszego jej dyrektora – Stefana Dembego oraz wybitnych kierowników Instytutu Bibliograficznego: Adama Łysakowskiego, Helenę Hleb-Koszańską, Radosława Cybulskiego i Krystynę Ramlau-Klekowską. Wyraził nadzieję, że „propozycje, sugestie i rady wybitnych teoretyków i praktyków bibliografii zgromadzonych na sali dopomoga nam w wypełnieniu nałożonej na Bibliotekę Narodową misji”. Dr Stanisław Czajka jako honorowy Prezes Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i zastępca dyrektora BN odwołał się do idei ogólnokrajowych narad bibliografów, których inicjatorem i współorganizatorem przed prawie 50. laty było SBP, wyrażając przekonanie, że mimo zmian cywilizacyjnych i ustrojowych powinności bibliografii wobec nauki i kultury pozostały niezmiennie.

Inauguracyjny referat „75. lat działalności Instytutu Bibliograficznego” wygłosiła Krystyna Ramlau-Klekowska, przedstawiając dzieje powstania tej centrali bibliograficznej, sylwetki wybitnych twórców poszczególnych członów bibliografii narodowej oraz ich pracowników kontynuujących zadania rozpoczęte przez Państwowy Instytut Książki, m. in. opracowywanie *Bibliografii Bibliografii i Nauki o Książce*, sporządzanie wykazów bibliografii nieopublikowanych, dostarczanie środowisku bibliotekarskiemu informacji o ważnych artykułach z zawodowej prasy zagranicznej (*Przegląd Piśmiennictwa o Książce*, późniejszy *BABIN*).

Programowym wystąpieniem był referat pt. „Bibliografia w Polsce na tle tendencji międzynarodowych” dr Jadwigi Sadowskiej, która za najważniejsze wydarzenie ostatnich lat uznała II Kongres Bibliograficzny (Kopenhaga, 25-27.11.1998 r.), nawiązujący do Kongresu Paryskiego z 1977 r. Zmiany technologiczne, które nastąpiły w 20-leciu pomiędzy kongresami spowodowały

¹ Wystawę według scenariusza Dauty Biblikiwicz-Blanc z fotografiami Tomasza Szubiakiewicza opracowała graficznie Katarzyna Raczkowska.

pojawienie się nowych typów dokumentów, nowych serwisów bibliograficznych i nowych możliwości organizacyjnych pracy nad bibliografiami narodowymi. Zgodnie z międzynarodowymi ustaleniami bibliografie narodowe powinny spełniać 3 funkcje: a) dokumentować produkcję wydawniczą kraju lub narodu na podstawie egzemplarza obowiązkowego i być jednocześnie źródłem „pamięci narodowej”, b) zaspokajać potrzeby informacyjne społeczeństwa poprzez gromadzenie dokumentów w bibliotekach i tworzenie lokalnych katalogów, c) ułatwiać znajomość piśmiennictwa narodowego za granicą².

Jadwiga Sadowska omówiła typy dokumentów rejestrowanych w bibliografiach narodowych, dbałość o ich wiarygodność (autorytatywność), dobór i selekcję materiałów. Przedstawiła zgodne z międzynarodowymi zasadami opisu bibliograficznego ISBD (International Standard Bibliographic Description) Polskie Normy opisu bibliograficznego różnego typu dokumentów oraz dotyczące form haseł opisu bibliograficznego. Ponadto ukazała stan bibliografii specjalnych (dziedzinowych i regionalnych) w Polsce oraz realizację przez Instytut Bibliograficzny w l. 1996-2003 uchwały poprzedniej Narady. Postać serwisów bibliograficznych zależy od intensywnego rozwoju systemów komputerowych, sieci telekomunikacyjnych i jakości dysków optycznych. Referentka omówiła problemy związane z dostępnością i dystrybucją bibliografii narodowych oraz koniecznością retrokonwersji dawnych zbiorów informacji bibliograficznych, co zalecił kongres w Kopenhadze narodowym centralom bibliograficznym.

Wydarzeniem pierwszego dnia obrad było wystąpienie prof. Marty Grabowskiej „Bibliografia u progu XXI wieku”. Przedstawiono w nim uzgodnienia organizacji międzynarodowych XX w. w zakresie terminologii, zasad opisu bibliograficznego, transliteracji, kodowania i zasad klasyfikacji. Zgodnie z tzw. Strategią Lizbońską, której założenia opublikowała Rada Unii Europejskiej, powinno się przyspieszać prace nad dostępem do informacji elektronicznej. Rozwój sieci komputerowych przy równoczesnym ogromnym wzroście liczby publikacji we wszystkich dziedzinach i wobec zmian politycznych powodujących otwarcie granic, zmienia charakter dostępu do informacji, która staje się towarem. Dotyczy to tak informacji bibliograficznych, jak i tekstowych. Referując dokonania IFLA, FID i innych organizacji w zakresie bibliografii, M. Grabowska ukazała ewolucję podstawowego przedmiotu badań bibliografii. W XX w. bibliografię interesował dokument opisywany zgodnie z przepisami ISBD w formacie MARC, obecnie w centrum zainteresowania bibliografii coraz częściej zaczyna znajdować się dzieło w rozumieniu prawa autorskiego, toteż opis takiego dokumentu zmieni się na opis według zasad Dublin Core (uwzględniających m.in. rozszerzone informacje o zawartości dokumentów).

W referacie „Bibliografia w Polsce (1945-2000) w świetle badań bibliometrycznych” prof. Marta Skalska-Zlat sformułowała wnioski z analizy bibliometrycznej polskiego piśmiennictwa z zakresu bibliografii, ukazując zmiany zachodzące w obrębie tego piśmiennictwa i samej dyscypliny w okresie powojennym. Bibliografia pozostaje w najbliższych związkach z informacją naukową. Ważne jest ustalenie wspólnych problemów w zakresie bibliografii i informacji naukowej. Liczne tabele i opracowane dane statystyczne dotyczące

² M. Beaudiquez: *What will be the usefulness of National Bibliographies in the future?* „IFLA Journal” 2002 nr 1 s. 28-30.

bibliografii w Polsce w ostatnim 10-leciu umożliwiły ocenę stanu bibliografii w kraju. Poprzez prezentację środowiska bibliograficznego, twórców bibliografii jako przedstawicieli określonych instytucji i analizę wybranych tematów, referentka określiła właściwości polskiego piśmiennictwa z tego zakresu. Ustaliła wzrost liczby autorów i publikacji z zakresu bibliografii oraz liczby czasopism bibliologicznych, jak i z pozostałych dyscyplin podejmujących tę tematykę. Duże zainteresowanie wykazano bibliografią dziedzin i zagadnień. Wiele publikacji zajmowało się stanem oraz rozwojem bibliografii narodowej i regionalnej. W związku ze zmianami politycznymi i administracyjnymi w kraju coraz popularniejsza staje się tematyka bibliografii regionalnej. Na rzecz praktyki bibliograficznej zaniedbywane są jednak problemy teoretyczne i metodologiczne.

Wokół referatu prof. Anny Żbikowskiej-Migoń „O trwałości zawodu bibliografa” toczyła się ożywiona dyskusja. Wieloznaczność terminu „bibliografia”, brak precyzyjnego określenia relacji pomiędzy nauką o książce a bibliografią jako dziedziną nie sprzyjały właściwemu rozumieniu znaczenia terminu „bibliograf”. Dokonując szczegółowego przeglądu dawnych i nowszych definicji tego terminu, referentka ustaliła współczesne jego znaczenie. Wydaje się oczywisty ścisły związek zawodu bibliografa z zawodem bibliotekarza i bibliologa. Zgodnie z socjologicznym rozumieniem kategorii zawodu „bibliografowie spełniają warunki właściwe grupie zawodowej: wykonują wyspecjalizowane czynności określane specjalistyczną terminologią, zarabiają dzięki nim na życie, dysponują kanonem specjalistycznej wiedzy praktycznej i teoretycznej, przekazywanej w systemach kształcenia na różnych poziomach, mają własne przedstawicielstwa w organizacjach i stowarzyszeniach zawodowych i naukowych, własne czasopisma”. O randze tego zawodu wśród innych dyscyplin naukowych świadczy również „samoświadomość profesjonalna”, poziom wiedzy, cechy intelektualne i osobowe bibliografa. Referentka przypomniała, że grupa zawodowa bibliografów poddawana była w systemach totalitarnych presji politycznej, „by eliminować nawet z bibliografii zamierzonych jako kompletne – publikacje nieprawomyślne lub publikacje osób nieakceptowanych przez system władzy, a cenzura odciskała swoje piętno na wydawnictwach bibliograficznych i losach poszczególnych bibliografów”. Ostatecznie pozycja bibliografa i bibliografii w świecie zależy do statusu tekstów piśmienniczych.

Referat dyrektor Joanny Pasztaleniec-Jarzyńskiej „Biblioteka Narodowa i narodowa centrala bibliograficzna wobec Narodowego Uniwersalnego Katalogu Centralnego” otworzył drugi dzień narady. Referentka przedstawiła dotychczasowy przebieg współpracy BN z Centrum NUKAT. Podjęcie decyzji o przystąpieniu Biblioteki Narodowej do NUKAT było równoznaczne z uczestnictwem w grupach roboczych zajmujących się interpretacją przepisów katalogowania obowiązujących w bibliotekach uczestniczących w programie.

Relacją z praktycznej perspektywy tej współpracy było wystąpienie Ewy Zalewskiej-Mańk pt. „Przewodnik Bibliograficzny w ostatniej dekadzie”. Baza *Przewodnika Bibliograficznego* jest najczęściej odwiedzanym serwisem informacyjnym w Internecie (800-1000 osób dziennie). Dynamiczny rozwój rynku wydawniczego w ciągu ostatnich lat (23 000 wydawnictw rocznie) powoduje trudności w szybkiej i pełnej rejestracji produkcji wydawniczej. Ciągłe jeszcze

opracowanie nie nadaża za wpływem egzemplarza obowiązkowego, który wzrósł do 20 300 wydawnictw w 2002 r. (np. w 1995 r. – 13 000 wydawnictw). Bieżąca bibliografia narodowa jest podstawą oficjalnej statystyki wydawniczej (*Ruch Wydawniczy w Liczbach*). Referentka przedstawiła zasady doboru i selekcji materiału do *Przewodnika*, ukazując m. in. typy publikacji podlegające każdorazowo indywidualnej ocenie. W *Przewodniku Bibliograficznym* stosuje się język haseł przedmiotowych BN i UKD. Stan piśmiennictwa i potrzeby związane z opisem różnych typów dokumentów (muzycznych, elektronicznych, dokumentów życia społecznego itp.) powodują wzrost liczby tematów i określników języka haseł przedmiotowych BN. Ostatnie wydanie *Słownika języka haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej* zawiera 31 000 tematów i 500 określników.

Ewa Zalewska-Mańk omówiła przejście z obowiązującego do 1998 r. formatu MARC BN na USMARC, obecnie na MARC 21, w związku z uruchomieniem w BN systemu INNOPAC, ukazując przy tym ograniczenia wynikające z konwersji formatów oraz ograniczenia programów edycyjnych. Jednym z warunków przystąpienia BN do NUKAT było przygotowanie rekordów wzorcowych haseł przedmiotowych rozwiniętych. Prace te rozpoczęte w marcu 2003 r. zostaną niebawem zakończone, co ułatwi bibliotekom stosującym jhp BN bezpośrednie korzystanie ze *Słownika języka haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej*. Biblioteka Narodowa przygotowała wykaz różnic w zasadach sporządzania rekordów bibliograficznych oraz haseł wzorcowych; konieczne jest ich ujednoczenie oraz określenie roli bibliografii narodowej w katalogu centralnym – lub odwrotnie – roli katalogu centralnego w tworzeniu bibliografii narodowej.

Jednym z postulatów poprzedniej narady bibliografów w 1995 r. było przyspieszenie prac nad pełną bibliografią druków podziemnych oraz zorganizowanie prac nad bibliografią retrospektywną polskich czasopism. *Bibliografia niezależnych wydawnictw ciągłych z lat 1976-1990* opracowana przez Stefanię Skwirowską ukazała się w 2001 r. Zarejestrowano w niej 4338 czasopism. Prace uzupełniające trwają nadal, a *Bibliografia* dostępna jest także w Internecie.

„Retrospektywną bibliografię wydawnictw ciągłych – stan prac, potrzeby i możliwości” przedstawiła Grażyna Federowicz. Bibliografia retrospektywna wydawnictw ciągłych za l. 1958-1970 i 1971-1975 ukazała się w 2 zrębach: drukiem oraz we wspólnej bazie 1958-1975 dostępnej w Internecie. W ciągu najbliższych 3 lat planuje się zakończenie prac nad bibliografią retrospektywną czasopism z l. 1976-1980, 1985-1989 i 1990-1995. Pozostaje do opracowania powojenna bibliografia wydawnictw ciągłych za okres 1945-1957. Czasopisma za te lata rejestrowano w kartotekach Centralnego Urzędu Kontroli Widowisk i Publikacji, w BN ich nie opracowywano.

Rejestracja Narodowego Ośrodka ISSN jest podstawowym źródłem przy opracowywaniu *Bibliografii Wydawnictw Ciągłych Nowych, Zawieszonych i Zmieniających Tytuł*, która do 1975 r. ukazywała się jako 2-miesięczna wkładka do *Przewodnika Bibliograficznego*. Od 2003 r. stanowi samodzielne wydawnictwo. Roczniki *Bibliografii Wydawnictw Ciągłych* obejmujące l. 1996-2001 ukazały się w wersji drukowanej. Zapowiedziano rezygnację z publikacji rocznika na rzecz postaci elektronicznej.

Alina Giedroyć-Kwiatkowska omówiła „Bibliografię Zawartości Czasopism – stan prac, potrzeby i możliwości”. Wprowadzenie opracowania przedmiotowego poszczególnych artykułów podnosi wartość informacyjną *Bibliografii*. W referacie zobrazowano stopień zainteresowania obu wersjami *Bibliografii* – drukowaną i elektroniczną. Wobec systematycznie zmniejszającej się liczby prenumeratorów drukowanej *BZCz* i stale wzrastającej liczby czasopism (1300), nadto utrzymujących się zaległości, zespół opracowujący *Bibliografię* zmuszony jest do przeprowadzenia zmian zasad doboru czasopism do *BZCz*³. Zaproponowano rezygnację z rejestracji czasopism technicznych, które rejestrowane są przez grupę bibliotek wyższych uczelni technicznych w bazie *BAZTECH*, zamieszczającej artykuły z 280 czasopism technicznych, czyli więcej niż obejmuje *BZCz*. W I kwartale 2002 r. utworzono odrębną bazę *PRASA* rejestrującą artykuły z dzienników, 14. tygodników i dwutygodników, przedtem uwzględnianych w *BZCz*. Zaproponowano również rezygnację z opracowywania czasopism bibliologicznych po udostępnieniu roboczych baz *Bibliografii Bibliografii Polskich i Polskiej Bibliografii Bibliologicznej*.

Maria Wróblewska w komunikacie „Rejestracja bibliograficzna dokumentów dźwiękowych” scharakteryzowała rekord bibliograficzny tych dokumentów w formacie MARC 21. Zagadnienia związane z rejestracją bibliograficzną dokumentów dźwiękowych dotychczas nie były przedmiotem obrad bibliografów, mimo dyskusji rozpoczętej na ten temat w Polsce w latach 60. Wydaje się potrzebne wyjaśnienie niektórych używanych pojęć i problemów terminologicznych – „bibliografia dokumentów dźwiękowych czy dyskografia?”

Nie ulega wątpliwości, że bieżącą rejestracją bibliograficzną powinien być objęty egzemplarz obowiązkowy wpływający do Biblioteki Narodowej od 1961 r., „czyli wszystkie komercyjne publikacje dźwiękowe wydawane przez firmy polskie na różnych nośnikach dźwięku: obecnie kasetach magnetofonowych i płytach kompaktowych”. W 1997 r. prawem otrzymywania egzemplarza obowiązkowego objęto również Bibliotekę Jagiellońską. Maria Wróblewska uważa, że wskazany byłby udział obu bibliotek w bieżącej rejestracji dokumentów dźwiękowych. Referentka poparła postać fizyczną bieżącej bibliografii narodowej dokumentów dźwiękowych przyjętą w Bibliotece Narodowej, uważając, że decydować o tym powinny także potrzeby i możliwości innych bibliotek (wojewódzkich, uniwersyteckich i akademii muzycznych). W Zakładzie Zbiorów Dźwiękowych i Audiowizualnych Biblioteki Narodowej trwają prace nad rejestracją retrospektywną. Opublikowano już *Dyskopedię poloników do roku 1918* opracowaną przez Katarzynę Janczewska-Sołomko, w przygotowaniu jest publikacja obejmująca polonika zagraniczne z okresu 1919-1939, wkrótce ukaże się t. 2 serii *Dokumenty Dźwiękowe Biblioteki Narodowej*, który obejmie polskie nagrania literackie.

„Rejestrację bibliograficzną dokumentów elektronicznych” przedstawiła Maria Michalska. W czerwcu 1998 r. w Dziale Katalogów Centralnych i Dokumentów Elektronicznych powołano Pracownię Dokumentów Elektronicznych, której zadaniem jest gromadzenie, przechowywanie i udostępnianie dokumentów elektronicznych wpływających do BN w ramach egzemplarza obowiązkowego, darów i wymiany. W komunikacie ukazano różnice opisu dokumentu

³ Szczegółowo omówiono je w pracy *Polska bieżąca bibliografia narodowa. Dobór i selekcja materiału*. Prace Instytutu Bibliograficznego, 33.

tradycyjnego i elektronicznego. Pierwszy zeszyt *Bibliografii Dokumentów Elektronicznych* opublikowano jako półroczną wkładkę do *Przewodnika Bibliograficznego* w 2001 r.

Ostatni dzień narady zdominowały zagadnienia bibliografii specjalnych, przede wszystkim relacje bibliografii narodowej z bibliografiami specjalnymi. Alicja Matczuk w referacie „Bibliografie dziedzinowe a bibliografia narodowa” wskazała na potrzebę ścisłego współdziałania bibliografii dziedzinowych z bibliografią narodową. Bibliografie dziedzin uzupełniają bibliografię narodową, pełniąc wobec niektórych dokumentów funkcję bibliografii prymarnej. Dopiero bliska współpraca obu rodzajów bibliografii zapewni sprawny system ogólnokrajowej informacji bibliograficznej.

W referacie „Bibliografie regionalne a bibliografia narodowa” Elżbieta Stefańczyk porównała dobór i selekcję materiałów oraz stopień wykorzystania bibliografii narodowej w bibliografiach regionalnych. Bibliografia narodowa jest źródłem gotowych opisów dla bibliografii specjalnych, a te z kolei rejestrują publikacje, których nie uwzględnia bibliografia narodowa. Rolę doradczą i opiniodawczą dla autorów bibliografii regionalnej pełni Instytut Bibliograficzny. Ważną rolę pełni Zespół ds. Bibliografii Regionalnej SBP, zmierzając do kompleksowej automatyzacji bibliograficznych serwisów regionalnych.

Artur Znajomski w referacie „Bibliografie specjalne – tendencje rozwoju na przykładzie bibliografii osobowych” ukazał zasadnicze kierunki rozwoju bibliografii osobowych na podstawie analizy bibliografii z l.1989-2000. Referent przedstawił wzrost liczby bibliografii osobowych, typy twórców, którym poświęcono bibliografie (z przewagą uczonych i pisarzy), motywy ich opracowywania. Wskazał na dominację bibliografii osobowych podmiotowych, ale i stałą tendencję wzrostu liczby bibliografii podmiotowo-przedmiotowych. Dążąc do kompletności, bibliografia osobowa nie pomija też nowych typów dokumentów, rejestruje dokumenty elektroniczne. Bibliografia osobowa uwzględnia zmiany metody opisu bibliograficznego.

Bożena Bartoszewicz-Fabiańska przedstawiła w komunikacie „Format danych dla bibliografii regionalnej” adaptację formatu MARC 21 dla różnych typów dokumentów opracowywanych w bibliografiach regionalnych. Instrukcje przygotowała Grupa Robocza w Zespole ds. Bibliografii przy ZG SBP. Stwierdzono potrzebę ustawicznego śledzenia zmian dotyczących zasad sporządzania rekordu bibliograficznego w formacie MARC 21, konieczność przygotowania procedur wydruku bibliografii regionalnej, opracowania odpowiedniej instrukcji oraz przygotowania programu konwersji danych z MARC BN na MARC 21.

Indeksy cytowań naukowych są szczególnym rodzajem bibliograficznych baz danych. W referacie „Polskie indeksy cytowań – potrzeba tworzenia, dotychczasowe doświadczenia” prof. Barbara Stefaniak i dr Izabela Swoboda przedstawiły możliwości prowadzenia naukowych badań piśmiennictwa na podstawie analizy cytowań w ostatnich latach, tak w humanistyce, jak w bibliotekoznawstwie i informacji naukowej. Przegląd dotychczasowych indeksów krajowych (*Indeksu Cytowań Socjologii Polskiej – ICSP*, bazy *Polska Literatura Humanistyczna – ARTON* oraz powstającego *Indeksu Cytowań w Bibliotekoznawstwie i Informacji Naukowej – CYTBIN*) uświadomił, że wskazanie w bazach bibliograficznych prac poprzedników ułatwia wyszukiwa-

nie dokumentów zgodnie z potrzebami użytkowników informacji. Publikacjom w języku polskim trudno jest zdobywać zainteresowanie za granicą. Dostępne w kraju międzynarodowe indeksy *Social Sciences Citation Index* oraz *Arts and Humanities Citation Index* w niewielkim stopniu uwzględniają polskie piśmiennictwo. Ważny jest język publikacji, który powoduje, że książki i artykuły w języku angielskim mają większe szanse na cytowania w indeksach międzynarodowych niż prace ogłaszane w języku o węższym zasięgu. A przecież o znaczeniu publikacji i uznaniu dla jej autora świadczy — obok liczby przekładów dzieła — także częstość cytowań. Sporządzanie indeksu cytowań utrudnia niewłaściwe redagowanie bibliografii załącznikowych i przypisów, co wynika z powszechnej nieznajomości w Polsce normy PN-ISO 690 *Dokumentacja. Przypisy bibliograficzne. Zawartość, forma i struktura* przeznaczonej do stosowania przez autorów i redaktorów.

Uchwała V Ogólnokrajowej Narady Bibliografów

- Podtrzymywanie i rozwijanie kontaktów międzynarodowych w zakresie bibliografii; upowszechnianie międzynarodowych ustaleń, zaleceń i norm dotyczących bibliografii; dostosowywanie bibliografii w Polsce do poziomu merytorycznego i technologicznego bibliografii na świecie.
- Zapewnienie udziału Instytutu Bibliograficznego w organizacjach i konferencjach międzynarodowych (IFLA, ISO), dzięki czemu środowisko bibliotekarskie zyskałoby pełniejszą informację i miałoby większy wpływ na podejmowanie decyzji w zakresie metodyki prac bibliograficznych i normalizacji.
- Powołanie stałego zespołu lub utworzenie centralnego ośrodka do spraw metodycznych i normalizacyjnych, zajmującego się opracowaniem instrukcji i formatów dla wszystkich polskich bibliotek i typów bibliografii (w celu uniknięcia dublowania prac metodycznych).
- Stworzenie odpowiednich warunków rozwoju zawodowego bibliografów poprzez szerszą działalność metodyczną i szkoleniową Biblioteki Narodowej oraz odpowiednich komisji SBP; rozważenie powołania odrębnej komisji bibliograficznej.
- Ustalenie organizacyjno-prawnych zasad między Biblioteką Narodową a Centrum NUKAT w zakresie odpowiedzialności za bibliografię narodową.
- Wzmocnienie etatowe narodowej centrali bibliograficznej, tak aby mogła ona pełnić przypisaną jej rolę centrum autorytatywnej rejestracji bibliograficznej piśmiennictwa narodowego.
- Objęcie rejestracją bibliograficzną dokumentów dźwiękowych, audiowizualnych (medialnych), ikonograficznych (lub ich części), wydawnictw urzędowych, a także zintensyfikowanie rejestracji dokumentów kartograficznych.
- Zweryfikowanie zasad doboru i selekcji czasopism do *Bibliografii Zawartości Czasopism* wobec istniejących specjalnych serwisów bibliograficznych (bibliografii dziedzin i zagadnień)
- Podjęcie prac nad przyspieszeniem retrokonwersji bibliografii narodowej książek XX wieku.
- Przyspieszenie procesu opracowania, redagowania i wydawania *Bibliografii polskiej 1901-1939*.

– Podjęcie prac organizacyjnych nad przygotowaniem opracowania bibliografii wydawnictw ciągłych od powstania pierwszych czasopism polskich lub Polski dotyczących (...) do odzyskania niepodległości w 1918 roku.

– Rozwijanie współpracy Instytutu Bibliograficznego z ośrodkami bibliograficznymi w kraju.

Środowisko bibliografów zaapelowało, by w Polskiej Bibliotece Internetowej przestrzegano norm opisu bibliograficznego.

Danuta Bilikiewicz-Blanc

Sprawozdanie wpłynęło do redakcji 15 marca 2004 r.

MIĘDZYNARODOWE SPOTKANIE ZAWODOWE
INSTYTUTU HERDERA MARBURG
„DOŚWIADCZENIA I PERSPEKTYWY PRACY BIBLIOGRAFICZNEJ
EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ”
(Marburg, 12-15 marca 2003 r.)

W dniach 12-15.03.2003 r. odbyła się w Marburgu międzynarodowa konferencja naukowa „Erfahrungen und Perspektiven der bibliographischen Arbeit für Ostmitteleuropa” zorganizowana przez Instytut Herdera. Dwa pierwsze dni miały charakter roboczy i wypełniło je spotkanie współpracowników prac bibliograficznych podejmowanych przez ten Instytut we współpracy z Polską, Czechami, Słowacją i Litwą. Materiały dostarczane przez współpracowników z tych krajów dotyczące ich historii wprowadzane są do przygotowywanej od 1996 r. w Instytucie Herdera bazy *Bibliografia historii Europy Środkowo-Wschodniej* udostępnianej w Internecie (www.herder-institut.de). Baza zawiera ponadto opisy publikacji dotyczących historii Europy Środkowo-Wschodniej opublikowanych w Niemczech i innych krajach Europy Zachodniej. Baza funkcjonuje nie tylko w języku niemieckim, ale także angielskim oraz językach krajów współpracujących: polskim, czeskim i słowackim. Obecnie zawiera ok. 64 000 pozycji. Podczas konferencji podpisano umowę z Instytutem Historii PAN o wzajemnej wymianie danych bibliograficznych z redakcją bieżącej *Bibliografii Historii Polskiej*. Do współpracy zaproszono także Litwę, reprezentowaną przez Irene Tumelyté, opracowującą bibliografię historii Litwy w Instytucie Historii Litewskiej Akademii Nauk. Przez pierwsze 2 dni konferencji omawiano szczegóły dotyczące opisu i klasyfikacji nadsyłanych opisów, które pozwolą uzyskać większą ich jednolitość. We współpracy ze wspomnianymi krajami Instytut Herdera wydaje także drukiem bibliografie bieżące historii regionów związanych z Niemcami wspólną historią. Są to: *Bibliographie zur Geschichte Ost- und Westpreussens*, opracowywaną wspólnie z Urszulą Zaborską (Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu), *Bibliografia Historii Śląska*, w opracowaniu której bierze udział Centrum Badań Śląskoznawczych i Bohemistycznych we Wrocławiu (reprezentowane w Marburgu przez redaktora bibliografii ze strony polskiej Karola Sanojcę i Małgorzatę Pawlak) oraz Slezsky Ústav Slezského Zemského Muzea w Opawie. W 1999 r. podjęto współpracę z Wojewódzką Biblioteką Publiczną i Centrum

Animacji Kultury w Poznaniu w celu wydawania *Bibliografii Historii Wielkopolski* (Beata Nowak).

Trzeci dzień konferencji poświęcono 2 tematom: regionalnej niemieckiej bibliografii historycznej oraz narodowym bibliografiom historycznym. W części pierwszej przedstawiono 3 referaty. Ludger Syré omówił wirtualne regionalne bibliografie niemieckie. Kolejne 2 referaty dotyczyły bibliografii Meklemburgii i Pomorza Przedniego, opracowywanej w Bibliotece Krajowej w Schwerinie (Grete Grewolls), oraz bibliografii Łużyc, opracowywanej w Instytucie Łużyckim w Budziszynie. Część 2 otworzył referat Johannes Thomassena, redaktora *Jahresberichte für Deutsche Geschichte*. Ta bieżąca niemiecka bibliografia historyczna ukazuje się obecnie w formie drukowanej jako rocznik, od 1980 r. na CD-ROM z coroczną aktualizacją, a od 2004 r. jest również dostępna online – i właśnie głównie tej nowej formie był poświęcony referat. Z kolei Martha Lauering (Klagenfurt) zaprezentowała *Die Österreichische Historische Bibliographie*, która ukazuje się od 1945 r. Obecnie jest dostępna w formie drukowanej jako rocznik i na CD-ROM (wydanie 4 za l. 1945-2001 w 2003 r.). Jest również udostępniana bezpłatnie w Internecie. Bibliografia rejestruje książki, artykuły z czasopism i zbiorów prac. Uwzględnia także materiały opublikowane w Austrii dotyczące historii krajów, które przed 1918 r. wchodziły w jej skład, a dziś są suwerennymi państwami. Johannes Rudberg ze Sztokholmu zaprezentował szwedzką bibliografię historyczną, opracowywaną od 1995 r. przez Bibliotekę Królewską w Sztokholmie. Jest ona dostępna w postaci bazy danych. Anna Gruca (Kraków) przedstawiła referat dotyczący bieżącej *Bibliografii Historii Polskiej*, skupiając się na doświadczeniach ostatnich lat, które zaowocowały zwiększeniem liczby pozycji w *Bibliografii*. Paul Kaegbein (Bergisch Gladbach) omówił dzieje i współczesny kształt *Baltische Bibliographie*, wychodzącej jako rocznik. Krótki komunikat o litewskiej bibliografii historycznej przedstawiła I. Tumelyté (Wilno).

Kolejny blok tematyczny to bibliograficzne bazy danych i serwisy o profilu historycznym. Przedstawiono tu zarówno działające już serwisy, jak i projekty nowych. Na uwagę zasługiwał przede wszystkim referat Norberta Kerskena (Marburg), który omówił wspomnianą wyżej *Bazę historii Europy Środkowo-Wschodniej*. Niejako uzupełnieniem tej bazy będzie projektowana baza dotycząca tematyki Europy Wschodniej i Południowo-Wschodniej, stanowiąca część *Wirtualnej biblioteki specjalistycznej dotyczącej historii i kultury Europy Wschodniej (VifaOst)*, prowadzonej przez kilka niemieckich bibliotek i instytucji naukowych. Mówili o niej Ulla Pape i Thomas Rahlf (Marburg). Z kolei Barbara Martin zaprezentowała istniejącą już *Europejską Bibliografię Studiów Słowiańskich (EBSEES)*, której początki sięgają lat 70. XX w. Obejmuje ona publikacje dotyczące Europy Wschodniej wydane w krajach Europy Zachodniej. Opracowywana jest przez 8 krajów, z siedzibą główną redakcji we Francji. Problemem jest duże opóźnienie w rejestracji piśmiennictwa, sięgające 4-5 lat. Na 2003 r. planuje się zastosowanie wygodniejszej maski wyszukiwania i wprowadzenie języka angielskiego i niemieckiego obok dotychczasowego francuskiego. Planuje się też połączenie z *ABSEES-Online (American Bibliography of Slavic and East European Studies)*. Zdaniem referentki należałoby też pomyśleć o wkomponowaniu *EBSEES* w powstający w Niemczech *Portal Sławistyczny*, wchodzący w skład biblioteki wirtualnej. Innemu działającemu

już portalowi z zakresu historii poświęcone było wystąpienie Petera Helmbbergera (Monachium), który przedstawił istniejący od 2001 r. portal *historicum.net*, powstały we współpracy Bawarskiej Biblioteki Państwowej z Wydziałem Historii Uniwersytetu im. Ludwika Maksymiliana w Monachium. Portal przeznaczony jest dla wszystkich, którzy interesują się historią i historią sztuki, a więc nie tylko dla naukowców, ale także dla nauczycieli, dziennikarzy, uczniów, pracowników muzeów itp. Można tu m.in. znaleźć międzynarodowy dziennik online, porady dotyczące wykorzystania Internetu w nauczaniu i uczeniu się historii, projekty badawcze z zakresu historii, recenzje literatury historycznej, a przy pomocy linków uzyskać połączenie z portalami tematycznymi, np. *Rewolucja Francuska*. Portal jest stale rozbudowywany, także w zakresie historii sztuki.

Na zakończenie zgodnie stwierdzono potrzebę tego rodzaju spotkań, które umożliwiają nie tylko wymianę doświadczeń w przygotowywaniu bibliografii historycznych, ale także sprzyjają nawiązywaniu współpracy eliminującej dublowanie prac prowadzonych w różnych ośrodkach. Obecny na konferencji dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu Stefan Czaja zaprosił zebranych na następną konferencję do Torunia.

Anna Gruca

Sprawozdanie wpłynęło do redakcji 21 sierpnia 2003 r.

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2003 z. 4
PL ISSN 0033-202X

KATALOG INKUNABUŁÓW

Biblioteka Uniwersytecka (Poznań). *Katalog inkunabułów Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu*. [Oprac.] Wiesław Wydra. Poznań 2002, 223 s. Prace Biblioteki Uniwersyteckiej. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, nr 25. ISBN 83-913932-6-7.

Do istniejących wykazów inkunabułów zgromadzonych w księgozbiorach środowiska poznańskiego przybył ostatnio *Katalog inkunabułów Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu*. Opracowany przez Wiesława Wydrę, wytrawnego znawcę dawnej książki polskiej, zastępuje wcześniejszy spis inkunabułów tejże biblioteki, opracowany przez Zofię Kawecką w 1960 r. (*Materiały do katalogu inkunabułów Biblioteki Głównej Uniwersytetu im. A. Mickiewicza*¹), a uzupełniony w 1970 r. przez Henryka Kowalewicza². Stary ten spis, który objął razem 322 inkunabuły, nie licząc dubletów, zaznaczał tylko najistotniejsze cechy indywidualne zachowanych egzemplarzy. Między innymi pomijał zupełnie zapisy proveniencyjne. *Katalog W. Wydry*, zawierający opisy 377 dzieł przechowywanych dziś w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu, spełnia bez zastrzeżeń wymagania stawiane przed katalogami inkunabułów. Odnosi się to zarówno do stref tytułu, odpowiedzialności, adresu wydawniczego, jak i do przytaczania przy poszczególnych dziełach not bibliograficznych zwyczajowo uwzględnianych w katalogach inkunabułów.

Po opublikowaniu 2-tomowych *Incunabula quae in bibliothecis Poloniae asservantur*³, notujących ponad 20 000 dzieł ze wszystkich zbiorów polskich, nasuwa się pytanie o celowość opracowywania i wydawania drukiem odrębnych katalogów inkunabułów zachowanych w poszczególnych bibliotekach polskich. Co one mogą wnieść nowego do naszej wiedzy o przeszłości?

¹ *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*. Biblioteka Główna 1960 z. 1 s. 87-143.

² *Dodatki do katalogów inkunabułów i druków polskich XVI w. Biblioteki UAM w Poznaniu*. Tamże 1970 z. 9 s. 164-220.

³ Moderante A. Kawecką-Gryczową. Wratislaviae 1970-1993.

Najpierw oczekujemy od nich uzupełnienia zarejestrowanych w *Incunabula* pozycji o opisy inkunabułów nowo nabytych przez poszczególne biblioteki. Tutaj najnowszy *Katalog* poznański raczej rozczarowuje, gdyż zawiera jedynie 2 dzieła nienotowane w *Incunabula*, tj. Pseudo-Cyryllus: *Speculum sapientiae*, wyd. w Augsburgu u Antoniego Sorga w 1490 r. (poz. 126) i *Mszał miśnieński* z 1500 r. (poz. 237). Trzeba jednak podkreślić, że zespół inkunabułów BU w Poznaniu pod względem treści jest znakomity i zawiera wiele z najważniejszych dzieł wydrukowanych w pierwszym 50-leciu istnienia drukarni. Z *Wykazu druków według miast i drukarzy* dołączonego do *Katalogu* wynika, że najwięcej inkunabułów zgromadzonych w Bibliotece wyszło z 2 renomowanych oficyn drukarskich Strassburga (80) i Wenecji (74). Szkoda tylko, że większość (sic) inkunabułów Biblioteki jest dziś zdefektowana (z wielu zachowała się tylko jedna karta).

Drugim zadaniem stawianym przed każdym katalogiem dawnych druków jest takie ich rozpoznanie, które umożliwia związanie poszczególnych egzemplarzy z określonymi osobami. Sprowadzone z dalekich nieraz oficyn wydawniczych czy księgarskich uczestniczyły aktywnie w rozwoju miejscowych środowisk akademickich lub kościelnych. Zdarzało się, że stawały się obiektem sporów, ale i darem umacniającym serdeczne więzi między przyjaciółmi. Wiedzę z tego zakresu uzyskuje się przez odczytanie i umieszczenie w katalogu not proveniencyjnych zapisanych na rejestrowanych obiektach. Tutaj z kilku możliwych Autor wybrał metodę prostego ich odpisania, rezygnując z rozwinięcia skrótów, obecnych nieraz w tego typu zapiskach (choć niekonsekwentnie, zob. np. poz. 269 czy 309). Jest to zresztą obecnie dominująca metoda notowania proveniencji. Przy tej pracy Autor nie ustrzegł się drobnych pomyłek (np. w poz. 21, 35, 94 i in.).

Naukowe wykorzystanie not proveniencyjnych stanowi wdzięczne pole badawcze dla historyka kultury, niestety, pozostaje ono dziś słabo uprawiane. Tymczasem interpretacja zapisek własnościowych cytowanych w *Katalogu* pozwala nam poznać dziesiątki osób, o których nic dotychczas nie wiedzieliśmy, licznych plebanów, kanoników i zakonników, jak np. owego Wawrzyńca, komendarza przy kościele parafialnym św. Marcina "apud Posznaniem", który przekazał franciszkanom w Skępem *Summę teologiczną* Aleksandra de Hales (poz. 7). Wzmianki dotyczą oczywiście i wykształconych ludzi świeckich związanych z Wielkopolską (i nie tylko). Na wyklejce tylnej okładki dzieła Piotra de Harentals: *Collectarius super librum Psalmorum* proboszcz czarnkowski zanotował, że 9.03.1561 r. urodził się Piotr Czarnkowski, syn kasztelana śremskiego Wojciecha (poz. 273). Tej daty urodzin Piotra, późniejszego podkomorzego poznańskiego, historycy dotychczas nie znali. Na kartach innego inkunabułu nieznaną ręką zapisała w 1544 r., że w świecie pojawił się fałszywy Mesjasz w osobie Dawida Jerzego urodzonego w Delft niderlandzkim (poz. 232).

Jest rzeczą niezmiernie interesująca, że wśród not proveniencyjnych przytoczonych w *Katalogu* zdają się przeważać wpisy XVI w., co świadczy o ciągłej żywotności dzieł wydanych przecież 60, 80 czy 100 lat wcześniej. Z kolei zanikające w XVII i XVIII w. wpisy właścicieli indywidualnych dowodzą, że w tym czasie wiele inkunabułów, o treściach zdezaktualizowanych, trafiło już do bibliotek klasztornych i tym samym zostały skazane na prawie 200-letnie zapomnienie (to swoiste przedawnienie nie dotyczyło – rzecz charakterys-

tyczna – dzieł Arystotelesa – por. poz. 29). Dopiero kolekcjonerzy z końca XVIII w. i z XIX w. wydobyli je ponownie na światło dzienne (szczególnie obficie po kasatach klasztorów w państwie pruskim). Późniejsze zapiski własnościowe, z tego drugiego okresu żywotności inkunabułów, okazują się równie interesujące. Z jednej z nich dowiadujemy się, że A. H. Hoffmann z Fallersleben w 1824 r. we Wrocławiu na Piasku przekazał średniowieczny dykcjonarzyk Jakubowi Grimmowi, współtwórcy *Słownika języka niemieckiego* (poz. 234). Tenże Grimm pozostawił na kartach innych inkunabułów notatki, od kogo je otrzymywał (np. od Teodora Karajana w Wiedniu w 1847 r. – poz. 168).

Kolejne chronologicznie zapisy wskazują już na drogi, którymi wchodziły opisywane inkunabuły do Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. Wiele inkunabułów skasowanych w państwie pruskim klasztorów trafiło najpierw do Biblioteki Królewskiej w Berlinie, a stamtąd będące tam dubletami przekazano do Biblioteki Cesarza Wilhelma w Poznaniu w okresie kształtowania się jej zbiorów na przełomie XIX i XX w. Píše też o tym we wstępie Autor. Dzisiejsza Biblioteka Uniwersytecka jako bezpośredni spadkobierca zasobów Kaiser-Wilhelm-Bibliothek przechowuje z niej 79 inkunabułów. W okresie międzywojennym księgozbiór uniwersytecki wzbogacił się o dalsze zespoły inkunabułów, w tym z gimnazjów wielkopolskich. Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego w latach 30. XX w. zdecydowało, by Bibliotece Uniwersyteckiej przekazać zabytkowe partie księgozbiorów szkół w Wielkopolsce; w wyniku tego postanowienia biblioteka otrzymała też książki z najstarszego poznańskiego gimnazjum św. Marii Magdaleny, w którego zbiorach zachowały się jeszcze fragmenty biblioteki Akademii Lubrańskiego i miejscowego Kolegium Jezuickiego. Dziś z tego zespołu gimnazjalnego św. Marii Magdaleny Biblioteka Uniwersytecka ma 25 dzieł.

Równie ważne dla właściwego określenia funkcji książki w dawnym społeczeństwie pozostają też wszelkiego rodzaju ręczne ingerencje w tekst dzieła drukowanego: rubrykowanie, marginalia, dodatkowe wpisy na wolne karty. To z nich, pieczołowicie opisanych przez Autora *Katalogu*, dowiadujemy się m. in. o rysunku przedstawiającym tryptyk z przedstawieniami Madonny, wklejonym do *Officium o Matce Bożej*, rysunku wykonanym prawdopodobnie przez nieznanego z imienia zakonnika z Trzemeszna (poz. 94), o znanym słowniku łacińsko-polskim Bartłomieja z Bydgoszczy (poz. 310) czy o szesnastowiecznych zapisach nutowych (poz. 183). Osobno Autor podał dokładne informacje o defektach czy przestawieniach niektórych składek w dziełach.

Jeszcze szczegółowiej opisano w *Katalogu* oprawy inkunabułów, szczególnie wykonane w XV czy XVI w. Jednakże tylko na jednej z nich odnaleziono nazwisko introligatora pracującego na początku XVII w.: IACOB VNGER (poz. 244). W ogóle tylko znikoma część opraw posiada cechy charakterystyczne, które mogłyby ułatwić identyfikację warsztatów introligatorskich, w tym kilka radełek (choć na żadnym z nich nie zachowała się data). Możliwe, że słowo „thorn” na jednym z radełek używanym w XVI w. wskazuje na Toruń, jako na miasto, gdzie zostało wykonane (poz. 183). Autorowi udało się też powiązać z jednym, niestety na razie anonimowym, warsztatem introligatorskim oprawy trzech inkunabułów (poz. 79, 181 i 241). To niewiele. Mimo rozwijających się studiów tegumenistycznych stoimy dopiero na początku drogi i daleko nam jeszcze do wypracowania typologii opraw polskich. Można tu tylko jeszcze raz

wyrazić żal, że bogata kartoteka opraw sporządzona przez Kazimierza Piekarskiego została zniszczona w czasie II wojny światowej. Dlatego szkoda, że w *Katalogu* nie zamieszczono chociaż kilkunastu fotografii opraw. A tak, dokładne ich opisy mają głównie znaczenie dla dokumentacji stanu zachowania zbiorów i identyfikacji poszczególnych woluminów.

W środowisku poznańskim *Katalog* przygotowany do druku przez W. Wydrę jest czwartą tego typu publikacją. Wyprzedziły ją *Katalog der Raczyńskische Bibliothek* w opracowaniu E. M. Sosnowskiego i L. Kurtzmanna⁴ z opisem 191 inkunabułów, spis dziś już nieaktualny i bez not proveniencyjnych, dalej opracowany przez ks. Leona Formanowicza *Katalog inkunabułów Biblioteki Kapitulnej w Gnieźnie*⁵ i Jacka Wiesiołowskiego: *Inkunabuły Biblioteki Kórnickiej*⁶.

Pozostają jeszcze do skatalogowania bogate zbiory inkunabułów Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu (istnieje kartoteka tego zbioru wraz z odpisami not proveniencyjnych wykonanymi przez ks. Józefa Nowackiego) i znacznie skromniejszy zespół tych druków Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (zachował się ich surowy wykaz uwzględniający noty własnościowe w odczycie Kazimierza Piekarskiego). Ponownego skatalogowania domagają się też inkunabuły Biblioteki Raczyńskich. Dopiero po wykonaniu tych "zaległych" prac będzie można podjąć całościowe badania nad niezwykle ciekawym zespołem ksiąg w dużej mierze – jak się zdaje – obecnych, czytanych i wykorzystywanych w środowisku wielkopolskim jeszcze wówczas, gdy nie istniała na tym terenie żadna oficyna drukarska.

Ryszard Marciniak

Recenzja wpłynęła do redakcji 22 września 2003 r.

KONRAD ZAWADZKI

Konrad Zawadzki. Bibliograf, prasoznawca, varsavianista. Pod red. Romana Nowoszewskiego. Warszawa: Bibl. Publ. m.st. Warszawy 2003, 71 s., il. ISBN 83-87407-66-6

Ukazała się książeczka, która – według słów jej Redaktora – „z pracy o zamierzonym charakterze jubileuszowym stała się zapisem *pro memoria*” (s. 52). Istotnie, mimo niskiego bibliofilskiego nakładu, jest to niemalże – ze względu na obfitość i rodzaj zawartych tam tekstów – prawdziwa księga ku pamięci adresata, daleko wykraczająca poza zwyczajową „bibliofilską galanterię”.

⁴ Biblioteka Raczyńskich (Poznań). *Katalog der Raczyńskischen Bibliothek*. [Oprac.] E.M. Sosnowski i L. Kurtzmann. Bd. 1. Posen 1885 s. 397-442.

⁵ Biblioteka Kapitulna (Gniezno). *Katalog inkunabułów Biblioteki Kapitulnej w Gnieźnie*. [Oprac.] L. Formanowicz. Z. 1. Poznań 1939. – *Rekonstrukcja drugiego zeszytu Katalogu inkunabułów Biblioteki Kapitulnej w Gnieźnie księdza Leona Formanowicza*. Oprac. ks. J. Wojtkowski. „Arch. Bibl. Muz.” 1969 T. 18 s. 81-124.

⁶ Biblioteka Kórnicka. *Inkunabuły Biblioteki Kórnickiej*. [Oprac.] J. Wiesiołowski. „Pam. Bibl. Kór.” 1968 z. 9/10 s. 283-344.

Przypominanie poświęconymi im okolicznościowymi wydawnictwami sylwetek zasłużonych ludzi oraz we wszelkich innych formach czczenie ich pamięci jest zawsze rzeczą ze wszech miar potrzebną i pożądaną. Tak właśnie stało się w przypadku wymienionej książeczki, z której tekstów wyłania się sylwetka znakomitego uczonego, bibliofila i bibliotekarza, swobodnie umiającego pogodzić – nie zawsze łatwe do pogodzenia – owe trzy, a zwłaszcza dwie ostatnie profesje.

Znany i ceniony redaktor książeczki, Roman Nowoszewski, sam będąc bibliofilem i bibliografem, pieczołowicie zadbał tak o jej zawartość jak i jej bibliofilski charakter. Są tam w kolejności następujące teksty: Grażyna Małgorzata Lewandowska: *Konrad Zawadzki (1912-2002)*; Juliusz Wiktor Gomulicki: *O Konradzie Zawadzkim. Wspomnienie*; Andrzej Sołtan: *Konrad Zawadzki – inicjator i współredaktor „Rocznika Warszawskiego”*; Irena Łoś-Stembrowicz: *Działalność Konrada Zawadzkiego w Zakładzie Zbiorów Mikrofilmowych Biblioteki Narodowej*; Jan Pirożyński: *Konrad Zawadzki jako badacz polskich i dotyczących Polski gazet ulotnych oraz gazet seryjnych z XVI-XVIII wieku*; Stanisław Cieplowski: *Konrad Zawadzki – twórca „Bibliografii czasopism warszawskich”* i wreszcie Roman Nowoszewski: *Bibliografia prac Konrada Zawadzkiego 1960-2002*.

Nie ma potrzeby szczegółowego przedstawiania w niniejszej recenzji sylwetki Konrada Zawadzkiego, skoro już powyższy zestaw tytułów tekstów zamieszczonych w książeczce, nie mówiąc o nich samych, czyni to wyczerpująco. Wszystkie teksty dadzą się podzielić na trzy wyraźnie odrębne grupy: wspomnieniowe – G.M. Lewandowskiej i J.W. Gomulickiego, sprawozdawczo-informacyjne – A. Sołtana, I. Łoś-Stembrowicz, J. Pirożyńskiego i S. Cieplowskiego i część bibliograficzna, zamykającą książeczkę, a opracowaną przez R. Nowoszewskiego, która z kolei dzieli się na wstęp, bibliografię podmiotową (publikacje K. Zawadzkiego), bibliografię przedmiotową (publikacje o nim samym) oraz indeks osób.

Grażyna M. Lewandowska kreśli rys biograficzny K. Zawadzkiego, wymieniając m.in. liczne jego zasługi na kolejno zajmowanych stanowiskach, a zwłaszcza w Archiwum Państwowym m.st. Warszawy, w Bibliotece Narodowej i w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy.

Wspomnienie napisane przez Juliusza W. Gomulickiego przynosi sporo atrakcji, bowiem – jak zwykle u niego – mocno jest ubarwione autofabularnie. Autor zdecydowanie eksponuje swój udział w opisywanych wydarzeniach. Dowiedzieć się tu można m.in. o zakulisowej stronie spraw z kręgu *Rocznika Warszawskiego*, jak choćby o działalności tam nieco kontrowersyjnego a niezującego już dzisiaj prominenta Zarządu Głównego Stowarzyszenia Historyków Sztuki (s. 25-27). Tego rodzaju materiał, zawierający także wiele innych historyjek wyszłych tu spod pióra wielce znakomitego Autora, przywodzi mi na pamięć moją własną, która stanęła u początku długoletnich a burzliwych miejscami moich kontaktów z J.W. Gomulickim. Oto po zażartych a uporczywych targach została mi przez niego ofiarowana niespodziewanie na gwiazdkę 1978 r. sławna *Czarna Mara*, powieść historyczna w 2 tomach Anny Nakwaskiej (Warszawa 1841) – egzemplarz niegdyś Wiktora Gomulickiego, z jego pieczęcią (sic!), później w zbiorach Juliana Tuwima, a po jego śmierci w Muzeum Literatury, wydobyty wreszcie stamtąd przez Juliusza Wiktora

w zamian za egzemplarz uzyskany – również w drodze skomplikowanych zabiegów – od... Konrada Zawadzkiego!!! Podarunek dla mnie Ofiarodawca zaopatrzył w następującą dedykację: „Jerzemu Weinbergowi, Długonogiemu Bibliożercy, który tak się w tej Marze zakochał, tak mi wzdychał, tak mi szlochał, tak mnie nudził, tak mi zrzedził, że mnie był prawie wywędził... – ratując się przed niechybnym szaleństwem i ciężką chorobą woreczka żółciowego – przesyłam jak najserdeczniej pod choinkę” (zob.: R. Nowoszewski: *Poeta i jego świat*. Bibliografia wszystkich osobno wydanych dzieł Wiktora Gomulickiego 1868-1998. Pod red. J.W. Gomulickiego. Warszawa 1998 poz. 21 s. 69).

Echo *Czarnej Mary* długo jeszcze dawało się słyszeć, m.in. w dedykacji umieszczonej w innej powieści historycznej, tym razem jednakże niekompletnej – *Zamek warszawski, czyli Rodzina Konrada Trzeciego* przez J.M. Czarnowskiego (Warszawa 1855): „Jerzemu Weinbergowi pod choinkę: Bibliożercy z miasta Łodzi, co mi porwał Czarną Marę, dawny Mary tej posesor taką przepisuje karę: Masz tu Mary dwie ofiary [dwa tomy zamiast trzech, przyp. wł. – J.W.], trzeciej braknie do pasztetu, więc nie spocznieś, póki wreszcie nie zdobędziesz ich kompletu! Amen. Na 24 grudnia 1981 r.”. Kompletu oczywiście dotąd nie zdobyłem.

Wróćmy jednak do zawartości omawianej publikacji. Andrzej Sołtan, pisząc o K. Zawadzkim, rozpoczął swój tekst następującymi słowami: „W bogatej i różnorodnej działalności profesora Konrada Zawadzkiego miejsce szczególne zajmuje *Rocznik Warszawski*, właśnie jemu w znacznej mierze zawdzięczający swoje istnienie i przy walnym jego udziale redagowany” (s. 33).

Wiadomo powszechnie, jak ważne miejsce w pracy i funkcjonowaniu każdej dużej biblioteki naukowej zajmuje mikrofilmowanie rzadkich, trudno dostępnych druków. O tym właśnie traktuje, z uwzględnieniem ogromnej tu roli K. Zawadzkiego, tekst I. Łoś-Stembrowicz,

Tekst J. Pirożyńskiego poświęcony został ważnym ustaleniom K. Zawadzkiego w dziedzinie historii prasy polskiej, ze szczególnym podkreśleniem wyodrębnienia przez niego dwu jej rodzajów: gazet ulotnych i gazet seryjnych; Autor pisze: „Bez przesady można więc stwierdzić, że bez jego studiów obraz dziejów prasy staropolskiej byłby dziś bardzo niepełny i skrzywiony” (s. 44).

Bibliograficzna działalność K. Zawadzkiego została omówiona przez S. Ciepłowskiego. Chodzi tu o monumentalne dzieło, które po sobie pozostawił, nieukończone zresztą – *Bibliografię czasopism warszawskich 1579-1981*; Autor pisze: „*Bibliografia czasopism warszawskich* jest przedsięwzięciem ogromnym. Wydane dotychczas tomy rejestrują w sumie 7532 pozycje. Przed zespołem autorskim, który po zakończeniu prac nad właściwym rejestrem (litery R-Ż) zamierza poszerzyć dzieło o obszerny zestaw literatury poświęconej historii prasy warszawskiej, nie wyłączając z niego publikowanych spisów zawartości czasopism, dalsza niewyobrażalna praca” (s. 50).

Niewątpliwą wartością książeczki jest i pozostanie fakt, iż oddaje ona rzetelnie wizerunek Konrada Zawadzkiego – uczonego dawnego autoramentu, którego odejście pozostawia świadomość wielkiej straty, jaką poniosła nauka. Dodatkowo wartość publikacji podnosi jej niski nakład, gdyby bowiem był większy, wówczas i tak nie dotarłaby do tzw. szerokich rzesz czytelników,

zaabsorbowanych zgoła innymi lekturami. Mała ilość egzemplarzy gwarantuje ich atrakcyjność bibliofilską.

Jerzy Weinberg

Recenzja wpłynęła do redakcji 7 lutego 2003 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Zbliżający się termin przystąpienia Polski do Unii Europejskiej mobilizuje nasze biblioteki, zwłaszcza publiczne, do rozważań i dyskusji na temat usług informacyjnych w ramach Wspólnoty Europejskiej. Na wiosnę 2004 r. planuje się kurs dla pracowników bibliotek publicznych o tej tematyce. Kurs poprzedziły konferencje i druk materiałów pokonferencyjnych wydanych przez SBP i CEBID, a pracownicy Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW uczestniczyli w redagowaniu tych materiałów i są autorami wielu wystąpień.

Na potrzeby kursu opublikowano materiały z konferencji zorganizowanej na 50-lecie IINiSB UW [1]. Przebieg tego spotkania relacjonowała *Kronika krajowa (Prz. Bibl. 2003 z. 1/2)*.

Artykuły dotyczące usług informacyjnych związanych z Unią Europejską znaleźć można w publikacji: *Informacja europejska w polskich bibliotekach publicznych* [2].

Pokłosiem międzynarodowej konferencji, która odbyła się we wrześniu 2003 r. w Wigrach k. Suwałk, jest publikacja: *Biblioteki pogranicza w przededniu rozszerzenia Unii Europejskiej* [3]. Celem spotkania była wymiana doświadczeń i dyskusja nad planami prac bibliotek sąsiedzkich, oddzielonych jeszcze granicami politycznymi. W konferencji brali udział goście z Czech, Litwy, Niemiec, Słowacji, Ukrainy i Węgier.

V Forum SBP, które odbywało się we wrześniu 2003 r. w Nałęczowie, poprzedziło konferencje dotyczącą zawodu bibliotekarza. W *Kronice krajowej* znajdują się szczegółowe informacje na temat przebiegu tego spotkania (*Prz. Bibl. 2003 z. 3*), sygnalizuję zatem tylko, że ukazała się już publikacja zawierająca teksty wygłoszonych referatów pt. *Zawód bibliotekarza dziś i jutro* [4].

Stale aktualny, a często kontrowersyjny problem normatywów w bibliotekarstwie był przedmiotem ogólnopolskiej konferencji zorganizowanej przez SBP i BN w grudniu 2003 r. Ukazały się już materiały z tego spotkania pt. *Standardy biblioteczne. Wzorce i doświadczenia Unii Europejskiej* [5]. Poruszano temat normatywów dla bibliotek szkolnych i publicznych (Małgorzata Kisilowska, Elżbieta B. Zybort, Grażyna Lewandowicz, Elżbieta Górka, Jan Wołosz) oraz dla bibliotek naukowych (Krystyna Jazdon, Artur Jazdon).

„*Nauczanie ku przyszłości*” w *szkolnym centrum informacji* to tytuł pracy, która ukazała się pod redakcją Haliny Kosętki, Hanny Batorowskiej i Barbary Kamińskiej-Czubały [6]. Zmiany w pracy bibliotek szkolnych z wykorzystaniem nowoczesnych technologii ma przyczynić się do doskonalenia procesu dydaktycznego w szkole.

Dla bibliotekarzy szkolnych powstała także seria *Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza*. Ostatnio ukazał się tom 5 pt. *Edukacja czytelnicza. Wybór konspektów* [7], jak poprzednie, opracowany przez praktyków dla praktyków – informuje redakcja.

Praktyczny charakter ma również, opracowany przez Bożenę Boryczkę, przewodnik po Internecie [8]. Książka ma ułatwić bibliotekarzom sprawne i szybkie korzystanie z Internetu.

Z pewnością pożyteczna będzie dla pracowników bibliotek książka na temat statystyki [9]. Jak czytamy we wstępie: „gdyby w pełni wykorzystano statystykę w poszukiwaniu i wyborze wariantów rozwiązań decyzyjnych w bibliotekach, to wiele niekorzystnych zjawisk w bibliotekarstwie można byłoby wcześniej przewidzieć i im zapobiec” (s. 7).

Aktualne tendencje ochrony i konserwacji zbiorów bibliotecznych prezentuje ostatnio wydany *Notes Konserwatorski* [10]. Polityka ochrony zbiorów oraz metody i technologie ich ratowania i restaurowania to główne zagadnienia tego opracowania.

Przeszłością zajęła się Iwona Pietrzekiewicz, omawiając *Bibliotekę kanoników regularnych w Krakowie w XV i XVI wieku* [11]. Analiza treściowa księgozbioru wskazuje, iż był to typowy księgozbiór klasztorny, zdominowany przez literaturę teologiczną. Według Autorki Biblioteka była ważnym ośrodkiem życia kulturalnego ówczesnego Krakowa.

Przechodząc do zagadnień bibliograficznych, odnotujmy obszerną publikację adaptacji formatu MARC 21 rekordów dokumentów opisywanych w bibliografiach regionalnych [12]. Jest to praca 4 autorów z Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej ZG SBP oraz BN. Będzie ona podstawą do opracowania programu konwersji baz regionalnych z formatu MARC BN na format MARC 21.

Lokalne ośrodki dbają o przybliżenie informacji dotyczących ich regionu poprzez opracowywanie spisów bibliograficznych. Staraniem Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie ukazała się bibliografia rejestrująca publikacje prasowe dotyczące bibliotek publicznych województwa małopolskiego w 2002 r. [13].

Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, doceniając rolę książki, wydało bibliografię druków kaliskich, które ukazały się w l. 1800-1945, opracowaną przez Ewę Andrysiak, Krzysztofa Walczaka i Danutę Wańkę [14].

Południowo-Wschodni Instytut Naukowy również docenia dokumentację lokalnego piśmiennictwa, publikując pracę Anny Siciak, która notuje druki przemyskie z l. 1754-1939 w języku polskim, niemieckim, węgierskim, francuskim oraz żydowskim i ukraińskim wydane w alfabecie łacińskim [15]. Bibliografia liczy 2523 pozycje.

Cennym źródłem do dziejów książki na Pomorzu Zachodnim jest *Katalog starych druków Książnicy Pomorskiej w Szczecinie* [16], który obejmuje pomeranica XVI i XVII w.

Ukazał się 8 tomik serii *Bibliotekarze Polscy we Wspomnieniach Współczesnych* wydany staraniem Zespołu Historyczno-Pamiętnikarskiego, który działa przy Oddziale Warszawskim SBP. Łączy się on tematycznie z poprzednim t. 7, który był poświęcony znawcom rękopisów; obecna publikacja nosi tytuł *Kustosze zbiorów specjalnych* [17] i dotyczy pracowników bibliotek, którzy poświęcili się zbiorom innym niż rękopisy – organizowali działy starych

druków, ikonograficzne, kartograficzne i inne. Wspomnienia dotyczą starodruczników: Jadwigi Adamczyk (oprac. Marta Parnowska), Anny Kotarskiej (Maria Cubrzyńska-Leonarczyk), Anny Lewickiej-Kamińskiej (Jan Pirożyński), Stanisława Lisowskiego (Kazimierz Przybyszewski), Krystyny Niklewiczówny (Halina Mieczkowska) i Krystyny Podlaszewskiej (Janusz Tondel). Zbiory graficzne reprezentują: Zofia Ameisenowa (Piotr Hordyński), Janina Peszyńska (Maria Dybaczewska i Zofia Warczygłowa-Piotrowska), Stanisława Sawicka (Teresa Kossecka i Elżbieta Budzińska), Elżbieta Skierkowska (Jadwiga Ichnatowiczowa) i Teresa Sulerzyska (Marta Topińska). W działach zbiorów muzycznych pracowali: Stefan Burhardt (Jan Bełkot), Władysław Horodyński (Agnieszka Mietelska-Ciepierska) i Kornel Michałowski (Andrzej Jazdon), a zbiory kartograficzne reprezentuje Bogusław Krassowski (Lucyna Szaniawska). Organizatorem zbioru mikrofilmów był Konrad Zawadzki (Janina Jagielska), a Działu Zbiorów Specjalnych w Bibliotece UMCS – Stefan Wojciechowski (Maria Wilczyńska).

Wszystkim studentom oraz absolwentom Instytutu Informacji i Studiów Bibliologicznych UW, z okazji 50-lecia jego działalności, dedykowana jest praca Jana Stanisława Bystronia: *Człowiek i książka* [18]. W przedmowie do 3. wydania Marianna Banacka pisze: „Większość przemyśleń i postulatów Bystronia, sformułowanych prawie 90 lat temu, zachowuje aktualność do dzisiaj”, przypominając, iż 1. wydanie książki ukazało się w 1916 r.

WYKAZ OMÓWIONYCH PUBLIKACJI

1. *Nauka o książce, bibliotece i informacji we współczesnym świecie*. Red. Marianna Banacka. Warszawa: Wydaw. SBP 2003, 168 s. Nauka, Dydaktyka, Praktyka, 67. ISBN 83-89316-17-X

2. *Informacja europejska w polskich bibliotekach publicznych*. Red. Jacek Puchalski, Michał Zajac, Mirosława Majewska. Warszawa: CEBID 2003, 113 s. ISBN 83-88581-13-9

3. *Biblioteki pogranicza w przededniu rozszerzenia Unii Europejskiej*. Nowe zadania – nowe możliwości. Pr. zbior. pod red. Małgorzaty Kisilowskiej. Warszawa: CEBID 2003, 167 s. ISBN 83-88581-12-0

4. *Zawód bibliotekarza dziś i jutro*. Materiały z ogólnopolskiej konferencji, Nałęczów, 18-20 września 2003 r. Warszawa: Wydaw. SBP 2003, 173 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka, 64. ISBN 83-89316-10-2

5. *Standardy biblioteczne*. Wzorce i doświadczenia Unii Europejskiej. Materiały z ogólnopolskiej konferencji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i Biblioteki Narodowej, Warszawa, 11 grudnia 2003 r. Red. Jan Wołosz. Warszawa: Wydaw. SBP 2003, 125 s. Propozycje i Materiały, 59. ISBN 83-89316-18-8

6. *„Nauczanie ku przyszłości” w szkolnym centrum informacji*. Pr. zbior. pod red. Haliny Kosętki, Hanny Batorowskiej, Barbary Kamińskiej-Czubały. Kraków: Wydaw. Zakonu Pijarów 2002, 163 s. ISBN 83-7629-101-0

7. *Edukacja czytelnicza*. Wybór konspektów. Oprac. Dorota Grabowska. Warszawa: Wydaw. SBP 2003, 140 s. Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza, 5 ISBN 83-89316-16-1

8. Bożena B o r y c z k a: *Praktyczny przewodnik po Internecie dla bibliotekarzy*. Bydgoszcz, Warszawa: Oficyna Wydaw. Branta 2004, 194 s. ISBN 83-89073-35-8

9. Marian H u c z e k, Beata Ż o l ę d o w s k a: *Statystyka dla bibliotekoznawców*. Sosnowiec: Wyż. Szk. Zarz. i Marketingu 2003, 99 s. ISBN 83-89275-20-1

10. *Konserwacja XXI wieku*. Red. Barbara D r e w n i e w s k a-I d z i a k [i in.]. Warszawa: Bibl. Nar. 2003, 265 s. Notes Konserwatorski, 7. ISBN 83-7009-527-2

11. Iwona P i e t r z k i e w i c z: *Biblioteka kanoników regularnych w Krakowie w XV i XVI wieku*. Kraków: Wydaw. Nauk. Akad. Pedagog. 2003, 190 s., il. Prace Monograficzne, 365. ISBN 83-7271-232-9

12. *Adaptacja formatu MARC-21 dla bibliografii regionalnej*. [Oprac.] B. B a r t o s z e w i c z-F a b i a ń s k a [i in.]. Warszawa: Wydaw. SBP 2003, 321 s. Propozycje i Materiały, 58. ISBN 83-89316-14-5

13. *W prasie o bibliotekach publicznych województwa małopolskiego w 2002 roku*. Oprac. Joanna K m i e c i ń s k a-M a c i e j e w s k a przywspółpr. Ingi J a w o r o w s k i e j i Sylwii W o ź n i a k. Kraków: Woj. Bibl. Publ. 2003, 290 s. ISBN 83-918413-2-4

14. Ewa A n d r y s i a k, Krzysztof W a l c z a k, Danuta W a ń k a: *Druki kaliskie XIX i I połowy XX w. (1800-1945)*. Bibliografia. Kalisz: Kaliskie Tow. Przyjaciół Nauk 2003, 266 s. ISBN 83-85638-34-2

15. Anna S i c i a k: *Druki przemyskie 1754-1939*. Bibliografia publikacji polskich, niemieckich, węgierskich, francuskich oraz żydowskich i ukraińskich wydanych alfabetem łacińskim. Przemyśl: Połud.-Wsch. Inst. Nauk. 2002, 426 s. ISBN 83-913511-6-5

16. Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica. *Katalog starych druków Książnicy Pomorskiej. Pomeranica XVI i XVII wieku*. [Oprac.] Urszula S z a j k o. Szczecin: Książnica Pom. 2003, 392 s., il. ISBN 83-87879-41-X

17. *Kustosze zbiorów specjalnych*. Red. Mirosława K o c i ę c k a, Hanna Z a s a d o w a. Warszawa: Wydaw. SBP 2004, 183 s., il. Bibliotekarze Polscy we Wspomnieniach Współczesnych, 8. ISBN 83-87629-77-4

18. Jan Stanisław B y s t r o ń: *Człowiek i książka*. Wyd. 3. Oprac. tekstu i red. Marianna B a n a c k a. Warszawa: Wydaw. SBP 2003, 102 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka, 65. ISBN 83-89316-12-9

Hanna Zasadowa

Praca wpłynęła do redakcji 16 marca 2004 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Przeoglądając dość systematycznie wydawnicze oferty zawodowe/naukowe i okołozawodowe w naszej branży, dostrzegam ostatnio wyraźną zmianę. Znacznie mniej jest „naukowych” opisów komputerowej klawiatury i mechaniki tworzenia stron www, a więcej problemowych roztrząsań ogólnobibliotekar-

skich. Nie wszystkie są wprawdzie równie odkrywczyste, ale bywają ciekawe też: jest w czym wybierać i luksus nieczytania (do którego niejeden tęskni) lepiej odłożyć na później.

Co charakterystyczne – jest teraz zdecydowanie mniej książek autorskich, a więcej zbiorowych. Natomiast nie zmieniły się zwyczaje przywoływania tekstów pokrewnych. W tekstach anglojęzycznych Europa w cytowaniach w ogóle nie istnieje, podczas gdy nad Loarą, Szprewą, Wisłą oraz Wołgą wyskakujemy z portek, żeby tylko pokazać zaplecze angielskie i amerykańskie. To jest zainteresowanie bez wzajemności.

JAK NAS WIDZA

Spoleczne wyobrażenia roli bibliotekarza oraz potoczne stereotypy zawodu nie pozostają bez wpływu na własne widzenie profesji, toteż nic dziwnego, że liczba wypowiedzi na ten temat rośnie. Teksty, niedawno zebrane w nowojorskim tomie [1], wydały mi się szczególnie interesujące. Z jednym zastrzeżeniem: mylnie napisano, że ktoś ten tom zredagował był. Chyba, że redakcja polega na ponumerowaniu stron.

Gary Church sugeruje, że współczesne opinie o bibliotekarzach – głównie akademickich oraz publicznych – biorą się z autopsji, a także z relacji zasłyszanych i z portretów medialnych. Bieżące kontakty utrwalają wizerunki już to korzystne (dobrych doradców), bądź nieprzyjemne (kostycznych egzekutorów regulaminów) – a tych sporo wywodzi się z okresu nauki szkolnej. Czasem nie ma w tych opiniach logiki: pracownicy nauki, chociaż cenią bibliotekarski profesjonalizm, uważają bibliotekarzy za gorszych od siebie. A my sami oceniamy się wobec tego znacznie krytyczniej, aniżeli inni zawodowcy – siebie.

Z kolei Daniel Liestman zwraca uwagę, że liczne opinie przypominają dawny wizerunek bibliotekarza – głównie bibliografa oraz nadzorcy zasobów. Owszem, w XX w. wykształcił się nowy model, nastawiony na społeczne powinności, a powiązany ze starannym wykształceniem. Ale prawda jest taka, że ten model nie w pełni wkomponował się w biblioteczną rzeczywistość.

Świadectw potocznych wyobrażeń postaci bibliotekarza szuka się w scenarii powieści lub filmów: w sposobach konstruowania jego wizerunków. To są „rekwizyty”, a ich wygląd stanowi echo obiegowych stereotypów i tym w swoich tekstach zajęło się kilku autorów (Jeanin Williamson, Dough Highsmith, Elain Youtz oraz Thad E. Dickinson).

Okazuje się, że w filmach przeważa korzystny wizerunek bibliotekarza – osoby przyjaznej, odpowiedzialnej, czasami nieco bezradnej, natomiast portretów negatywnych (nadpobudliwy bibliokrata) jest mniej. W komiksach pojawiają się czasem bibliotekarki: starsze panie, które wszystkich uciszają. Natomiast w najnowszych książkach (nie tylko w powieściach) dla dzieci bibliotekarki są zwykle przyjazne, fachowe i energiczne. Dla przeciwwagi: jeśli w filmie pojawi się bibliotekarz – mężczyzna, to z reguły jest nieporadny, ospały i najwyraźniej przegrany. Chociaż nie wiem, czy ja to tu potrzebnie przytaczam.

Ciekawe, że z kolei rosyjski bibliotekoznawca * spróbował w podobny sposób zrekonstruować wizerunek biblioteki. Okazało się, że jeśli w rosyjskich powieściach jest to zawsze instytucja biedna, to już w międzynarodowym ujęciu panorama jest mocno zróżnicowana. Jakkolwiek przeważa wizerunek miejsca spokojnego, to jednak nierzadko pojawiają się tam duchy (tych, którzy za życia nie zwrócili książek?), a z kolei w bibliotekach więziennych książki z wydrażonymi kartkami nadają się świetnie do ukrycia broni.

Istnieją opinie, że z rozwojem bibliotecznej technologii trochę inaczej kojarzą się teraz publiczności bibliotekarze (Johnnieque B. Love) i zwłaszcza studenci wyrażają się o nich lepiej (Jody Fagan). Ale nie wszyscy. Dla niektórych bibliotekarz to magik informacji, niesympatyczny i arogancki przemądrzałek, który wprawdzie pomoże, ale musi okazać wyższość (Beth Posner). No i są też stwierdzenia, że taki nic nie wie i szczyt jego możliwości to odpowiedź na pytanie gdzie jest toaleta.

Zdaniem autorki tekstu finalnego (Pixey A. Mosley), praktyka obecna nie ma ze stereotypem nic wspólnego. A kiepska opinia trwa dlatego, że w bibliotekarstwie jest o wiele mniej pracowników młodych niż w innych zawodach i trudno o porozumienie z publicznością młodszą.

Myślę, że autorzy rację mają połowiczną. Potoczny stereotyp bibliotekarza bierze się bowiem głównie z przeszłości i jest w obiegu ogólnym, podczas gdy z bibliotek korzysta 30%-50% społeczeństwa. Dlatego tak ciężko ten stereotyp zneutralizować.

ZNOWU MARKETING

Liczba publikacji o marketingu w bibliotekach przerosła wszelkie wyobrażenia i nie zawsze są to publikacje sensowne: wypowiada się każdy, kto potrafi utrzymać długopis. Nie powiem, żeby to było dobre. To nie znaczy, że już wszystko wiemy, lecz nowych rozumnych refleksji jest w gruncie rzeczy niewiele. W świeżym tomie tematycznym [2], zredagowanym przez Irene Owens, tylko kilka tekstów wyróżnia się treścią oryginalnością. Pozostałe międlą jedno i to samo w kółko.

Najciekawszy wydał mi się tekst o marketingu zasobów elektronicznych. Autor – Dennis Dillon – uważa że właśnie marketing tych zasobów oraz oferty sieciowej jest argumentem na rzecz trwałej egzystencji bibliotek, zwłaszcza że bezinteresowność czyni z nich promotora obiektywnego. Przy wielkiej ilości gromadzonych baz i bogactwie internetowym trzeba wypracować użyteczny system informacji właśnie w bibliotece, rozpoznając bieżące (a nie tylko minione) oczekiwania publiczności i przygotowując ofertę zróżnicowaną.

Nowa, elektroniczna forma komunikacji współlistnieje z tradycyjną, pisemną, i tę nową nie wszyscy użytkownicy akceptują. Segmentacja publiczności (adresatów ofert) powinna dokonywać się wobec tego według dwóch równorzędnych przesłanek: przedmiotowej (zagadnieniowej, treściowej) oraz stosunku (akceptacji bądź negacji) do przekazów elektronicznych. Bez wątplenia jest to trudne.

* M.J. Matwiejew: *Włast' stierieotipow ili mnogoobrazje podchodow*. „Bibliotekowiedientje” 2003 nr 2 s. 55-72.

Na potrzebę intensywnego i urozmaiconego programu marketingowego w bibliotekach publicznych – ze względu na zróżnicowaną publiczność i rozległy repertuar zadań – zwraca uwagę Lorie Roy. Oto proponowana główna formuła: właściwa oferta > we właściwym miejscu > po właściwych kosztach (np. czas realizacji usługi) > dla właściwych osób > z właściwą promocją. Zaś najistotniejsze warunki, jakie trzeba stworzyć, to wygodne okoliczności korzystania, klarowna informacja na temat oferty, także zachęta dla nieużytkowników oraz zespolenie pracowników wokół zadań proklienckich i stworzenie z biblioteki „miejsca” ważnego dla środowiska. Celem nadrzędnym – powiada autorka – jest zaś pokazanie podatnikom, czym w rzeczywistości jest biblioteka publiczna.

Mimo ogólnej obfitości wypowiedzi w różnych czasopismach profesjonalnych, rzadko pojawia się refleksja na temat marketingu wewnętrznego, nastawionego na personel, a sugestię marketingowego postępowania w naborze pracowników (autor: Ronald D. Pollock) widzę pierwszy raz. Zdaniem autora, absolwenci studiów bibliotekarskich mają (nie u nas!) różne możliwości pracy, więc trzeba o nich zabiegać. Bo personel bibliotek starzeje się i redukuje – przybywa stanowisk nieobsadzonych. W San Francisco pierwsza pensja w bibliotece wynosiła 3700 \$ miesięcznie i były wakaty. Ja tego nie komentuję, ja tylko powtarzam.

Absolwenci studiów bardziej cenią dobre warunki pracy niż pensję (jeżeli minimalna jest taka, jak tu podano, to zrozumiałe), a najchętniej zatrudniają się w bibliotekach akademickich. Autor doradza ścisłą współpracę bibliotek z instytutami kształcącymi bibliotekarzy – np. przez realizację wspólnych badań terenowych – i bezpośrednie spotkania z przyszłymi absolwentami. Trzeba mianowicie dowiedzieć się, czego oczekują, a jednocześnie przedstawić im perspektywiczne zamierzenia biblioteki oraz pokazać najciekawsze segmenty działalności swojej biblioteki.

Redaktorka tomu (Irene Owens), w inauguracyjnym tekście, dokonała przeglądu – niekoniecznie imponującego – anglojęzycznego piśmiennictwa na temat bibliotecznego marketingu, wyrażając opinię, że techniki marketingowe stosowano w bibliotekach od dawna, natomiast nie było takiej nazwy. Obecnie marketing biblioteczny – jej zdaniem – utożsamia się głównie z promocją i public relations, a to za mało. Trzeba jeszcze wdrożyć marketing-mix, z niezbędnymi segmentami przedmiotu oraz zakresu działania. Są to mianowicie: produkt (zbiory oraz usługi informacyjne) – cena (koszt) – miejsce – promocja. Autorka zaleca też analizę użytkownika biblioteki przed wdrożeniem każdej nowej oferty i po jej wdrożeniu.

Inne teksty w tomie nie zawierają nic nowego – ewentualnie z jednym wyjątkiem, lecz na prawach ciekawostki. Jest tam mianowicie opis marketingowej akcji przed premierą filmu *Przeminęło z wiatrem*. Powieściowy pierwowzór bowiem, chociaż odniósł sukces, spotkał się też z szeroką krytyką i tego się obawiano. Film, żeby przyniósł zyski, musiał kokietować zarówno białych rasistów, jak i publiczność czarną – i tak też się stało. W strategii marketingowej wszystko oparło się na unikaniu zadrażnień. Ponieważ w filmie postacie Murzynów nie były irytujące, uznano, że czarna publiczność będzie usatysfakcjonowana. W związku z tym na premierową galę nie zaproszono już czarnych aktorów, żeby z kolei nie drażnić publiczności białej. Ostatecznie, wijąc się

między gustami, reżyser David Selznick odniósł wielki sukces, a pomogła mu w tym starannie przemyślana – również lawirująca – kampania marketingowa. To zresztą oczywisty dowód, że marketing jest techniką manipulatorską.

W KONTEKŚCIE INTERNETU

Z palca wyssanych zapowiedzi zagłady bibliotek w związku z rozwojem Internetu jest u nas ostatnio znacznie mniej. Amerykanie, mający z siecią dłuższe doświadczenia, wyciszyli takie przepowiednie (choć też nie do końca) już dawniej, kierując główną uwagę na sposoby wykorzystania Internetu jako narzędzia usług bibliotecznych. Różne na ten temat wypowiedzi zebrała w pokaznym tomie [3] Marylaine Block.

To jest edytorska hybryda. Są tam mianowicie dłuższe rozważania z wyraźnym zapleczem naukowym oraz krótkie sygnały informujące o konkretnych rozwiązaniach praktycznych. Całość stanowi więc sumę rozmaitych spostrzeżeń oraz doświadczeń – bardzo wspomagających refleksję własną. Poza tym redaktorka tomu napracowała się solidnie, żeby tak odmienne teksty stosownie posegregować i ułożyć racjonalnie w tematyczne segmenty. Udało się to bardzo dobrze.

Podstawę wszystkich rozważań stanowi założenie, że system elektroniczny sam z siebie nie wygeneruje pożytecznej oferty. Trzeba ją odpowiednio spreprować oraz zarekomendować i bibliotekarze muszą to umieć zrobić. Do tego potrzebna jest dobra orientacja w podaży treściowej, biegła umiejętność technicznej obsługi systemu oraz świadomość innej natury komunikacji elektronicznej. Mianowicie – w miejsce sekwencyjnego, linearnego układu treści – pojawia się konfiguracja gniazdowa, segmentowa, z ewentualnymi relacjami w postaci linków.

Sytuacja jest taka, że Internet stanowi gigantyczny a nieuporządkowany magazyn informacji (dopowiem: nie tylko informacji) – w istocie ogromne śmietnisko – zatem powinnością każdej biblioteki jest dokonywanie stosownych wyborów. Na tym wszak polega jej zadanie mediacyjne.

Ale od razu pojawiają się wątpliwości. Trzeba bowiem wypracować kryteria takich wyborów, możliwie obiektywne, dostosowane do konkretnych potrzeb, natomiast nie „sprywatyzowane” przez samych bibliotekarzy. To jest ważny problem, jednak osobiście sędzę, że pewien precedens już jest: przecież tak właśnie należało oraz należy wypracować kryteria doboru zasobów tradycyjnych.

Wartościową próbą bibliotecznego pośrednictwa jest próba „oswojenia” ogromnej podaży czasopism elektronicznych, niewyobrażalnie drogie i często oferowanych w pakietach z ewidentnym chłamem i w tym wyższej cenie. Rola bibliotek od zarania opierała się na niwelacji kosztów dostępu do wszystkich materiałów, tyle że obecnie mowa o sumach zawrotnych.

Przykład rozwiązania stanowi konsorcjum ISTOR, które indeksuje 322 tytuły online i skupia blisko 1700 bibliotek z wielu różnych krajów. Koszty są jednak wysokie: 10 000-45 000 \$ za wpis oraz roczny abonament 2000-8500 \$. Obniżą się, jeśli współuczestniczących bibliotek będzie więcej. Ale to daje pojęcie, jakie kwoty wchodzą w grę.

Praktycy zwracają uwagę, że szybka – nawet jeśli marna – informacja internetowa wypiera z obiegu informację solidną. Dopowiem, że takie zjawisko, zwane satysfakcjonizmem, jest znane w obrocie rynkowym: usługa szybka choć kiepska potrafi wygrać z usługą staranną, ale czasochłonną. Żeby tak nie było, trzeba stworzyć zintegrowany system indeksowania zasobów internetowych, wtedy bowiem informacja wartościowa okaże się również informacją szybką. Ale do tego także jest niezbędna międzybiblioteczna współpraca na bardzo rozległą skalę.

Sporo tekstów w tomie odnosi się do internetowej obsługi dzieci. Autorzy zalecają bibliotekarzom perfekcyjne opanowanie sztuki korzystania z sieci, tak aby przewyższyć umiejętności młodocianych użytkowników – co nie jest łatwe – i takie zindeksowanie oferty, żeby można było wyprzedzać użytkownicze oczekiwania. Według mnie, jest to niewykonalne.

W ramach przysposobienia do korzystania z Internetu podkreśla się potrzebę wyćwiczenia sztuki zawężania zakresów poszukiwań do segmentów możliwie starannie skonkretyzowanych i odpowiadających hasłom w wyszukiwarkach oraz konieczność kształtowania postaw sceptycznych wobec informacji, przejmowanych z sieci. Sporo opinii dotyczy także zasady filtrowania transmitowanych treści, jeśli przeznaczone są dla użytkowników w wieku poniżej 18 lat. Bibliotekarze amerykańscy jednoznacznie opowiadają się za obowiązkiem filtracji, chyba że rodzice użytkowników nie wyrażą na to zgody.

Główną wytyczną postępowania z młodymi użytkownikami Internetu stanowi sugestia, iżby udzielaniu informacji na podstawie zasobów online towarzyszyła demonstracja, jak się do takich informacji dochodzi. Istnieje też ogólna zgoda – że równoległe do przysposobienia elektronicznego – trzeba koniecznie wdrażać formy pracy motywujące czytanie. Są przytoczone świadectwa takich form i programów, m.in. dużo pochwał zyskał sobie procytelniczy program dla chłopców autorstwa niejakiego Jana Ścieszki. Nasz człowiek – tam?

Z kolei część tekstów analizuje i określa możliwości wykorzystania Internetu do promocji bibliotek oraz transmisji niektórych informacji, bo to wszak przekaz, który funkcjonuje przez 24 godziny na dobę. Świadomość, że nie cała publiczność chce, umie i może korzystać z Internetu, nie ma nic do rzeczy. Nie jest to przecież jedyna forma promocji.

Praktyczne prezentacje tego, co można zrobić, są różne. Najczęściej powtarzają się opisy bibliotecznych stron www określających gdzie, kiedy i z czego można skorzystać w bibliotece, a także przeglądów czasopiśmiennictwa oraz np. weblogów sygnalizujących nowe biblioteczne nabytki. Poza tym biblioteki publiczne zgłaszają umieszczanie w sieci własnych opracowań związanych z historią lokalną.

W tomie znalazło się również kilka opinii na temat trwałości, albo raczej nietrwałości, materiałów rejestrowanych elektronicznie. Ta, skądinąd niezwykle użyteczna technologia, nie gwarantuje zapisom ani bezpieczeństwa, ani trwałości – choćby z uwagi na nieustanny a szybki postęp technologiczny, który obecne nośniki prędzej czy później uczyni bezużytecznymi. Stąd pojawiające się pomysły strategii archiwizacyjnych, określane jako „mirroring” (lustrzane, więc literalne reprodukcje), polegające na utrwalaniu najważniejszych danych na innych trwałych nośnikach. Ale wtedy digitalny charakter materiałów

ulegnie zmianie na inny. Wszystko wskazuje na to, że ten problem ujawni się w całej krasie w niedalekiej już przyszłości.

O sposobach konkretyzowania tej przyszłości też jest kilka uwag – z tym, że nie wykraczają poza inne, już znane formy prognozowania. Są to przeważnie ogólniki zalecające stałą obserwację otoczenia i tych okoliczności zewnętrznych, które mają związek z funkcjonowaniem bibliotek. Oczywiście, szczególnej uwadze poleca się rozwój technologii, z której biblioteki korzystają. To wszystko razem miałyby być podstawą do budowy wariantowych scenariuszy bibliotecznej przyszłości. Niby słusznie, ale to jednak nie wystarczy.

Ogólna konkluzja natomiast jest taka, że warto zwrócić uwagę na większość tekstów, które Marylaine Block zakwalifikowała do tego tomu. Choćby dlatego, że jednoznacznie sygnalizują potrzebę postawy aktywnej. Bliższa oraz dalsza przyszłość bibliotek w znacznej mierze zależy bowiem od tego, co zrobią – lub czego nie zrobią – bibliotekarze.

KSIAŻKI OMÓWIONE

1. *The image and role of the librarian*. Ed. Wendi A r e n t, Candance R. B e n e f i e l d . New York: The Haworth Information Press 2002, 186 s.
2. *Strategic marketing in library and information science*. Ed. Irene O w e n s . New York: The Haworth Information Press 2002, 254 s.
3. *Net effects. How librarians can manage the unintended consequences of the Internet*. Ed. Marylaine B l o c k . Medford: Information Today, Inc. 2003, 380 s.

Jacek Wojciechowski

Praca wpłynęła do redakcji 30 grudnia 2003 r.

SPRAWOZDANIE SEKRETARZA GENERALNEGO
Z DZIAŁALNOŚCI STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH
W L. 2001-2003

W dniach 9-10.06.2001 r. obradował w Miedzeszynie k. Warszawy Krajowy Zjazd Delegatów SBP. Uczestnicy Zjazdu przyjęli „Program działania SBP na lata 2001-2005” oraz zmiany w Statucie SBP wynikające z reformy administracyjnej kraju, a także wybrali nowe władze SBP na l. 2001-2005. Ponadto podjęto uchwały w sprawie nadania godności Honorowego Przewodniczącego SBP i Honorowego Członka SBP.

Podstawą działania ZG SBP w l. 2001-2003 był program przyjęty na Zjeździe.

I. SPRAWY ORGANIZACYJNE

Posiedzenia ZG oraz Prezydium ZG odbywały się zgodnie z wymogami statutowymi. Zwolowane były regularnie w terminach umożliwiających przyjęcie planów pracy na poszczególne lata lub ocenę pracy za dany rok zawartą w sprawozdaniach ZG.

Posiedzenia Zarządu Głównego odbywały się w terminach: 2001 r. – 10.06, 20-21.09, 30.11; 2002 r. – 22.03, 17.06, 6-7.12; 2003 r. – 27.03, 9.06.

Ze względu na rangę podejmowanych decyzji na wyróżnienie zasługują następujące posiedzenia ZG:

– posiedzenie w dn. 20-21.09.2001 r. w Sękocinie k. Warszawy, z udziałem członków ZG SBP z poprzedniej kadencji oraz Honorowego Przewodniczącego SBP kol. Stanisława Czajki poświęcone omówieniu sposobów realizacji wniosków zgłoszonych na KZD. Przyjęto regulaminy działania Prezydium i ZG w kadencji 2001-2005 oraz protokół z KZD SBP. Uściślono zakres zadań i obowiązków członków ZG oraz Prezydium. Przyjęto plan pracy na II półrocze 2001 r. Omówiono i przedyskutowano „Program działania SBP na lata 2001-2005”. Podjęto uchwałę w sprawie wprowadzenia nowej struktury SBP;

– posiedzenie w dn. 30.11.2001 r. poświęcone omówieniu projektu planu pracy ZG SBP na 2002 r., reaktywowania Nagrody Naukowej SBP im. A. Łysakowskiego; przekształcenie struktury organizacyjnej SBP (zmieniono uchwałę z 21.09.2001 r.). Powierzono funkcję 3 wiceprzewodniczącego ZG SBP kol. Jerzemu Krawczykowi, wicedyrektorowi BG AGH. W trakcie posiedzenia wręczono dyplomy Honorowym Członkom SBP – prof. Jadwidze Kołodziejkiej, prof. Zbigniewowi Żmigrodzkiemu i p. Zofii Płatkiewicz (w zastępstwie odebrał J. Ambroży);

– 22.03.2002 r. zaakceptowano sprawozdania za 2001 r. z działalności ZG SBP, sekcji, komisji i zespołów działających przy ZG SBP oraz finansowe. Przyjęto plan pracy na 2002 r.. Wysłuchano informacji o przebiegu wyborów w oddziałach i okręgach oraz o pracy Prezydium ZG za okres 1.01.2002-22.03.2002 r. Zaaprobowano informację o obchodach 85-lecia SBP. Dyskutowano nad koncepcją INFOBIBnet;

– posiedzenie 17.06.2002 r. poświęcone omówieniu działalności ZG SBP w I półroczu 2002 r. oraz zamierzeniom w II półroczu w zakresie działalności wydawniczej i edukacyjno-szkoleniowej, a także pracy redakcji *Poradnika Bibliotekarza* i *Bibliotekarza*. Dyskutowano o kształtowaniu się nowej struktury SBP. Przewodnicząca Komisji Nagrody Naukowej im. A. Łysakowskiego przedstawiła wyniki pracy Komisji oraz propozycje prac do nagrody do zatwierdzenia przez ZG SBP;

– posiedzenie 6-7.12.2002 r. z udziałem przewodniczących okręgów SBP poświęcone przyszłości SBP oraz organizacji działalności Stowarzyszenia. Przedstawiono sprawozdanie z działalności ZG SBP za 11 miesięcy 2002 r.; informacje o działalności sekcji i komisji w 2002 r.; informacje o wynikach ankiety dot. działalności okręgów SBP. Przewodniczący Stowarzyszenia zreferował tezy do dyskusji nt. „Dziś i jutro Stowarzyszenia”. Omówiono projekt planu pracy ZG SBP na 2003 r. oraz preliminarz budżetowy Zarządu Głównego na ten rok. Wysłuchano wystąpień przewodniczących Zarządów Okręgów SBP;

– 27.03.2003 r. zaakceptowano sprawozdania za 2002 r.: z działalności ZG SBP, okręgów, sekcji, komisji i zespołów działających przy ZG SBP, finansowe oraz wydawnicze. Przyjęto i zatwierdzono plany pracy na 2003 r. Zatwierdzono również poprawione regulaminy nadawania przez SBP medali oraz Odznaki Honorowej. Przyznano medal „Bibliotheca Magna Perennisque” Bibliotece Miejskiej w Inowrocławiu z okazji 70-lecia utworzenia placówki;

– posiedzenie 9.06.2003 r. poświęcone przygotowaniom do V Forum SBP i towarzyszącej mu ogólnopolskiej konferencji „Dziś i jutro zawodu bibliotekarza”.

Posiedzenia Prezydium ZG SBP zwołane były w terminach: 2001 r. – 29.06, 20.09, 30.11, 7.12 (grupa warszawska); 2002 r. – 25.01, 22.03, 18.04, 20.06 i 19.07 (grupa warszawska), 8.10, 6.12; 2003 r. – 28.01, 27.03, 7.05, 9.06.

Ze względu na rangę poruszanych zagadnień na uwagę zasługują posiedzenia:

– 29.06.2001 r. powołujące grupę roboczą ds. wdrażania nowej struktury SBP; omówienie współpracy z komisjami, sekcjami i zespołem roboczym ZG SBP; omówienie planu pracy na II półrocze 2001 r.;

- 20.09.2001 r. poświęcone omówieniu informacji elektronicznej o SBP; problematyce działań SBP po KZD i realizacji podjętych wniosków i uchwał;
- 30.11.2001 r. – omówienie planu pracy ZG SBP na 2002 r., ze szczególnym uwzględnieniem Jubileuszu 85-lecia SBP, który przypada w 2002 r.;
- 7.11.2001 r. spotkanie grupy warszawskiej w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy poświęcone omówieniu kształtowania się nowej struktury SBP, w tym w woj. mazowieckim;
- 25.01.2002 r. – posiedzenie, na którym przedstawiono sprawozdanie z działalności ZG SBP w okresie pozjazdowym; omówiono projekt planu pracy na 2002 r., w tym plan wydawniczy. Dyskutowano m.in. nad gromadzeniem informacji o bibliotekach z wykorzystaniem bazy danych BN, o legitymacjach członkowskich SBP, o przygotowaniu programu Forum SBP w 2003 r. oraz o programie obchodów 85-lecia SBP w 2002 r., a także o planowanym spotkaniu przedstawicieli organizacji z kręgu bibliotekarstwa i informacji naukowej tzw. „Konwentu”.

Skarbnik ZG SBP przedstawił sprawozdanie finansowe za 2001 r. Powołano także Grupę Roboczą ds. Współpracy z Zagranicą SBP;

- 22.03.2002 r. – posiedzenie dot. sprawozdań z pracy ZG SBP oraz planu pracy ZG SBP na 2002 r.;

- 18.04.2002 r. – posiedzenie dot.: koncepcji Forum SBP i organizacji konferencji nt. zawodu bibliotekarza planowanych w 2003 r., spotkań z okazji Dnia Bibliotekarza i Bibliotek, informacji o przebiegu prac dot. Nagrody Naukowej SBP im. A. Łysakowskiego i Nagrody Młodych SBP, informacji o pracach Grupy Roboczej ds. Współpracy z Zagranicą SBP, a także ramowego regulaminu działania sekcji, komisji i zespołów problemowych ZG i ZO SBP.

Odbyło się spotkanie z przewodniczącymi sekcji, komisji i Zespołu działającymi przy ZG SBP w celu przedstawienia zadań i zamierzeń gremiów fachowych SBP oraz zakresu ich działania w ramach SBP;

- 28.01.2003 r. omówiono projekt planu pracy ZG oraz plan wydawniczy na 2003 r. Przedstawiono plan przygotowań do Forum SBP. Omówiono wyniki konkursu „Wiedza o Unii Europejskiej dla pracowników bibliotek” oraz możliwości udziału polskich bibliotekarzy w tegorocznej Konferencji Ogólnej IFLA w Berlinie. Zapoznano się także z działalnością Komisji Automatyzacji;

- 27.03.2003 r. – sprawozdanie z pracy ZG SBP w 2002 r. oraz plan pracy na 2003 r.;

- 7.05.2003 r. omówiono stan przygotowań do Forum SBP i towarzyszącej mu konferencji nt. „Dziś i jutro zawodu bibliotekarza”; przygotowania w okręgach, oddziałach i kołach Dnia Bibliotekarza i Bibliotek; informacje o pracach Prezydium i pracy zespołu roboczego ds. opracowania wizji i przyszłości SBP w nowej strukturze organizacyjnej.

II. DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNO-SZKOLENIOWA

Podobnie jak w latach ubiegłych, ZG SBP organizował we współpracy z bibliotekami publicznymi i naukowymi różne formy edukacji i doskonalenia zawodowego (konferencje, seminaria i warsztaty szkoleniowe).

W okresie 11.06-31.12.2001 r. odbyło się 6 konferencji i międzynarodowe warsztaty szkoleniowe:

- „X Ogólnopolska konferencja bibliotekarzy muzycznych” w dn. 24-26.09.2001 r. w Katowicach w Bibliotece Śląskiej, zorganizowana przez BG Akademii Muzycznej im. K. Szymanowskiego i Sekcję Bibliotek Muzycznych ZG SBP.
- „Dokumenty życia społecznego w bibliotece” – konferencja zorganizowana w dn. 26-27.09.2001 r. we Wrocławiu przez WiMBP we Wrocławiu i ZG SBP.
- „Biblioteka otwarta dla czytelników z niesprawnością intelektualną” – konferencja zorganizowana w dn. 24-26.09.2001 przez Bibliotekę Miejską i Koło SBP w Grudziądzu.
- „Formułowanie charakterystyk wyszukiwawczych literatury pięknej dla dorosłych oraz dla dzieci” – ogólnopolska konferencja zorganizowana w BN w dn. 29-30.11.2001 r. przez Zarząd Komisji Opracowania Rzeczowego Zbiorów ZG SBP, BN, IINiSB UW.
- „Koordynacja akcji mikrofilmowania i innych metod zabezpieczania zbiorów bibliotecznych” – konferencja zorganizowana przez Komisję Ochrony i Konserwacji Zbiorów ZG SBP w dn. 7.12.2001 r. w Bibliotece Narodowej.
- „Internet w bibliotekach” – konferencja zorganizowana przez Komisję Wydawnictw Elektronicznych ZG SBP i ZG SBP w dn. 10-11.12.2001 r. we Wrocławiu.
- „Aktualne zagadnienia prawa autorskiego w mediach elektronicznych” – międzynarodowe warsztaty EBLIDA zorganizowane przez ZG SBP i BN w dn. 20-21.09.2001 r.

W 2002 r. odbyło się 12 konferencji, seminariów i warsztatów szkoleniowych:

- „Biblioteki współczesne wobec czytelników niepełnosprawnych – budownictwo i wyposażenie” – ogólnopolska konferencja zorganizowana w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie w dn. 18.01.2002 r.
- „Aktualne problemy i nowe formy wypożyczeń międzybibliotecznych” – ogólnopolska konferencja we Wrocławiu zorganizowana przez WiMBP i ZG SBP w dn. 22-23.05.2002 r.
- „Język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej – nowe słownictwo, najnowsze ustalenia metodyczne, stosowanie w katalogach bibliotek” – ogólnopolskie warsztaty w Bibliotece Narodowej, 3-5.06.2002 r.
- „Aktualne tendencje ochrony zbiorów bibliotecznych i archiwalnych” – ogólnopolskie warsztaty konserwatorskie w Bibliotece Narodowej, 13-14.06.2002 r.
- Sesja Jubileuszowa z okazji 85-lecia SBP i 50-lecia śmierci A. Łysakowskiego – 10.09.2002 r., Biblioteka Narodowa.
- „Rola biblioteki w edukacji czytelniczej i wychowaniu w rodzinach osób niepełnosprawnych”, Muszyna, 15-17.09.2002 r. – zorganizowana przez Sekcję Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych.
- „Digitalizacja zbiorów bibliotecznych”, Warszawa, 20.09.2002 r., ZG SBP, BN, Komisja Wydawnictw Elektronicznych.
- „Standardyzacja kosztów bibliotek publicznych”, Chełm-Okuninka, 19-21.09.2002 r., ZG SBP, Chełmska Biblioteka Publiczna.
- Ogólnopolska Konferencja Bibliotekarzy Muzycznych z Bibliotek Publicznych, Warszawa, 7-9.10.2002 r., SBP, Sekcja Bibliotek Muzycznych, Sekcja Fonotek, BUW, BN, Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy.

– „Harmonizacja terminologii w nauce o bibliotece i informacji w perspektywie społeczeństwa informacyjnego”, Warszawa, 24.10.2002 r., ZG SBP i Biblioteka PAN w Warszawie.

– „Biblioteki publiczne wielkich miast. Perspektywy rozwoju i kierunki zmian” – ogólnopolska konferencja, Wrocław, 5-7.11.2002 r., ZG SBP i MBP we Wrocławiu.

– „Automatyzacja bibliotek publicznych” – ogólnopolska konferencja, 20-22.11.2002 r., ZG SBP i Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy.

W 2003 r. zorganizowano 2 konferencje oraz 2 warsztaty ogólnopolskie:

– „Samorzady i biblioteki” – ogólnopolska konferencja, 28.03.2003 r. w Bibliotece Narodowej przy współudziale SBP, BN i Duńskiego Instytutu Kultury.

– „Język haseł przedmiotowych BN – najnowsze słownictwo i ustalenia metodyczne, stosowanie w katalogach bibliotek” – ogólnopolskie warsztaty w BN zorganizowane przez Komisję Opracowania Rzeczowego Zbiorów ZG SBP w dn. 20-22.05.2003 r.

– „Bibliografia – służba informacyjna i powinność historyczna” – V Ogólnopolska Narada Bibliografów, Warszawa, 11-13.06.2003 r., BN i ZG SBP.

– „Projektowanie i planowanie budynków bibliotecznych – aspekty techniczne i funkcjonalne” – ogólnopolskie warsztaty zorganizowane przez ZG SBP we współpracy z BUW w Warszawie, w dn. 16-17.06.2003 r.

Materiały z konferencji i narad są publikowane przez Wydawnictwo SBP.

Ponadto zorganizowano następujące konkursy dla bibliotekarzy:

– W marcu 2002 r. ogłoszono konkurs na najlepsze strony internetowe bibliotek polskich. Organizatorem były Komisja Wydawnictw Elektronicznych i Komisja Automatyzacji przy ZG SBP. Honorowy patronat objął ZG SBP. Zgłoszono 56 witryn. Laureatami konkursu zostali: w kategorii bibliotek publicznych: Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Józefa Piłsudskiego w Łodzi i Miejska Biblioteka Publiczna im. Stanisława Grochowiaka w Lesznie; w kategorii bibliotek naukowych: Biblioteka Główna Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, Biblioteka Główna Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku Białej i ex aequo Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej i Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu; w grupie bibliotek szkolnych i pedagogicznych: Szkolne Centrum Biblioteczno-Informacyjne w Augustowie, ex aequo Biblioteka Liceum i Gimnazjum Sióstr Urszulanek w Rybniku i Publiczna Biblioteka Pedagogiczna w Poznaniu.

Nagrodę specjalną Przewodniczącego SBP dla biblioteki polskiej działającej poza granicami kraju otrzymała Biblioteka Polska im. W. Stachewicza w Montrealu.

– W dniach 17.09-21.10.2002 r. na liście dyskusyjnej SBP przeprowadzono konkurs wiedzy o SBP. Przygotowano 25 pytań ze znajomości Statutu SBP oraz wybranych faktów z 85-letniej działalności Stowarzyszenia. I miejsce zajęły ex aequo kol. Grażyna Bilka z PiMBP w Kłodzku i Małgorzata Janczak z Zespołu Szkół Poligraficznych w Warszawie.

– W dniach 2-15.01.2003 r. na stronach internetowych SBP przeprowadzono konkurs wiedzy o Unii Europejskiej dla pracowników bibliotek. Organizatorem był ZG SBP we współpracy z Urzędem Komitetu Integracji Europejskiej, dzięki któremu możliwe było ustanowienie atrakcyjnych nagród. Jury konkursu przyznało nagrody pieniężne 13 osobom, które w punktacji ogólnej zajęły miejsca od 1 do 10. Regulamin konkursu przewidywał również nagrody rzeczowe, czyli zestawy wydawnictw o UE, dla bibliotek, których pracownicy zostali nagrodzeni. Ogółem zakupiono 394 książki (84 tytuły) na kwotę 12 000 zł. Wręczenie nagród nastąpiło 13.03.2003 r. w Bibliotece Narodowej, w trakcie uroczystego otwarcia wystawy BN „Z biblioteką do Unii Europejskiej”.

– W czasie trwania 48. Międzynarodowych Targów Książki 16.05.2003 r. odbyło się spotkanie informacyjne nt. „Co nowego w bibliotekach polskich” zorganizowane przez SBP, Polski Związek Bibliotek i Konferencje Dyrektorów Bibliotek Szkół Wyższych. Umożliwiło ono zaprezentowanie propozycji bibliotek naukowych i publicznych w zakresie dostępu do zbiorów i informacji.

Do końca roku bieżącego planuje się zorganizowanie 5 konferencji krajowych i 1 zagranicznej.

III. DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA

Kształcenie i doskonalenie zawodowe bibliotekarzy wspierane jest działalnością wydawniczą. Działalność ta wynika z potrzeb środowiska bibliotekarskiego i pracowników informacji naukowej, które są zawarte w corocznych planach wydawniczych zatwierdzanych na posiedzeniach ZG SBP. Wydawanie publikacji możliwe jest dzięki pozyskiwaniu przez SBP wsparcia finansowego z Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW, a także Komitetu Badań Naukowych i Ministerstwa Kultury. Na mocy zawartej umowy Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy uczestniczy w kosztach wydawania miesięcznika *Bibliotekarz*.

Wydano serie wydawnicze:

Nauka – Dydaktyka – Praktyka (21 książek), *Propozycje i Materiały* (11 książek), *FO-KA* (3 książki), *Bibliotekarze Polscy we Wspomnieniach Współczesnych* (1 książka), *Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza* (od 2002 r. – 4 książki). Poza seriami ukazały się 3 książki.

Odrębną grupę stanowiły czasopisma: *Bibliotekarz*, *Poradnik Bibliotekarza*, *Biuletyn Informacyjny ZG SBP*, *Zagadnienia Informacji Naukowej* – półrocznik wydawany wspólnie z IINiSB UW, *Przegląd Biblioteczny* – kwartalnik wydawany wspólnie z Biblioteką PAN w Warszawie, *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy (EBIB)* – miesięcznik (od 2003 r.)

IV. SEKCJE, KOMISJE, ZESPÓŁ PROBLEMOWY ZG SBP

Praca tych zespołów służy rozwiązywaniu konkretnych problemów teorii i praktyki bibliotekarskiej. Rezultatem ich pracy są opinie, ekspertyzy i analizy, opisujące rzeczywistość polskich bibliotek, ale też służące rozwiązywaniu ważnych zagadnień z różnych obszarów bibliotekarstwa. Organizowane przez

zespoły specjalistów konferencje i warsztaty problemowe sprzyjają rozwojowi i propagowaniu wiedzy teoretycznej i praktycznej.

Aktualnie działa przy ZG 15 gremiów specjalistów. W 2001 r. powołano 2 nowe sekcje (Sekcję Bibliotek Niepaństwowych Szkół Wyższych i Sekcję Bibliotek Pedagogicznych i Szkolnych) oraz reaktywowano działalność Komisji Automatyzacji. W 2002 r. powołano Sekcję Fonotek.

V. KONTAKTY Z OKRĘGAMI

Na posiedzeniu Prezydium ZG SBP w dn. 20.09.2001 r. oraz w trakcie spotkania ZG SBP w dn. 20-21.09.2001 r. omówiono sprawę opieki członków ZG SBP nad okręgami. Postanowiono, że wszyscy członkowie ZG, poza Przewodniczącym, który kieruje całokształtem prac SBP, sprawować będą opiekę nad wybranymi okręgami poprzez bieżący kontakt telefoniczny, za pomocą poczty elektronicznej, udział w zjazdach, spotkaniach, konferencjach oraz pomoc merytoryczną w bieżącej działalności okręgów.

Opiekę nad poszczególnymi okręgami sprawują następujący członkowie ZG SBP: Okręg Dolnośląski – Piotr Bierczyński, Kujawsko-Pomorski – Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Lubelski – Ewa Stachowska-Musiał, Lubuski – Stanisław Krzywicki, Łódzki – Elżbieta Stefańczyk, Małopolski – Sylwia Błaszczyk, Mazowiecki – Jerzy Krawczyk, Opolski – Sylwia Błaszczyk, Podkarpacki – Maria Janowska, Podlaski – Witold Sulimierski, Pomorski – Stanisław Krzywicki, Śląski – Ryszard Turkiewicz, Świętokrzyski – Stanisław Mazur, Warmińsko-Mazurski – Bożena Bartoszewicz-Fabiańska, Wielkopolski – Andrzej Jopkiewicz, Zachodniopomorski – Janusz Ambroży.

W 2001 r. zgodnie z Uchwałami 6. i 11. Z 2001 r. ZG SBP trwały w okręgach przygotowania do przeprowadzenia wyborów władz okręgów, oddziałów i kół, które ze względu na trudności finansowe 2001 r. przeprowadzono w 2002 r., z wyjątkiem okręgów Opolskiego i Świętokrzyskiego, gdzie wybory odbyły się w 2001 r.

VI. WYSTĄPIENIA ZG SBP DO WŁADZ PAŃSTWOWYCH I SAMORZĄDOWYCH

Stowarzyszenie, reprezentując interesy polskiego bibliotekarstwa i informacji naukowej oraz problemy środowiska pracowników bibliotek, podejmowało działania dot. funkcjonowania i przyszłości bibliotekarstwa, w szczególności publicznego. Występowano do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (czerwiec 2001 r.) w sprawie zakupów nowości książkowych dla bibliotek publicznych. Zgłaszano propozycje do Prezesa Rady Ministrów w sprawie nowelizacji Ustawy o zamówieniach publicznych (grudzień 2001 r.). Przesłano do Ministerstwa Infrastruktury uwagi SBP do programu ePolska (kwiecień 2002 r.). Problematyka funkcjonowania bibliotek publicznych i współpraca w tym zakresie SBP z resortem kultury omawiana była na spotkaniach z wiceministrem kultury Rafałem Skąpskim i dyrektorem Departamentu Książki Magdaleną Ślusarską (styczeń, październik 2002 r., luty 2003 r.). SBP przesłało także do Ministerstwa Kultury uwagi do projektu ustawy o działalności kulturalnej oraz propozycje do nowelizacji Ustawy o bibliotekach. W 2002 r.

Komisja Automatyzacji ZG SBP opracowała i przekazała do Ministerstwa Kultury raport „Stan i plany komputeryzacji bibliotek publicznych”.

SBP wielokrotnie w minionym okresie występowało z opiniami w sprawie obsadzania stanowisk kierowniczych w bibliotekach oraz zamiarach podziału wojewódzkich bibliotek publicznych (Lublin, Gdańsk).

W styczniu 2002 r. wystosowano wystąpienie do 16 wojewodów informujące o nowelizacji Ustawy o bibliotekach z 27.07.2001 r., dodającej ustęp 7 w brzmieniu: „Biblioteki publiczne nie mogą być łączone z innymi instytucjami oraz z bibliotekami szkolnymi i pedagogicznymi”.

Przygotowano wystąpienia do Marszałka Woj. Śląskiego (wrzesień 2001 r.) w sprawie sytuacji finansowej Biblioteki Śląskiej w Katowicach oraz do Prezydenta Kielc (czerwiec 2003 r.) w sprawie pozyskania budynku na siedzibę Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej.

Wystosowano w styczniu 2002 r. „Apel do parlamentarzystów” na temat polskiego bibliotekarstwa.

W lutym 2002 r. z inicjatywy Przewodniczącego SBP odbyło się w BN spotkanie przedstawicieli stowarzyszeń, organizacji i związków zawodowych z obszaru bibliotekarstwa – tzw. konwentu. Uczestniczyli przedstawiciele Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego, Federacji Związków Zawodowych Pracowników Kultury i Sztuki, Polskiego Towarzystwa Czytelniczego, Polskiego Związku Bibliotek, Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej, Konferencji Dyrektorów Bibliotek Szkół Wyższych, Krajowej Sekcji Związków Zawodowych Pracowników Bibliotek Publicznych NSZZ „Solidarność”, Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Dyskusja dotyczyła m.in. opinii uczestników o zakresie stałego porozumienia organizacji z obszaru książki i informacji naukowej.

W roku następnym spotkania przedstawicieli organizacji były kontynuowane (styczeń, kwiecień 2003 r.). Służyły wymianie informacji nt. bieżącej pracy i zamierzeń w zakresie działalności uczestniczących organizacji. Przyjęto wspólne stanowisko w sprawie Polskiej Biblioteki Internetowej, pominięcia ekspertów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej w składzie delegacji polskiej na światowy szczyt w Genewie poświęcony problemom społeczeństwa informacyjnego oraz nagłego odwołania ze stanowiska dyrektora Centralnej Biblioteki Rolniczej.

Z inicjatywy Przewodniczącego SBP odbyło się w BN spotkanie przedstawicieli bibliotek publicznych (Piła, Sieradz, Słupsk, Wrocław, Zielona Góra) nt. potrzeby utworzenia konsorcjum skomputeryzowanych bibliotek publicznych zainteresowanych współpracą w sieci. Punktem wyjścia do dyskusji była koncepcja INFOBIBnet. Podczas posiedzenia powołano zespół programowo-organizacyjny, któremu powierzono opracowanie programu Konsorcjum oraz utworzenie portalu internetowego.

VII. NAGRODY I ODZNACZENIA

Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego

Zgodnie z postanowieniami ZG SBP z dn. 30.11.2001 r. reaktywowano Nagrodę Naukową SBP im. A. Łysakowskiego. Przyjęty na posiedzeniu regulamin określił, że nagroda przyznawana będzie w następujących kategoriach:

a) prac o charakterze teoretyczno-metodologicznym, b) prac o charakterze dokumentacyjno-źródłowym, c) prac o charakterze praktyczno-wdrożeniowym.

Postanowiono, że procedurze nominowania oraz nagradzania w 2002 r. podlegają publikacje z l. 1996-2000 (łącznie) oraz za 2001 r.

Na posiedzeniu ZG SBP w czerwcu 2002 r. zatwierdzono propozycje prac do nagrody przedstawione przez komisję. Za l. 1996-2000 nagrodzono 8 prac.

W grupie a):

– Ewa Głowacka: *Studium zastosowania kompleksowego zarządzania jakością (TQM) w bibliotekoznawstwie i informacji naukowej*. Toruń 2000.

– Barbara Sosińska-Kalata: *Modele organizacji wiedzy w systemach wyszukiwania informacji o dokumentach*. Warszawa 1999.

W grupie b):

– Konrad Zawadzki: *Bibliografia czasopism warszawskich 1579-1981*. T. 1-3. Warszawa 1994-2001.

– *Biblioteki na wschodnich ziemiach II Rzeczypospolitej*. Informator. Red. nauk. Barbara Bienkowska. Oprac. Urszula Paszkiewicz, Hanna Łaskarzewska, Janusz Szymański, Stanisław Waligórski. Poznań 1998.

– *Deutsch-polnische Beziehungen in Geschichte und Gegenwart*. Bibliographie 1900-1998. Hrsg. Von Andreas Lawaty und Wiesław Mincer unter Mitw. Von Anna Domańska. Bd. 1-4. Wiesbaden 2000.

– Urszula Paszkiewicz: *Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej*. T. 1-3. Warszawa 1996-2000.

W grupie c):

– Jadwiga Andrzejewska: *Bibliotekarstwo szkolne. Teoria i praktyka*. T. 1-2. Warszawa 1996.

– Maria Lenartowicz, Anna Paluszkiwicz: *Format USMARC rekordu bibliograficznego dla książki*. Warszawa 2000.

Natomiast za 2001 r. nagrodzono 2 prace.

W grupie a):

– Stefania Skwirowska, Joanna Podurgiel: *Bibliografia niezależnych wydawnictw ciągłych z lat 1976-1990*. Przy współpr. Wojciecha Jankowernego i in. T. 1-2. Warszawa 2001.

W grupie c):

– Maria Janowska: *Adaptacja formatu USMARC do polskich zasad katalogowania*. Opis bibliograficzny i zasady wyboru haseł. Warszawa 2001.

Za 2002 r. zgłoszono 16 publikacji. Komisja zaproponowała do nagrodzenia następujące prace:

W grupie a):

– Marta Skalska-Zlat: *Bibliografia w Polsce*. Naukoznawcza analiza dyscypliny. Wrocław 2002.

– Bożenna Bojar: *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*. Warszawa 2002.

W grupie b):

– Katarzyna Janczewska-Sołomko: *Dyskopedia poloników do 1918 roku*. Warszawa 2002.

W grupie c):

Ewa Chmielewska-Gorczyca: *Praca*. Mikrotezaurus. Warszawa 2002.

– : *Prawo*. Mikrotezaurus. Warszawa 2002.

- : *Prawo karne*. Mikrotezaurus. Warszawa 2002.
- : *Rolnictwo*. Mikrotezaurus. Warszawa 2002.

N a g r o d a M ł o d y c h S B P

Nagroda Młodych przyznawana jest co 2 lata od 1995 r. W 2002 r. na konkurs wpłynęła rekordowa liczba 20 prac magisterskich i 1 praca licencjacka z 7 uniwersytetów. Jury postanowiło przyznać:

- I nagrodę Kamili Janiszewskiej za pracę „Elektroniczne dostarczanie dokumentów jako nowy kierunek współczesnego bibliotekarstwa”, przygotowaną pod kierunkiem prof. dr hab. Zbigniewa Żmigrodzkiego (Uniwersytet Śląski);

- II nagrodę Ewie Raczyńskiej za pracę „Dysleksja – książka – dziecko”, przygotowaną pod kierunkiem prof. dr hab. Elżbiety Barbary Zybert (Uniwersytet Warszawski);

- III nagrodę Marcinowi Czubarze za pracę „Książka i biblioteka w życiu i działalności Józefa Piłsudskiego 1867-1935”, przygotowaną pod kierunkiem dr hab Aliny Fitowej (Uniwersytet Jagielloński);

- Wyróżnienie przyznano Dorocie Chmielarz za pracę „Działalność Pracowni Konserwacji Zabytków Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu w zakresie ochrony zbiorów specjalnych”, przygotowaną pod kierunkiem prof. dr hab. Anny Aleksiewicz (Uniwersytet Wrocławski).

Praca, która zdobyła I nagrodę, została opublikowana w wydawnictwie SBP, a laureaci pozostałych nagród otrzymali roczną prenumeratę *Bibliotekarza* oraz zestawy książek wydanych przez wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

O d z n a c z e n i a

ZG SBP występował z wnioskami o przyznanie odznaczeń państwowych dla zasłużonych członków Stowarzyszenia w 2001 i 2002 r.

W dniu 24.10.2001 r. w Pałacu Prezydenckim odbyło się wręczenie odznaczeń państwowych przyznanych zasłużonym członkom SBP. Odznaczenia w imieniu Prezydenta RP wręczyła minister Jolanta Szymanek-Deresz, szef Kancelarii Prezydenta RP. Odznaczenia otrzymali: Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski – Franciszek Łozowski; Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski – Ewa Ciunkiewicz, Władysław Kempa, Ewa Stachowska-Musiał, Jan Wołosz; Złoty Krzyż Zasługi – Janusz Ambroży, Marcin Drzewiecki, Czesław Janowicz, Jadwiga Pietraszek, Marian Skomro, Witold Sulimierski; Srebrny Krzyż Zasługi – Piotr Bierczyński, Gwidona Kempieńska, Elżbieta Matusiak, Maria Szczuka-Kempa; Brązowy Krzyż Zasługi – Urszula Derendarz, Juliusz Wasilewski.

W dniu 15.01.2003 r. kolejne odznaczenie działaczom SBP wręczył minister kultury Waldemar Dąbrowski. Odznaczenia otrzymali: Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski – Józef Lewicki; Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski – Stanisław Czajka; Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski – Barbara Drewniewska-Idziak, Elżbieta Górską, Andrzej Jopkiewicz, Elżbieta Zielińska; Złoty Krzyż Zasługi – Magdalena Pilacińska, Zofia Umerska; Srebrny Krzyż Zasługi – Marianna Brachfogel, Joanna Janczak, Ewa Romanik, Elżbieta Sikora.

Ponadto w okresie sprawozdawczym z okazji Dnia Bibliotekarza i Bibliotek, jubileuszy bibliotek i innych rocznic uhonorowano: medalem „W dowód uznania” – w 2001 r. – 100 osób i 3 biblioteki, w 2002 r. – 112 osób i 5 bibliotek, w 2003 r. – 75 osób i 2 biblioteki. Honorową Odznakę SBP przyznano: w 2001 r. – 68 osobom, 2002 r. – 53, w 2003 r. – 36.

Medal „Bibliotheca Magna Perennisque” przyznano: w 2001 r. – 9, w 2002 r. – 12, w 2003 r. – 5.

VIII. WSPÓLPRACA MIĘDZYNARODOWA

W programie działania SBP ważne miejsce zajmuje rozwijanie współpracy międzynarodowej. Jednak jej rozwój warunkuje sytuacja finansowa SBP. W latach 2001-2003 przedstawiciele Stowarzyszenia uczestniczyli w następujących międzynarodowych spotkaniach:

– Wyjazd grupowy polskich bibliotekarzy do Gutersloh (Niemcy) w dn. 3-5.10.2001 r., sponsorowany przez Fundację Bertelsmanna. Uczestniczyli: Jan Wołosz, Stanisław Krzywicki, Sylwia Błaszczyk. Przedmiotem spotkania było przedstawienie propozycji Fundacji udzielenia pomocy polskim bibliotekarzom publicznym. Ponadto uczestnicy spotkania zwiedzili nową siedzibę Biblioteki Publicznej w Gutersloh i zapoznali się z jej działalnością.

– Kol. Maria Janowska uczestniczyła w posiedzeniu Grupy Sterującej Projektem CELIP oraz w konferencji Międzynarodowej Koalicji Konsorcjów Bibliotecznych, które odbyły się w dn. 28.11.-1.12.2001 r. w Helsinkach.

– 12.12.2001 r. przedstawiciele Fundacji Bertelsmanna omawiali w Warszawie z przedstawicielami Prezydium ZG SBP możliwość partnerskiej współpracy przy organizacji finansowanych przez Fundację seminariów w zakresie zarządzania dla kadry kierowniczej bibliotek publicznych.

– Kol. kol. Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Elżbieta Stefańczyk, Jan Wołosz uczestniczyli w 68. Konferencji Ogólnej i Rady IFLA w Glasgow w dn. 18-24.08.2002 r. nt. „Libraries for life: democracy, diversity, delivery”.

– Kol. Jan Wołosz uczestniczył w dn. 14-15.09.2002 r. na zaproszenie Białoruskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy w międzynarodowym spotkaniu nt. roli stowarzyszeń bibliotekarskich w rozwoju społeczeństwa profesjonalnego i informacyjnego, w jubileuszu 80-lecia Biblioteki Narodowej Białorusi oraz w spotkaniach Bibliotecznego Zgromadzenia Eurazji – organu koordynacyjnego Wspólnoty Niepodległych Państw, a także w seminarium poświęconym działalności stowarzyszeń bibliotekarskich Białorusi, Rosji i Ukrainy.

– Kol. kol. Jan Wołosz i Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska uczestniczyli w dn. 13-14.05.2003 r. w międzynarodowej konferencji strategicznej PULMAN w Portugalii. Celem konferencji było podsumowanie programu Zaawansowanej Sieci Aktywizacji Bibliotek Publicznych (PULMAN) realizowanego w Europie. W programie uczestniczyły: Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Olsztynie i Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy.

Powołana Decyzją nr 4 Prezydium ZG SBP z dn. 25.01.2002 r. grupa robocza ds. współpracy z zagranicą w składzie: E. Stefańczyk (przewodnicząca), B. Bednarek-Michalska, M. Marcinek, A. Majcher, G. Twardak, M. Janowska, J. Pasztaleniec-Jarzyńska koncentrowała się w swoich pracach na następujących tematach:

- pozyskanie środków finansowych, aby umożliwić wyjazd bibliotekarzy polskich na 69. Konferencję Ogólną IFLA w sierpniu 2003 r. w Berlinie (wystąpienia o granty, pozyskanie autorów i referatów, kontakty z IFLA),
- zbieranie i udostępnianie informacji dot. współpracy bibliotek polskich z zagranicą (opracowanie ankiety skierowanej do bibliotek, zebranie informacji dot. zakresu współpracy bibliotek polskich z biblioteką lub organizacją międzynarodową oraz ich udostępnienie na stronie internetowej SBP).

IX. BIURO ZG SBP

W okresie sprawozdawczym Biuro ZG SBP wykonywało wszystkie niezbędne prace wynikające z regulaminowych zadań, zabezpieczało organizacyjnie i finansowo działalność statutową SBP. Zajmowało się dystrybucją wydawniczych w Wydawnictwie SBP książek i czasopism.

Dyrektor Biura ZG SBP przygotował i złożył w Ministerstwie Kultury oraz dotacje w Komitecie Badań Naukowych wnioski o środki finansowe na zadania zlecone na realizację zadań statutowych w 2002 i 2003 r.

Dział Prezydyjalny Biura ZG SBP prowadził obsługę organizacyjną konferencji, seminariów, Prezydium ZG i Zarządu Głównego SBP, sekcji i komisji ZG SBP. Na bieżąco dokonywano archiwizacji materiałów stowarzyszeniowych.

Prowadzono telefoniczne kontakty z okręgami i oddziałami SBP w zakresie przekształceń struktury SBP oraz bieżącego ich funkcjonowania, gromadzono na bieżąco informacje dot. sytuacji w bibliotekach, szczególnie publicznych.

Doposażono Biuro ZG SBP w sprzęt kserograficzny i komputerowy dla działów księgowości, sprzedaży i Wydawnictwa oraz umożliwiające dostęp do Internetu, a także dokupiono licencje programowe dla programów finansowo-księgowych oraz programy antywirusowe.

X. UWAGI KOŃCOWE

Praca ZG SBP wybranego 10.06.2001 r. na Krajowym Zjeździe SBP koncentrowała się w okresie sprawozdawczym na kontynuowaniu działań rozpoczętych przez poprzedni Zarząd oraz podejmowaniu prac wynikających z przyjętego przez Zjazd „Programu na lata 2001-2005” i nowego Statutu SBP.

Za najważniejszą sprawę uznano dostosowanie struktury organizacyjnej SBP do administracyjnego podziału kraju. Krajowy Zjazd Delegatów postanowił, że struktura organizacyjna w układzie terenowym składać się będzie z okręgów (województw), oddziałów (powiatów) i kół (w większych bibliotekach i gminach). W II połowie 2001 r. ZG SBP podjął stosowne uchwały umożliwiające dokończenie prac sprawozdawczo-wyborczych w okręgach i kołach oraz powołanie nowego ogniwa struktury organizacyjnej SBP, tj. oddziałów. Prace zostały rozpoczęte w 2001 r. i zakończone w październiku 2002 r.

Pracę i działalność Zarządu Głównego SBP w l. 2001-2003 należy ocenić pozytywnie, szczególnie w dziedzinie wymiany doświadczeń i opinii prowadzonej w fachowych gremiach, popularyzowania doświadczeń w zakresie nowych technologii i rozwiązań oraz w dziedzinie szkoleniowo-edukacyjnej, w tym działalności wydawniczej.

SBP podejmowało inicjatywy związane z konsolidacją środowiska bibliotekarskiego w sprawach najistotniejszych dla funkcjonowania bibliotek. Większość zaplanowanych zadań została zrealizowana. Nadal jednak wiele zadań przyjętych w programie działania SBP na l. 2001-2005 wymaga intensywniejszej pomocy i wsparcia ze strony resortu oraz wszystkich typów bibliotek. Mamy nadzieję, że zaangażowanie wszystkich członków i sympatyków naszej organizacji umożliwi realizację najważniejszych zadań dla całego środowiska bibliotekarskiego.

Elżbieta Stefańczyk
Sekretarz Generalny SBP

UCHWAŁY ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP

UCHWAŁA nr 1/2003
Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
z dnia 9 czerwca 2003 r. w sprawie zwołania
V Forum Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Na mocy Statutu SBP paragraf 43, p.3 Zarząd Główny Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich zwołuje w terminie 18 września 2003 r. w Nałęczowie V Forum SBP nt. „Dzień dzisiejszy SBP i wizja zmian ku przyszłości”. Obradom Forum towarzyszyć będzie konferencja naukowa: „Dziś i jutro zawodu bibliotekarza”, 19-20 września 2003 r.

Skład Forum określa paragraf 43, p. 1 Statutu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Zarząd Główny
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Warszawa, 9 czerwca 2003 r.

UCHWAŁA nr 2/2003
Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
z dnia 9 czerwca 2003 r.
w sprawie powołania Komitetu Programowego V Forum SBP

Zarząd Główny SBP akceptuje dotychczasowe ustalenia dotyczące tematyki obrad V Forum oraz konferencji nt. „Dziś i jutro zawodu bibliotekarza”.

Problemowe przygotowanie obrad powierza się Komitetowi Programowemu w składzie:

kol. Jan Wołosz – przew. Komitetu
kol. Piotr Bierczyński
kol. Sylwia Błaszczuk
kol. Jerzy Krawczyk
kol. Stachowska-Musiał
kol. Elżbieta Stefańczyk
kol. Ryszard Turkiewicz

Zarząd Główny
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Warszawa, 9 czerwca 2003 r.

UCHWAŁA nr 3/2003
Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
z dnia 9 czerwca 2003 r.
w sprawie powołania Komitetu Organizacyjnego V Forum SBP

Celem właściwego przygotowania V Forum SBP w dniu 18 września 2003 r. oraz towarzyszącej Forum konferencji naukowej w dn. 19-20 września nt.: „Dziś i jutro zawodu bibliotekarza” powołuje się Komitet Organizacyjny w składzie:

kol. Elżbieta Stefańczyk – przewodnicząca
kol. Ryszard Bania
kol. Andrzej Jopkiewicz
kol. Janusz Nowicki
kol. Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska
kol. Mieczysław Szyszko

Zarząd Główny
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Warszawa, 9 czerwca 2003 r.

UCHWAŁA nr 4/2003
Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
z dnia 9 czerwca 2003 r.
w sprawie powołania zespołu roboczego pn. „Przyszłość SBP”

W celu wszechstronnego ujęcia i prezentacji perspektywicznej działalności Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, stanowiącej przedmiot obrad V Forum SBP, powołuje się zespół roboczy pn. „Przyszłość SBP”.

Zespół pod przewodnictwem kol. Piotra Bierczyńskiego przygotowuje stosowny materiał wprowadzający do dyskusji na powyższy temat oraz stanowiący podstawę kierunkowych decyzji Forum.

W skład zespołu wchodzi:

kol. Piotr Bierczyński – przewodniczący
kol. Elżbieta Grzybowska
kol. Andrzej Jagodziński
kol. Jerzy Krawczyk
kol. Stefan Kubów
kol. Robert Miszczuk
kol. Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska
kol. Aleksander Radwański
kol. Ewa Stachowska-Musiał

Zarząd Główny
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Warszawa, 9 czerwca 2003 r.

UCHWAŁA nr 5/2003
Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
z dnia 9 czerwca 2003 r.
w sprawie opracowania memoriału o stanie bibliotek
publicznych i szkolno-pedagogicznych

Zarząd Główny SBP wyraża zaniepokojenie pogłębiającą się degradacją bibliotek w Polsce. W tej sytuacji ZG SBP uznaje za niezbędne szerokie

informowanie opinii publicznej oraz władz państwowych i samorządowych o następstwach obecnego i przewidywanego stanu rzeczy.

Jednym z elementów informacji winien być „Memoriał o stanie bibliotek publicznych i szkolno-pedagogicznych”.

Opracowanie memoriału w terminie do 15 lipca 2003 r. powierza się kol. kol. Janowi Wołoszowi, Jerzemu Krawczykowi, Ryszardowi Turkiewiczowi i Mieczysławowi Szyszko.

Zarząd Główny
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Warszawa, 9 czerwca 2003 r.

STANOWISKO
Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
z dnia 9 czerwca 2003 r.
w sprawie kontaktów członków ZG z okręgami SBP

Zarząd Główny SBP, wzorem poprzednich kadencji, wzbogaca współpracę z okręgami SBP poprzez osobiste kontakty członków ZG w ramach organizacyjnego opiekuństwa.

Biorąc pod uwagę korzyści płynące z bezpośrednich więzi władz SBP z ogniwami Stowarzyszenia, ZG zwraca się do Zarządów Okręgów z prośbą o bardziej wyczerpujące informacje dotyczące lokalnych przedsięwzięć, które powinny angażować opiekunów z racji pełnionych przez nich obowiązków. Zarząd Główny stwierdza, że obecność członka ZG w okręgu winna być poprzedzona stosowną wiadomością. Dotyczy to szczególnie okolicznościowych uroczystości (zwłaszcza dorocznego Dnia Bibliotekarza i Bibliotek) oraz wszelkich okazji związanych z wręczaniem odznaczeń organizacyjnych i państwowych.

Zarząd Główny
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Warszawa, 9 czerwca 2003 r.

STANOWISKO
Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
z dnia 9 czerwca 2003 r.
w sprawie struktury organizacyjnej w okręgach: opolskim, świętokrzyskim,
warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim

Zarząd Główny dokonał przeglądu stanu organizacyjnego SBP na szczeblu okręgów. Zarówno z dokonanych analiz, jak i pokontrolnych uwag Głównej Komisji Rewizyjnej wynika konieczność dostosowania wymienionych okręgów do zasad przyjętych w Uchwale ZG SBP nr 11 z dnia 30 listopada 2001 r.

Biorąc pod uwagę odstępstwa od niniejszej uchwały ustalającej m.in. tryb powołania zarządów oddziałów w poszczególnych okręgach, Zarząd Główny zaleca dostosowanie struktury organizacyjnej na szczeblu wojewódzkim do kryteriów sprecyzowanych w przywołanej uchwale oraz zgodnie z praktyką w pozostałych okręgach SBP.

Zarząd Główny
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Warszawa, 9 czerwca 2003 r.

HENRYK SAWONIAK
(1912-2003)

Zarówno bibliotekarzem, jak i pracownikiem Instytutu Bibliograficznego Biblioteki Narodowej Henryk Sawoniak został przypadkowo. Z zawodu ekonomista, po raz pierwszy zaczął pracować w bibliotece w r. ak. 1935/1936, po ukończeniu studiów ekonomicznych w warszawskiej SGH i szkoły podchorążych rezerwy piechoty w Grodnie, ponieważ był akurat wolny etat bibliotekarza. Jak wspomina: „nie mając na razie specjalnie atrakcyjnych możliwości pracy, przyjąłem propozycję Profesora [K. Krzeczковского], aby tymczasowo zatrudnić się w Bibliotece [SGH] w charakterze praktykanta”¹. Piętnaście lat później,

¹ A. Romańska, H. Zasadowa: *Wywiad z doc. drem Henrykiem Sawoniakiem*, „Prz. Bibl.” 1989 z. 1 s. 5.

w 1951 r., również przypadkowo, otrzymał etat w BN. Przenosząc się ze względów rodzinnych z Łodzi do Warszawy, starał się o pracę w znanej Mu bibliotece SGH (wówczas już SGPiS) i – dopiero gdy nie uzyskał tej posady – zwrócił się do ówczesnego dyrektora BN Władysława Bieńkowskiego z prośbą o zatrudnienie.

Szacowne instytucje i osoby zaangażowane, pełne pasji zawodowej, dobrze sobie służą nawzajem. Henryk Sawoniak w BN mógł osiągnąć więcej niż gdzie indziej „dzięki przyjaznemu środowisku (...), życzliwości i inspiracji (...) przełożonych, większym możliwościom działania wykraczającym poza rutynowe czynności pracy bibliotekarskiej”², Biblioteka zaś pozyskała pracownika, którego różnorodne i cenne działania i publikacje ugruntowywały prestiż zatrudniającej Go instytucji w kraju i za granicą.

W BN H. Sawoniak na stałe związał swe losy z Instytutem Bibliograficznym. Po krótkim okresie pracy na stanowisku kierownika Pracowni Centralnie Drukowanych Kart Katalogowych, a potem kierownika Zakładu Dokumentacji Księgoznawczej, w 1955 r. zostaje mianowany kierownikiem Zakładu Teorii i Organizacji Bibliografii i tę funkcję sprawuje aż do 1972 r., czyli do końca swojej pracy w Bibliotece.

Rozpoczynając pracę w BN, H. Sawoniak zastał nie tylko życzliwych Mu ludzi, ale też cenny dorobek łódzkiego Państwowego Instytutu Książki (PIK) i Instytutu Bibliograficznego, kierowanych przez koryfeuszy polskiego bibliotekarstwa: Adama Łysakowskiego i Helenę Hleb-Koszańską. Wiele lat później napisze: „jeśli miałbym wymienić swego mistrza, to był nim A. Łysakowski; miał on wiele cech umysłowości, które ogromnie cenilem: szerokie horyzonty intelektualne, precyzję myślenia i działania, poczucie odpowiedzialności za słowo i tekst. Przywiązywał wagę do szczegółu, gdy ten miał znaczenie dla zasady ogólnej, dla celu danej pracy. Można mówić o szkole Łysakowskiego, sądzę, że z niej się wywodzę. Podobne wartości cechowały też jego następczynię na stanowisku dyrektora IB, H. Hleb-Koszańską, której także wiele zawdzięczam”³. Henryk Sawoniak szybko włączył się we wszystkie przedsięwzięcia realizowane w Instytucie Bibliograficznym. Zwraca uwagę wielotorowość Jego działań: organizuje pracę podległego mu zakładu, uczestniczy w ustalaniu najważniejszych zadań instytucji, redaguje bibliografie, opracowuje materiały dotyczące opisu i rzeczowego opracowania dokumentów, zbiera dane do fachowych słowników (skrótów, terminologicznych), a równocześnie podejmuje prace naukowo-badawcze i metodyczne, publikuje, recenzuje bibliografie, współredaguje fachowe wydawnictwa ciągłe, kształci zawodowo bibliotekarzy oraz uczestniczy w naradach, zjazdach, wyjazdach zagranicznych, seminariach, konferencjach. Jego działalność była tak różnorodna i owocna, że jej wyczerpujące przedstawienie wymagałoby opracowania obszernej monografii, która w przyszłości prawdopodobnie powstanie.

Same już tylko prace bibliograficzne zapewniły Mu trwałe miejsce w historii bibliografii i bibliotekarstwa polskiego i światowego. Przygotował do druku trzecie, rozszerzone wydanie monumentalnej *Bibliografii bibliografii polskich do 1950 r.* Wiktora Hahna (Wrocław 1966), dodając opisy około tysiąca nowych pozycji „ze wskazaniem miejsca przydziału rzeczowego” oraz wprowadzając

² *Tamże*, s. 8

³ *Tamże*, s. 10

350 uzupełnień, poprawek i zmian w opisach sporządzonych przez W. Hahna. Dzieło W. Hahna kontynuował potem samodzielnie, opracowując *Bibliografię bibliografii polskich 1951-1960* (Wrocław 1967). Wprawdzie jest to w znacznym stopniu komasacja materiałów redagowanej przez Niego *Bibliografii Bibliografii i Nauki o Książce*⁴, ale dokonał znacznej ich selekcji, wprowadził 550 nowych pozycji i całości nadał nowy charakter. Rozszerzył też zasięg bibliografii W. Hahna, uwzględniając wykazy różnego typu dokumentów: materiałów audio-wizualnych, norm, rękopisów, patentów itp.

Od drugiego zeszytu za 1955 r. do 1973 r. redagował zapoczątkowany w 1951 r. przez H. Hleb-Koszańską *Przegląd Piśmiennictwa o Książce*, od rocznika 1969 przemianowany na *Bibliografię Analityczną Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Piśmiennictwo zagraniczne*. Dzięki pracy przy redakcji *BABIN* zyskiwał wiedzę o najnowszych tendencjach i osiągnięciach zagranicznych, którą przybliżał polskim bibliotekarzom w licznych publikacjach. Nie sposób też pominąć obszernych kompendiów o międzynarodowym zasięgu, opublikowanych już po odejściu dra H. Sawoniaka z Instytutu Bibliograficznego, ponieważ tu opracował ich koncepcję i nie powstałyby one bez materiałów, warsztatu i doświadczeń zdobytych w Instytucie. Były to: parokrotnie wznawiany *Międzynarodowy słownik akronimów z zakresu informacji naukowej, bibliotekarstwa i dziedzin pokrewnych* (Wrocław 1976)⁵ oraz pozycja istotna dla bibliotekarzy na całym świecie – uhonorowana przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich nagrodą naukową im. A. Łysakowskiego *Międzynarodowa bibliografia bibliografii z zakresu informacji naukowej, bibliotekoznawstwa i dziedzin pokrewnych 1945-1978* (Wrocław 1985), a następnie jej, wydana już za granicą kontynuacja *International bibliography of bibliographies in library and information science and related fields* (Vol. II/1-3, 1979-1990. München 1999) oraz ostatni, wieńczący dzieło Jego życia tom (Vol. I/1-3, 1945-1978. München 2003), stanowiący znowelizowaną i znacznie rozszerzoną wersję wydanej przez Ossolineum bibliografii za te lata. O tej opublikowanej tuż przed śmiercią Autora pracy pisał w 2000 r.: „Nie będzie to zwykły reprint, ale całkowicie nowe wydanie, zawierające ok. 2500 nowych pozycji zebranych przeze mnie już po 1985 r. Uwagi zawarte w edycji polskiej będą tłumaczone na język angielski, a układ pozycji będzie taki jak w voluminie II”, dodając: „opublikowanie materiałów zawartych w MBB jako vol. I IBB świadczy, co mnie bardzo cieszy, o pozytywnej ocenie przez wydawnictwo Saura wartości tej bibliografii dla odbiorców zagranicznych”⁶. Nie możemy zapominać, że swoje słowniki i bibliografie H. Sawoniak opracowywał bez pomocy komputera. Odręcznie sporządzał i porządkował tysiące fiszek z opisami do bibliografii, hasłami przedmiotowymi, skrótami tytułów czasopism itp. Musiał nie tylko panować nad tym stale rozrastającym się materiałem, ale też

⁴ H. Sawoniak w wywiadzie udzielonym A. Romańskiej i H. Zasadowej (por. przypis 1) tak komentuje swoje dokonania: „Opracowanie 9 roczników *Bibliografii Bibliografii i Nauki o Książce* oraz prace nad *Bibliografią bibliografii polskich 1951-1960*, były dobrą szkołą metodyki bibliograficznej, zwłaszcza że pozostawiono mi całkowitą samodzielność. Cenilem sobie bardzo to zaufanie, jakim mnie dyr. H. Hleb-Koszańska obdarzyła” (s. 10).

⁵ H. Sawoniak, M. Witt: *International dictionary of acronyms in library and information science and related fields*. München 1984; – , – : *New international dictionary of acronyms in library and information science and related fields*. München 1988; następne wydania w 1992 i 1994 r.

⁶ H. Zasadowa: *Z drem Henrykiem Sawoniakiem autorem Międzynarodowej bibliografii bibliografii z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej rozmawia...* „Prz. Bibl.” 2000 z. 4 s. 272. – M. Skalska-Zlat: *Henryka Sawoniaka międzynarodowe bibliografie bibliografii*. „Prz. Bibl.” 2003 z. 1/2 s. 171-185.

dokonać niezliczonej liczby korekt maszynopisów i drukarskich. Tylko bibliografowie są w stanie sobie wyobrazić jak benedyktyńska była to robota.

Pracy nad bibliografiami towarzyszyła działalność normalizacyjna, metodyczna oraz czynne uczestnictwo w życiu zawodowym. Henryk Sawoniak opracowywał normy, recenzował liczne bibliografie, współdziałał przy opracowaniu bibliografii specjalnych i wskazówek metodycznych, wykładał na kursach bibliotecznych, szkolił współpracowników, był jednym z głównych referentów na dwóch krajowych konferencjach bibliograficznych i zabierał głos na trzeciej, współredagował z H. Hleb-Koszańską działy *Bibliografia i Dokumentacja* oraz opracował ok. 70 haseł do *Encyklopedii wiedzy o książce* (Wrocław 1971). Opracowane przez Niego rozdziały w książce *Bibliografia*. (Podręcznik metodyki bibliograficznej... Warszawa 1960; Wyd. 2 zm. pod tyt. *Metodyka bibliograficzna*. Warszawa 1963) wyróżniają się nie tylko precyzją i logiką wykładu, ale również świetnym warsztatem naukowym – niezliczoną liczbą przykładów ilustrujących pożądane i mniej udane rozwiązania problemów bibliograficznych.

Stale zajmował się też H. Sawoniak pracą naukowo-badawczą. Działalność naukową związaną z bibliotekarstwem zainaugurował rozprawą nt. klasyfikacji dwukropkowej Ranganathana. Jak słusznie w niej stwierdził: „twórca tego systemu, Shiyali Ramamrita Ranganathan, i jego dzieło są w Polsce prawie zupełnie nieznanymi” (*Prz. Bibl.* 1953 z. 3 s. 227). Dlatego też ta pierwsza próba przybliżenia polskim bibliotekarzom koncepcji wybitnego Hindusa spotkała się z dużym zainteresowaniem środowiska. Klasyfikacje biblioteczne, języki informacyjno-wyszukiwawcze stały się odtąd stałym przedmiotem studiów H. Sawoniaka. Już w 1954 r. opublikował cykl wykładów dla bibliotekarzy *Klasyfikacja i katalog rzeczowy* (Warszawa 1954). O nieprzemijającej przydatności tego opracowania świadczą jego wielokrotne, stale modyfikowane i aktualizowane wznowienia.

Należy podkreślić, że opisywane w kolejnych publikacjach systemy opracowania rzeczowego dokumentów H. Sawoniak znał nie tylko z teorii. Uczestniczył w przygotowaniu opracowanego przez Jana Kossonogę na podstawie instrukcji Adama Łysakowskiego *Słownika tematów dla bibliografii i katalogów w układzie przedmiotowym* (Warszawa 1956), który to słownik stanowił podstawę kształtowania się systemu opracowania rzeczowego dokumentów w bibliotekach publicznych i wydawnictwach Instytutu Bibliograficznego, oraz opracował, we współpracy z Jadwigą Czarnecką, nowelizację skróconego wydania tablic *Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątej* (Warszawa 1978). W porównaniu z wydaniem poprzednim, z 1969 r., wprowadzono w nim kilkaset nowych symboli głównych i blisko 500 pomocniczych, zamieszczono więcej wskazówek metodycznych i uwzględniono poprawki zalecane przez FID.

Zajmował się też różnymi aspektami współczesnego bibliotekarstwa. W przedmowie do opublikowanego w 1995 r. wyboru Jego prac zwrócono uwagę na „nowoczesność postawy naukowej” i ambicję, „by dotrzymać kroku przemianom w dziedzinie szeroko pojętej nauki o informacji w skali światowej, by śledzić postęp, przejmować trafne rozwiązania i – o ile możliwości – wносить polski wkład w dokonujące się w świecie przemiany”⁷. Henryk Sawoniak był

⁷ H. Sawoniak: *Biblioteki współczesne. Bibliografia. Informacja naukowa. Wyboru dokonali i wstępem poprz. A. W. Jarosz i Z. Żmigródzki. Katowice 1995 s. 8.*

wręcz zafascynowany nowoczesną technologią i organizacją pracy bibliotecznej i informacyjnej. Interesowały Go nowatorskie rozwiązania w zakresie przechowywania dokumentów, transportu książek, organizacji otwartego dostępu do zbiorów, mikrofilmowania – umiał odczytywać znaki czasu. Jeżeli nawet niektóre ówczesne wynalazki, jak np. opisywane przez H. Sawoniaka (*Technika na usługach bibliografii i dokumentacji*. Warszawa 1955) karty perforowane, zastąpiono później nowocześniejszymi rozwiązaniami, sama idea wyrażania treści dokumentu „w postaci oddzielnych pojęć, tak oznaczonych, aby przy udzielaniu informacji można było do nich dotrzeć w sposób mechaniczny” (s. 262-263) oraz poszukiwania elastycznego systemu, który „dostosowuje się do istniejącej w danym czasie struktury wiedzy, a nie do jakiegoś abstrakcyjnego porządku nauk ujętego w hierarchiczną formę logicznego systemu klasyfikacyjnego” (s. 267) bynajmniej się nie zdezaktualizowała, wręcz przeciwnie – podejmowana jest przez twórców komputerowych systemów wyszukiwania informacji i wyszukiwarek internetowych. Dalekopis zastąpiono obecnie przekazem elektronicznym, systemami kserokopii, faksem, programy mikrofilmowania dopełniane są programami digitalizacji dokumentów, tradycyjne systemy selektywnej dystrybucji informacji zastępowane są przez komputerowe systemy personalizowania usług informacyjnych, czyli zmieniają się środki techniczne, same jednak tak bliskie H. Sawoniakowi idee – doskonalenia dostępu do treści informacji, sprawnego dostarczania kopii potrzebnych naukowcom dokumentów, niezależnie od miejsca, w który znajdują się ich oryginały, ochrony cennych zabytków, dostosowania pracy służb informacyjnych do potrzeb konkretnych naukowców – nadal są żywe i stanowią wyzwanie dla kolejnego już pokolenia bibliotekarzy. Gdy dzisiaj wertujemy spisy treści najnowszych zeszytów czasopism bibliotekarskich, ze zdziwieniem spostrzegamy, jak wiele omawianych w nich zagadnień i realizowanych obecnie programów światowych dotyczących współpracy międzybibliotecznej, tworzenia sieci biblioteczno-informacyjnych, wspólnego katalogowania i gromadzenia zbiorów, digitalizacji zasobów, kształcenia ustawicznego itd., dobrze koresponduje z problematyką i przewidywaniami znanymi nam od dawna z prac H. Sawoniaka. Trudno nie podziwiać Jego głębokiego zrozumienia sensu i zadań pracy bibliotecznej i informacyjnej oraz intuicji bezbłędnie wskazującej przyszłe drogi i wyzwania profesji.

Największą pasją życiową H. Sawoniaka była jednak bibliografia, tej też dziedzinie poświęcił najwięcej prac i wystąpień i tutaj Jego działalność pozostawiła najtrwalszy ślad. Tematem Jego znakomitej, obronionej w 1970 r. na Wydziale Historycznym UW, rozprawy doktorskiej był *Rozwój i metodyka powszechnych i narodowych bibliografii bibliografii* (Warszawa 1971). Praca wyróżniała się głęboką znajomością przedmiotu, szerokim zakresem i międzynarodowym zasięgiem przeanalizowanych pod różnymi kątami bibliografii dawnych i nowszych. Do chwili obecnej stanowi ona podstawowe źródło informacji dla każdego, kto interesuje się historią bibliografii, bibliografią bibliografii czy metodyką bibliograficzną. Zaprezentował przy tym „prawdziwie naukowy warsztat bibliograficzny, godny uwagi nie tylko polskich bibliografów”, a Jego dzieło „wyróżnia się nie tylko rozmiarami, lecz również zakresem przedmiotu i doniosłością problematyki, co jest faktem godnym uwagi i uznania”. Józef Korpała w cytowanej powyżej recenzji podkreśla też, że

dzieła H. Sawoniaka „zapewniają mu trwałe miejsce w dziejach bibliografii polskiej, a jednocześnie stawiają go w rzędzie czołowych polskich współczesnych bibliografów, jako praktyka i teoretyka bibliografii”⁸.

Można powiedzieć, że wszystko co dotyczyło bibliografii – jej stan, problemy, teoria, normalizacja, metodyka, realizowane projekty, sukcesy i niedociągnięcia – było przedmiotem zainteresowania i głębokiej troski H. Sawoniaka. Czytając obecnie Jego prace, nie możemy oprzeć się wrażeniu, że o problemach i stanie polskiej bibliografii wiedział wszystko, a o światowej bibliografii – bardzo wiele. Kolejne już przecież pokolenia studentów i praktyków sięgają do Jego wskazówek i studiują opracowane przez Niego bibliografie, zapoznając się z tajnikami warsztatu bibliografa. Marta Skalska-Zlat, analizując dokonania w zakresie polskiej bibliografii l. 1945-1996, zwraca uwagę na Jego produktywność i aktywność zawodową – H. Sawoniak zajmuje pierwsze miejsce pod względem wystąpień na konferencjach, a drugie, gdy rozpatruje się liczbę publikacji. Podsumowując działalność naukowo-metodyczną H. Sawoniaka w zakresie bibliografii, autorka ta pisze: „z kompetencją, wnikliwością i sumiennością cechującą bibliografa udzielał drobiazgowych wskazówek dotyczących procedur tworzenia bibliografii, jej założeń ogólnych, układu oraz doboru materiałów. Oceniał poziom spisów, wytykał i poprawiał błędy, dokonywał analiz porównawczych metodyki powszechnych i narodowych bibliografii, polskich i obcych, oceniał sprawność informacyjną polskich bibliografii XIX-wiecznych i rozwój metodyki w powojennej Polsce, wypowiadał się i był rzecznikiem poszerzania bibliografii o nowe formy dokumentów, przekazywał swą wiedzę o trudach zawodu bibliografa. Już z tej pobieżnej charakterystyki jawi się nam Sawoniak jako tytan pracy, zwłaszcza jeśli weźmie się pod uwagę jego dokonania nie tylko jako teoretyka, ale także praktyka bibliografii, stosującego perfekcyjnie w swych wiekopomnych dziełach bibliograficznych wypracowane zasady metodyczne”⁹.

Henryk Sawoniak – choć był ekonomistą i w czasie długiego życia pracował w różnych instytucjach – uważał siebie za bibliografa, bibliotekarza i pracownika Instytutu Bibliograficznego BN. Jak konstatuje J. Korpała: „Instytut był tym szerokim warsztatem bibliograficznym, który umożliwił mu podjęcie większych, ambitniejszych i tylko w nim dających się urzeczywistnić prac bibliograficznych”¹⁰. Kierowników Instytutu – A. Łysakowskiego i H. Hleb-Koszańską – uważał za swoich mistrzów i dlatego im właśnie zadedykował swe ostatnie już monumentalne dzieło. O tych więzach ze wzruszeniem mówił w ostatnim okresie życia, co przypominała, żegnająca Go 4.02.2003 r. na warszawskich Powązkach obecna kierowniczka Instytutu dr Jadwiga Sadowska. Jego uczniowie, współpracownicy i Rodzina z bólem towarzyszyli Mu w ostatniej drodze, mając świadomość, że wszystkim nam będzie brakowało Jego obecności, życzliwości i kolejnych świetnych dokonań.

Alina Nowińska

Artykuł wpłynął do redakcji 30 października 2003 r.

⁸ J. Korpała: *Bibliografie bibliografii*. „Prz. Bibl.” 1974 z. 1 s. 79, 80.

⁹ M. Skalska-Zlat: *Bibliografia w Polsce 1945-1996*. Naukoznawcza analiza dyscypliny. Wrocław 2002 s. 322.

¹⁰ Por. przyp. 8 s. 79. – Zob. też H. Sawoniak: *Autobiografia* [1953-1988]. „Prz. Bibl.” 1989 z. 1 s. 15-22.

JÓZEF MARIAN SZCZEPANIEC
(1928 - 2003)

Urodził się 11.03.1928 r. w Trzcińcu (pow. Mościska, woj. lwowskie) w rodzinie chłopskiej jako syn Józefa i Katarzyny Żak. Uczęszczał do Państwowego Gimnazjum i Liceum im. Juliusza Słowackiego w Przemyślu. Studia uniwersyteckie rozpoczął w 1948 r. na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego (filologia polska). Zetknął się z wybitnymi wykładowcami, którzy wywarli na Niego duży wpływ. Byli nimi profesorowie: Tadeusz Mikulski (znakomity znawca polskiej literatury oświeceniowej), Władysław Floryan (historyk literatury powszechnej, wyśmienity edytor), Jan Kott (historyk literatury współczesnej i kultury), Stanisław Bąk (językoznawca), Bogdan Zakrzewski (historyk literatury romantycznej i pozytywistycznej), Jan Trzynadłowski (teoretyk literatury), Stanisław Kolbuszewski (sławista) i in.

Ukierunkowanie zainteresowań naukowych zawdzięcza prof. T. Mikulskiemu. Pod jego opieką naukową napisał w 1952 r. pracę magisterską na temat „Działalność drukarska i księgarska Piotra Dufoura w Warszawie za Stanisława Augusta (1774-1796)”. Na Wydziale Filologicznym tegoż Uniwersytetu w 1962 r. uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych za pracę *Monopol prasowy Stefana Łuskiny w Koronie w latach 1773-1793* (*Ze Skarb. Kult.* 1961 z. 13 s. 5-99). Promotorem był prof. Karol Głombiowski. Rada Wydziału Filologicznego UWr w 1978 r. nadała Mu stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie historii literatury polskiej na podstawie 5 studiów poświęconych tematowi „Drukarstwo i stosunki wydawnicze w Polsce okresu Oświecenia”. Są to m.in. fundamentalne dla wiedzy o dziejach prasy i książki polskiej w czasach stanisławowskich rozprawy: syntetyczna *Rola drukarstwa w życiu literackim polskiego Oświecenia* (W: *Problemy literatury polskiej okresu Oświecenia*. Wrocław 1983 s. 49-105) i źródłowa monografia *Monopol prasowy Tadeusza Włodka w Polsce w latach 1793-1796* (*Ze Skarb. Kult.* 1964 z. 16 s. 5-115). Tytuł naukowy profesora nauk humanistycznych uzyskał prof. J. Szczepaniec 24.06.1993 r. Profesorem zwyczajnym został w 1997 r.

Pracę zawodową rozpoczął J. Szczepaniec w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu już w 1950 r. jako stypendysta, z czasem bibliotekarz, następnie od 1954 r. – bibliotekarz dyplomowany; starszym kustoszem dyplomowanym został w 1968 r., a docentem w 1981 r.. W latach 1959-1970 był kierownikiem Działu Starych Druków, a od 1970 do 1981 r. wicedyrektorem tej Biblioteki. Od 1.04.1990 r. został zatrudniony w Instytucie Bibliotekoznawstwa UWr na stanowisku docenta, a 2.12.1991 r. powołany na stanowisko profesora w tymże Instytucie.

Profesor J. Szczepaniec był filologiem, historykiem literatury i kultury, przede wszystkim jednak był bibliologiem, historykiem dawnej książki, prasy i drukarstwa. Znalazł własne pole badań, zajmując się przez całe życie problemami książki i czasopism XVIII w. Inspiracja T. Mikulskiego, połączona z ogromną pracowitością i rzetelnością badawczą, zachowanym młodzieńczym entuzjazmem w dążeniu do odkrywania i wyjaśniania zjawisk i faktów wcześniej nieznanych lub słabo poznanych dotyczących dawnej książki i prasy, zaowocowały rozległym i różnorodnym dorobkiem w badaniach nad polskim Oświeceniem. Prace J. Szczepańca cechuje ogromna wiedza o kulturze, piśmiennictwie i książce XVIII w., gruntowna

podstawa źródłowa, zarówno biblioteczna, jak i archiwalna. Są one przy tym znakomicie, jasno i precyzyjnie napisane.

Bibliografia J. Szczepańca liczy ok. 200 pozycji. Zajmował się, najczęściej w sposób pionierski i odkrywczy, wieloma ważnymi zagadnieniami książki i prasy oświeceniowej, m.in.: warunkami prawnowo-wydawniczymi rozwoju *Kuriera Polskiego* i innych gazet w Polsce czasów saskich bądź poszczególnymi czasopismami, np. ostatnio *Dziennikiem Powstania Narodu z 1794 r.*; dziejami drukarstwa; problemami wydawniczymi, przykłady to: *Reedycje tytułowe druków w Polsce XVIII wieku (Ze Skarb. Kult. 1951 z. 1 s. 41-106)*, *Utajnione publikacje o treściach politycznych w Polsce w dobie Sejmu Wielkiego*. (W: *Piśmiennictwo – systemy kontroli – obiegi alternatywne*. T. 2. Warszawa 1992 s. 7-37); reklamą i rozpowszechnianiem książki, zwłaszcza zaś gabinetami i wypożyczalniami książki; egzemplarzem obowiązkowym i cenzurą. Dysponując ogromnym wariantem i zapleczem źródłowym, był J. Szczepaniec zarazem biografem pracowników książki polskiej epoki Oświecenia. Jego biogramy w *Polskim słowniku biograficznym* stanowią niekiedy syntetyczne i pionierskie zarazem zarysy monograficzne wybitnych działaczy i wydawców tej epoki, by wymienić tu tylko J. A. Posera, T. Podleckiego czy J. Pawlikowskiego. Dodać należy także kilkadziesiąt artykułów biograficznych poświęconych drukarzom i księgarzom warszawskim XVIII w. w *Encyklopedii wiedzy o książce* (Wrocław 1971) i *Słowniku pracowników książki polskiej* (Warszawa 1972). Najważniejsze znaczenie mają tu jednak studia odnoszące się do biografii Józefa Mejera i dziejów jego rodziny, z monografią *Józef Mejer – działalność na Litwie do 1792 roku (Ze Skarb. Kult. 1986 z. 41 s. 15-152)*.

Od wielu lat zajmował się życiem i działalnością tego eks-pijara litewskiego, proboszcza w Daugach w pow. trockim (1786-1793), który w czasach Sejmu Czteroletniego, Targowicy i powstania Kościuszki przebywał w Warszawie, uprawiał publicystykę, redagował i wydawał liczne gazety i czasopisma, prowadził nawet własną drukarnię, wydając różne publikacje. Postaci tej poświęcił aż 5 publikacji. Ostatnie dzieło J. Szczepańca to *Drukarnia Wolna Jana Potockiego w Warszawie 1788-1792* (Wrocław 1988).

Rozległość i obfitość dorobku naukowego, nowatorstwo poruszanej problematyki utrwaliły pozycję J. Szczepańca jako wybitnego badacza książki polskiej XVIII w. Tym większy podziw budzi Jego dorobek, iż przez całe życie zawodowe pracował w bibliotece, co oznacza, że na własne badania musiał poświęcać czas pozasłużbowy.

Wyniki badań naukowych przedstawiał od połowy lat 50. po ostatnie dni życia na posiedzeniach, sesjach i licznych konferencjach naukowych organizowanych m.in. przez Dział Literatury Oświecenia Instytutu Badań Literackich PAN, Komisję Bibliologii i Bibliotekoznawstwa Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, Oddział Wrocławski Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza.

Do Jego dorobku naukowego trzeba zaliczyć ponadto wiele prac redakcyjnych. Zajmował się przygotowaniem do druku 6 tomów *Rocznika Zakładu Narodowego im. Ossolińskich* – najpierw jako sekretarz redakcji (t. 6 z 1970 r.), następnie do końca istnienia tego wydawnictwa jako członek Komitetu Redakcyjnego (t. 7-11 z lat 1972-1976). Związany od 1952 r. jako autor artykułów z biuletynem Biblioteki Ossolineum *Ze Skarbca Kultury*, pod koniec życia redaktora Edwarda Kiernickiego pomagał mu, pełniąc funkcję członka Kolegium Redakcyjnego (z. 21 i 22 z l. 1970 i 1971), a następnie redaktora naczelnego (z. 23-27 z l. 1972-1976),

wreszcie zastępcy redaktora (z. 28-50 z l. 1977-1990). Brał ponadto udział w redagowaniu wielu wydawnictw, w tym bibliofilskich, drukowanych na zlecenie Biblioteki Ossolineum. Od 1972 r. wchodził wielokrotnie w skład Komitetu Redakcyjnego wydawanej przez Instytut Badań Literackich PAN serii wydawniczej *Książka w Dawnej Kulturze Polskiej*.

Pełniąc funkcje kierownicze i redakcyjne w Bibliotece Ossolineum, uczestniczył w procesie kształtowania kadr tej instytucji, zarówno pod względem organizacyjnym, jak i merytorycznym (inicjowanie prac naukowych, nadzór nad ich realizacją, ocena i kwalifikowanie do druku). Wykraczał często poza obowiązki wyznaczone przez Bibliotekę i podejmował czynności związane bezpośrednio z kształceniem kadr naukowych.

Był członkiem Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, Polskiego Towarzystwa Badań nad Wiekiem Osiemnastym, prezesem Oddziału Wrocławskiego Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego (1989-1994).

Oto odznaczenia: Złoty Krzyż Zasługi (1967); Złota Odznaka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich (1971); Odznaka „Zasłużony Działacz Kultury” (1971); Odznaka „Budowniczy Wrocławia” (1975); Medal XXV-lecia PAN (1978); Krzyż Kawalerski OOP (1983); Medal 40-lecia Polski Ludowej (1981).

Zmarł 18.05.2003 r. Pochowany został na Cmentarzu Osobowickim we Wrocławiu. Pamięć o Profesorze i Jego dziełach trwać będzie w naszych sercach i umysłach.

Józef Szocki

Praca wpłynęła do redakcji 17 listopada 2003 r.

MARIA DANILEWICZ ZIELIŃSKA
(1907-2003)

W dalekiej Portugalii, po długim i pięknym życiu, odeszła nestorka i współtwórczyni polskiego bibliotekarstwa Maria Danilewicz Zielińska. Jej

dorobek to także krytyka literacka, proza artystyczna i prace redakcyjne. Była też archiwistką polskiej emigracji. Jednak przede wszystkim była wybitnym pracownikiem książki. Stefania Kossowska tak to ujęła „Maria Danilewicz jest symbolem – wymawia się jej nazwisko a echo odpowiada „Książka”. Nie można oddalić od siebie tych dwóch pojęć. Wszystko co jest związane z książką jest jednocześnie związane z panią Danilewicz” (*Mieszkam w Londynie*. Londyn 1964). Tak więc pisanie o M. Danilewicz jako o bibliotekarzu nie jest proste, w działalności naukowej, publicystycznej, edytorskiej, literackiej i społecznej bibliografia i bibliotekarstwo były tylko jednym z wielu obszarów Jej zainteresowań. Była bibliotekarzem wybitnym i w całym tego słowa znaczeniu profesjonalnym. Swą naukową działalność w zakresie filologii i historii uzupełniła metodą bibliotekoznawczą. Już w czasie pracy w Bibliotece Narodowej uznawała za zasadę obowiązującą podejmowanie przez bibliotekarzy pracy badawczej, w tym przede wszystkim bibliograficzno-informacyjnej związanej z profilem zbiorów macierzystej biblioteki. Niezwykle jak na bibliotekarza były dzieje zainteresowań i pracy zawodowej M. Danilewicz. Na ich przebiegu w znacznej mierze zaważyły czasy, w których przyszło jej działać.

Urodziła się 29.05.1907 r. w Aleksandrowie Kujawskim w rodzinie inteligentnej z dużymi tradycjami patriotycznymi. Jej pamięć o rodzinnej ziemi wiernie oddaje powieść *Dom* (Londyn 1956, Włocławek 1997). Lata młodości wspomina również w opowiadaniach i licznych szkicach literackich. Stąd wiemy, że od najwcześniejszych lat żyła z książką, fascynowały Ją wypełnione regały w pokoju ojca, które z upodobaniem porządkowała. Już w wieku 7 lat przeszła pierwsze przysposobienie bibliograficzne: brat matki, wuj Ludwik Korotyński uczył Ją włączania fiszek do kartoteki i zapoznawał z budową swego warsztatu. Współpracownik *Słownika języka polskiego*, wykształcony filolog klasyczny z zawodu publicysta i dziennikarz, zamieszkiwał na stałe w rodzinnym domu państwa Markowskich. Podczas nauki w Gimnazjum Matematyczno-Przyrodniczym im. Marii Konopnickiej we Włocławku Maria pracowała ochotniczo w bibliotece szkolnej. Czasy uniwersyteckie to Warszawa w l. 1924-1929. Podczas studiów łączyła filologię polską z romanistyką, bardzo przydatną w okresie perygrynacji wojennych. List polecający matki do jej byłego nauczyciela Gabriela Korbuta miał pomóc młodej adeptce w rozpoczęciu samodzielnego życia w stolicy. Kontakt ten miał brzemienne skutki dla dalszych losów Marii: wprowadził Ją w środowisko niezwykłych ludzi i – być może – wtedy związała się z książką na całe życie. Korbut zatrudnił Marię w charakterze pomocnicy, wprowadzając Ją w swój warsztat bibliograficzny, a także w grono przyjaciół. Jej pierwsze zadanie bibliograficzne to rozpisanie na fiszkach zawartości *Ruchu Literackiego*, który przestudiowała od deski do deski, jak wspominała – z prawdziwym zachwytem. W 1925 r. Maria podjęła prace w Gabinetie Filologicznym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, mieszczącym się w Pałacu Staszica. Zbierało się tam grono luminarzy nauki i bibliofilstwa z Wacławem Borowym i Janem Michalskim na czele. Studia przebiegały bez zakłóceń, w indeksie figurowały m. in. nazwiska T. Kotarbińskiego, W. Tatarkiewicza, W. Witwickiego, ale głównym przewodnikiem i mistrzem był dla Marii prof. Józef Ujejski. Pod jego wpływem podjęła pracę nad poetą preromantycznym Tymonem Zaborowskim. Magisterium obroniła w 1929 r. na podstawie monografii o nim (*Tymon Zaborowski. Życie i twórczość*. Warszawa 1933), a w 1936 r. ukazało się w serii Biblioteka Pisarzy Polskich krytyczne

opracowanie *Pism zebranych* Tymona Zaborowskiego, do dziś niezastąpione w badaniach tego okresu. Było to pierwsze poważne zadanie edytorskie i pierwszy liczący się dorobek naukowy a zarazem początek zainteresowań historią Liceum Krzemienieckiego. Tuż po obronie pracy magisterskiej M. Danilewicz zaczęła zbieranie materiałów do pracy doktorskiej, której promotorem był także prof. Ujejski. Rękopis gotowej już dysertacji zaginął podczas wojny, a mimo to w innym czasie i innym kraju obrona się odbyła.

Za moment przełomowy stabilizujący pozycję M. Danilewicz w bibliotekarstwie należy przyjąć datę rozpoczęcia pracy w organizującej się Bibliotece Narodowej. Szukając materiałów źródłowych, studentka trafiła do twórcy BN Stefana Dembego i dzięki swoim walorom intelektualnym i biegłości w czynnościach bibliograficznych zyskała uznanie dyrektora, a tym samym otrzymała w 1928 r. pierwsze stałe zatrudnienie. Jak miało się okazać, była to praca wieloletnia i pełna sukcesów. Uczestnictwo w organizowaniu Biblioteki było ważnym doświadczeniem, m.in. dane Jej było przejmować zbiory rapperswilskie ze Szwajcarii, a także rewindykowane w tym czasie zbiory z Rosji Sowieckiej, włączała do zasobów kolekcję rękopisów J. J. Kraszewskiego, porządkowała – kontynuując prace Stefana Żeromskiego – zbiory rodzinne Kościuszków. Publikowała też pierwsze biogramy w *Polskim słowniku biograficznym*. W pełni wykorzystując swoje umiejętności jako romanistka, zorganizowała wystawę ku czci Lafayette'a. Po tym doświadczeniu podjęła się przygotowania ekspozycji dorobku bibliotekarstwa polskiego na międzynarodowej wystawie sztuki i techniki w Paryżu (czerwiec 1937). Jury przyznało wtedy Radzie ZBP dyplom honorowy, a M. Danilewicz wręczono złoty medal za całokształt ekspozycji. Lata 1936-1938 to także czas osiągnięć w pracy związkowej. Doroczne Zebranie Delegatów Kół ZBP wybrało Ją do Rady ZBP, w której została sekretarzem generalnym u boku przewodniczącego Stefana Vrtela-Wierczyńskiego. W 1939 r. objęła kierownictwo Działu Uzupełniania Zbiorów BN. Stała praca, stabilizacja materialna i rodzinna (szczęśliwy związek małżeński z inż. radiotechnikiem Ludomirem Danilewiczem) wydawały się zabezpieczać ugruntowaną pozycję i przyszłość. Niespodziewanie 15.08.1939 r. – ze względu na powiązania męża z polskim wywiadem wojskowym – Danilewiczowie zostali pośpiesznie ewakuowani do Francji. Tego dnia pani Maria już na zawsze opuściła Polskę, ale nigdy nie straciła kontaktu ani nie zerwała więzi z krajem. Pierwszym etapem pobytu stał się Paryż, gdzie natychmiast zatrudniono ją w Biurze Poszukiwania Rodzin PCK, a następnie przeniosła się na wyspę św. Ludwika do Biblioteki Polskiej, która w tym czasie w pośpiechu podjęła akcję ratowania poloników przed zbliżającym się wojskiem niemieckim. Następny etap ewakuacji to wolne jeszcze południe Francji. Danilewiczowie zostali przerzuceni do Sabaudii do schroniska Towarzystwa Opieki nad Polakami w Aix-les-Bains. Pani Maria natychmiast znalazła sobie zajęcie, organizując odczyty, koncerty, wieczory poetyckie. W 1941 r. opublikowała broszurę *Biblioteki polskie* a w 1942 r. *Dawne granice ziem polskich*. Przewidując szybkie opuszczenie Francji, szlifowała język angielski. Przy pierwszej nadarzającej się okazji poprzez Włochy i Portugalię państwo Danilewiczowie skierowali się w stronę swego przyszłego miejsca osiedlenia – do Londynu. Krótki etap lizboński to praca w biurze attaché prasowego poselstwa RP oraz w biurze PCK. W sierpniu 1942 r. udało się zdobyć miejsce na statku płynącym do Anglii. Pierwsze kroki były bardzo trudne. Żyło się w spartańskich warun-

kach i prawie bez grosza. Początkowo pani Maria znalazła zatrudnienie jako urzędniczka biurowa. Ale i w takich warunkach możliwe było wydanie w języku angielskim powielonej uprzednio we Francji broszury o bibliotekach polskich i ich stratach wojennych. Rok 1943 zapoczątkował wieloletnią pracę M. Danilewicz w Bibliotece Polskiej. Talent organizacyjny i doświadczenie wyniesione z kraju pozwoliły pokonać ogrom trudności związanych z budową nowoczesnej placówki. Zbiór powstawał od podstaw. Przyszła kierowniczka zastała wiele rozproszonych księgozbiorów dość przypadkowo komponowanych w polskich placówkach rządowych i kulturalnych; były to głównie księgozbiory podręczne pracowników. Trochę polskiego piśmiennictwa miała w dubletach też Biblioteka British Museum. Tak powstały zręby polskiej księżnicy w Londynie, aby z czasem pełnić funkcję emigracyjnej biblioteki narodowej. Placówka w Londynie była jedynym miejscem, gdzie gromadzono i przechowywano prawie w komplecie publikowane w tym czasie poza krajem wydawnictwa polskie, które miały po zakończeniu działań wojennych uzupełnić zasób narodowy w zbiorach krajowych. Biblioteka Polska mieściła się w samym centrum Londynu, w Buckingham Palace Mansions, niedaleko Victoria Station, które to centrum było głównym celem niemieckich nalotów. Nocne dyżury obrony przeciwlotniczej były najdawniejszym wspomnieniem wpisanym w początki biblioteki. Zapotrzebowanie na książkę polską w formacjach wojskowych pobudziło nie tylko ruch wydawniczy, ale także wysiłki organizacyjne w zakresie gromadzenia i udostępniania książek. Coraz więcej osób, które z powodu działań wojennych znalazło się w Londynie, a zwłaszcza ci, którzy zdecydowali się pozostać tam na stałe, znalazło w Bibliotece Polskiej swoją „małą ojczyznę” i możliwość realizacji potrzeb duchowych, pomoc w nauce języka angielskiego i przygotowaniach do przyszłej pracy zawodowej. W opinii użytkowników Biblioteka Polska stała się jednym z najbardziej dynamicznych ośrodków naukowych i intelektualnych powojennej emigracji. Wielu czytelników, którzy na co dzień odwiedzali polską placówkę twierdziło, że przydatność swoją zawdzięczała ona wszechstronnym talentom organizacyjnym, nowoczesnej wizji usługowości, a zwłaszcza starannemu gromadzeniu zbiorów. Ważne było też stworzenie działu specjalnie dobranych pozycji dla czytelników angielskich zainteresowanych problematyką polską. Poza zasobami Biblioteki Polskiej powstały też półki z literaturą w języku polskim w sieci publicznych bibliotek angielskich, aktywizując czytelnictwo emigrantów zamieszkujących poza terenem Londynu. Powstał także Instytut Bibliotek Wędrownych, na które składały się zespoły specjalnie dobranych wydawnictw dowożonych do skupisk polskich uchodźców. Jej inwencji przypisać należy także przetrwanie tej placówki borykającej się z wieloma trudnościami. W 1945 r. cofnięcie uznania dla Rządu RP na emigracji sprawiło, że uchodźcy zostali już oficjalnie emigrantami ze wszystkimi tego konsekwencjami. Biblioteka przechodziła ciężkie kryzysy, zmieniała adresy, mocodawców, podstawy prawne działalności, trzykrotnie groziła jej likwidacja, a tym samym zniweczenie wieloletnich wysiłków. Pani Dyrektor trwała na posterunku. Za ratowanie i rozkwit biblioteki otrzymała Krzyż Oficerski Orderu „Polonia Restituta” z rąk prezydenta Augusta Zaleskiego.

Od pierwszych chwil starano się o nawiązanie jakichkolwiek kontaktów z krajem. Powoli zaczęli zaglądać do biblioteki pierwsi czytelnicy z Polski, studenci i naukowcy odbywający podróże stypendialne. Znaleźli się też odważni kurierzy,

którym zaszywano w ubrania mikrofilmy. W gabinecie M. Danilewicz stała szafa pełna emigracyjnych wydawnictw do rozdawania. Trudniejsze były kontakty z bibliotekami w kraju; jako jedna z pierwszych podjęła współpracę Biblioteka Narodowa, inicjując wymianę nowości wydawniczych, a za nią poszły biblioteki uczelniane i naukowe. Czasem przemyślnymi sposobami udało się obejść celników i czujnych funkcjonariuszy i przesyłki w całości trafiały do adresatów. Do dziś bibliotekarze krajowi mają we wdzięcznej pamięci tę akcję, w którą włożono tyle wysiłków i niezwykłą pomysłowość.

Biblioteka, jej zbiory i budynek przetrwały wojnę i późniejsze kryzysy, do dziś pełniąc swą służbę dla Polonii na całym świecie. Po 30 latach pracy pani Maria odeszła na emeryturę i opuściła Anglię, przenosząc się na stałe do Portugalii, a Bibliotekę przejął zmarły niedawno dr Zdzisław Jagodziński.

Szczególnego podkreślenia wymaga jeszcze jeden aspekt działalności zawodowej M. Danilewicz – jako organizator i członek wielu instytucji naukowych miała szczególne spojrzenie na sprawy i potrzeby kraju, w którym żyła. Nie tracąc z oczu spraw ogólnonarodowych, od pierwszych chwil osiedlenia w Londynie utrzymywała ściśle kontakty z bibliotekarzami brytyjskimi. Dla uzyskania uprawnień zawodowych już w 1947 r. przystąpiła do egzaminów państwowych w Library Association, uzyskując uprawnienia do kierowania biblioteką. Jako delegatka i przedstawicielka Polski uczestniczyła w komisji do spraw książek i czasopism angielskiego Ministerstwa Edukacji, utrzymywała żywe i przyjazne kontakty z Brytyjczykami w zarządzie Interallied Book Centre, rozwijały się owocnie Jej kontakty z uniwersytetem w Oxfordzie. W 1944 r. w księżnicy Bodleiańskiej zorganizowała wystawę najcenniejszych poloników ze zbiorów różnych kolegów i uczelni brytyjskich. Była przedstawicielem Polski w konferencji bibliotek słowiańskich i wschodnioeuropejskich. Przez ponad 19 lat opracowywała przeglądy bibliograficzne nowości wydawniczych z kraju i zagranicy z zakresu językoznawstwa i literatury polskiej (1954-1954). Podobne zestawienia opracowywała do działu *Polish Studies* w *The Year's Work in Modern Language Studies* (1952-1957). Była to ważna pomoc przy zakupach nowości w słowiańskich działach bibliotek naukowych na świecie. W 1964 r. ukazała się bibliografia prac naukowych w językach obcych ogłoszonych poza krajem przez uczonych polskich. Także 3 tomy katalogów książek i czasopism polskich i dotyczących Polski wydanych po 1.09.1939 r. Była też inicjatorką i współredaktorem czasopisma *Solanus* wydawanego przez bibliotekarzy słowiańskich działów bibliotek brytyjskich, należała do komitetu redakcyjnego tek historycznych, a także współredagowała publikacje naukowe Polonii. Współpracowała z wieloma pismami polskimi wychodzącymi na Zachodzie, m.in. od 1946 r. prowadziła stałą rubrykę *Szkiełko i oko* w *Wiadomościach* londyńskich. Była autorką cyklów szkiców krytyczno-literackich i przeglądów wydawniczych w *Kulturze* paryskiej. Kiedy w 1952 r. powstała Rozgłośnia Polska Radia Wolna Europa M. Danilewicz weszła do grupy jej stałych współpracowników. Jej pogadanki zawierały omówienia krajowych oraz emigracyjnych nowości wydawniczych i wywoływały wielki oddźwięk z kraju w postaci listów od słuchaczy. Dla BBC i dla radia Głos Ameryki nagrała ponad setkę felietonów. Na podstawie cotygodniowych pogadań w obu rozgłośniach powstał zbiór *Szkice o literaturze emigracyjnej* drukowany najpierw w odcinkach w *Kulturze*, a następnie wydany w 1978 r. przez Instytut Literacki

w Paryżu. Nieomal jednocześnie przedrukowały książkę wydawnictwa drugiego obiegu w kraju (ostanie uzupełnione wydanie opublikowano w 1999 r. w Ossolineum). Publikacja ta ma wartość dokumentu źródłowego dla zbudowania obrazu polskiej literatury emigracyjnej, ale także stawia tezę: „uważam, że literatura emigracyjna dobiegła kresu i od daty powstania III RP i likwidacji cenzury istnieje już tylko jedna, wspólna literatura polska...” (*Fado o moim życiu*. Toruń 2000 s. 63).

W 1971 r. umiera Ludomir Danilewicz i fakt ten bezpośrednio zaważył na dalszych losach pani Marii. Poślubiwszy w 1973 r. Adama Zielińskiego, dyplomata, publicystę, bibliofila i kolekcjonera, od tego czasu używała nazwiska Danilewicz Zielińska. Opuściła Londyn i przeniosła się na stałe do domu męża pod Lizboną, w Feijo Quinta das Ramazeiras na wzgórzu Gato Bravo, zwanego też domem pod granatowcem. Gościł on wielu sławnych ludzi, ale przede wszystkim szeroko odwiedzali go rodacy. Przełomowy 1989 r., który był końcem emigracji politycznej, państwo Zielińscy przeżywali gorąco, z entuzjazmem witając „Solidarność”. Poprzedzone przyjaznymi stosunkami z nową ambasadą rozpoczęły się otwarte i bezpośrednie kontakty z krajem. Dopiero w wolnej Polsce poznano szerzej publikacje i dorobek M. Danilewicz Zielińskiej. Ona sama zaczęła współpracować z krajową prasą kulturalną i społeczną; wywiady i artykuły ukazały się w *Tygodniku Powszechnym*, *Więzi*, *Znaku*, *Dialogu* i wielu innych czasopismach. Po trochu zaczęła przekazywać zbiory swoje i męża do bibliotek i instytucji krajowych. Również Biblioteka Narodowa nie zapomniała o swojej zasłużonej współpracownicy. Między innymi w 1993 r. Andrzej Kłossowski doprowadził do zorganizowania poświęconej Jej wystawy, opublikowano *Jej Wspomnienia o Bibliotece Narodowej w Warszawie* oraz w 1996 r. wybór prac bibliologicznych pt. *Książka i czytelnictwo polskie w Wielkiej Brytanii*.

My także z mężem podjęliśmy decyzję osobistego spotkania z zamysłem rozmowy o najważniejszych sprawach związanych z Jej życiem zawodowym. Po wielu latach korespondencji bezpośredni kontakt był uzasadniony m.in. potrzebą przeprowadzenia wywiadu do cyklu *Współtwórcy polskiego bibliotekarstwa* publikowanego w *Przeglądzie Bibliotecznym* (1998 z. 4 s. 295-304). Wyprawa portugalska była wielkim przeżyciem, także z powodu niezwykłego uroku naszej rozmówczyni. Pogarszający się stan zdrowia zmusił panią Marię do ograniczenia nieco aktywności, nie porzuciła jednak rozpoczętych prac wydawniczych, prowadziła obszerną korespondencję z całym światem, współdziałała z polskimi mickiewiczologami i redagowała materiały ze zbiorów wybitnego kolekcjonera poloników Tomasza Niewodniczańskiego. W pełni panowała nad codzienną rzeczywistością, każda nowa wizyta była przygotowana zarówno od strony dokumentacyjnej, jak i czysto towarzyskiej. Powtarzała swoim gościom, że najpierw zamknęła jej drogę do kraju polityka, później choroba męża, a wreszcie wiek i słabości własne – „niech więc Polska przyjeżdża do mnie”.

Tam poznaliśmy smak szlachetnego porto, które towarzyszyło nam w rozmowach, tam też podziwialiśmy ogród i rodzinę rudych kotów rezydentów. Stare sztychy, mapy i obrazy zdobiły tę część salonu, która szczęśliwym trafem nie dała zabudować się regałami, królujący w centralnej części kominek nie zapowiadał niczego złego. *Przewodnik Bibliograficzny*, *Nowe Książki* oraz bieżąca prasa codzienna i kulturalna leżały w zasięgu ręki. Kiedy rozmowa nasza wymagała ilustracji, bez trudu znajdował się każdy dokument, teczki rękopisów, wycinków

prasowych, materiałów biobibliograficznych w uporządkowanym szeregu stały gotowe do wykorzystania. Zobaczyć ten dom jako zasobny warsztat pracy intelektualnej zdołaliśmy prawie w ostatniej chwili. Po śmierci drugiego męża zmarłego 28.12.1991 r. pani Maria mieszkała samotnie, korzystając jedynie z pomocy dochodzących gosposi i ogrodnika. W nocy z 25 na 26.01.2001 r. z palącego się kominka wypadło rozżarzone polano, od którego wybuchł pożar właśnie w lewym skrzydle domu, gdzie znajdował się salon i główne zbiory książek i dokumentów. Dom dzieliła w połowie kamienna sień, dzięki której uratowano trochę dobytku, ale w znacznej części zwęglonego i zalanego wodą. Niestety, domu nie da się już odbudować. Pani Maria pozostawała od tej pory pod stałą opieką ambasady RP w Lizbonie. Ratowaniem pozostałości archiwum mają zająć się Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu i Muzeum Literatury w Warszawie. Renowacja wymaga znacznych funduszy, które z trudem próbują obie instytucje zdobyć.

W połowie stycznia 2003 r. pani Maria znalazła się w szpitalu, ostatni list z datą 28.02.2003 r. dotarł do nas z okazji otrzymanej z Polski przesyłki egzemplarza *Współtwórców bibliotekarstwa polskiego* (Warszawa 2002). Był to list pełen ciepłych słów dla sprawców publikacji i radości z powodu obcowania na kartach tej książki z dawnymi przyjaciółmi. Zmarła 22 maja tegoż roku po długim i twórczym życiu. Jej ostatnią wolą było spocząć w miejscu swego urodzenia w Aleksandrowie Kujawskim. W dniu 14 czerwca po uroczystej mszy żałobnej nastąpiło wyprowadzenie urny na tamtejszy cmentarz parafialny.

Cecylia Dunin

Praca wpłynęła do redakcji 23 października 2003 r.

JANINA CYGAŃSKA
(1921 - 2003)

Urodziła się w Warszawie 20.06.1921 r. i tu spędziła całe swoje życie. Ukończyła Gimnazjum im. Leonii Rudzkiej, a od 1939 r. uczyła się na kompletach taj-

nego nauczania w Liceum Humanistycznym im. Aleksandry Piłsudskiej na Żoliborzu. Maturę zdała w 1941 r. Od wczesnej młodości związana była z Robotniczym Towarzystwem Przyjaciół Dzieci w Warszawie. Maria Arnoldowa, wybitna specjalistka i kierowniczka biblioteki dziecięcej Oddziału Żoliborskiego RTPD, w artykule pt. *Biblioteka dziecięca (Życie Osiedli Warszawskiej Spółdzielni Mieszkaniowej 1947 nr 5/6 s. 94-96)* pisze: „W ciągu 10-lecia istnienia Biblioteki mieliśmy bardzo wielu niezwykle wytrwałych pracowników wśród naszych czytelników. Dyżury pełniono często całymi latami albo z wielu nawrotami. Byli tacy, którzy w ogóle nie opuścili ani jednego otwarcia Biblioteki, jak Jurek Cygański, stały dyżurny Wypożyczalni w latach 1933-39, nieoceniony pracownik, dla swych zasług dopuszczony do Koła Przyjaciół przed osiągnięciem cenzusu wieku. Albo siostra jego, wierna pracy bibliotecznej od V-ej klasy szkoły powszechnej poprzez wszystkie lata istnienia naszej Biblioteki, a potem montująca wytrwale nową, wskrzeszoną z gruzów, aż do objęcia jej kierownictwa”. Pracując od marca 1940 r. w tej bibliotece, prowadziła też rachunkowość i kancelarię trzech placówek wychowawczych. Jednocześnie uzupełniała swoje wykształcenie. W 1942 r. ukończyła 5-miesięczny kurs bibliotekarski zorganizowany przez konspiracyjny Związek Bibliotekarzy Polskich, a w 1943 r. rozpoczęła studia na Wydziale Humanistycznym (sekcja historyczna) tajnego Uniwersytetu Warszawskiego. W trakcie studiów uczęszczała na seminaria z historii nowożytnej prof. Władysława Tomkiewicza i prof. Janusza Wolińskiego. Studia zakończyła w 1950 r., uzyskując dyplom zawodowy I stopnia.

28 stycznia 1944 r. przeżyła rodzinną tragedię, bowiem w tym dniu zginął rozstrzelany w egzekucji ulicznej 21-letni brat Jerzy. W czasie powstania warszawskiego pracowała w Poradni RTPD „Zdrowie Dziecka”, która stała się punktem sanitarnym dla ludności cywilnej, a zwłaszcza dla dzieci. Zajmowała się organizacją społecznej opieki i pomocy dla dzieci, m.in. uczestniczyła w zaopatrywaniu dzieci, najczęściej przebywających w piwnicach, w książki. W czasie powstania była ranna. Okres wysiedlenia przeżyła w Radomiu. Po powrocie do Warszawy w styczniu 1945 r. pracowała przez 2,5 miesiąca w referacie mieszkaniowym Warszawskiej Spółdzielni Mieszkaniowej na Żoliborzu, a od kwietnia tego roku wróciła do pracy wychowawczej w RTPD, które rozpoczęło tworzenie swoich placówek od nowa. Powierzono Jej zorganizowanie na Żoliborzu biblioteki dziecięcej i świetlicy oraz kierowanie nimi. Obydwie placówki podlegały kierownictwu Centralnego Ośrodka Higieniczno-Wychowawczego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, powołanego dla prowadzenia badań z zakresu pedagogiki i higieny dziecka.

Mimo trudnych warunków pracy organizacja biblioteki i świetlicy postępowała szybko. Opracowanie przydzielonego bibliotece dziecięcej księgozbioru, liczącego ok. 1000 wol., trwało tylko 1 miesiąc i już 15.06.1945 r. uruchomiono czytelnię. W artykule pt. *Biblioteka Robotniczego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci (Bibliotekarz 1947 nr 1/2 s. 16-17)* pani Janina pisze, że: „od pierwszej chwili rozpoczęcia prac nad organizacją biblioteki zgłaszali się do pomocy dawni czytelnicy, pracując systematycznie w stałych godzinach przy porządkowaniu książek dla najmłodszych, sporządzaniu ilustrowanych katalogów zagadnieniowych oraz pełniąc tzw. dyżury pomocnicze”. Przy 2-osobowej obsadzie była to pomoc bardzo znacząca, tym bardziej, że codziennie wzrastała frekwencja (ponad 120 osób dziennie) i miejsca nie tylko przy stołach,

ale i na podłodze były przez dzieci całkowicie zajęte. Biblioteka w tym okresie była dla dzieci miejscem niezwykle atrakcyjnym z uwagi na dostęp do książek, jak i organizowane formy pracy z książką, takie jak: dni bajki, głośne czytanie, godzinki literackie, spotkania autorskie, lekcje biblioteczne czy też przygotowywane wspólnie ze świetlicą inscenizacje. Tutaj także dzieci otrzymywały pomoc w odrabianiu lekcji, w wyszukiwaniu materiałów do samodzielnego opracowania referatów i przygotowania tematów z zakresu nauk humanistycznych. Pani Janina uczyła ich miłości do książki, szacunku dla historii, a także patriotyzmu. Wspólnie z nimi odwiedzała w kolejne rocznice powstania warszawskiego groby powstańców i miejsca pamięci narodowej. Prowadzona przez nią z wielkim oddaniem biblioteka dla dzieci stała się wkrótce placówką wzorcową i stanowiła warsztat metodyczny dla bibliotekarek pracujących w bibliotekach dziecięcych.

Po przejściu w 1951 r. biblioteki dziecięcej i świetlicy przez szkołę przez kolejne 4 lata pracowała w naukowej bibliotece Instytutu Chemii Ogólnej, zajmując się sprawami związanymi z gromadzeniem zbiorów. Ukończyła w tym okresie kurs dla dokumentalistów zorganizowany przez Centralny Instytut Dokumentacji Naukowo-Technicznej w Warszawie. Obok pracy zawodowej w l. 1952-1954 wykonywała także inne prace, np.: identyfikację miejscowości do słownika historyczno-geograficznego Mazowsza (na zlecenie Instytutu Kultury Materialnej PAN) czy przygotowanie wytycznych do obsady osobowej bibliotek fachowych dla CIINTE (we współpracy z Lucją Kipową i Franciszkiem Sedlaczkiem).

Od 1.02.1956 r. związała się z Biblioteką Publiczną m.st. Warszawy, obejmując kierownictwo Działu Uzupełniania Zbiorów. Działem tym kierowała przez 17 lat, dbając o racjonalne gromadzenie księgozbioru Biblioteki, prowadząc wymianę międzybiblioteczną zbiorów i gospodarkę drukami zbędnymi. Uczestniczyła w różnych formach szkolenia i doskonalenia zawodowego organizowanych w Bibliotece, przekazując swoją wiedzę i doświadczenie młodym bibliotekarzom, a także studentom bibliotekoznawstwa podczas corocznych praktyk. Opracowała w tym okresie na zlecenie Państwowego Ośrodka Korespondencyjnego Kształcenia Bibliotekarzy skrypt pt. *Gromadzenie zbiorów bibliotecznych* (Warszawa 1956, 1958).

Sama także podnosiła swoje kwalifikacje. W latach 1956-1959 studiowała na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Łódzkiego i na podstawie pracy wykonanej pod kierunkiem prof. Heleny Więckowskiej pt. „Polskie katalogi księgarskie II połowy XIX wieku” uzyskała w 1959 r. tytuł magistra bibliotekoznawstwa. Jako wysoko kwalifikowana specjalistka kierowała lub brała udział w pracach wielu komisji i zespołów problemowych w Bibliotece na Koszykowej, a także w innych bibliotekach warszawskich. W 1966 r. decyzją Ministra Kultury i Sztuki została powołana na stanowisko kustosza dyplomowanego, a z dn. 1.08.1972 r. została przeszerogowana na stanowisko starszego kustosza dyplomowanego.

Od stycznia 1973 r. aż do przejścia na emeryturę, tj. do 31.05.1983 r., pełniła funkcję wicedyrektora Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy. Była odpowiedzialna za funkcjonowanie i pracę merytoryczną Biblioteki Głównej. Wniosła duży wkład w organizację udostępniania zbiorów w oddanym do użytku nowym budynku przeznaczonym na czytelnice, tzw. „plombie”. Czuwała

nad utrzymaniem wysokiej rangi Biblioteki wśród polskich bibliotek, przywiązując szczególnie dużą wagę do tego, aby Biblioteka była przyjazna dla użytkowników i podnosiła jakość usług bibliotecznych. Miała bardzo dobry kontakt zarówno z pracownikami, jak i kadrami kierowniczą. Szczególną opieką otaczała młodych pracowników Biblioteki. Zachęcała ich do podnoszenia kwalifikacji zawodowych i mobilizowała, zwłaszcza kierowników działów, do podejmowania prac badawczych i publikacji związanych z Biblioteką. W wywiadzie – udzielonym 8.04.1976 r. dziennikarzowi *Trybuny Ludu* z okazji 30. rocznicy Dekretu o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi – na pytanie, jacy powinni być młodzi bibliotekarze, wypowiedziała się następująco: „przede wszystkim powinni być ogarnięci pasją uczenia się, poznawania różnych dziedzin i umiejący wiązać ze sobą te różne dziedziny. Po drugie – zainteresowani techniką, aby praca biblioteki mogła być możliwie najszerzej usprawniona i na miarę potrzeb zautomatyzowana. Po trzecie – systematyczni i dokładni. Przede wszystkim zaś – pełni życzliwości dla czytelników, pragnący i umiejący pomóc każdemu w znalezieniu lektury, informacji i potrzebnych danych”. Taką miała wizję bibliotekarzy i takich pragnęła mieć w Bibliotece na Koszykowej.

Sama była autorką wielu artykułów opublikowanych w czasopiśmie zawodowych. Opracowała w tym okresie m.in. biogram Gabriela Centnersz-wera do *Słownika pracowników książki polskiej* (Warszawa 1972 s. 107-108), dwa hasła do *Encyklopedii Warszawy* (Warszawa 1975 – prawdopodobnie poświęcone Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy i RTPD) oraz artykuł pt. *Kronika bibliotek warszawskich* (*Kronika Warszawy* 1978 nr 2 s. 95-104).

Powołana przez Ministra Kultury i Sztuki 29.03.1969 r. na członka Państwowej Rady Bibliotecznej brała aktywny udział w jej pracach przez cały okres, aż do przejścia na emeryturę. Znana i ceniona w środowisku bibliotekar-skim uczestniczyła niemal we wszystkich inicjatywach i przedsięwzięciach dotyczących bibliotekarstwa polskiego, m.in. w pracach nad nowelizacją ustawy o bibliotekach, koncepcją narodowego zasobu bibliotecznego, programem ochrony i konserwacji zbiorów.

Po przejściu na emeryturę, od 1.08.1984 r. do 31.12.1991 r. pracowała w niepełnym wymiarze czasu pracy w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie w Oddziale Bibliotek Zakładowych. Zajmowała się instruktażem i pomocą metodyczną, służąc swoją wiedzą i doświadczeniem zawodowym pracownikom bibliotek zakładowych. Na zlecenie dyrekcji BUW przeprowadziła w 1991 r. meliorację katalogu centralnego czasopism sieci bibliotecznej UW. W tym okresie opracowała wspólnie z Wiesławą Żukowską biogram Feliksy Bursowej (*Informator Bibliotekarza i Księgarza* 1985 s. 247-253), a przy współpracy z Ewą Pawlikowską okolicznościowy druk pt. *40-lecie Dekretu o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi 1946-1986* (Warszawa 1986).

Jednocześnie obok pracy zawodowej była bardzo zaangażowana w pracę społeczną. Poczynając od działalności w Związku Nauczycielstwa Polskiego i Dzielnicowym Ośrodku Metodycznym Pracy Pozaszkolnej na Żoliborzu w l. 1949-1951, do trwającej całe życie, a zapoczątkowanej w 1947 r. niezwykle aktywnej pracy w Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich, przemianowanego w grudniu 1953 r. na Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Pełniła w tym długim okresie wiele odpowiedzialnych funkcji zarówno w okręgu

warszawskim, jak i Zarządzie Głównym SBP. W latach 1952-1956, w trudnym okresie zmian organizacyjnych była członkiem Zarządu Koła Warszawskiego ZBiAP, a w okresie 1956-1960 Komisji Rewizyjnej Zarządu Okręgu w Warszawie, następnie w l. 1961-1963 członkiem Zarządu Sekcji Bibliotek Naukowych tego Okręgu. Brała czynny udział w organizowaniu kursu dla bibliotekarzy bibliotek naukowych i kierowała punktem konsultacyjnym dla uczestników tego kursu w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy.

Na Ogólnopolskim Zjeździe Delegatów SBP w czerwcu 1963 r. w Koszalinie została wybrana do ZG SBP. Powierzono Jej funkcję sekretarza generalnego na kadencję 1963-1966. W latach 1966-1969 pełniła obowiązki skarbnika SBP, a w kolejnej kadencji 1969-1972 była przewodniczącą Komisji Wydawniczej przy ZG SBP. Na Zjeździe Krajowym SBP w Bydgoszczy została ponownie wybrana na sekretarza generalnego i funkcję tą sprawowała w okresie 1972-1976. W latach 1976-1981 była I wiceprzewodniczącą SBP, pełniąc jednocześnie do 1979 r. funkcję przewodniczącej Komisji Socjalno-Bytowej. Dla upamiętnienia 50. rocznicy powstania SBP wspólnie z Jadwigą Ćwiekową podjęły trud opracowania kalendarium najistotniejszych wydarzeń działalności Stowarzyszenia. Praca ta pozostała w maszynopisie, ale stanowiła istotną pomoc przy opracowaniu wydanej w 2001 r. *Kroniki Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich 1917-2000* pod redakcją Andrzeja Kempy. Doceniając ogromny wkład pracy w działalność SBP, Ogólnopolski Zjazd Delegatów SBP w 1985 r. w Toruniu nadał J. Cygańskiej godność Honorowego Członka Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Poczynając od 1985 r. do marca 1991 r., pełniła funkcję przewodniczącej Komisji Nagród i Odznaczeń ZG SBP, a w kolejnych latach była wiceprzewodniczącą tej Komisji. Podczas dorocznego II Forum SBP w październiku 1995 r. w Jachrance, wybrano Ją do Głównego Sądu Koleżeńskiego SBP, a na Ogólnopolskim Zjeździe Delegatów SBP w 1997 r. w Miedzeszynie, powierzono Jej zaszczytną funkcję jego przewodniczącej. Funkcję tą pełniła nieprzerwanie do końca swoich dni.

Mimo aktywnej działalności w ZG SBP nie zerwała kontaktu z Okręgiem Stołecznym SBP, uczestnicząc niemal od początku (tj. od 1964 r.) w pracach Zespołu Historyczno-Pamiętnikarskiego. Zespół, którego idea jest „zachować od niepamięci” zasłużonych dla bibliotekarstwa polskiego nieżyjących już kolegów i ich dorobek, podjął bardzo trudne zadanie opracowania i opublikowania wspomnień o ludziach, którzy kształtowali zawód bibliotekarza w Polsce, byli twórcami i organizatorami bibliotekarstwa polskiego, pracowali na rzecz rozwoju bibliotekarstwa powszechnego i czytelnictwa *. Obejmując w końcu 1992 r. funkcję przewodniczącej Zespołu i jednocześnie przewodniczącej Kolegium Redakcyjnego serii *Bibliotekarze Polscy we Wspomnieniach Współczesnych*, była kontynuatorką tego niezwykle ambitnego dzieła. Dowodem tego jest opracowanie i wydanie staraniem Kolegium Redakcyjnego i jego Przewodniczącej 4 kolejnych tomików wspomnień w tej serii.

Poza działalnością w SBP J. Cygańska była także związana z innymi organizacjami i towarzystwami. Wymienić tu należy: m.in. Towarzystwo Przyjaciół Dzieci, którego członkiem była od 1949 r., Polski Czerwony Krzyż, Towarzystwo Przyjaciół Warszawy. Była też członkiem Grupy Koleżeńskiej

* J. Kornecka: *Działalność Ireny Morsztynkiewiczowej w Zespole Historyczno-Pamiętnikarskim Stołecznego Okręgu SBP*. „Prz. Bibl.” 1987 z. 2 s. 141-144.

Gimnazjum im. Leonii Rudzkiej. Przez całe dorosłe życie opiekowała się i niosła pomoc starszym, samotnym osobom potrzebującym takiej pomocy.

Spośród wielu wyróżnień i odznaczeń przyznanych Jej za zasługi zawodowe i osiągnięcia społeczne wymienić należy: „Medal Zwycięstwa i Wolności 1945” (1947 r. – za działalność w okresie okupacji, Srebrny Krzyż Zasługi (1947 r.), Złoty Krzyż Zasługi (1969 r.), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1977 r.), Złotą Odznakę Honorową „Za Zasługi dla Warszawy” (1977 r.), Nagrodę Ministra Kultury i Sztuki im. Heleny Radlińskiej I stopnia (1980 r. – za wybitne osiągnięcia w dziedzinie bibliotekoznawstwa i bibliotekarstwa), Nagrodę Ministra Kultury i Sztuki. Fundusz Literatury (1989 r. – za cenne starania osobiste podejmowane w ostatnich latach dla upowszechnienia polskiej literatury współczesnej), Odznakę „Zasłużony Działacz Kultury” (1965 r.), Honorową Odznakę Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (1972 i 1999 r.), Medal „W dowód Uznania” (1998 r. – za zasługi dla bibliotekarstwa oraz SBP), „Odznakę Przyjaciela Dzieci” i Dyplom Przyjaciela Dziecka (2002 r. – przyznane przez Towarzystwo Przyjaciół Dzieci za okazaną wrażliwość i troskę oraz serdeczną pomoc udzieloną dzieciom i ich rodzinom w czasie okupacji), Honorową Srebrną Odznakę Towarzystwa Przyjaciół Warszawy (2003 r. – za pracę społeczną i zasługi dla Warszawy).

Jej niezwykła pracowitość, skromność, kultura osobista i życzliwość dla ludzi sprawiły, że cieszyła się powszechnym szacunkiem i autorytetem, a także sympatią nie tylko wśród pracowników Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy, ale i w całym środowisku bibliotekarskim i warszawianistycznym. Będąc na emeryturze, pani Janina nie zapomniała o swojej Bibliotece na Koszykowej. Często uczestniczyła w organizowanych spotkaniach, sesjach, otwarciu wystaw. Brała udział w pracach komitetu redakcyjnego nad jubileuszową publikacją poświęconą Bibliotece z okazji jej 90-lecia. Cieszyła się razem z nami, widząc, że Biblioteka modernizuje swoje budynki, unowocześnia swój warsztat pracy i usługi biblioteczne .

Do ostatnich dni swojego życia była zaangażowana w prace zarówno Zespołu Historyczno-Pamiętnikarskiego, jak i Komisji Odznaczeń i Wyróżnień ZG SBP. Uczestniczyła wspólnie z nami w obradach V Forum SBP we wrześniu 2003 r. w Nałęczowie, poświęconemu przyszłości naszej organizacji zawodowej, podkreślając swoją obecnością, jak bardzo to dla Niej ważne. Nic nie wskazywało, że już 19 października zabraknie Jej wśród nas.

Odejście pani Janiny Cygańskiej to dla Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy i środowiska bibliotekarskiego niepowetowana strata. Straciliśmy wybitnego specjalistę i oddanego Bibliotece i Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich wspańskiego Człowieka. Pożegnaliśmy Ją z ogromnym smutkiem i żalem 24.10.2003 r. na cmentarzu wawrzyszewskim, zachowując w pamięci Jej wyjątkową dobroć i życzliwość. Jej działalność zapisała się na trwałe w dziejach Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy i Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Pozostanie w naszej pamięci.

Janina Jagielska

BERNARD OLEJNICZAK
(1919-2003)

Dnia 28.10.2003 r. zmarł w Poznaniu mgr Bernard Olejniczak, kustosz dyplomowany, który w l. 1957-1980 kierował kolejno dwoma bibliotekami naukowymi: Biblioteką Miejską im. Edwarda Raczyńskiego i Biblioteką Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Urodził się 29.11.1919 r. w Kościanie. Ojciec jego dr Bolesław Olejniczak był cenionym lekarzem miejskim, a jednocześnie działaczem narodowym i niepodległościowym. Brał udział w powstaniu wielkopolskim. Patriotyczna atmosfera domu rodzinnego wpłynęła zasadniczo na charakter syna. Bernard Olejniczak uczęszczał do szkoły podstawowej i średniej w rodzinnym Kościanie, tam zdał maturę w gimnazjum neoklasycznym. Związki z gronem kolegów szkolnych utrzymywał do końca życia. Cenił sobie bardzo współpracę z Towarzystwem Miłośników Ziemi Kościańskiej.

Po odbyciu jednorocznej służby wojskowej w Szkole Podchorążych Rezerwy Piechoty w Poznaniu, rozpoczął w 1938 r. studia na Akademii Handlowej w Poznaniu. Stąd też, po ukończeniu I roku studiów, wyruszył na tułaczkę wojenną. Brał udział w obronie Warszawy we wrześniu 1939 r. i tam został ranny podczas natarcia na Saską Kępe. Wysiedlony z Poznańskiego wraz z ojcem mieszkał w Stróżach (i w Bobowej) na Podkarpaciu (powiat gorlicki), gdzie pracował jako nauczyciel w Publicznej Szkole Gospodarstwa Domowego (1941-1944). W 1943 r. wstąpił do tajnej organizacji ruchu ludowego „Roch”, z ramienia której od stycznia roku następnego zajmował stanowisko zastępcy komendanta pierwszego rejonu Batalionów Chłopskich. Później pełnił funkcję zastępcy komendanta oddziału bojowo-dywersyjnego „Zawierucha”, liczącego ponad 40 żołnierzy. Posługiwał się pseudonimami „Mazur” i „Mnich”. Bernard Olejniczak, z racji odbytego przed wojną przeszkolenia wojskowego (był w stopniu podporucznika) zorganizował i prowadził kursy dla poborowych wstępujących w szeregi Batalio-

nów Chłopskich. Służbę w partyzantce wspominał niejednokrotnie jako trudną szkołę obywatelskiego wychowania. Za działania w konspiracji otrzymał później „Krzyż Walecznych” (1967).

Po wojnie powrócił do Wielkopolski i tu po kilku miesiącach pracy w szkołach powszechnych w Kiełczewie pod Kościanem i w Poznaniu podjął studia z filologii romańskiej na Uniwersytecie Poznańskim, które ukończył w 1948 r. z tytułem magistra filozofii w zakresie filologii francuskiej. Pracę magisterską napisał na temat „François de Sales comme représentant du baroque français”.

Od zatrudnienia w Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Edwarda Raczyńskiego w Poznaniu 15.01.1949 r. rozpoczęła się jego długa droga bibliotekarska. Choć o pierwszych dniach pracy, m. in. na stanowisku kierownika punktu bibliotecznego, i od 1 czerwca tegoż roku na stanowisku kierownika Działu Rezerw (z zadaniem uporządkowania dawnych zasobów wydawnictw zwartych), mówił po latach z nutką ironii, to jednak właśnie wówczas uświadomił sobie ogrom zadań, które należało wykonać, by Biblioteka Raczyńskich, zniszczona w czasie wojny, mogła ponownie podjąć swoje statutowe funkcje naukowe i oświatowe, przewidziane jeszcze w 1829 r. przez jej twórcę, Edwarda Raczyńskiego. Od 1.10.1949 r. zajmował się opracowaniem rękopisów i organizowaniem od podstaw Działu Zbiorów Specjalnych, którego został pierwszym kierownikiem.

W dniu 1.01.1957 r. ówczesne władze miejskie mianowały go kierownikiem, a od początku roku następnego (po wygraniu przezeń konkursu) – dyrektorem tej zasłużonej ksiąźnicy, którą przed nim zarządzali m. in. Józef Łukaszewicz, jeden z pierwszych dziejopisów Poznania i Wielkopolski i doktor Andrzej Wojtkowski, historyk i znakomity bibliograf. To oni byli jego naukowymi mistrzami. W 1957 r. Ministerstwo Oświaty wysłało go w podróż służbową na Węgry, by mógł zapoznać się z tamtejszymi wielkomiejskimi bibliotekami publicznymi.

Po paru latach, naraziwszy się ówczesnym władzom, został z dniem 31.10.1962 r. odwołany z funkcji dyrektora Biblioteki Raczyńskich przez Prezydium Rady Narodowej miasta Poznania. W uzasadnieniu podano, że kładąc nacisk na naukowość Biblioteki, „nie zapewnił działalności jednostki w zakresie upowszechnienia książki i czytelnictwa”. Do końca 1962 r. pracował nadal w Bibliotece Raczyńskich jako kustosz, delegowany do miejscowego Pałacu Kultury w Poznaniu celem „zorganizowania w tym Pałacu Biblioteki Centralnej”. Kiedy odchodził z Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Edwarda Raczyńskiego liczyła ona ponad 400 000 wol., w tym w tzw. księgozbiorze podstawowym 85 000 wol. Dysponowała 68 placówkami bibliotecznymi w Poznaniu. Rocznie udostępniano 240 000 wol.

Od 1.01.1963 r. objął stanowisko dyrektora Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Był światłym bibliotekarzem. Nominację na stanowisko kustosa służby bibliotecznej uzyskał w 1958 r., kustoszem dyplomowanym został w 1972 r. Doceniany przez władze Polskiej Akademii Nauk, pod patronatem której znajdowała się wówczas Biblioteka Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, kilkakrotnie wyruszał na zagraniczne wyprawy w celu reorganizacji księgozbiorów w polskich stacjach naukowych w Rzymie (w l. 1966 i 1975-1976) i w Paryżu

(w 1978 r.). Księgozbiory tych placówek miały przede wszystkim stanowić punkty informacji o Polsce i jej problemach, a tymczasem znajdowały się w bibliotekarskim nieładzie, co utrudniało, a czasem wręcz uniemożliwiało korzystanie z nich.

Zdobywszy międzynarodowe doświadczenie, służył nim bibliotekarzom w kraju. W latach 1953-1966 był wykładowcą i egzaminatorem Państwowego Ośrodka Kształcenia Korespondencyjnego Bibliotekarzy (w Wojewódzkim Punkcie Konsultacyjnym w Poznaniu). Zredagował pierwszy polski podręcznik na poziomie uniwersyteckim dotyczący trudnych problemów administrowania biblioteką (*Organizacja i administracja biblioteki*. Warszawa 1964). Współtworzył Komisję Koordynacyjną Bibliotek Wielkopolskich, razem z doc. Stefanem Weymanem, dyrektorem Biblioteki Kórnickiej. Kierując kolejno dwoma wielkimi bibliotekami poznańskimi, pisał o ich przeszłości i o ich zasadniczych problemach egzystencjalnych na łamach *Przeglądu Bibliotecznego*.

Działał w Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich (od 1949 r.), m. in. na stanowiskach przewodniczącego Zarządu Okręgu w Poznaniu (1960-1961), członka Prezydium Zarządu Głównego (1963-1966) oraz członka Głównego Sądu Koleżeńskiego tej Organizacji. W 1966 r. z ramienia Stowarzyszenia brał udział w pracach Kongresu Kultury Polskiej. W 1968 r. został wyróżniony Honorową Odznaką Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Od 1964 r. był też członkiem Stowarzyszenia Archiwistów Polskich.

Władał bardzo dobrze językiem niemieckim i francuskim, opanował biernie 4 dalsze języki, w tym łacinę i grekę. Ich znajomość oraz ukończony w Krakowie w 1950 r. Pierwszy Ogólnopolski Kurs Rękopiśmienniczy, pod kierunkiem takich znakomitych uczonych i bibliotekarzy jak Aleksander Birkenmajer i Julian Przyboś, ułatwiły mu pracę nad katalogowaniem rękopisów najpierw w Bibliotece Raczyńskich, później w Bibliotece PTPN. W tej ostatniej zorganizował Dział Zbiorów Specjalnych, opisał ponad tysiąc rękopisów (ich katalog do dziś nie został opublikowany). Przy katalogowaniu oparł się na *Wytycznych opracowania rękopisów w bibliotekach polskich* (Przygot. do dr. B. Horodyski. Wrocław 1955). Z jego katalogu korzysta każdy, kto poszukuje w Bibliotece PTPN źródeł do dziejów Wielkopolski. Autorstwa B. Olejniczaka jest też fragment *Dziejów Poznania i województwa poznańskiego* (Informatora o materiałach archiwalnych. Oprac. zbior. pod kierunkiem Cz. Skopowskiego. Warszawa 1972 s. 177-188) ze spisem jednostek rękopiśmiennych ważnych dla historii Wielkopolski. Prace nad katalogowaniem rękopisów skłoniły go też do ogłoszenia kilku artykułów teoretycznych z tego zakresu. Były to m.in. publikacje: *Indeksowanie katalogu rękopisów*. (Ogólne zasady. W: *Materiały Komisji Koordynacyjnej Bibliotek Wielkopolskich*. Informator o zbiorach rękopiśmiennych bibliotek poznańskich. Wrocław 1960 s. 35-47); *Zagadnienie not bibliograficznych przy katalogowaniu rękopisów* (*Prz. Bibl.* 1957 s. 340-344). Współpracował przy budowie centralnego katalogu starych druków wielkopolskich w Bibliotece Kórnickiej.

Dla ułatwienia przeszukiwań materiałów publikowanych wprowadził w Bibliotece PTPN katalog systematyczny, który pozostaje nadal, mimo szeroko rozwiniętej komputeryzacji, jednym z podstawowych przewodników po bogatych zbiorach druków nowych i czasopism tej ksiąźnicy. Wzorował się przy tym na katalogu systematycznym Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, stojąc na stanowisku, że w bibliotekarstwie należy dążyć do jednolitości zasad opracowania zbiorów, również pod względem rzeczowym.

Jego sumienność, poczucie obowiązku i słowność, rozważa w połączeniu z wysoką inteligencją, ułatwiały mu zarządzanie Biblioteką PTPN. Choć nie zawsze przychodziło to łatwo. W 1964 r. potrzeba było swoistego heroizmu, by podjąć (za zgodą Walnego Zebrania PTPN) brzemienne w skutkach – a dziś można powiedzieć – błogosławioną decyzję usunięcia z Biblioteki mało wykorzystywanych książek i czasopism z zakresu nauk ścisłych i medycznych. Jego niestrudzone starania doprowadziły do urządzenia w gmachu Towarzystwa obszernych, dobrze wyposażonych magazynów, a kierowana przezeń Biblioteka – mimo trudnych warunków finansowych – nadała za zmianami w bibliotekarstwie. Wtedy też dopiero zatarły się praktycznie ślady II wojny światowej, w czasie której ucierpiała wraz z gmachem Towarzystwa i jego Biblioteka. Oficjalnie w 1971 r. Biblioteka PTPN Rozporządzeniem Rady Ministrów uzyskała status biblioteki naukowej.

Wspomnieć też trzeba żmudne prace redakcyjne mgr. B. Olejniczaka przy opracowywaniu spisu członków Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Kierowany przez niego zespół bibliotekarzy zebrał wiadomości biograficzne o ponad 2000 członków pracujących w Towarzystwie do II wojny światowej (*Wykaz członków Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za lata 1857-1945*. W: *Veritate et scientia*. Księga pamiątkowa w 125-lecie Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Pod red. A. Gašiorowskiego. Warszawa, Poznań 1982 s. 123-270). Można wspomnieć, że wśród członków Wydziału Lekarskiego Towarzystwa znajdował się też jego ojciec, dr B. Olejniczak. Ta benedyktyńska praca ukazała się drukiem już po odejściu dyrektora Bernarda Olejniczaka na emeryturę z końcem 1979 r. Pozostaje ona do dziś ważnym dziełem dokumentującym życie naukowe w Wielkopolsce od połowy XIX w.

Dyrektor B. Olejniczak za swoją wielostronną działalność w służbie cywilnej, w tym także za pracę ławnika przy Sądzie Wojewódzkim w Poznaniu, odznaczony został Odznaką Honorową „Za Zasługi w Rozwoju Województwa Poznańskiego” (1969), Złotym Krzyżem Zasługi (1968), Krzyżem Kawalerskim (1975) i Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (1982) oraz Odznaką Honorową Miasta Poznania (1976). Z żony Heleny Twórz pozostawił dwoje dzieci: Adama, profesora prawa na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Ewę Oko.

W długim pochodzie ludzi związanych z Biblioteką Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk zajął znaczące miejsce. A jego praca przyczyniła się do osiągnięcia wysokiej oceny, jaką cieszy się dziś Biblioteka PTPN w polskim środowisku akademickim.

Źródła: Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu, Teczka personalna dyr. Bernarda Olejniczaka. – Archiwum PTPN, Akta personalne dyr. Bernarda Olejniczaka. – Biblioteka PTPN, Sprawozdania za l. 1963-1980. – L. Dusza: *Kryptonim „Nadleśnictwo 14”* (W: *Z dziejów konspiracji w Gorlickiem*. Warszawa 1981 s. 130-132, 252-253).

Ryszard Marciniak

Praca wpłynęła do redakcji 18 listopada 2003 r.

KRONIKA KRAJOWA

Z PRAC KRAJOWEJ RADY BIBLIOTECZNEJ

W dniu 13.01.2004 r. w BN odbyło się posiedzenie KRB pod przewodnictwem dyr. BN Michała Jagiełły, który przekazał informacje o otwarciu Instytutu Książki w Krakowie i zadaniach, jakie zamierza realizować nowa placówka. Pracami Instytutu kieruje Andrzej Nowakowski. Przewodniczący KRB zrelacjonował także przygotowania do powołania Fundacji Polskiej Biblioteki Internetowej. W jej skład wejdą: BN, BJ, Bibl. PAT w Krakowie, Bibl. Gdańska PAN, WBP – Książnica Kopernikańska w Toruniu. Wszyscy członkowie wpłacą po 10 000 zł na rzecz Fundacji. Pierwszym jej zadaniem będzie dostosowanie opisów już przygotowanych materiałów do obowiązujących norm bibliotecznych. Poruszono także sprawy związane z planowanym wprowadzeniem stawki VAT na książki, ustawą o zamówieniach publicznych (m.in. wprowadzeniem zapisów umożliwiających zakup czasopism zagranicznych przez biblioteki), dopuszczeniem księgarni do przetargów na zakup książek. Na kolejnym posiedzeniu Rady przedstawiciel Ministerstwa Kultury ma przedstawić projekt nowelizacji niektórych zapisów ustawy o bibliotekach, a także analizę planowanych w 2004 r. wydatków bibliotek wojewódzkich na zakup książek z dotacji Ministerstwa. KRB powołała trzy zespoły problemowe: 1) do spraw bibliotek publicznych (przewodn. Andrzej Tyws); 2) do spraw bibliotek naukowych i specjalnych (przewodn. Krzysztof Zamorski); 3) do spraw bibliotek szkolnych i pedagogicznych (przewodn. Hanna Sokołowska).

STANDARDY BIBLIOTECZNE W UNII EUROPEJSKIEJ

W dniu 11.12.2003 r. Zarząd Główny SBP i BN zorganizowały ogólnopolską konferencję nt. „Standardy biblioteczne – wzorce i doświadczenia Unii Europejskiej”. Wygłoszono następujące referaty: „Standardy dla bibliotek szkolnych i pedagogicznych” (Małgorzata Kisilowska, Elżbieta B. Zybert); „O próbach wyznaczenia standardów dla polskich bibliotek naukowych” (Krystyna Jazdon);

„Standardy dla bibliotek dziecięcych i młodzieżowych” (Grażyna Lewandowicz); „Propozycje wyposażenia bibliotek polskich w technikę komputerową” (Elżbieta Górka); „Potrzeby, możliwości i propozycje niektórych standardów dla bibliotek publicznych” (Jan Wołosz).

LIKwidACJA BIBLIOTEKI POLSKIEJ AKADEMII NAUK W WARSZAWIE

W dniu 20.01.2004 r. prezes PAN Andrzej B. Legocki ogłosił do publicznej wiadomości zamiar likwidacji warszawskiej Biblioteki PAN. Uzasadnieniem tak radykalnego posunięcia są m.in.: „trudności związane z utrzymaniem Biblioteki PAN w Warszawie, a także jej niedostateczną rolą służebną na rzecz czytelników”. Wysokie koszty czynszu w PKiN (50% budżetu Biblioteki) są – według władz Akademii – „niewspółmiernie wysokie w stosunku do miernych korzyści wynikających z funkcjonowania Biblioteki PAN”, m.in. niska frekwencja czytelnicza, niedostateczna automatyzacja procesów bibliotecznych. Zbiory Biblioteki liczą ok. 250 000 wol. książek i czasopism, w tym ok. 16 000 wol. księgozbioru Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Likwidacja Biblioteki ma rozpocząć się w lipcu br., a jej zakończenie przewidziano na grudzień 2004 r. Jest nadzieja, że historyczny zbiór TNW zostanie przekazany do BUW. Pozostałe zbiory mają być rozdzielone pomiędzy biblioteki instytutów PAN. Z inicjatywy Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego kilka organizacji zawodowych podpisało apel do prezesa PAN o dołożenie starań, by historyczna kolekcja TNW pozostała w Warszawie, a księgozbiór BPAN mógł być przekazany w całości lub większych partiach chętnym do przejęcia go np. niepublicznym szkołom wyższym. Apel podpisały: Polskie Towarzystwo Bibliologiczne, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej, Konferencja Dyrektorów Bibliotek Szkół Wyższych, Towarzystwo Nauczycieli Bibliotekarzy Szkół Polskich.

CZYTELNIK CZY KLIENT?

W dniach 4-6.12.2003 r. Biblioteka Główna UMK w Toruniu zorganizowała ogólnopolską konferencję „Czytelnik czy klient?”. Obrady toczyły się w pięciu sesjach. Sesję I prowadziła Bożena Bednarek-Michalska, a referenci rozważali problemy związane z klientem wewnętrznym i zewnętrznym biblioteki (Agata Sudolska), biblioteką – potraktowaną jako instytucja usługowa, nastawioną na zaspokajanie potrzeb i oczekiwań klientów oraz naddającą za konkurencją (Lidia Derfert-Wolf; Marek Kuczkowski), planowaniem działań promocyjnych w bibliotece w warunkach gospodarki rynkowej (Marek Jurowski). Sesję II prowadziła Anna Bogłowska. Analizowano m.in. standardy i procedury biblioteczne w kontekście jakości usług bibliotek różnych typów (Halina Ganińska, Emilia Lepkowska; Barbara Szczepańska; Maria Przastek-Samokowa, M. Kisilowska), a także sytuację komunikacyjną pomiędzy bibliotekarzem i czytelnikiem (Marek Chojnacki). Sesję III prowadziła L. Derfert-Wolf, a tematyka poświęcona była kontynuacji problemów komunikacyjnych pomiędzy bibliotekarzami a użytkownikami (Grażyna Piotrowicz) oraz metodom badania i rozpoznawaniu potrzeb użytkowników, sposobom działania na rzecz klienta i proklienckiemu szkoleniu bibliotekarzy (Dorota Buzdygan, Maria Szczygieł;

Arkadiusz Liber; Błażej Feret, Izabela Gajda, Iwona Sójkowska; Jacek Długosz; B. Bednarek-Michalska, Anna Wołodko, M. Jurowski). Sesję IV prowadziła B. Szczepańska, a referentki (Jolanta Sobięga; Anna Walczak) przedstawili wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród czytelników na temat ich wyobrażeń i oczekiwań wobec współczesnej biblioteki naukowej. Sesję V prowadziła Jolanta Szewczak, a referaty dotyczyły głównie użytkowników niepełnosprawnych w bibliotece (Małgorzata Fedorowicz; Bronisława Woźniczka-Paruzel; A. Wołodko, Anna Budniewska; Anna Tomczyk-Churska). Odbyła się również sesja posterowa, podczas której przedstawiono pięć prezentacji bibliotek naukowych z całego kraju. Konferencji towarzyszyły warsztaty dla bibliotekarzy, pokazy technologii bibliotecznych i sponsorów spotkania.

OPRACOWANIE PRZEDMIOTOWE – ZAŁOŻENIA NAUKOWE I PRAKTYKA

W dniach 31.03-1.04.2004 r. w Wyższej Szkole Ekonomiczno-Informatycznej w Warszawie zorganizowano ogólnopolskie warsztaty pod hasłem „Opracowanie przedmiotowe – osiągnięcia naukowe i praktyka”. W programie znalazły się wykłady: „Nowe tendencje w teorii i praktyce języków informacyjno-wyszukiwawczych” (Jadwiga Woźniak); „Założenia metodyczne języka KA-BA” (Anna Stanis); „Język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej” (Anna Stolarczyk). W trakcie konferencji odbyły się ćwiczenia w grupach prowadzone przez A. Stanis, Magdalenę Brzochowską-Szowdyn i A. Stolarczyk. Dyskusję nt. „Opracowanie rzeczowe w bibliotekach szkół wyższych” prowadził Piotr Bierczyński, przewodniczący Komisji Opracowania Rzeczowego SBP. Ponadto w trakcie konferencji odbyły się: uroczyste otwarcie Biblioteki WSEI w nowym budynku szkoły, spotkanie uczestników warsztatów nt. „Biblioteka szkoły wyższej niepaństwowej – klient czy partner?” W spotkaniu brali udział przedstawiciele Sekcji Bibliotek Naukowych i Sekcji Bibliotek Szkół Niepaństwowych przy SBP.

ZBIORY BIBLIOTECZNE DOSTĘPNE W INTERNECIE

Rozszerza się grono polskich bibliotek, uczelni oraz innych instytucji, które zamierzają udostępniać w sieci swoje zbiory lub ogólnie dostępną literaturę. W latach 90. na Uniw. Gdańskim opracowano Bibliotekę Literatury Polskiej w Internecie, zaś Bibl. Gł. AGH w Krakowie udostępnia prace naukowe i skrypty. W 2002 r. powstała idea Polskiej Biblioteki Internetowej (problemy i kontrowersje z nią związane są szeroko dyskutowane w prasie i na różnych stronach internetowych). Obecnie do powyższego grona dołączyła Książnica Cieszyńska, prezentując na stronie „Cieszyńska Biblioteka Wirtualna” (<http://ata.com.pl/kcc/biblioteka>) kilkadziesiąt książek stanowiących kanon dawnej cieszyńskiej literatury historycznej, do których prawa autorskie już wygasły. Znajomość ich jest niezbędna dla każdego regionalisty zajmującego się Śląskiem Cieszyńskim. „CBW” będzie kontynuowana w miarę możliwości finansowych i kadrowych Książnicy. Biblioteka udostępnia także w Internecie zachowaną historyczną dokumentację biblioteczną – inwentarze i katalogi najcenniejszych kolekcji (rękopisów, książek), które nie są jeszcze dostępne w bazach danych.

DIGITALIZACJA ZBIORÓW W BIBLIOTECE NARODOWEJ

W BN utworzono pracownię digitalizacji zbiorów bibliotecznych. Od marca 2004 r. działa jako samodzielna Sekcja w ramach Zakładu Reprografii i Digitalizacji Zbiorów Bibliotecznych. Celem podjęcia na szeroką skalę skanowania zbiorów BN jest ochrona cennych zasobów – stworzenie cyfrowego nośnika wtórnego zapewnia przetrwanie obiektu w przypadku utraty oryginału, służy także do udostępniania go dla różnych potrzeb. Prace nad digitalizacją zbiorów rozpoczęły się w BN w 2002 r. Do chwili obecnej zeskanowano i nagrano na płyty CD ok. 450 wydawnictw, m.in. pierwodruki utworów Chopina, cimelia konspiracyjne z lat II wojny światowej, obiekty ikonograficzne i kartograficzne. Uroczyste otwarcie Sekcji Digitalizacji Zbiorów Bibliotecznych miało miejsce 24.02.2004 r.

PROGRAM RZĄDOWY „KWAŚNY PAPIER”

W dniu 3.03.2004 r. w BJ odbył się pokaz pierwszej w Polsce instalacji do masowego odkwaszania druków. Uruchomiono go w ramach realizacji wieloletniego programu rządowego „Kwaśny papier. Ratowanie w skali masowej zagrożonych polskich zasobów bibliotecznych i archiwalnych”. Prezentację aparatu Neschen C900 zorganizowały BJ i Wydział Chemii UJ. Poprzedziła ją wypowiedź Tomasza Łojewskiego nt. problemów kwaśnego papieru.

NAGRODY MAGAZYNU LITERACKIEGO KSIAŻKI

W dniu 26.02.2004 r. Magazyn Literacki Książki wręczył, przyznane po raz pierwszy, nagrody dla autorów, tłumaczy i wydawców za „Książki Miesiąca” i „Książki Roku”. W każdym numerze MLK recenzowanych jest ponad 100 tytułów nowości wydawniczych, prenumeruje go ponad 600 bibliotek, w tym prawie wszystkie biblioteki uniwersyteckie. Redaktorem naczelnym miesięcznika jest Piotr Dobrołęcki. W 2003 r. MLK nagrodził 28 wydawców za „Książki Miesiąca”, zaś za „Książki Roku” przyznano 5 dyplomów (Zygmunt Kubiak: *Dzieje Greków i Rzymian*; Hanna Kowalewska: *Julita i huśtawki*; *Wielki atlas świata* pod red. Grzegorza Ajdackiego; *Encyklopedia kina* pod red. Tadeusza Lubelskiego; Mario Vargas Llosa: *Raj tuż za rogiem*).

PROMOCJE

W dniu 23.02.2004 r. w BN odbyła się prezentacja *Psalterza wilanowskiego* z kolekcji Potockich, cennego rękopisu iluminowanego z poł. XIII w., pisanego w języku francuskim i łacińskim. Okazją było wydanie książki *Iluminacje Psalterza Potockich z kolekcji wilanowskiej* pod red. Haliny Tchórzewskiej-Kabata ze wstępną rozprawą Katarzyny Płonki-Bałus oraz płyty CD *Psalterz Potockich z kolekcji wilanowskiej*. Podczas prezentacji głos zabierali: inicjatorka obu wydań H. Tchórzewska-Kabata, kierownik Działu Zbiorów Specjalnych BN Maciej Dąbrowski oraz wspomniana wyżej autorka rozprawy o iluminacjach *Psalterza* K. Płonka-Bałus.

W dniu 1.03.2004 r. w BN odbyła się promocja drugiej edycji informatora *Zbiory rękopisów w bibliotekach i muzeach w Polsce* w opracowaniu Danuty Kamolowej przy współudziale Teresy Sieniateckiej. Obecne wydanie składa się z dwóch obszernych tomów, przy czym t. 2 zawiera indeksy do zrzębu głównego. Podczas promocji o tej ważnej publikacji mówiły: Maria Wrede (Geneza i przebieg prac nad informatorem o zbiorach rękopisów), prof. Teresa Zielińska (*Zbiory rękopisów... jako nośnik informacji dla potrzeb naukowych*). Szczegółowe aspekty pracy nad informatorem przedstawiły także obie współautorki.

W dniu 5.03.2004 r. w BN odbyła się promocja 2 książek wydanych w 2003 r.: publikacji PTB *Biblioteki naukowe w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939-1945. Wybór dokumentów źródłowych* w opracowaniu Andrzeja Meżyńskiego przy współpracy Hanny Łaskarzewskiej oraz opublikowanych przez BN materiałów z polsko-niemieckiej sesji wieńczącej kilkuletni program mikrofilmowania zbiorów z kilku bibliotek krajowych dotyczących polsko-niemieckiego pogranicza kulturowego. Dwujęzyczna edycja pod red. naukową A. Meżyńskiego nosi tytuł *Ochrona wspólnego dziedzictwa europejskiego* (Materiały z konferencji poświęconej mikrofilmowaniu zabytków piśmiennictwa z polsko-niemieckiego pogranicza kulturowego. Warszawa, 3 czerwca 2002). Promocję prowadził prof. Hubert Orłowski, o publikacji PTB mówił prof. Janusz Dunin-Horkawicz oraz współautorzy, a o publikacji BN Maria Pelczar i A. Meżyński.

WYSTAWY

W dniach 2.02-23.04. 2004 r. w Książnicy Cieszyńskiej można było obejrzeć wystawę „Koń jaki jest, każdy widzi”, czyli wydawnictwa encyklopedyczne od starożytności do współczesności.

ODZNACZENIA

Na wniosek dyrekcji Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW Prezydent RP odznaczył dwóch holenderskich wykładowców Hogescholle Ijselland Deventer Jana Verhoevena i Adriana Borggreve Krzyżami Kawalerskimi Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej. Obaj wykładowcy wnieśli bogaty wkład we współpracę naukową w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej pomiędzy Polską i Holandią, prowadzili wykłady w II-NiSB, współpracowali przy realizacji międzynarodowych programów: Tempus, Socrates-Erasmus, Leonardo da Vinci, wspierali polskich studentów i naukowców przebywających w Holandii.

Kronika wpłynęła do redakcji 29 marca 2004 r.

KRONIKA ZAGRANICZNA

KONFERENCJA OGÓLNA UNESCO

32 Sesja Konferencji Ogólnej UNESCO odbyła się w Paryżu, w dn. 29.09-17.10.2003 r., z udziałem ponad 3000 uczestników. Głównymi punktami obrad było przedyskutowanie i przyjęcie projektów programu i budżetu na l. 2004-2005 oraz przygotowanie założeń do budżetu na l. 2006-2007.

Poza tym przyjęto wstępne projekty: międzynarodowej konwencji nt. ochrony dziedzictwa intelektualnego, deklaracji dotyczącej przypadków umyślnego zniszczenia dziedzictwa kulturowego, zaleceń popierania wielojęzyczności i powszechnego dostępu do cyberprzestrzeni, projektu karty dotyczącej ochrony dziedzictwa cyfrowego.

Podczas sesji zorganizowano także dla ministrów komunikacji i informacji posiedzenie okrągłego stołu pt. „Ku społeczeństwom wiedzy” („Towards Knowledge Societies”) jako fragmentu przygotowań do światowego szczytu na ten temat, który zaplanowano na grudzień 2003 r. w Genewie.

Po 19 latach nieobecności w obradach uczestniczyła delegacja Stanów Zjednoczonych jako członek UNESCO.

Information Development 2003 Vol. 19 no. 3 s. 151-152

O POWSZECHNOŚĆ SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO

We wrześniu 2003 r. odbyła się po raz trzeci międzynarodowa konferencja „Towards an Information Society for All – Tisa 3”. Uczestnicy spotkania obradowali w Paryżu pod hasłem „Wirtualne usługi dla rzeczywistych odbiorców” („Virtual Services for Real People”) a w referatach i dyskusji próbowali odpowiedzieć na następujące pytania: czy wyniki poprzednich konferencji były w poszczególnych państwach wykorzystywane? jakimi metodami należy zapewnić przepływ informacji i dostęp do nowych technologii? jaka jest relacja między polityką państw, a jej lokalnym wykorzystaniem? czy uczestnicy konferencji swoje strategie mogą polecać innym i czy w innych miejscach mogą być stosowane?

Wygłoszono m.in. następujące referaty: „Ujednoczanie zasad kształcenia elektronicznego” (W. Brytania), „Republika cyfrowa w społeczeństwie informacyjnym” (Francja), „Karta praw obywatela do stałego uczestnictwa w nauce” (Niemcy). W referatach i dyskusji specjaliści w dziedzinie informacji podkreślali znaczenie bibliotek, zarówno publicznych, jak i naukowych. Mówili z uznaniem o wysokich kompetencjach bibliotekarzy, ich otwartości jako partnerów w rozwijaniu społeczeństwa informacyjnego.

Buch und Bibliothek 2004 H. 1 s. 45-47

STAN PRAC NAD BIBLIOTEKĄ EUROPEJSKA

Program The European Library (TEL) jest przygotowywany przez zespół 8 bibliotek narodowych i włoski instytut centralnych katalogów pod auspi-

cjami Konferencji Dyrektorów Europejskich Bibliotek Narodowych (CENL). Prace nad programem TEL mają być zakończone w styczniu 2004 r., następnie zostanie przeprowadzona próba funkcjonowania serwisu. Jego uruchomienie zaplanowano na początek 2005 r.

W dniu 24.09.2003 r., przed doroczną konferencją CENL, odbyła się w Bibliotece Narodowej Litwy w Wilnie konferencja, podczas której przedstawiono wyniki dotychczasowych prac. Partnerzy scharakteryzowali bazę serwisu, zastosowane metadane i zasady finansowania oparte na subskrypcji (głównie jednak korzystanie będzie bezpłatne) oraz rozwiązania techniczne. Szczegóły prezentacji, która odbyła się podczas konferencji znajdują się na stronie internetowej www.europeanlibrary.org

Bibliotheksdienst 2003 Jg. 37 H. 11 s. 1499

DOKUMENTY CYFROWE W NIEMCZECH

W dniach 29-30.10.2002 r. odbyły się w Bibliotece Niemieckiej we Frankfurcie nad Menem warsztaty nt. „Długotrwałe zarządzanie dokumentami cyfrowymi – wypracowanie pierwszej wspólnej koncepcji dla Niemiec”. Uczestniczyło w nich 73 ekspertów w dziedzinie bibliotekarstwa, wydawnictw, nauki, archiwów i muzeów rozumiejących potrzebę działania w tym zakresie. Spotkanie zainicjowało Ministerstwo Oświaty i Badań w ramach realizacji programu „Sieć kompetencyjna – nowe usługi, normalizacja, metadane”.

Obrady toczyły się wokół 2 głównych problemów:

– koordynacja działań dotyczących długotrwałego zarządzania źródłami cyfrowymi i archiwizowania ich w Niemczech: organizacja, współpraca, zapewnienie jakości, infrastruktura;

– normy tworzenia informacji cyfrowej i korzystania z niej, budowa systemów przechowywania, stosowane zasady.

Pierwszy wykład przedstawiony przez Kevina Ashley'a z Departamentu Archiwów Cyfrowych Centrum Komputerowego Uniwersytetu w Londynie dotyczył zakresu działania Koalicji ds. Ochrony Dokumentów Cyfrowych (Digital Preservation Coalition) w W. Brytanii. Następne referaty i wystąpienia – głównie przedstawicieli instytucji niemieckich – zgrupowane były w następujących blokach tematycznych: instytucje odpowiedzialne za źródła cyfrowe, stałe identyfikatory i metadane, systemy przechowywania. Wyniki warsztatów omówiono 14.11.2002 r. na otwartym spotkaniu w Bibliotece Niemieckiej. W rezultacie obu narad ich uczestnicy powołali grupę w celu wypracowania zasad długotrwałego zarządzania dokumentami cyfrowymi w języku niemieckim. Zaproponowano także powołanie przy Ministerstwie Oświaty i Badań specjalnej rady ekspertów, która będzie obserwowała prowadzone prace.

Dialog mit Bibliotheken 2003 H. 1 s. 16-23

ANNO – PROJEKT DIGITALIZACJI GAZET AUSTRIACKICH

Austriacka Biblioteka Narodowa przystąpiła do realizacji projektu AustriaN Newspaper Online polegającego na digitalizacji gazet wydawanych w ciągu

ostatnich 300 lat i udostępnianiu ich online. Periodyki te, ze względu na zły stan zachowania, mikrofilmowane są już od lat 50. ubiegłego wieku. W przyszłości obie formy utrwalania tekstu będą kontynuowane, mikrofilmowanie zapewnia bowiem wieloletnią archiwizację, a digitalizacja ułatwia udostępnianie.

Kolejność digitalizowania poszczególnych wydawnictw narzuca zły stan zachowania periodyku oraz częste korzystanie z niego przez użytkowników.

Austriacka Biblioteka Narodowa będzie kontynuowała to przedsięwzięcie we współpracy z innymi bibliotekami w kraju. Pierwszymi jej partnerami są Biblioteka Parlamentarna i Biblioteka Uniwersytecka w Innsbrucku.

Österreichische Nationalbibliothek Newsletter 2003 Nr. 2 s. 7

NAJNOWSZY RAPORT O SYTUACJI BIBLIOTEK W IRAKU

Podczas Światowego Kongresu Bibliotek i Informacji w sierpniu 2003 r. w Berlinie inspektor generalny bibliotek francuskich Jean-Marie Arnoult przedstawił wyniki swojej misji w Iraku, gdzie przebywał jako jedyny bibliotekarz delegowany tam przez UNESCO. Raport dotyczył sytuacji bibliotek w największych miastach kraju. Stwierdza w nim, że Centrum Rękopisów w Bagdadzie, wielki zbiór dziedzictwa kulturowego Iraku, zostało przed konfliktem przeniesione w bezpieczne miejsce i uratowane, zniszczone zostało jednak laboratorium i pracownia konserwacji. Inne zbiory w Bagdadzie są w dużo gorszej sytuacji. Biblioteka Narodowa była 2 razy palona i plądrowana, przy czym stosowano specjalny rodzaj paliwa i metodę podpalania. Splądrowana została też Biblioteka Uniwersytecka w Bagdadzie. Całkowicie zniszczone, rozgrabione i podpalone przy użyciu tego samego paliwa zostały Centralna Biblioteka Publiczna i Biblioteka Uniwersytetu w Basrze. Dużo lepsza sytuacja jest w Mosulu: Centralna Biblioteka Uniwersytecka została splądrowana, ale nie spalona, część skradzionych książek zwrócono, a pracownicy naukowcy Uniwersytetu nawiązali kontakt z przedstawicielami sił koalicyjnych. Dzięki pomocy finansowej wojsk Stanów Zjednoczonych doprowadzono gmach do porządku, a współpraca profesorów z kolegami z zagranicy umożliwiła uzupełnienie zbiorów.

Według M. Arnoulta obecnie konieczna jest odbudowa gmachów, rekonstrukcja zbiorów, powrót personelu do pracy oraz reorganizacja administracyjna i prawna wszystkich kategorii bibliotek.

Information Development 2003 Vol. 19 no. 1 s. 155-156

NIEMIECKA STATYSTYKA BIBLIOTECZNA

Die Deutsche Bibliotheksstatistik (DBS) prowadzona jest zgodnie z normą EN ISO 2798 (Międzynarodowa statystyka biblioteczna) daje więc obiektywny i pełny obraz stanu bibliotek niemieckich, a jednocześnie umożliwia analizy porównawcze.

Dotychczas za sprawność biblioteczną odpowiedzialny był Niemiecki Instytut Biblioteczny w Berlinie (Deutsche Bibliotheksinstitut), od roku sprawo-

zdawczego 2002 zadanie to przejęło jednak Centrum Bibliotek Szkół Wyższych (Hochschulbibliothekszentrum – HBZ) w Kolonii. Spowodowało to pewne modyfikacje serwisu. Po raz pierwszy niemiecka statystyka biblioteczna zostanie obecnie przygotowana i udostępniona w postaci online. Planuje się jednak udostępnianie jej również metodą druku na żądanie (print-on-demand).

HBZ przejmując prowadzenie statystyki bibliotecznej, zwróciło się w końcu września 2003 r. pocztą elektroniczną do ok. 19 000 bibliotek niemieckich o przekazanie tą samą drogą do 30.11.2003 r. informacji do utworzonego przy nim banku danych.

Bibliotheksdienst 2003 Jg. 37 H. 11 s. 1503-1504

NOWY SYSTEM ZARZĄDZANIA ŚWIATOWYM ZBIOREM REKORDÓW ISSN

The ISSN (International Standard Serial Number) International Center w Paryżu powołano w 1976 r. na podstawie porozumienia między UNESCO i rządem francuskim jako instytucję międzynarodową prowadzącą wykaz ISSN (ISSN Register) – ogólnoświatowe źródło identyfikacji czasopism.

Obecnie The ISSN International Center wybrało wersję programu Virtua do zarządzania już ponad milionowym zbiorem rekordów bibliograficznych wydawnictw ciągłych publikowanych na świecie. Międzynarodową sieć ISSN stanowią rejestry wydawnictw sporządzone przez 75 ośrodków narodowych działających na świecie. Instalowany teraz system VTLIS Virtua zastąpi system poprzedni. Jego implementacja rozpocznie się wkrótce i będzie realizowana w kilku fazach w ciągu 2004 r. Zakończenie prac przewiduje się na czerwiec 2005 r.

New Library World 2004 Vol. 105 nr. 1196/1197 s. 83

Kronika wpłynęła do redakcji 16 marca 2004 r.

WYDAWNICTWA OTRZYMANE

Wydawnictwa zwarte

- Adaptacja formatu MARC-21 dla bibliografii regionalnej.* [Aut.] Bożena Bartoszewicz-Fabiańska [i in.]. Warszawa: Wydaw. SBP 2003. Propozycje i Materiały, 58.
- Jan Stanisław Bystron: *Człowiek i książka.* Wyd. 3. Warszawa: Wydaw. SBP 2003. Nauka, Dydaktyka, Praktyka, 65.
- Edukacja czytelnicza.* Wybór tekstów. Oprac. tekstu Dorota Grabowska. Warszawa: Wydaw. SBP 2003. Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza, 5.
- Joanna Kmiecńska-Maciejewska: *W prasie o bibliotekach publicznych województwa małopolskiego w 2002 r.* Kraków: Woj. Bibl. Publ. 2003.
- Konrad Zawadzki. Bibliograf, prasoznawca, varsavianista. Pod. red. Romana Nowoszewskiego. Warszawa: Bibl. Publ. m.st. Warszawy 2003.
- Kustosze zbiorów specjalnych.* Red. t. Mirosława Kocięcka, Hanna Zasadowa. Warszawa: Wydaw. SBP 2004. Bibliotekarze Polscy we Wspomnieniach Współczesnych, 8.
- Nauka o książce, bibliotece i informacji we współczesnym świecie.* Red. Marianna Banacka. Warszawa: Wydaw. SBP 2003. Nauka, Dydaktyka, Praktyka, 67.
- Elżbieta Romanowska, Iwona Górny: *Książki o Krakowie i województwie małopolskim wydane w 2002 roku (wybór).* Kraków: Woj. Bibl. Publ. 2003.
- Anna Siciak: *Druki przemyskie 1754-1939.* Bibliografia publikacji polskich, niemieckich, węgierskich, francuskich oraz żydowskich i ukraińskich wydanych alfabetem łacińskim. Przemyśl: Połud.-Wsch. Inst. Nauk. 2002.
- Standardy biblioteczne.* Wzorce i doświadczenia Unii Europejskiej. Materiały z ogólnopolskiej konferencji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i Biblioteki Narodowej, Warszawa, 11 grudnia 2003 r. Red. t. Jan Wołosz. Warszawa: Wydaw. SBP 2003. Propozycje i Materiały, 59.
- Wokół Biblioteki Narodowej.* Wypowiedzi Jerzego Jedlickiego i in. Warszawa 2003. Nadb.: „Rocz. Bibl. Nar.” T. 35.
- Zawód bibliotekarza dziś i jutro.* Materiały z ogólnopolskiej konferencji, Nałęczów, 18-20 września 2003. Warszawa: Wydaw. SBP 2003. Nauka, Dydaktyka, Praktyka, 64.

Wydawnictwa ciągłe

- Biblioteka.* Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu 2003 nr 7 (16)
- Bibliotekarz* 2003 nr 12; 2004 nr 1-4.
- Bibliotekarz Podlaski* 2003 nr 7.
- Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej* 2001 R. 50/51 nr 1/2; 2002 R. 52 nr 1/2
- Komunikaty.* Biblioteka Narodowa 2003 nr 9-12.
- Poradnik Bibliotekarza* 2003 nr 11, 12; 2004 nr 1-4.
- Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie* 2003 R. 48.

AUTORZY

Danuta BILIKIEWICZ-BLANC, mgr	– Biblioteka Narodowa
Cecylia DUNIN, mgr	– Łódź
Ewa GŁOWACKA, dr hab.	– Uniwersytet M. Kopernika. Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii
Anna GRUCA, dr	– Instytut Historii PAN. Kraków
Ewa GRZYBOWSKA, mgr	– Uniwersytet M. Curie-Skłodowskiej. Biblioteka Główna
Janina JAGIELSKA, mgr	– Warszawa
Ryszard MARCINIAK, prof. dr hab.	– Uniwersytet im. A. Mickiewicza. Katedra Filologii Polskiej
Alina NOWIŃSKA, mgr	– Biblioteka Narodowa
Anna OGONOWSKA, dr	– Uniwersytet Warszawski. Centrum Europejskie
Barbara SORDYŁOWA, doc. dr hab.	– Warszawa
Elżbieta STEFAŃCZYK, mgr	– Biblioteka Narodowa
Józef SZOCKI, prof. dr hab.	– Wrocław
Marzena ŚWIGOŃ, mgr	– Uniwersytet Warmińsko-Mazurski. Zakład Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Jerzy WEINBERG, mgr	– Łódź
Jacek WOJCIECHOWSKI, prof. dr hab.	– Uniwersytet Jagielloński. Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Hanna ZASADOWA, mgr	– Warszawa
Elżbieta Barbara ZYBERT, prof. dr hab.	– Uniwersytet Warszawski. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Kronikę krajową oprac.
Hanna ŁASKARZEWSKA, mgr	– Biblioteka Narodowa
Kronikę zagraniczną oprac.
Mirosława KOCIEĆKA, mgr	– Warszawa
Tł. na jęz. ang
Krzysztof NOWIŃSKI, dr	– Uniwersytet Warszawski

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

Redakcja *Przeglądu Bibliotecznego* uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie następujących zasad przy nadsyłaniu materiałów do publikacji:

- artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków; recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków wraz z przypisami i ewentualnymi tablicami;
- materiały ilustracyjne (np. tablice, wykresy) powinny być umieszczone na osobnych ponumerowanych stronach z zaznaczeniem ich miejsca w tekście;
- przypisy należy umieszczać na końcu tekstu lub na osobnych stronach. Opis w przypisie winien składać się z imienia i nazwiska autora, tytułu publikacji, miejsca wydania, nazwy wydawnictwa i roku wydania oraz stron, na których znajduje się cytowany fragment. W przypadku powoływania się na artykuł opis powinien zawierać imię i nazwisko autora, tytuł artykułu, nazwę czasopisma, rok, tom, numer i strony (od-do) lub stronę cytowanego fragmentu;
- do każdego artykułu powinno być dołączone streszczenie autorskie o objętości ok. 600 znaków;
- autorzy proszeni są o podawanie (oprócz imienia i nazwiska) również tytułu naukowego, nazwy i adresu instytucji, w której pracują, prywatnego adresu oraz numeru telefonu, a także danych koniecznych do wypełnienia deklaracji podatkowej: data i miejsce urodzenia, imiona rodziców, numer ewidencyjny PESEL, adres rejonowego urzędu skarbowego oraz formy płatności;
- materiały należy dostarczać na dyskietce + 1 egz. wydruku.

Przegląd Biblioteczny drukuje materiały oryginalne, tylko takie, których autor nie zamierza publikować w innych czasopismach. Redakcja zamawia materiały na podstawie wcześniejszego zgłoszenia tematu lub konspektu. Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca.

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z autorem.

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

W a r u n k i p r e n u m e r a t y

Zamówienia na „Przegląd Biblioteczny” (od z. 1/2 za 2004 r.)

prosimy kierować na adres:

Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7

tel.: 827-52-96

e-mail: wyd.sbp-portal@wp.pl

Dział sprzedaży – e-mail: sprzedaż_sbp.@wp.pl

Konto: SBP Millennium

70 1160 2202 0000 0000 2814 5355

„Przegląd Biblioteczny” można otrzymywać:

- składając zamówienie na piśmie na dowolny okres lub na poszczególne zeszyty zarówno archiwalne, jak i bieżące. Odbiorca wnosi wówczas opłatę po otrzymaniu przesyłki (zeszyt) wraz z rachunkiem;
- wysyłając zamówienie i opłacając roczną prenumeratę na wyżej podane konto do końca marca roku objętego prenumeratą; po tym terminie opłacenie rocznej prenumeraty nie będzie możliwe;
- za gotówkę bezpośrednio w Dziale Sprzedaży SBP;
- ponadto sprzedaż zeszytów bieżących prowadzą: „KOLPORTER” S.A. (02-255 Warszawa ul. Krakowiaków 66/78); GARMOND PRESS S.A. (01-106 Warszawa ul. Nakielska 3); Księgarnia Wysyłkowa „LEXICON” (03-599 Warszawa ul. Kielecka 16 m. 4); Księgarnia „Skarbnica”. Anna Włodarczyk (31-929 Kraków oś. Centrum C bl. 1); Czasopisma Polskie PRESS (08-110 Siedlce ul. Poznańska 4); „Kapitałka” Poznańska Księgarnia Naukowa Piotr Ślęzak (61-725 Poznań ul. Mielżyńskiego 27/29); Dom Handlowy Nauki Sp. z o.o. Księgarnia Wysyłkowa (02-352 Warszawa, ul. Szczęśliwicka 2); INMEDIIO Sp. z o.o. (90-446 Łódź al. Kościuszki 132); „RUCH” S.A. Oddział Warszawa (00-728 Warszawa ul. Kierbedzia 8/10) i regionalne oddziały „RUCH” S.A.

W drugim kwartale 2004 r. ukaże się

SŁOWNIK POLSKICH TOWARZYSTW NAUKOWYCH

Tom I – wydanie nowe

Publikacja zawiera opracowania o 257 towarzystwach naukowych działających obecnie w Polsce – według stanu na koniec 2003 r.

Cena publikacji o objętości ponad 60 ark. wyd. wynosi 85 zł

Jednocześnie informujemy, że w cenie 10 zł posiadamy jeszcze w sprzedaży Słownik polskich towarzystw naukowych, Tom 2, cz. 2 (Warszawa 1994) oraz cz. 3 (Warszawa 2001)

Zamówienia przyjmuje wydawca:

Biblioteka PAN w Warszawie
Pracownia Słownika Polskich Towarzystw Naukowych
Pałac Kultury i Nauki, VI p.
00-901 Warszawa
Tel. 656-66-00, 620-33-02, fax 656-66-39
e-mail: biblwaw@pan.pl
NIP 525-10-48-053